

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**MUUTTUVA YDINASEPELOTE –
NATON YDINASEPELOTE LIITTOUMAN VOIMANLÄHTEENÄ**

Diplomityö

Komentajakapteeni
Henri Lavi

Yleisesikuntaupseerikurssi 57
Merisotalinja

Heinäkuu 2015

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Yleisesikuntaupseerikurssi 57	Linja Merisotalinja
Tekijä Komentajakapteeni Henri Lavi	
Tutkielman nimi Muuttuva ydinasepelote – Naton ydinasepelote liittouman voimanlähteenä	
Oppiaine johon työ liittyy Sotataito (strategia)	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Heinäkuu 2015	Tekstisivuja 129 Liitesivuja 10
TIIVISTELMÄ <p>Ydinasepelote näytteli yhtä päärooleista kylmän sodan asetelmassa ja sen aikaisessa päivänpolitiikassa. Kylmän sodan päätyttyä ydinaseet ja pelote olivat edelleen olemassa, mutta ne siirtyivät vähitellen kiistämättä sivurooliin, kun hetken fokus keskittyi muihin uhkiin ja turvallisuustekijöihin. Ydinaseistautuneet valtiot ylläpitävät silti edelleen merkittäviä ydinasevoimia – maailmassa oli kesällä 2014 vielä noin 17 000 ydinkärkeä.</p> <p>Ydinaseiden käytön ydintä, ydinasepelotetta – on kuitenkin vaivannut osaltaan pysähtyminen kylmän sodan vuosille. Pelotteen saama huomio on kahtena viime vuosikymmenenä jäänyt aseriisunta- ja proliferaatiokysymysten varjoon. Valtiot eivät ole saaneet jalostettua pelotestrategioitaan kovin kauas kylmän sodan tematiikasta. Peruskysymyksenä kuitenkin säilyy kysymys siitä, mikä ohjaa mitä? Pelote, joka saa ”mandaattinsa” valtionjohdon korkeimmalta päätöksentekotasolta, on ymmärrettävä yläkäsitteenä ydinaseisiin liittyville kysymyksille. Kylmän sodan jälkeisen kehityksen ja läntisen maailman mielellään näkemän eräänlaisen toiveikkuuden kansainvälisen järjestelmän pysyvistä muutoksesta voidaankin nähdä päättyneen karulla tavalla viimeistään keväällä 2014, Venäjän aloittaessa aggressiiviset toimet Ukrainan alueella. Sota on taas Euroopan ytimessä, kohdistuen legitiimisti suvereenin valtion alueelle. Ja yhtenä osapuolena on Neuvostoliiton suora perillinen, Venäjä, joka on korostanut viime vuoden aikana retoriikassaan kovaa linjaa ydinaseiden osalta.</p> <p>Tutkimuksen keinoin on mahdollista luoda selventävää käsitystä nykypäivän ydinasepelotteen olemuksesta ja vaikuttavuudesta. Tässä raportissa selvennetään transatlanttista, eli Pohjois-Atlantin liiton ydinasepelotetta nykyajan strategisessa turvallisuusympäristössä. Primäärilähdeaineistona on käytetty Naton strategisia asiakirjoja sekä virallisia tai haastat-</p>	

teluissa yms. annettuja lausuntoja. Samalla on arvioitu ja vertailtu erilaisen tutkimuskirjallisuuden arvioita Naton ydinasepelotteesta. Tutkimuksen tuloksena on pyritty luomaan selkeä kuva sekä ymmärrys siitä, millainen käyttöarvo läntisen sotilasliiton pelotteella on nykyajan herkässä strategisessa tilanteessa.

Työn tutkimusongelmat (päättötutkimuskysymykset) ovat seuraavat:

- *Mikä on Naton ydinasepelotteen rooli ja käyttöarvo liittouman kokonaispelotteen osana nykyajan turvallisuusympäristössä?*
- *Toimiiko Naton ydinasepelote liittouman voimanlähteenä nykyajan turvallisuusympäristössä?*

Terminä *Naton ydinasepelote* on osaltaan harhaanjohtava. Liittoumalla ei ole tänä päivänä ”Naton ydinaseita”. Kyseistä termiä käytettäessä viitataan yleensä Yhdysvaltojen eurooppalaisiin Nato-maihin sijoittamiin, Natolle ”korvamerkittyihin” *nuclear-sharing*-järjestelyin ylläpidettäviin taktisiin ydinaseisiin. Näiden aseiden lisäksi tulevat sitten Yhdysvaltojen, Iso-Britannian ja Ranskan kansalliset arsenaalit, jotka erilaisten strategia-asikirjojen valossa ovat luettavissa osittain liittouman resursseiksi. Raportissa painotetaan tarkastelua Eurooppaan sijoitettujen aseiden osalta, sillä ne ovat resurssi, johon periaatteessa kaikilla jäsenmailla on suurimmat mahdollisuudet vaikuttaa Naton suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmän kautta, vaikka ne itse eivät niitä omistaisikaan tai osallistuisi niiden mahdolliseen käyttöön.

Naton pelotteen analyysi on pyritty sitomaan mahdollisimman pitkälle käytäntöön niin olosuhteiden, politiikan kuin taktis-tekniisten osatekijöiden osalta. Tämä on toteutettu esimerkiksi asettamalla Naton Eurooppaan sijoitettu ydinaseistus vertailevaan skenaarioon Venäjän kanssa. Näkökulmana ja kriteeristönä skenaariotarkastelussa käytetään Carl von Clausewitzilta periytyvää käsitettä *center of gravity (schwerpunkt)*, joka sittemmin on nykyaikaisessa suomenkielisessä sotataidossa käännetty muotoon voimanlähde. Vaikka Clausewitzin kirjoituksia on Suomessa totuttu tulkitsemaan lähinnä operaatiotaidon näkökulmasta, on voimanlähteen käyttäminen perusteltua myös ydinaseiden ja strategian kysymyksissä. Ensinnäkin käyttämällä kriteeristönä sotataidollista määritelmää, päästään lähemmäs käytännön tasoa. Toiseksi, Clausewitz näki sotilaallisen toiminnan eli sodankäynnin liittyvän aina kokonaistavoitteeseen - politiittisiin päämääriin - ja muodostavan näin yhtenäisen kokonaisuuden strategiselta taktiselle tasolle.

Kokonaisuutena tutkimus on osoittanut, että Natolle ydinasepelote on edelleen merkityksellinen osa kokonaispelotetta ja säilyy liittouman fundamenttina. Nato on kuitenkin kylmän sodan päättymisen jälkeen epäonnistunut erityisesti taktisen ydinaseistuksensa suhteen toimintaympäristön tulkinnassa, kun sitä tarkastellaan realistisen turvallisuus- ja valtahakuisuuden kannalta. Vaikka Venäjä ei mitä todennäköisimmin aloita ydinsotaa, on Nato ajanut itsensä ei-strategisten ydinaseiden osalta tilanteeseen, jossa sen keinot, eli ydinaseiden määrä ja tyypit, ovat vähissä suhteessa eurooppalaista turvallisuusympäristöä ja vakautta heiluttavan valtion *uhkapotentiaaliin*. Epäsuhta sekä taktisen ydinaseistuksen suorituskyvyissä että ainakin vielä toistaiseksi myös määrissä on liian edullinen Venäjälle, vähintään siihen saakka, kunnes Venäjän nykyiset ydinkärjet vanhentuvat. Toistaiseksi Nato kykenee luottamaan oletettuun ja arvioituun etulyöntiasemaansa tavanomaisessa asevoimassa.

Peloteteoroiden kannalta Nato (ja länsimaat) ovat 1990-luvulla luottaneet liiaksi Venäjän rationaalisuuteen, olettaen että sillä olisi yhtäläinen tarve esimerkiksi taktisen ydinaseistuksen vähentämiseen. Näyttää siltä, että kylmän sodan päättymisen tuottamassa tunteessa unohdettiin peloteteoroiden rationaalisuuteen liittyvä peruskritiikki. Naton oma rationaalisuuden määritelmä, normit ja arvot erityisesti Euroopan tilanteesta ja sinne sijoitettujen aseiden vähentämisen puolesta sitoivat liiaksi ajattelua synnyttäen näin peili-ilmiön (*mirror imaging*), jossa todella oletettiin liikaa asioita. Kuten Keith Payne on todennut; kriisit syntyvät usein rationaalisuusolettamuksien murentumista, yllätyksistä. Viimeistään Krimin ja sitä seuranneen Ukrainan konfliktin sekä Venäjän aggressiivisten toimien myötä on tapahtunut ainakin jonkinasteinen rationaalisuusolettamuksen murentuminen, johon Nato on toistaiseksi reagoinut tavanomaisen asevoiman valmiuden kehittämisellä.

Naton olisi tarpeen käynnistää perusteellinen keskustelu ydinasepelotteen tarpeesta ja olemuksesta erityisesti Euroopassa. Mikäli keskustelut käydään strategisten konseptien laatimisaikataulujen yhteydessä, kuten pääosin tähän saakka on toimittu, muodostuu aika-väli liian pitkäksi, jotta ydinasepelotteella olisi edellytyksiä edes reagoida nopeastikin muuttuvaan turvallisuusympäristöön. Viimeisimmästä puolustusministerikokouksesta saatujen viitteiden mukaan keskustelu saattaisi olla tiivistymässä; Nato saattaa aikaistaa seuraavan ydinaseiden suunnitteluryhmän (NPG) kokoontumista jo tälle vuodelle ja samalla ilmeisesti harkitaan ydinasekomponentin ottamista jälleen osaksi Naton muuta sotilaallista harjoitustoimintaa. Venäjän ydinasetoimintaan sekä sen vaikutuksiin Natolle ollaan suhtautumassa entistä vakavammin. Nähtäväksi jää, miten nämä suunnitelmat implementoituvat

ja miten niistä kerrotaan julkisuuteen. Varsovan tuleva huippukokous vuonna 2016 määrittelee toivottavasti suuntaa nykyistä selkeämmin myös ydinasepolitiikan osalta.

Naton ydinasepelotteeseen liittyvää debattia on hallinnut väittely Eurooppaan sijoitettujen aseiden säilyttämisen tai poistamisen välillä. Tämä ei ole johtanut lopulta muuhun kuin eräänlaiseen lamautumiseen ja *status quon* säilyttämiseen, kun muitakaan vaihtoehtoja ei ole tarjolla ja tuotu esille. Nato ei ole tutkimuksen valossa riittävän oma-aloisesti kehittänyt omaa ydinasepelotettaan sekä ydinaseoppiaan Euroopan ja transatlanttisen linkin suhteen, vaan se on keskittynyt julkituomaan ydinaseiden merkityksen vähentämistä sekä tämän riippuvuutta Venäjän toimista. Ydinaseiden merkityksen ja aseiden vähentäminen on hieno tavoite, mutta realismin määrittelemässä maailmassa vaaditaan enemmän – Naton olisi kyettävä ensisijaisesti myös uudistamaan nykyistä selkeämmin omaa ydinasepolitiikkaansa -ja doktriiniaan. Nykyisellään esimerkiksi ei-strategisen ydinaseistuksen merkitys ja siitä saatava hyöty suhteessa kustannuksiin ja muuhun resurssien käyttöön on liian pieni.

Nato tavoittelee aseilla poliittisen sitoutumisen osoitusta sekä kykyä siihen, että sillä olisi mahdollisuus osoittaa vastustajalle ei-strategisten aseiden käytöllä eskalaatiovaaraa strategisten aseiden käytön tasolle. Tutkimuksen perusteella ei-strategisen aseistuksen suorituskyky (B61-pommit) on olosuhteisiin nähden kuitenkin niin epävarmalla tasolla, ettei tähän viimeksi mainittuun tavoitteeseen päästä. Niistä ei ole voimanlähteeksi operatiivisen toiminnan kannalta eikä niiden merkitys näin ollen ole Naton ydinasepelotteessa ja kokonaispelotteessa kuin marginaalinen. Käytännössä ydinpelotteessa, silloin kun sitä halutaan tuoda esiin, jouduttaisiin tukeutumaan strategisten aseiden tuottamaan pelotteeseen.

Peloteopin ja sillä haluttavan vaikutuksen tulisi olla niin selkeä, että sen avulla pystyttäisiin määrittämään tarvittava aseistus – ei toisinpäin. Joka tapauksessa nykyinen turvallisuustilanne, Venäjän hyökkäyksellinen puhe ydinaseistuksesta ja Naton haasteet oman ydinasestrategian ja -doktriinin kehittämisessä tarjoavat jatkoseurannan sekä -tutkimuksen aiheita myös tulevana vuosina. Ydinaseiden ja ydinpelotteiden aikakausi ei ole vielä ohi.

AVAINSANAT

Deterrenssi, NATO, pelote, peloteteoria, voimanlähde, ydinaseet, ydinasedoktriini, ydinaseoppi, ydinasepelote, ydinasepolitiikka, ydinasestrategia.

MUUTTUVA YDINASEPELOTE – NATON YDINASEPELOTE LIITTOUMAN VOIMANLÄHTEENÄ

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen tausta ja perustelut tutkimustarpeelle	1
1.2 Tutkimuksen päämäärä ja tutkimusongelma	4
1.3 Aikaisempi tutkimus	7
1.4 Teoreettinen näkökulma	10
1.5 Tutkimuksen rajaukset, viitekehys ja aineisto	18
1.6 Metodologia	21
1.7 Tutkimuksen rakenne ja tutkimusasetelma	25
2. JOHDATUS YDINASEPELOTTEESEEN	27
2.1 Peloteteorian kehitys ja johdannaisia	27
2.2 Peloteteorian kritiikkiä	40
2.3 Pelotteen konsepti kylmän sodan jälkeisellä ajalla – käytännön työkalu	43
2.4 Ydinasepelote 2010-luvulla	46
3. TRANSATLANTTINEN PELOTE	48
3.1 Naton organisaatiosta, tehtävistä ja toimintaympäristöstä	48
3.2 Ydinasepelotteen kehitys ja nykytila	56
3.2.1 Kylmä sota – massiivisesta kostoiskusta joustavuuteen	56
3.2.2 Ydinasepelotteen poliittinen ja strateginen ohjaus kylmän sodan jälkeen	67
3.2.3 Naton ydinaseistus Euroopassa	79
3.3 Jäsenmaiden intressit ja näkökulmat Naton ydinpelotteeseen	87
3.3.1 Yhdysvallat	87
3.3.2 Eurooppalainen näkemys	93
3.4 Arviointia Naton ydinasepelotteesta 2010-luvulla	102
4. PELOTTEEN KÄYTÄNNÖN ARVIOINTIA	108
4.1 Skenaarion perusteet	108
4.2 Pelote voimanlähteenä?	112
5. PÄÄTÄNTÄ – TRANSATLANTTISEN PELOTTEEN MERKITYS JA JATKONÄKYMÄ	120
LÄHTEET	130
LIITTEET	147

KUVALUETTELO

Kuva 1	Viitekehys ja lähtökohdat
Kuva 2	Tutkimusasetelma
Kuva 3	Lentoetäisyyksiä Naton ydinasetukikohdista
Kuva 4	Ydinaseistuksen kantamiin liittyviä etäisyyksiä Venäjän tukikohdista

LIITELUETTELO

Liite 1	Tietoa Naton ja sen jäsenmaiden ydinaseistuksesta
Liite 2	Nato Deterrence and Defence Posture Review 2012 (DDPR)

MUUTTUVA YDINASEPELOTE – NATON YDINASEPELOTE LIITTOUMAN VOIMANLÄHTEENÄ

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta ja perustelut tutkimustarpeelle

Ydinasepelote näytteli yhtä päärooleista kylmän sodan asetelmassa ja sen aikaisessa päivänpolitiikassa. Kylmän sodan päätyttyä ydinaseet ja pelote olivat edelleen olemassa, mutta ne siirtyivät vähitellen kiistämättä sivurooliin, kun laajentuneen turvallisuuskäsityksen ja kansainvälisen kentän sirpaloitumisen myötä hetken fokus keskittyi muihin uhkiin ja turvallisuustekijöihin.

Perinteisten länsimaiden poliittisissa puheissa ja teksteissä liputettiin miltei julistuksenomaisesti ydinaseiden vähentämisen ja niiden merkityksen pienentämisen puolesta. Tämän kehityksen yksi huipentumista oli Yhdysvaltojen presidentti Barack Obaman vuonna 2009 Prahassa pitämä puhe, jossa hän muotoili visiokseen ydinaseettoman maailman. Suurimmaksi uhaksi Obama nosti ydinaseterrorismin ja ydinaseiden leviämisen¹. Sodan kuvan ja kansainvälisen järjestelmän muutoksesta johtuen ei ainakaan julkisesti varauduttu ydinasein käytävään sotaan.

Kylmän sodan päättymisen jälkeisestä välittömästä tahtotilasta, mahdollisuuksista ja uskomuksista huolimatta ydinaseistautuneet valtiot ylläpitävät edelleen merkittäviä ydinasevoimia ja ydinasekerhoon on myös uusia halukkaita. Presidentti Obamakin myönsi mainitussa puheessaan Yhdysvaltojen säilyttävän ”tehokkaan ja turvatun” ydinasearsenaalin niin kauan, kuin ydinaseita on olemassa. Kylmän sodan päättymisen yhteydessä syntynyt toiveikkuus ydinaseiden rajusta vähenemisestä ei siis ole toteutunut. On totta, että esimerkiksi Yhdysvallat ja Venäjä ovat sopimusten ja aseiden vanhenemisen myötä vähentäneet ydinkärkiensä määrää tuhansilla. Tällä ei kuitenkaan objektiivisesti katsottuna ole kuin kosmeettinen vaikutus. Strategisten ydinaseiden määrä – uusimman START -sopi-

¹ Obaman Prahassa 5.4.2009 pitämä puhe nähtävissä ja kuultavissa esim. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7983963.stm> (viitattu 12.11.2012)

muksen² mukaan enintään 1 550 operatiiviseen käyttöön sijoitettua strategista ydinkärkeä osapuolta kohden vuoden 2018 helmikuuhun mennessä – riittää edelleen taattuun tuhoon. Tämän lisäksi esimerkiksi Yhdysvallat, Venäjä ja Iso-Britannia ovat viime vuosina ilmoittaneet ydinasejärjestelmiensä merkittävistä modernisointiohjelmista, jotka myös toteutessaan nielevät suuria osuuksia maiden puolustusbudjeteista. Maailmassa oli kesällä 2014 vielä noin 17 000 ydinkärkeä.³

Doktrinaalisen kehityksenkään puolella tuntuma ydinaseistuksen merkityksen vähentymisestä ei ole aivan vastannut todellisuutta. Ydinaseiden rooli esimerkiksi Venäjän uusimassa sotilasdoktriinissa vuodelta 2014 on toimiminen tarvittaessa jopa sodankäynnin välineenä.⁴ Yhtä lailla Yhdysvaltojen hallinnon eri strategia-asiakirjat nojaavat toimintakykyisen ydinasepelotteen ylläpitoon. Aseiden ensikäyttöä ei ole edelleenkään kategorisesti kielletty esimerkiksi Naton strategisissa asiakirjoissa.

Ydinaseiden olemassaolon ja mahdollisen käytön ydintä – ydinasepelotetta – on vaivannut osaltaan pysähtyminen kylmän sodan vuosille. Toki pelotteeseen vaikuttanut asetelmakin on muuttunut puhtaasta kahden supervallan vastakkainasettelusta moninaisemmaksi kansainvälisen järjestelmän muutoksen myötä. Tästä huolimatta itse pelotteen saama huomio on kahtena viime vuosikymmenenä jäänyt aseriisunta- ja proliferaatiokysymysten varjoon. Valtiot eivät ole saaneet jalostettua pelotestrategioitaan kovin kauas kylmän sodan tematiikasta. Ymmärrettävästi pelotteen ”uudistaminen” on haastavaa – syntyihän varsinainen ydinaseisiin liittyvä peloteteoriointi nykyisestä näkökulmasta katsottuna selkeämmässä maailmankuvassa kylmän sodan aikana.

Julkisuudessa esiintyy usein vaikutelma, että teknisillä toimenpiteillä ja sopimuksilla voidaan vaikuttaa ydinaseiden mahdollisen käytön optioihin ja niiden tulevaisuuteen. Pelotteen rinnastaminen samalle tasolle aseiden yleisen näkyvyyden, leviämisen estämisen ja

² Tunnetaan nimellä ”New START”. Presidentti Obama ja Venäjän silloinen presidentti Medvedev allekirjoittivat sopimuksen 8.4.2010. Tietoa sopimuksesta esim. <http://www.nti.org/treaties-and-regimes/treaty-between-the-united-states-of-america-and-the-russian-federation-on-measures-for-the-further-reduction-and-limitation-of-strategic-offensive-arms/> (viitattu 11.8.2012). Operatiivisella käytöllä tarkoitetaan ydinkärkiä, jotka ovat joko sijoitettuna kantolaitteisiin (esim. sukellusveneestä laukaistaviin ohjuksiin) tai operatiivisten joukkojen tukikohdissa, valmiina käyttöönottoa varten (esim. strategiaan tarkoituksiin käytettävät pommit).

³ Ks. esim. *Nuclear forces reduced while modernizations continue, says SIPRI*. http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2014/06/mil-140616-sipri01.htm?_m=3n%2e002a%2e1140%2eqf0ao05gcp%2e11mt (viitattu 2.2.2015).

⁴ <http://nationalinterest.org/feature/russias-new-military-doctrine-should-the-west-be-worried-11944> (viitattu 11.2.2015). Venäjänkielisenä doktriini saatavissa <http://news.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>

aseriisuntakokonaisuuksien kanssa tai jopa alistaminen näille on kuitenkin jossain määrin virheellinen tulkinta. Peruskysymys onkin, mikä ohjaa mitä? Pelote, joka saa ”mandaattinsa” valtionjohdon korkeimmalta päätöksentekotasolta, on ymmärrettävä yläkäsitteenä ydinaseisiin liittyville kysymyksille. Voidaankin siis pohtia, olisiko syytä itse asiassa pyrkiä edelleen voimakkaammin pelotestrategioiden ja ydinaseiden käytön doktrinaalisten kysymysten uudistamiseen, joka taas voisi nopeuttaa toivottua aseriisuntaa enemmän kuin tällä hetkellä vallalla oleva materiaalis-tekninen näkökulma?

Kokonaiskuva ydinaseiden ja ydinasepelotteen roolista kylmän sodan jälkeen on näin jokseenkin jäsentymätön ja ristiriitainen. Halutaan tuoda esiin aseiden tarpeellisuuden ja roolin vähentymistä, mutta miksi ja mitä uhkaa vastaan ydinasepelotetta sitten pidetään yllä tai mistä syystä se halutaan hankkia? Onko kyseessä vain ”saavutettu etu” ja turvallisuusdilemmasta voimansa saava pakko vai onko ydinasepelote todellinen, toimiva keino?

Sotilasstrategisten kysymysten kannalta kyseessä on kuitenkin asejärjestelmä, joka on valtaisan tuhovoimansa myötä muuttanut käsityksiä turvallisuudesta, sodankäynnin keinoista, eskalaatiosta ja uhkakuvista enemmän kuin mikään muu yksittäinen ase tai asejärjestelmä. Siitäkin huolimatta, että aseiden tuhovaikutusta ei ole käytetty vuoden 1945 jälkeen. Tästä syystä ydinaseisiin liittyvän politiikan ja debatin on jatkuttava, ja mielellään myös uudistuttava ajan vaatimuksia vastaaviksi.

Vauhtia tälle debatille tulee varmasti nykyisestä kansainvälisestä tilanteesta. Kylmän sodan jälkeisen kehityksen ja läntisen maailman mielellään näkemän eräänlaisen toiveikkuuden kansainvälisen järjestelmän pysyvästä muutoksesta voidaan nähdä päättyneen karulla tavalla viimeistään keväällä 2014, kun Venäjä aloitti aggressiiviset toimet Ukrainan alueella. Sota on taas Euroopan ytimessä, kohdistuen legitiimisti suvereenin valtion alueelle. Ja yhtenä osapuolena on Neuvostoliiton suora perillinen, Venäjä, joka on korostanut viime vuoden aikana retoriikassaan kovaa linjaa ydinaseiden osalta ja uhannut vähintäänkin epäsuorasti jopa niiden käyttömahdollisuuksilla.⁵

Tutkimuksen keinoin on mahdollista luoda selventävää käsitystä nykypäivän ydinasepelotteen olemuksesta ja vaikuttavuudesta; sen merkityksestä eri valtioiden strategioihin ja näiden valintojen vaikutuksista kansainväliseen järjestelmään sekä turvallisuus-

⁵ Ks. esim. *Russia issues nuclear threat over Crimea and Baltic States*, International Business Times, 2 Apr 2015. <http://www.ibtimes.co.uk/russia-issues-nuclear-threat-over-crimea-baltic-states-1494675> (viitattu 3.4.2015).

ympäristöön. Tässä raportissa selvennetään transatlanttista, eli Pohjois-Atlantin liiton – Naton – ydinasepelotetta nykyajan strategisessa turvallisuusympäristössä. Käsitteen *transatlanttinen* käytöllä pyritään ohjaamaan työtä ja lukijaa painotetusti ”Atlantin ylittäviin suhteisiin”, eli Yhdysvallat ja Naton eurooppalaiset jäsenvaltiot huomioivaan tarkasteluun Naton ydinasekysymyksissä. Tutkimuksen tuloksena on pyritty luomaan selkeä kuva sekä ymmärrys siitä, millainen käyttöarvo läntisen sotilasliiton pelotteella on nykyajan herkässä strategisessa tilanteessa.

Mainittu käyttöarvo on juuri se ydinaseisiin liittyvä kysymys, joka on herättänyt vuosikaudet keskustelua ydinasepelotteen ympärillä. Voidaanko aseita oikeasti käyttää ja millä tavoin? Tässä työssä Naton pelotteen käyttöarvon analyysi on sidottu mahdollisimman pitkälle käytäntöön niin olosuhteiden, politiikan kuin taktis-teknisten osatekijöiden osalta.

Yhtenä näkökulmana ja kriteeristönä arvioinnissa on käytetty Carl von Clausewitzilta periytyvää käsitettä *center of gravity* (*schwerpunkt*), joka sittemmin on suomenkielisessä nykyaikaisessa sotataidossa käännetty muotoon *voimanlähde*.⁶ Vaikka Clausewitzin kirjoituksia on Suomessa totuttu tulkitsemaan lähinnä operaatiotaidon näkökulmasta, on voimanlähteen käyttäminen perusteltua myös ydinaseiden ja strategian kysymyksissä. Ensinnäkin käyttämällä kriteeristönä sotataidollista määritelmää, päästään lähemmäs käytännön tasoa. Toiseksi, Clausewitz näki sotilaallisen toiminnan eli sodankäynnin liittyvän aina kokonaistavoitteeseen - politiittisiin päämääriin - ja muodostavan näin yhtenäisen kokonaisuuden strategiselta taktiselle tasolle. Kolmanneksi, voimanlähteen ja siihen liittyvien osatekijöiden käyttäminen antaa yhden mielenkiintoisen, erilaisemman näkökulman ydinasepelotteen käyttöarvon arviointiin.

1.2 Tutkimuksen päämäärä ja tutkimusongelma

Tämän diplomityön yleisenä päämääränä on laajentaa käsitystä ydinasepelotteen merkityksestä nykyaikaisissa strategioissa.

⁶ Clausewitzin alkuperäisestä *Vom Kriege* (1832) -teoksesta on lukuisia käännöksiä mm. englanniksi (*On War*) sekä myöhempiä saksankielisiä, nykykielelle muokattuja versioita. Suomeksi katso esim. Heikki Eskelisen suomennos *Sodankäynnistä* (1998), Art House. Clausewitz määrittelee painopistettä (*Schwerpunkt*) teoksensa kirjoissa 6. ja 8. Em. kirjan käsittely on näkökulmaltaan operatiivis-taktinen (joukkoihin keskittyvä), kun taas 8. kirjan (sotasuunnitelmat) luvussa 4 käsitellään termiä laajemmassa, koko sodankäynnin ja valtion kokonaistavoitteisiin liittyvässä yhteydessä. Suomenkielinen käsite voimanlähde on otettu 1. kerran käyttöön ohjeen *Operatiivisen suunnittelun perusteet (FINGOP)* – luonnoksen yhteydessä vuonna 2006. Englanninkielinen vakiintunut termi on *Center of Gravity (CoG)*.

Työn fokukseen – Naton ydinasepelotteeseen – liittyy monia ajankohtaisia kysymyksiä alkaen siitä, mikä on *Yhdysvaltojen rooli* Naton yhteisessä pelotteessa? *Toimiiko kylmän sodan aikainen ”laajennettu pelote”* – Yhdysvaltain ydinasesateenvarjo – edelleen suhteessa eurooppalaisiin Nato-liittolaisiin, kun sen arsenaalista Euroopan alueelle on sijoitettu vain noin 160–200 vapaasti pudotettavaa B61 ydinpommia⁷? Edelleen voidaan arvioida sitä, millä tasolla *Naton muut (eurooppalaiset) jäsenvaltiot* kykenevät *panostamaan* liittouman ydinasepelotteeseen ja *kuinka oleellinen osa Natoa ydinasepelote 2010-luvun muuttuneessa turvallisuusympäristössä ylipäänsä on?* Kylmän sodan aikana Nato *harjoitteli* erilaisissa kartta- ja suunnitteluharjoituksissa ydinaseiden käyttöä runsaasti. Mikä on tilanne nykyään? *Millaisissa tilanteissa* ydinasepelotetta – tai jopa ydinaseita – on suunniteltu käytettävän tai millaisissa tilanteissa niitä voidaan arvioida käytettävän?

Työn tutkimusongelmat (päättökysymykset) ovat seuraavat:

- *Mikä on Naton ydinasepelotteen rooli ja käyttöarvo liittouman kokonaispelotteen osana nykyajan turvallisuusympäristössä?*
- *Toimiiko Naton ydinasepelote liittouman voimanlähteenä nykyajan turvallisuusympäristössä?*

Ongelmiin vastaamalla pyritään määrittelemään Naton ydinasepelotteen toimivuutta ja käyttöarvoa. Materiaalisesti arvioituna olisi yksinkertaista todeta Naton jäsenvaltioiden ydinasekapasiteetin riittävän minkä tahansa hyökkäyksen torjuntaan ja näin turvallisuuden vahvistamiseen. Ydinasepelote on ilmiönä kuitenkin niin moninainen kokonaisuus, että puhtaasti sotilaallinen, materiaalis-teknisiin seikkoihin pohjautuva tulkinta olisi tässä yhteydessä auttamatta liian kapea-alainen. Tämän vuoksi Naton ydinasepelotetta on arvioitava laajasta näkökulmasta, joka ottaa huomioon sotilaallisten faktojen ohella muun muassa poliittisia päämääriä sekä esimerkiksi jäsenvaltioiden suhtautumista pelotteeseen.

⁷ Kristensen, Hans M. (2012). *Non-Strategic Nuclear Weapons*. Federation of American Scientists (FAS), Special Report No 3, s. 14–16. USA:n ydinaseet ovat sijoitettuna eri lentotukikohtien yhteyteen Italiassa, Turkissa, Saksassa, Alankomaissa ja Belgiassa. B-61 pommi on tarkalleen ottaen vapaapudotteinen, mutta pudotusta hidastetaan lennon keskivaiheilla laskuvarjon avulla, jotta lavettina toimineelle lentokoneelle jää aikaa poistua pudotusalueelta.

Tutkimusongelmiin on etsitty ratkaisua seuraavien (apu-) tutkimuskysymysten avulla:

- *Miksi pelotetta ylläpidetään?*
- *Mikä on Naton peloteoppi ja ydinasestrategia?*
 - *Miksi ja miten se on kehittynyt nykyiseen muotoonsa?*
 - *Miten ydinaseiden käyttöä suunnitellaan ja miten niiden käyttö on suunniteltu toimeenpantavaksi Natossa?*
- *Mikä on Naton keskeisten jäsenmaiden suhtautuminen liittouman pelotteeseen?*
 - *Kuinka sitoutuneita Naton jäsenmaat ovat liittouman ydinasepelotteen ja – strategian suunnitteluun, siihen panostamiseen ja sen toimeenpanoon*
 - *Kuinka vahvaa ydinasepelotteen kannatus on eri jäsenmaissa?*
- *Kuinka uskottavasti pelotteella voidaan vastata erilaisiin uhkiin?*

On myös tunnistettava fakta, että termi *Naton ydinasepelote* on osaltaan harhaanjohtava. Liittoumalla ei itsellään ole tänä päivänä ”Naton ydinaseita”. Kyseistä termiä käytettäessä viitataan yleensä Yhdysvaltojen eurooppalaisiin Nato-maihin sijoittamiin, Natolle ”korva-merkittyihin” *nuclear-sharing*⁸ -järjestelyin ylläpidettäviin ydinaseisiin. Näiden aseiden lisäksi tulevat sitten Yhdysvaltojen, Iso-Britannian ja Ranskan kansalliset arsenaalit, jotka erilaisten strategia-asiakirjojen valossa ovat luettavissa osittain liittouman resursseiksi. Kaikilla jäsenmailla on kuitenkin periaatteellisesti mahdollisuus vaikuttaa Naton ydinaseasioihin liittouman suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmän kautta, vaikka ne itse eivät niitä omistaisikaan tai osallistuisi niiden mahdolliseen käyttöön.⁹ Raportissa painotetaan tarkastelua Eurooppaan sijoitettujen aseiden osalta, sillä ne ovat mainitun mukaisesti se resurssi ja osa ydinasepelotetta, johon kaikilla jäsenmailla on suurimmat mahdollisuudet vaikuttaa. Samalla ne ovat Naton ydinasepelotteen konkreettisin transatlanttinen ilmentymä.

⁸ Termi ”*nuclear - sharing*” tai ”*nuclear burden - sharing*”, tarkoittaa, että ydinaseisiin liittyviä riskejä, sijoittamisasioita ja kustannuksia jaetaan muillekin liittouman maille, kuin pelkästään varsinaisille ydinasevaltioille. ”Taakan jakamiseen” liittyy myös tiettyjen liittolaisten asevoimien kalustolla oleva kaksoiskäyttömahdollisuus (*dual-capable*), eli mailla on hallussaan esimerkiksi lentokoneita, joita on suunniteltu muiden tehtävien ohessa käytettäväksi ydinaseiden kuljettamiseen ja laukaisuun. Aseiden käyttöön liittyy myös ns. kaksoisavainperiaate (*dual-key*), joka tarkoittaa, että Yhdysvalloilla on oikeus päättää, milloin sen ydinaseita, jotka on sijoitettu Nato-liittolaisten alueelle, käytetään, mutta varsinainen maaliintoimitus tapahtuu ko. liittolaismaan *dual-capable* – kalustolla. Taakan jakaminen (*burden sharing*) on yksi Naton perusfundamenteista myös muiden resurssien kuin ydinaseiden osalta.

⁹ Natossa ydinaseasioiden osalta yhteisenä neuvottelu- ja suunnitteluelimenä toimii NPG, Nuclear Planning Group. Ranska ei osallistu NPG:n toimintaan, mutta voi vaikuttaa lopputulemiin Pohjois-Atlantin neuvoston kautta. Katso tarkemmin luku 3.1.

1.3 Aikaisempi tutkimus

Katsaus aiempaan tutkimukseen ja tutkimuskirjallisuuteen painottuu kansainvälisiin julkaisuihin. Ydinaseasioiden tutkiminen nykyajan Suomessa on niin vähäistä, että sen läpikäyminen on tehty nopeasti. Varsinaisesti Naton ydinasepelotteesta tehtyä suomalaista tutkimusta ei ole julkaistu kylmän sodan päätyttyä. Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitos julkaisi vuonna 2006 Stefan Forssin laatiman kattavan raportin Yhdysvaltojen ydinasepolitiikasta¹⁰. Muutoin Maanpuolustuskorkeakoulussa on laadittu jonkin verran, lähinnä pro gradu- tai kandidaatti -tasoisia opinnäytteitä Natoon kuuluvien ydinasevaltioiden ydinasepelotteesta.

Transatlanttista ydinasepelotetta, kuten koko pelotekonseptia, tutkittiin luonnollisesti erityäin runsaasti kylmän sodan aikana. Syntyihän tällöin esimerkiksi käsitteenä Pekka Sivosen kuvaama *peloteteorisointi*¹¹. Tehdyn peloteteoreettisen tutkimustyön tarkempi allakointi tähän ei ole tarpeellista, mutta yleisellä tasolla pelotteen tutkimuksen voidaan todeta painottuneen kylmän sodan aikana, varsinkin 1960-luvulta eteenpäin – kun Neuvostoliitto saavutti karkeasti pariteetin aseistuksen määrässä Yhdysvaltojen kanssa – voimakkaasti suorituskykypainotteiseen analyysiin, jota tuettiin myös moniulotteisilla matemaattisilla malleilla. Pelotteen materiaalliseen suorituskykyyn, kuten ydinaseiden määriin, haavoittuvuuteen, läpäisykykyyn, kostoiskukykyyn ja johtamisjärjestelmiin painottuva tutkimus johtui bipolaarisesta strategisesta asetelmasta kahden supervallan välillä. Toki pelotetta tutkittiin myös merkittävästi teoreettiselta ja strategian sovellusten näkökulmasta, joihin tämäkin työ pyrkii johtopäätöksissään tuomaan oman osuutensa. Aikakaudella nousi monia merkittäviä peloteteoreetikkoja ja -tutkijoita tieteelliseen keskiöön, aina Bernard Brodiesta Thomas Schellingiin, Robert Jervikseen ja Lawrence Freedmaniin, vain muutamia mainiten.

Ydinasepelotteeseen keskittyneen peloteteorisoinnin lisäksi ydinaseita tutkittiin runsaasti osana kansainvälistä järjestelmää. Etenkin uusrealistit Kenneth Waltzin johdolla ottivat aseet huomioon tekijöinä, jotka vaikuttavat merkittävästi kansainvälisiin suhteisiin. Uusrealistinen tutkimussuunta suhtautuu yleisesti ottaen positiivisesti ydinaseiden vakautta lisääviin vaikutuksiin. Unohtaa ei sovi myöskään poliitikko- ja virkamiespuolta, jolla teh-

¹⁰ Forss, Stefan. (2006). *Yhdysvaltain ydinasepolitiikka*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 2, tutkimuslustoista no 34. Helsinki: Edita Prima.

¹¹ Sivonen, Pekka. (1992). *Ydinasepelote Yhdysvaltain poliittisen vallankäytön muovaajana*. Ulkopoliittisen instituutin julkaisuja. Helsinki: Gummerus Kirjapaino, s. 20.

tiin erityisesti merkittävää suunnittelutyötä – esimerkiksi Iso-Britannian puolustusministerinäkin toiminut, nyt jo edesmennyt Sir Michael Quinlan¹² vaikutti erittäin voimakkaasti Britannian ja Naton peloteopin perusteisiin aina 1970-luvulta kylmän jälkeisiin vuosiin asti.

Kylmän sodan päätymisen jälkeisinä vuosina tieteellinen tutkimus yhdessä poliittisen uudelleenarvioinnin kanssa vähentyi ensi alkuun. Yhdysvaltojen puolustushaarojen neuvoston komentaja (*Chairman of the Joint Chiefs of Staff*), amiraali M. Mullen lausui niinkin myöhään kuin vuonna 2008, että ”...tarvitsemme uuden peloteteoreettisen mallin, ja tarvitsemme sen nyt...”¹³.

Tutkimustilanne läntisen ydinasepelotteen osalta ei välttämättä kuitenkaan ollut niin huono kuin Mullenin lausunnosta voisi saada kuvan. Poliittinen ja strateginen implikaatio sen sijaan saattoi olla toinen asia. Esimerkiksi Keith B. Payne, joka myöhemmin toimi presidentti Bush nuoremman hallinnon asiantuntijana ydinasekysymyksissä, kirjoitti vuonna 1996 laadukkaan peloteteoreettisen tutkimuksen Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten pelotteesta muuttuneessa tilanteessa: *Deterrence in the Second Nuclear Age*¹⁴. Kirjassa tuodaan hyvin esille se fakta, kuinka liittolaiset (Nato) eivät enää voi nauttia siitä tilanteesta, että vastassa on vain yksi vastustaja, jonka suhteen pelotetta voitaisiin soveltaa. Edelleen Payne korostaa teoksessaan vaatimusta ”vastustajan tuntemisesta”. Jos kuviteltiin, että Neuvostoliitto tunnettiin (mikä ei välttämättä ollut fakta), niin nyt jos koskaan tarvittaisiin laajempaa näkemystä ja samalla analyysia ”vihollisen” tuntemisessa mahdollisten vastustajien moninkertaistuttua tai ainakin niiden toimintatapojen muuttuttua. Payne jatkoi pitkälti saman teeman ympärillä toisessa teoksessaan vuodelta 2001: *The Fallacies of Cold War Deterrence and a New Direction*¹⁵. Paynen vaikutus on nähtävissä Bushin hallintokauden pelotepolitiikassa esimerkiksi ”räätälöidyn” pelotteen (*tailored deterrence*) –käsitteen tulona Yhdysvaltojen strategiaan asiakirjoihin.¹⁶

¹² Quinlanin työstä ja ajattelusta: Ogilvie-White, Tanya. (2011). *On Nuclear Deterrence. The Correspondence of Sir Michael Quinlan*. The International Institute for Strategic Studies (IISS). Adelphi Series 421–23. London: Routledge.

¹³ Mullen, Michael. (2008). It’s Time for a New Deterrence Model. *Joint Forces Quarterly* 51 no. 4. (4th quarter 2008), s. 2. Suomeksi tekijän.

¹⁴ Payne, Keith B. (1996). *Deterrence in the Second Nuclear Age*. Lexington, KY: The University Press of Kentucky.

¹⁵ Payne, Keith B. (2001). *The Fallacies of Cold War Deterrence and a New Direction*. Lexington, KY: The University Press of Kentucky.

¹⁶ Esimerkiksi Quadrennial Defense Review 2006.

Paynen ohella esimerkiksi Colin S. Gray on tutkinut pelotteen teoriaa ja käytännön sovellutuksia osana kylmän sodan jälkeistä strategista ajattelua, joista esimerkkinä voidaan mainita teos *Explorations in Strategy*¹⁷. Kirjan pelotetta käsittelevässä osuudessa Gray pohtii läntisen pelotteen luotettavuutta uudessa tilanteessa ja kysyy joukon kysymyksiä, joihin silloisilla strategioilla ei oltu vielä vastattu kovinkaan joustavasti.

Yhden uudemmissa ja ei-amerikkalaisen näkemyksen itse pelotteen logiikkaan 2000-luvulla tarjoaa jo edesmennyt ranskalainen strategian tutkija Thérèse Delpech teoksessaan *Nuclear Deterrence in the 21st Century: Lessons from the Cold War for a New Era of Strategic Piracy*¹⁸. Kirjassaan Delpech arvioi kriittisesti yhdysvaltalaiseen (ja siten hallitsevaan) käsitykseen perustuvaa peloteteorisointia sekä tämän vaikutuksia Yhdysvaltojen ja sen liittolaisten strategiaan fundamentteihin tulevaisuudessa.

Julkaistun kirjallisuuden ohella tieteellisissä aikakauslehdissä julkaistut artikkelit tai eri laitosten tutkimusraportit muodostavat runsaan tutkimuksellisen kannan. Natoa ja Naton pelotetta eri näkökulmasta käsitteleviä tai sivuavia kirjoituksia löytyy vuodesta 1991 alkaen satamäärin ja niiden luettelointi tähän on mahdotonta. Nämä artikkelit muodostavat tälle työlle erittäin arvokkaan kivijalan, erityisesti kun suoranaisesti Naton ydinasepelotteen kokonaisuuteen keskittyvä tutkimuskirjallisuus on yllättävänkin vähäistä.

Toisekseen Nato on perinteisesti ollut hyvin vaitonainen julkisuudessa esimerkiksi sen käyttöön suunniteltujen ei-strategisten ydinaseiden lukumääristä tai sijoittamis- ja varastointikysymyksistä. Naton ydinaseet Euroopassa ovatkin tavallaan ”julkinen salaisuus”. Näihin liittyvien tietojen selvittämisessä ja arvioiden julkisuuteen tuomisessa tutkijayhteisö ja erilaiset asevalvonta- ja aseriisuntajärjestöt ovat tehneet merkittävää työtä, josta on suuri hyöty tällekin tutkimukselle.

Yhteenvetona voidaan todeta, että erityisesti tieteellisiä artikkeleita transatlanttisesta ydinasepelotteesta kylmän sodan jälkeen on kansainvälisesti julkaistu runsaasti. Samalla käy kuitenkin ilmi, että aiheesta ei ole vielä ilmaantunut kirjallisuudessa ns. klassikko-teosta, kun verrataan joidenkin pelotetta käsittelevien kirjojen asemaan esimerkiksi kylmän sodan ajalta. Naton ydinasepelotetta on käsitelty määrällisesti eniten tieteellisissä artikkeleissa tai erilaisissa järjestöjen ja ajatushautomojen raporteissa. Kirjallisuudessa aihetta

¹⁷ Gray, Colin S. (1998). *Explorations in Strategy*. Westport, CT: Praeger.

¹⁸ Kirja on saatavana myös e-versiona file:///content/dam/rand/pubs/monographs/2012/RAND_MG1103.pdf

käsitellään edelleen yleisimmin sivuavasti suhteessa Yhdysvaltojen pelotteeseen, joka tietenkin on luonnollista, kun otetaan huomioon maan johtava asema sotilasliitossa. Vaihtoehtoisesti pelote esiintyy jossain muussa Natoa käsittelevässä teoksessa, laajemmin tai suppeammin. Joka tapauksessa katsaus aiempaan tutkimukseen osoittaa, että perusteellista työtä ydinasepelotteesta, joka keskittyy Naton näkökulmaan 2010-luvulla, ei helposti löydy. Tässä suhteessa nyt laaditulla diplomityöllä on oma paikkansa erityisesti suomalaisen tutkimuksen piirissä.

1.4 Teoreettinen näkökulma

Tutkimusaihetta on lähestytty lähtökohtaisesti realistisen koulukunnan yleisten paradigmojen ja maailmankatsomuksen (ontologisten) periaatteiden mukaisesti. Strategian tutkimukselle ja ydinasetutkimukselle realismi tarjoaa edelleen, huolimatta sen puutteista ja kritiikistä, luonnollisen teoriapohjan. Realistinen tieteenfilosofinen näkemys maailman ”itsenäisestä” olemassaolosta huolimatta ihmisten toimista ja sitä kautta suhde sotaan ylihistoriallisena ilmiönä selittää jo pitkälti asekehityksen – mukaan luettuna ydinaseiden – jatkuvan laadullisen ja tehokkuuden parantumisen. Asevoimat nähdään varsin suoraviivaisesti valtion johdon käytössä olevana työkaluna, jolla voidaan tukea valtion edun maksimointiin pyrkivää politiikkaa.¹⁹

Realismin yleistä paradigmaa ja ontologisia olettamuksia on käytetty tässä työssä kuitenkin vain väljänä viitekehystenä sille, kuinka tutkimuskysymyksiä ja aineiston analyysia tulkitaan. Strategian tutkimukselle tyypillisesti aineiston käsittely ja tutkimuksen tulokset on pyritty sitomaan vahvasti praktiikkaan, jolloin teoria vaikuttaa vain taustalla.

Vaikka realismi onkin vain löyhä viitekehys, niin seuraavassa on kuvattu tärkeimmät työssä käytettävät realismin mukaiset paradigmat aineiston käsittelyn ja tulosten tulkinnan suhteen²⁰:

¹⁹ Marsh, David & Furlong, Paul. (2002). A Skin not a Sweater: Ontology and Epistemology in Political Science. Teoksessa Marsh, David & Stroker Gerry (eds.). *Theory and Methods in Political Science*. Hampshire: Palgrave Macmillan, s. 17–31; Raitasalo, Jyri. (2008). *Turvallisuusympäristön muutos ja Suomen puolustus*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 23. Helsinki: Edita Prima, s. 9.

²⁰ Ks. esim. Morgenthau, Hans J. (1961). *Politics among Nations*. New York: Alfred A. Knopf ; Frankel, Benjamin . (1996). Introduction. Teoksessa Frankel, Benjamin (ed.) *Roots of Realism*. Lontoo: Frank Cass, s. ix-xxiii

1. Valta on keskeinen voimavara kansainvälisessä järjestelmässä, josta kilpailaan. Valtiot nähdään edelleen järjestelmän tärkeimpinä toimijoina ja ne pyrkivät lisäämään valtaansa taatakseen omat vaikuttamismahdollisuutensa, selviytymisensä ja turvallisuutensa kansainvälisessä järjestelmässä.
2. Valtioiden ulko- ja sisäpolitiikka ovat erillisiä kokonaisuuksia. Sisäpolitiikka on alisteista, vaikka osa valtion ja johdon voimasta ammennetaan valtion sisäisistä tekijöistä. Hans Morgenthau nimittää näitä sisäisiä tekijöitä ”kansallista voimaa muokkaaviksi”.
3. Kansainvälinen järjestelmä on luonteeltaan anarkistinen. Oma-apu ja omat kansalliset intressit ovat viime kädessä ne, joiden varaan valtiot voivat turvallisuuttaan rakentaa.
4. Sotilaallinen voima on vallan tärkein osatekijä.

Raitasalon (2008) mukaan perinteinen realismin tieteenfilosofia, epistemologia, joka pohjaa empiristiseen ja positivistiseen perinteeseen, on johtanut konkreettisesti havaittavissa olevien tekijöiden, kuten materiaalistien voimavarojen korostamiseen realismiin pohjautuvassa tutkimuksessa.²¹ Modernissa kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa vallitsevan realistisen tieteenfilosofisen käsityksen mukaan on kuitenkin otettava huomioon, että useimmilla ilmiöillä on olemassa ”syviä rakenteita”, joita ei voida suoraan havainnoida. Toisekseen suoraan havaittavissa oleva saattaa tarjota virheellisen kuvan ilmiöstä. Näin realistisen tieteenfilosofisen tietokäsityksen mukaan todellisuuden ja ilmentymän välillä vallitsee kahtiajako, jonka johdosta on oleellista asettaa useimmat ”todellisen maailman” objektiiviset havainnot suhteelliseen ja sosiaaliseen kontekstiin. Havaintojen ja ilmiöiden vaikuttavuus riippuu viime kädessä siitä, missä suhteessa ja tulkinnalla niitä katsomme.²²

Tässä diplomityössä on tavoiteltu tieteenfilosofisesti modernin realismin mukaista näkemystä tietoa käsiteltäessä. Tavoitteena on ollut identifioida niitä piilotettuja rakenteita ja merkityksiä, joita havaittavissa olevien asioiden ja ilmiöiden taustalla on. Tämä tulee esille esimerkiksi tulkittaessa virallisia Naton strategia-asiakirjoja. Pyrkimyksenä näiden virallisten tekstien tulkinnassa on ollut ulottaa tulkinta ”sanojen taakse” tai vähintäänkin selittää sisältöä sidottuna ajalliseen ja toiminnalliseen relevanssiin.

Epistemologisesti maailmaa ja sen sisältämiä ilmiöitä – tietoa – on siis lähestytty pikem-

²¹ Raitasalo (2008), s. 9.

²² Marsh & Furlong (2002), s. 30–31; Hollis, M. & Smith, S. (1990). *Explaining and Understanding in International Relations*. Oxford: Oxford University Press, s. 205–208.

minkin suhteellisuuden huomioon ottavasta relativistisesta ja tulkintaan pyrkivästä, interpretivistisesta näkökulmasta kuin perinteisemmästä positivismiin mukaisesta selittävästä, kausaalisuhteisiin perustuvasta tulkinnasta. Nykyaikaista strategiantutkimusta tämä näkökulma palvelee, kuten Sivonen (2006) tiivistää: *”Strategiantutkija ei voi lähteä siitä, että hänen tulisi pitäytyä tulkintamalleissaan pelkästään realistiseen perinteeseen. Tarkastelun kohteena olevien ilmiöiden luonne sanelee strategiantutkimuksen perspektiivin.”*²³

Näkyvämmiin työn aineiston ja tulosten analyysissä on tukeuduttu peloteteoreettiseen käsitteistöön ja malleihin yhdistettynä voimanlähteen käsitteen osatekijöihin, joita avataan tarkemmin myöhemmässä vaiheessa. Samalla peloteteorian ja sen johdannaisten yleisiä periaatteita ja käsitteiden validiutta on mahdollisuus arvioida suhteessa nykyaikaan lähdeaineiston tulkinnan yhteydessä.

Kuten todettua, tämä diplomityö on strategian ja vielä rajatumminkin, sotilasstrategian piiriin kuuluva tutkimus. Tarkoituksena ei ole siis ollut tutkia laajemmin esimerkiksi kansainvälisiä suhteita tai Naton turvallisuusympäristön muuttuvia olosuhteita, vaan näitä seikkoja on liitetty tarkasteluun ainoastaan siinä määrin, kun ne ovat tukeneet tai liittyneet Naton sotilasstrategiaan ja sen ydinasepelotteeseen. Seuraavassa selvennetään työssä käytettyä strategia–sotilasstrategia -hierarkiaa ja ydinasepelotteen asemointia näihin.

Tunnettua on, että strategiasta käsitteenä ja toimintamallina on olemassa suuri määrä toinen toisistaan poikkeavia, parempia ja huonompia näkemyksiä, joiden vertaileminen ja arvioiminen ei tässä ole tarkoituksenmukaista. Tämän työn näkökulma strategiaan on pidetty mahdollisimman yksinkertaisena ja perinteiseen käsitykseen nojautuvana. Clausewitzin oppia *”strategy teaches the use of engagements for the object of war”*²⁴ – strategia on oppi taistelujen voittamisesta sodan päämäärien saavuttamiseksi – mukaillen strategia käsitetään *sarjana keinoja (toimenpiteitä), joilla tuetaan asetetun tavoitteen saavuttamista.*

²³ Sivonen, Pekka. (2006). Strategiantutkimuksen haasteista ja realismin ajanmukaisuudesta. Teoksessa Huhtinen, Aki-Mauri & Toiskallio, Jarmo (toim.). *Maanpuolustuskorkeakoulu – kehittyvä sotatieteellinen yliopisto: professori Mikko Viitasalon juhla- ja tutkimusraportti*. Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki: Edita, s. 118.

²⁴ Tulkinta esim. Willmott, H.P. (1989). *The Great Crusade: A New Complete History of the Second World War*. New York: Free Press, s. 11.

Käsityksessä sotilasstrategiasta pitäydytään Naton määritelmässä:

“That component of national or multinational strategy, presenting the manner in which military power should be developed and applied to achieve national objectives or those of a group of nations.”²⁵

Naton käsitteessä sotilasstrategia ymmärretään siis yhtenä keinovalikoimana ja osana valtiollista ja monikansallista strategiaa, jonka kehittämällä ja käytöllä tuetaan valtiollisen tai monikansallisen tason kokonaispäämäärien saavuttamista. Tässä työssä onkin painottunut tätä kautta myös näkökulma, jossa pohditaan turvallisuuden ja liittouman välistä suhdetta, eli yhteistä turvallisuutta (*collective security*). Voidaan kysyä, kuinka hyvin monikansalliset tavoitteet lopun perin palvelevat yksittäisen jäsenmaan intressejä? Kun turvallisuuden käsitettä yhdistettynä liittoutumiseen peilataan realismin paradigmoihin, esiin nousee moniakin ristiriitaisia seikkoja. ”Antautumalla” yhteiseen turvallisuuteen valtio ikään kuin vapaaehtoisesti luovuttaa osan keskeisintä tavoitettaan, kansallista selviytymistä, tukevista resursseista muiden haltuun tai muiden tuottamaksi, vaikka oman avun pitäisi olla viime kädessä se, johon tukeutua. Samalla se menettää myös anarkkisuuden edellyttämää toimintavapautta – onhan liitoissa yleensä sisäänrakennettuna jonkin tasoinen läpinäkyvyys esimerkiksi kunkin jäsenmaan sotilaallisesta suorituskyvystä.²⁶

Ydinasepelotteen käsitteen määrittelyssä törmätään haasteisiin. Termejä pelotestategia, peloteoppi, ydinasestrategia, ydinaseoppi ja lukuisia muita vastaavia viljellään usein kirjallisuudessa sekä puheissa synonyymeina. Usein on tulkinnasta ja tapauskohtaisesta tilanteesta kiinni, mille tasolle hierarkiassa ydinasepelote sijoitetaan. Grayn (1996) määritelmän mukaan pelote voidaan pelkistetysti ymmärtää strategiana, mutta tarkemmin kuvattuna se tulisi nähdä *strategian haluttuna vaikutuksena*, päämääränä. Grayn analyysin mukaan, joka sopii yhteen Clausewitzin konkreettisen strategian määritelmän kanssa, pelote itsessään ei ole puhdasoppisesti strategia, koska pelote vaikuttaa vain epäsuorasti toisen osapuolen käytökseen, ilman omia fyysisiä toimenpiteitä. Strategialle tunnusomaista taas olisi se, että esimerkiksi ydinaseiden ollessa kyseessä, niiden fyysisellä käytöllä

²⁵ NATO Standardization Agency. (2012). *AAP-06 Edition 2012 Version 2, NATO GLOSSARY OF TERMS AND DEFINITIONS (ENGLISH AND FRENCH)*, s. 2-M-6. <http://nsa.nato.int/nsa/zPublic/ap/aap6/AAP-6.pdf> (viitattu 16.8.2012)

²⁶ Turvallisuusyhteistyöstä mm. Muller, Harald. (2002). *Security Cooperation*. Teoksessa Carlsnaes, Walter & Risse, Thomas & Simmons, Beth A. (eds.) *Handbook of International Relations*. Lontoo: Sage, s. 370.

vaikutettaisiin suoraan vastustajaan ja pakotettaisiin se luopumaan omista toimistaan.²⁷

Tässä työssä on hyödynnetty edellä kuvattuja Clausewitzin, Naton ja Grayn määritelmiä. Hierarkkisesti korkeimmalle tasolle asetetaan Naton sotilasstrategian määritelmän mukaisesti Naton valtionjohdollisen tason asettamat (poliittiset) päämäärät. Niitä tuetaan sotilasstrategian toimin, jonka sisälle myös ydinaseet lasketaan kuuluvan. Ydinaseiden osalta yläkäsitteenä ja haluttuna päämääränä käytetään ydinasepelotetta, joka saa siis tarkoituksensa ja tavoitteensa poliittisessa ohjauksessa harjoitettavan ydinasepolitiikan kautta. Pelotteelle alisteisena toimii ydinasestrategia, jolla ohjataan muun muassa ydinaseiden sijoittelua, johtamisjärjestelmää ja kehittämistä eli käytännön toimenpiteitä halutun pelotevaikutuksen saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi. Ydinasepelotteella ja ydinaseiden käytännön toimenpiteitä ohjaavalla ydinasestrategialla on siis looginen tarkoituksensa poliittis-sotilaallisessa ohjauksessa. Strategian alapuolelle voidaan vielä lukea doktrinaalinen taso, jolla kuvataan joukkojen ja aseiden käyttöperiaatteet, eli miten joukkoja tai voimavaroja (means) käytetään (ways) päämäärien (ends) saavuttamiseksi. Natossa doktriinin suhde strategiselle tasolle kuvataan seuraavasti:

*“In general terms, joint doctrine establishes a link between the ‘ends’ (what must be accomplished) and the ‘means’ (capabilities) by providing the ‘ways’ (how) for joint forces to accomplish military strategic and operational objectives in support of NATO’s goals.”*²⁸

Lähtökohdiltaan asetelma poikkeaa hieman kylmän sodan aikaisesta ajattelusta, jolloin ydinasepelotteen asettelu strategisessa kentässä nostettiin poikkeuksetta sotilasstrategisen tason yläpuolelle, osaksi laajempaa yleisen strategian tutkimusaluetta, koska pelotteen pääasiallinen tarkoitus oli vaikuttaa suoraan valtioiden välisiin suhteisiin estämällä ydinsota valtioiden ja liittoumien välillä²⁹. Esimerkiksi Thomas Schellingin (1980) mukaan kylmän sodan aikaisessa Yhdysvaltojen ulkopolitiikassa ja kansallisessa turvallisuudessa ydinasepelote oli kulmakivi, jonka dynaamisuuden ja tehokkuuden varaan kaikki oli laskettu.³⁰

Ydinasepelotteen käsittäminen osana sotilasstrategiaa kuvastaa ehkä kuitenkin paremmin

²⁷ Gray (1998), s. 31.

²⁸ NATO Standardization Agency. (2011). *ALLIED JOINT DOCTRINE DEVELOPMENT AAP-47(A)*, s. 3-1. <http://nsa.nato.int/nsa/zPublic/ap/AAP-47%28A%29.pdf> (viitattu 1.9.2012)

²⁹ Kerttunen, Mika. (2010). Kuinka sota voitetaan. Sotilasstrategiasta ja sen tutkimisesta.

Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 2: tutkimusselosteita No 45. Helsinki: Edita Prima, s. 28–29.

³⁰ Schelling, Thomas C. (1980). *The Strategy of Conflict*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, s. 6.

tämän hetken käsitystä – tai ainakin yleistä vaikutelmaa – ydinasepelotteen merkityksestä. Onhan ydinase kuitenkin lopulta ase, jota sotilaat käyttävät. Jo vuonna 2001 Yhdysvaltojen *Nuclear Posture Review (NPR)* pyrki kuvastamaan ajattelun muutosta tähän suuntaan. Asiakirjassa puhutaan ”uudesta triadista” (*New Triad*), jonka mukaisesti ydinaseet ovat osa Yhdysvaltojen aseellista voimaa ja näin ”vain” yksi sotilaallinen keino muun aseistuksen rinnalla.³¹

Vaikka ydinaseistus on nyt määritelty sotilasstrategiselle tasolle, on silti huomioitava, että ydinasepelotteen johdannaisvaikutukset puhumattakaan aseiden käytöstä ovat niin merkittävät, että olisi liian kapea-alaista lokeroita ydinasepelotetta vain sotilaalliseksi keinoksi. Ydinase on ase, jonka käytöstä tai käyttämättömyydestä ovat toistaiseksi päättäneet poliittikot, joten ydinaseella on tehty ja tullaan varmasti jatkossakin tekemään politiikkaa. *Ydinasepelotteen*, eli ydinaseilla halutun vaikutuksen päämäärän asettavat edelleenkin käytännössä kaikissa tapauksissa poliittikot.

Näin voidaan vahvistaa johdannossa esitetty Clausewitzilainen näkemys politiikan sekä sodankäynnin (ja ydinaseiden osana tätä) yhteydestä. Kun pureudutaan sodankäynnin olemukseen Clausewitzin kirjoittaman pohjalta, nousee poliittisen yhteyden (päämäärän) lisäksi esiin muun muassa sodankäynnin tavoitteet, keinot, fyysiset ja henkiset suuret, moraali, lukumäärät, vihollisen nujertaminen ja tuhoaminen sekä painopiste (voimanlähde). Näitä kaikkia edellä mainittuja voidaan tarkastella omasta tai vastustajan näkökulmasta.³²

Clausewitz liittyy kahdeksannessa kirjassaan päämääriin ja tavoitteisiin voimallisesti käsitteen *painopiste (center of gravity)*, josta käytetään jatkossa nimitystä *voimanlähde* vakiintuneen suomalaisen käytännön mukaisesti:

“...sodan päämääränä pitäisi aina olla vastustajan nujertaminen...siihen ei aina tarvita vihollisvaltion täydellistä valloittamista...on pidettävä ensisijaisesti silmällä kummankin valtion olosuhteiden merkittävimpiä piirteitä. Niiden perusteella muodostuu tietty painopiste, voiman ja liikkeen keskus, josta kokonaisuus on riippuvainen, ja tuohon vastustajan painopisteeseen on suunnattava kaikkien voimien keskitetty isku...tämän on ohjattava katsettamme...”³³

³¹ Forss (2006), s. 30–31.

³² Ks. esim. Heikki Eskelisen suomennos *Sodankäynnistä* (1998), Art House. Erityisesti 1., 3. ja 8. kirja.

³³ Sama, s. 277.

Tunnetusti Clausewitzin kirjoituksista on esitetty vuosisatojen ja -kymmenten saatossa lukuisia erilaisia tulkintoja. Jo pelkästään yllä oleva lainaus voimanlähteestä on monellakin tapaa tulkinnallinen, ja sitä on myös käännetty saksasta eri kielille poikkeavilla tavoilla. Mitä Clausewitz oikeastaan tarkoittaa olosuhteiden merkittävimmillä piirteillä? Entä voiman ja liikkeen keskuksella? Nato määrittelee omissa ohjesäännöissään voimanlähteen seuraavasti:

”Characteristics, capabilities or localities from which a nation, an alliance, a military force or other grouping derives its freedom of action, physical strength or will to fight.”³⁴

Naton määritelmässä voimanlähde on siis *ominaisuus, suorituskkyky, alue tai paikka*, josta ammennetaan *toimintavapaus, fyysinen vahvuus tai taistelutahto*.

Samaa määritelmää noudattelee myös suomalainen FINGOP (2009), jossa todetaan lisäksi, että:

”Voimanlähde on löydettävissä niin strategisella, operatiivisella kuin taktisellakin tasolla. Eri tasojen voimanlähteet poikkeavat kuitenkin toisistaan ja ovat aina suorassa yhteydessä oman tasonsa tavoitteisiin.

(1) Strategisen tason voimanlähde. *Strategisella tasolla voimanlähteen muodostaa se tekijä, johon strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittava voima, tahto tai toiminnan vapaus perustuu. Se voi olla esimerkiksi voimakas hallitus, maanpuolustustahto, eettisyyteen perustuva nationalismi tai muu idealismi, vahva kansantalous, asevoimat tai liittolaiset.*

(2) Operatiivisen tason voimanlähde. *Operatiivisella tasolla voimanlähteet ovat yleensä operatiivisten tai strategisten tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavia fyysisiä kokonaisuuksia, kuten maa-, meri- tai ilmavoimien joukot, kaukovaikutteiset aseet tai joukkotuhoaseet.”³⁵*

J. Strange ja R. Iron (2005) tulkitsevat voimanlähdetä perusteellisessa artikkelikokoelmassaan *Understanding centers of gravity and critical vulnerabilities*³⁶. Heidän mu-

³⁴ NATO Standardization Agency. (2014). AAP-06 Edition 2014, NATO GLOSSARY OF TERMS AND DEFINITIONS (ENGLISH AND FRENCH), s. 2-C-3. <http://nso.nato.int/nso/zPublic/ap/aap6/AAP-6.pdf> (viitattu 3.2.2015)

³⁵ PESUUNNOS, HF606. TLLIV. (2009). PVOPO F1.4.1: Operatiivisen suunnittelun perusteet (FINGOP), s. 3-9–3-10.

kaansa voimanlähteet voivat olla joko moraalisia tai fyysisiä ja niitä voidaan määritellä päämäärän mukaisesti strategiselta tasolta alkaen. Kirjoittajat ovat esimerkkien kautta pelkistäneet voimanlähteen määritelmän ja osatekijät seuraavasti:

Yleisellä tasolla kaikki voimanlähteet:

- ovat dynaamisia ja aktiivisia (toimijoita)
- ovat selvästi havaittavissa (fyysinen usein helpommin kuin moraalinen)
- ovat voimakkaita, ja
- iskevät tehokkaasti ja/tai raskaasti

Voimanlähteen seitsemän ominaisuutta ja osatekijää taas ovat:

- se on oleellinen (sotatoimen kannalta)
- sillä on hallitseva luonne
- kaikki riippuu siitä
- se on voiman ja liikkeen keskus
- se on vaikuttava kohde omalle/vastustajan iskulle
- se pystyy vastarintaan
- se iskee tehokkaasti ja voimakkaasti/raskaasti

Edellä mainitut osatekijät ovat siis löydettävissä kaikilla sodankäynnin ja siihen liittyvän päätöksenteon tasolla. Joissain yhteydessä ne voivat liittyä abstraktiin voimanlähteeseen (esim. tahto) ja toisaalta taas esimerkiksi asevoimaan (strategiset ohjusjoukot). On huomattava, että *välttämättä* aina ei kaikissa tilanteissa löydy voimanlähdettä, joka kykenee täyttämään kaikki yllä asetetut ehdot absoluuttisesti.

Voimanlähteeseen liittyvät kiinteästi voimanlähteen kriittiset suorituskyvyt (mitä se pystyy tekemään?), sen kriittiset vaatimukset (mitä se tarvitsee pystyäkseen...?) sekä kriittiset haavoittuvuudet (mikä estää sitä...?). Olennaista päätöksentekijälle, on hän sitten valtion päämies tai prikaatin komentaja, on päättää tai tunnistaa kulloisetkin päämäärät, joiden perusteella voidaan määrittää sekä oma että vastustajan voimanlähde, jotka tukevat parhaiten päämääriin pääsemistä. Tämän jälkeen poliittis-strategisten päätösten ja toimien sekä näille alisteisten toimintojen tulisi liittyä voimanlähteeseen ja sen kriittisiin osa-alueisiin, jotka puolestaan auttavat pääsemään lopulliseen päämäärään.

³⁶ Strange, Joe & Iron, Richard. (2005). *Understanding centers of gravity and critical vulnerabilities*. Department of War Studies, Swedish National Defence College.

Luvun 4 analyysissä on arvioitu Naton ydinasepelotteen soveltuvuutta liittouman voimanlähteeksi yllämainittujen tekijöiden kautta tarkemmin.

1.5 Tutkimuksen rajaukset, viitekehys ja aineisto

Vaikka kaikilla jäsenmailla onkin mahdollisuus vaikuttaa Naton ydinasepolitiikkaan, olisi nykymuotoisen Naton kaikkien 28 jäsenmaan tarkka käsittely tässä työssä kuitenkin tarpeetonta, eikä se olisi edes mahdollista tilan antamissa puitteissa. Rajausta on tehtävä myös Naton sisällä, jotta tutkimusongelmaan löydettäisiin konkreettisimmat vastaukset. Naton jäsenvaltioista käsittelyyn on sisällytetty ydinasevallat ja näistä etenkin johtoaseman myötä Yhdysvallat. Tutkimuksessa ei kuitenkaan ole lähdetty liikkeelle perusolettamuksesta, jossa vain Yhdysvalloilla olisi toimijana ainoa ratkaiseva merkitys. Kun tutkitaan liittoumaa ja sen turvallisuutta, on muutkin toimijat otettava huomioon. Toisekseen, jäsenvaltioiden Natolle antamat resurssit ja sitoumukset poikkeavat kansallisista kokonaisresursseista.

Tutkimuksessa käsiteltäviksi pääryhmäksi on siis valittu ne kahdeksan jäsenvaltiota, joilla on itsellään ydinaseita tai joiden alueelle ydinaseita on sijoitettu. Nämä valtiot ovat:

- Yhdysvallat, Iso-Britannia, Ranska (ydinasevallat)
- Saksa, Alankomaat, Belgia, Italia, Turkki (ns. nuclear-sharing -maat: valtiot, joiden alueelle ydinaseita on sijoitettu ja jotka ovat valmistautuneet niiden käyttöön)

Erityinen painoarvo raportissa on muodostettu otsikon mukaisesti Naton ydinasepelotteen eurooppalaiselle ja transatlanttiselle ulottuvuudelle. Yhdysvaltain Eurooppaan sijoittama ei-strateginen ydinaseistus, *nuclear-sharing* -järjestelyt sekä näihin liittyvä Naton pelotepolitiikka ja -strategia Euroopassa ovat juuri tämän transatlanttisen linkin selkein ilmentymä sekä niitä kokonaisuuksia, joista liittouman jäsenien kesken keskustellaan, päätetään ja joilla on suurimmat vaikutukset Naton sisäiselle dynamiikalle ydinaseiden suhteen. Kolmen ydinasevallan oma kansallinen pelotepolitiikka ja arsenaalit ovat viime kädessä kuitenkin alisteisia kansallisille turvallisuusstrategioille, vaikka näissä yhtäläisyyksiä Naton pelotepolitiikkaan ilmeneekin.

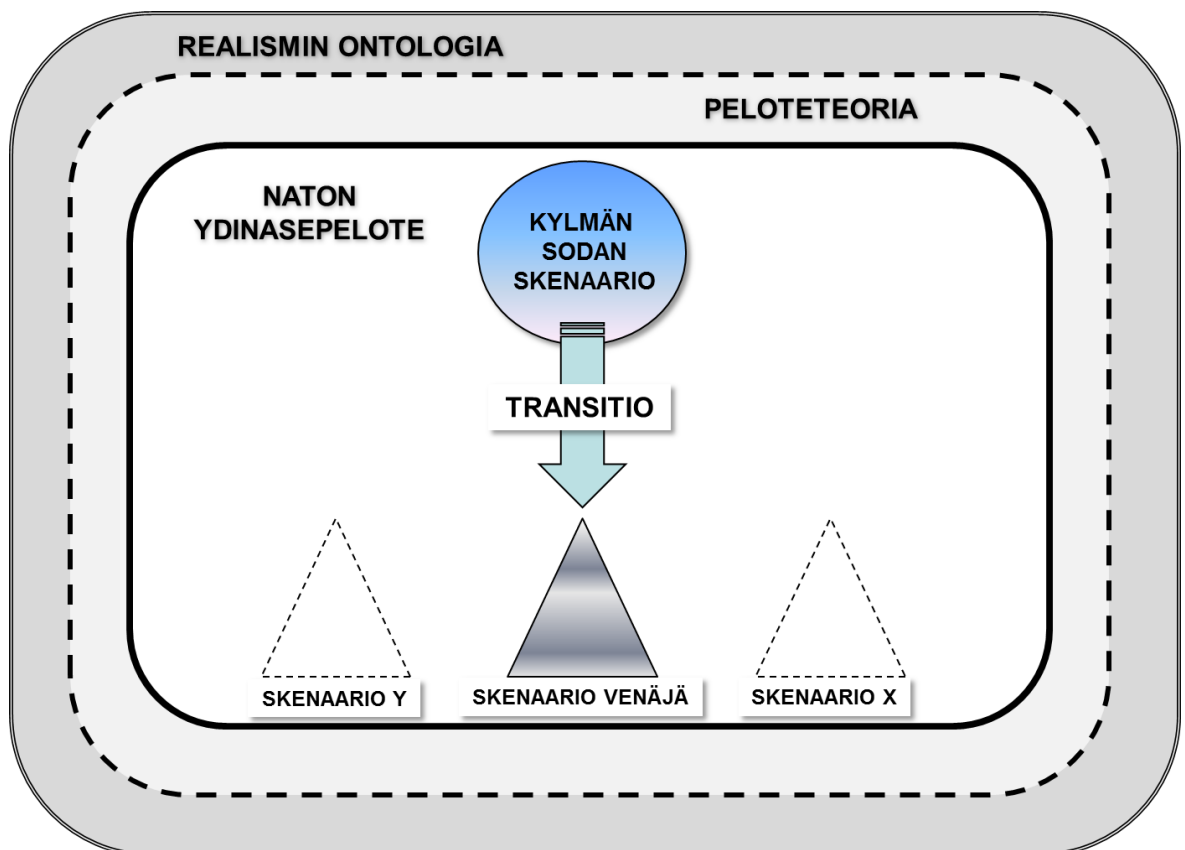
Kattavan käsityksen saamiseksi ydinaseiden roolista Naton eurooppalaisessa viitekehyksessä on toki tarkasteltava myös niiden valtioiden näkökulmia, joiden alueella ei ole ydinaseita, mutta joiden strategiaan kysymyksiin ydinaseisiin liittyvät seikat ovat suoraanaisesti vaikuttaneet tai jotka muuten ovat esimerkiksi geostrategisesti arvioituna merkittävässä asemassa. Näitä valtioita ovat monet Naton niin sanotuista uusista jäsenistä, kuten Baltian maat.

Ajallisesti työssä on keskitytty kylmän sodan jälkeiseen aikaan ja siinäkin tarkasteluun vuodesta 2010 eteenpäin. Vuoden 2010 valinnalle on yksinkertainen peruste – tuolloin Nato julkaisi toistaiseksi viimeisimmän strategisen konseptinsa, jossa kuvataan virallisesti myös ydinasepelotteen tarkoitus. Konseptissa näkyy hyvin selkeästi laajentuneen turvallisuuskäsityksen vaikutukset Naton tehtävien prioriteetteihin ja niiden suorittamiseen. Tähän liittyen työn yhtenä perusolettamuksena ydinasepelotteen osalta pidetään sitä, että myös ydinasepelotteessa on tapahtunut tai ainakin olisi pitänyt tapahtua muutoksia kylmään sotaan verrattuna. Kylmän sodan aikaiseen tilanteeseen ja puhtaan suurvalta-keskeisesti ajateltuna yksinkertaiseen uhkaskenaarioon verrattuna vuodet 1991–2014 ovat näyttäneet kompleksisempina. Lähtökohtana on siis ollut monimutkaistunut skenaarioasetelma, jossa myös Naton ydinasepelotteen roolia tulee tarkastella. Ja edelleen, Venäjän toimien seurauksena on jälleen yksi muutos tapahtunut – perinteinen valtiokeskeinen uhka on nostanut näkyvyyttään. Ovatko oletetut muutokset Naton ydinasepelotteessa olleet onnistuneita ja miten hyvin ne palvelevat taas tapahtunutta muutosta?

Luvun 4 tarkastelu muodostaa oman kokonaisuutensa, jolla on pyritty arvioimaan ydinasepelotteen soveltuvuutta Naton voimanlähteeksi peloteteorian sekä työssä aiemmin päätellyn pohjalta nykyhetken strategisessa tilanteessa. Luvussa on käytetty skenaariota, jonka perusteet ja muuttujat on muodostettu Naton suhteesta euroatlanttiseen suurvaltaan ja kylmän sodan vihollisen perilliseen, Venäjään. Kuten aiemmin todettiin, kylmän sodan jälkeiset muutokset turvallisuuskäsityksessä, maailmanjärjestyksessä sekä Naton tehtävissä antaisivat perusteita myös erilaisille ja eri toimijoita sisältäville skenaarioille esimerkiksi ydinaseterrorismin ja -proliferaation saralta, mutta tässä työssä painotetaan Natolle sen perustamisen yhteydessä määritettyyn päätarkoitukseen, eli kollektiiviseen puolustukseen suhteutettua tarkastelua. Skenaarioasetelma ja tutkimuksen näkökulma ovat siis hyvin valtiokeskeisiä realistisen perinteen mukaisesti.

Tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu myös esimerkiksi ydinaseproliferaation laajempi arviointi Naton näkökulmasta, vaikka nämäkin asiat ovat vahvasti esillä Naton nykyisissä tehtävissä ja konsepteissa. Tämän asian tarkempi tutkiminen, monen muun ydinaseisiin liittyvän ohella, vaatisi aivan oman raporttinsa tai huomattavasti laajemman työn. Luvun 4 skenaarion ja näkökulman rajaaminen Venäjään sekä valtiokeskeisyyteen ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei tutkimuksessa arvioitaisi Naton pelotteen soveltuvuutta muihin tilanteisiin laisinkaan. Ydinaseisiin liittyvillä kokonaisuuksilla on yleensä liityntäpinnat toisiinsa, joten tutkimusraportissa sivutaan muitakin kokonaisuuksia kuin Venäjään ja Naton kollektiiviseen puolustukseen liittyviä aiheita. Valitun skenaariotarkastelun päätarkoitus on tarjota taustatilanne, jossa voidaan arvioida ydinasepelotteen roolia ja siinä tapahtuneita muutoksia suhteessa Naton ydintarkoitukseen, kollektiiviseen puolustukseen.

Kuvassa 1 on esitetty pelkistetysti tutkimuksen viitekehys ja lähtökohdat.

Kuva 1: Viitekehys ja lähtökohdat

Tutkimuksen primäärilähteet muodostuvat kahdesta eri ryhmästä. Ensimmäisen ryhmän muodostavat Naton ja sen jäsenvaltioiden viralliset poliittiset ja sotilaalliset strategia-asia-
kirjat. Merkittävimmät näistä asiakirjoista ovat:

- Naton strategiset konseptit
- Naton pelote- ja puolustuselonteko
(*Deterrence and Defence Posture Review, DDPR*)
- Muut Naton viralliset strategioihin ja/tai sotilaalliseen voimankäyttöön liittyvät asiakirjat
- Naton ydinasevaltojen sekä jäsenvaltioiden selonteot ja vastaavat asiakirjat (white papers)

Medialle annetut poliittiset ja sotilaalliset diskurssit muodostavat toisen pääryhmän tutkimuksessa käytettävästä primääriaineistosta. Diskursseilla tarkoitetaan tässä yhteydessä aineistoa esimerkiksi Naton yhteisistä tai jäsenvaltioiden johdon julkilausumista, haastattelusta ja medialle annetuista tiedotteista. Aineisto kerätään Naton ja jäsenvaltioiden virallisista tiedonannoista (muun muassa Naton pääsihteerin tiedonannot Naton internet-sivustolla) sekä erilaisista medioista (sanomalehdet, uutispalvelut). Aineistoa ei kuitenkaan analysoida diskurssianalyttisellä fokuksella, vaan diskurssi on yhdistävä yleisnimike mainitulle viestinnälle³⁷.

Aineiston analysoinnin ja siitä tehtävien tulkintojen kannalta on oleellista käyttää sekundäärisinä lähteinä arvioivan tutkimuskirjallisuuden ja muun tieteellisen julkaisutoiminnan tarjoamaa lähdemateriaalia. Tutkija ei ole lähtenyt olettamuksesta, ettei työhön valittua primääriaineistoa olisi jo arvioitu tieteellisessä yhteisössä aiemmin. Tässä suhteessa on ollut välttämätöntä asemoida tämän tutkimuksen näkökulma ja päätelmiä myös aiempiin arvioihin.

1.6 Metodologia

Yleisesti työn metodologiassa on käytetty laadullista tutkimusotetta. Metsämuurosen (2008) mukaan kvalitatiivinen tutkimusote on yleiseltä luonteeltaan hermeneuttiseen eli ymmärtävään tieteenfilosofiaan pohjautuvaa.³⁸ Puusa ja Juuti (2011) korostavat laadulli-

³⁷ Oulun yliopisto. <http://herkules.oulu.fi/isbn9514264053/html/x523.html> “Diskurssilla ymmärretään puheen ja kirjoitetun tekstin kaikkia muotoja” (viitattu 7.11.2012)

³⁸ Metsämuuronen, Jari. (2008). *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. International Methelp Ky. Jyväskylä: Gummerus, s. 14.

selle tutkimukselle tyypillisenä piirteenä todellisuuden ja siitä saatavan tiedon subjektiivista käsittelyä, joka tarkoittaa tutkijan ja tutkittavan kohteen läheistä vuorovaikutusta.³⁹ Tutkijalla on siis laadullisissa tutkimustöissä yleensä esiymmärrys aiheesta, joka sitten aineistoon perehtymisen ja sen käsittelyn myötä joko vahvistuu tai muuttuu, kunnes lopullinen tulkinta on saavutettu. Tässä työssä esiymmärryksenä ja eräänlaisena työhypoteesina on aiemmin kuvattu oletamus siitä, että kuten yleisesti ydinasepelotteen osalta, myös Naton muuttunut toimintaympäristö vuoden 1991 jälkeen on asettanut muutostarpeita liittouman ydinasepelotteelle.

Varsinaisena metodina primääriaineiston arvioinnissa on hyödynnetty laadullisen sisällönanalyysin menetelmiä. Berg (2007) identifioi sisällönanalyysin työksi, jossa systemaattisen, huolellisen ja yksityiskohtaisen tulkinnan avulla kyetään muodostamaan yhteisiä merkityksiä, teemoja ja eroja tutkittavaksi valitusta aineistosta tai sen osasta. Tutkittava aineisto voi olla dokumentteja, erilaisia muita tekstejä, puhetta, valokuvia – lähes mitä tahansa ihmisen tuottamaa viestinnän muotoa. Sisällönanalyysissä korostuu tyypittely, koodaus, teemoittelu ja aineiston tulkinta.⁴⁰ Laadullisen sisällönanalyysin käyttö sopii hyvin tähän tutkimukseen. Aineiston nähtävillä olevasta osasta – ”pintarakenteesta” – on olennaista muodostaa tuotetun tekstin tai puheen tulkinta eli löytää aineiston ”syvät rakenteet ja merkitykset”⁴¹ suhteessa muuhun ympäristöön ja Naton tavoitteisiin.

Pelkistettynä laadullinen sisällönanalyysi on kolmivaiheinen prosessi, joka sisältää analysoinnin, synteesin ja johtopäätökset. Ensimmäisessä vaiheessa painottuu valitun lähdeaineiston analysointi erittelemällä tai luokittelemalla yksittäisiä, valittuihin teemoihin liittyviä havaintoja lähdemateriaalista. Koska aineisto määrittelee hyvin pitkälle tutkimuksen kulkua, voi teemoja syntyä tai poistua analysoinnin ajanakin. Tämän jälkeen eritellyistä havainnoista muodostetaan tulkinnan ja yhdistämisen kautta koottua aineistoa eli erilaisia synteesejä. Näiden pohjalta voidaan muodostaa johtopäätökset sekä lopulliset vastaukset tutkimusongelmaan. Käytännössä tutkimusprosessissa alkaa tulkinta jo aineiston analysoinnista alkaen. Tutkijan on jo tässä vaiheessa päätettävä eli tulkittava, mihin teemaan kukin aineistokappale kuuluu.⁴² Analysointi- ja tulkintavaiheissa on oltava mahdollisimman objektiivinen aineiston sisällölle – aiemmin mainittu tutkijan ja kohteen välinen

³⁹ Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.). (2011). *Menetelmäviidakon raivaajat*. Johtamistaidon opisto. Vantaa: Hansaprint, s. 47–48.

⁴⁰ Berg, Bruce L. (2007). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Boston: Pearson Education, s. 303–304.

⁴¹ Sama, s. 308.

⁴² Puusa & Juuti (2011), s. 115–120.

subjektiivinen vuorovaikutus ei siis tarkoita sitä, että aineiston kertomaa muutetaan oman näkemyksen tai esiymmärryksen mukaiseksi.⁴³

Tämän työn analyysin ensimmäisessä vaiheessa, eli luvussa 3 tapahtuvan primääriaineiston metodologisessa tulkinnassa on käytetty apuna asetettuja tutkimuskysymyksiä, joista on muodostettu seuraavia aineistosta eriteltäviä teemoja:

1. Ydinasepelotteen tarkoitus ja päämäärät (haluttu vaikutus)
2. Ydinasepelotteen sisältö (ydinasestrategia- ja politiikka)
3. Ydinaseen ja pelotteen merkitys Natolle ja sen jäsenmaalle
 - poliittinen ja sotilaallinen johto
 - kansalaismielipide
 - jäsenmaan pelotteen suhde / jäsenmaan suhtautuminen Naton pelotteeseen
4. Muut pelotteeseen liittyvät kokonaisuudet ja yksittäiset ilmiöt/ havainnot

Dokumentit ja valitut diskurssit on teemoiteltu ensi vaiheessa tekstien niin sanottujen pintarakenteiden eli tekstistä ilman tulkintaa nähtävissä olevien merkitysten kautta. Tämän jälkeen on muodostettu synteesi ja tulkinta pelotteesta. Tulkinnassa on pyritty tekstin syvien ja piilevien merkitysten löytämiseen ja niiden analysointiin.⁴⁴

Analysointi on toteutettu arvioimalla teemoiteltuja havaintoja suhteessa erilaisiin vaikutteisiin. Näitä ovat esimerkiksi jäsenmaiden sisäpoliittiset tai yhteiskunnalliset tilanteet, ulkopoliittiset perusratkaisut, turvallisuusympäristön geopoliittiset kysymykset ja muu liiton ydinpelotteeseen vaikuttava dynamiikka, kuten yksittäisten Naton jäsenvaltioiden sitoutuminen muihin turvallisuussitoumuksiin sekä erilaiset institutionaaliset vaikutukset. Analysoinnista saatavien päätelmien perusteella on muodostettu tutkimusongelmaan vastaamisen kannalta keskeinen osatulos, eli tulkinta Naton pelotteesta ja sen mahdollisista ristiriidoista, tunnistettavista muutostekijöistä ja fundamenteista suhteessa peloteoreettisiin ja virallisiin perusteisiin.

Tulkintaa on käytetty lähtökohtana luvun 4 skenaariotarkastelulle, jonka avulla pyrittiin muodostamaan lopulliset johtopäätökset ja vastaukset tutkimusongelmiin. Johtopäätöksissä

⁴³ Berg (2007), s. 306.

⁴⁴ Sama, s. 308–309.

on edelleen pyritty ymmärtävään tulkintaan. Tämä tarkoittaa sitä, että tulkintaa pelotteen toimivuudesta arvioidaan laajemmassa ja syvemmissä kontekstissa kuin puhtaasti sotilaallisessa tai skenaarioon rajatussa tilanteessa. Näin voidaan esimerkiksi selittää mahdollisia skenaarion kautta ilmenneitä vajavaisuuksia ydinasepelotteessa.

Skenaariotarkastelussa on hyödynnetty skenaariotutkimuksen menetelmiä erittäin pelkistetyssä muodossa. Skenaariotutkimus liitetään usein tulevaisuudentutkimukseen⁴⁵. Tämän tutkimuksen fokuksessa ei ole kuitenkaan varsinainen tulevaisuudentutkimus, vaan ymmärryksen muodostaminen Naton nykyhetken ydinasepelotteen merkityksestä liittoumalle, sen evoluutiosta, vahvuuksista ja heikkouksista. Näiden perusteella on joitakin näkökulmia lähitulevaisuuteen liittyen. Luvun 4 skenaariotarkastelussa onkin otettu tämän johdosta skenaariotutkimuksen menetelmistä selkeimmin käyttöön vain skenaarion lähtöasetelman muodostaminen, eli perustekijöiden kuvaaminen.

Mika Mannermaa on pohdiskellut kirjassaan *Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus* muutamia määritelmiä, mitä skenaarioilla oikeastaan tarkoitetaan. Erich Jantschia mukailleen Mannermaa toteaa, että skenaarion laadinta merkitsee tekniikkaa, jolla luodaan loogisesti etenevä tapahtumasarja tarkoituksenaan näyttää, miten mahdollinen, joko todennäköinen, tavoiteltava tai uhkaava tulevaisuudentila kehittyy askel askeleelta nykytilasta. Kahnin ja Wienerin määritelmistä johtaan Mannermaa toteaa, että skenaarioiden on tarkoitus antaa vastauksia kahteen erityyppiseen kysymykseen. Ensimmäinen kysymys on, miten jokin hypoteettinen tilanne voi tarkkaan ottaen kehittyä askel askeleelta? Ja toisekseen, mitä vaihtoehtoja erilaisilla toimijoilla on kussakin vaiheessa edistää prosessia?⁴⁶ Tässä työssä ei niinkään ole keskitytty kuvaamaan askel askeleelta skenaarioiden kehittymistä, vaan pääpaino asetettiin skenaarion lähtöasetelman ja perustekijöiden vaikutuksille toimijoiden vaihtoehtoihin ja Naton pelotteen käyttöarvoon.

Vielä yhtenä yleispätevänä skenaarion Mannermaa on esittänyt määritelmän, jonka mukaan skenaario on kuvaus yhteiskunnan tai sen osan nykytilasta, mahdollisista tai haluttavista tulevaisuuden tiloista sekä kuvaus tapahtumaketjusta, joka voi johtaa nykytilasta tulevaisuuden tiloihin.⁴⁷ Tämä määritelmä antaa peruslähtökohdan, miten skenaario on

⁴⁵ Skenaario- ja tulevaisuuden tutkimuksesta, ks. esim. Mannermaa Mika. (1999). *Tulevaisuuden hallinta – Skenaariot strategiatyöskentelyssä*. Porvoo: WSOY; Wilson Ian H. (1978). *Handbook of Futures Research*. Lontoo: Greenwood Press ja Mannermaa Mika. (1992). *Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus*. Helsinki: VAPK-kustannus.

⁴⁶ Mannermaa Mika. (1992), s. 145–146.

⁴⁷ Sama, s. 146.

tässä työssä luonnosteltu. Naton ydinasepelotteen nykytila suorituskäytännön, vaatimuksien ja heikkouksien esitetään luvun 3 tuloksena. Tätä on peilattu nykyhetken muuhun ympäristöön sekä mahdollisiin lähitulevaisuuden tiloihin luvussa 4 ja edelleen luvun 5 päätännässä.

1.7 Tutkimuksen rakenne ja tutkimusasetelma

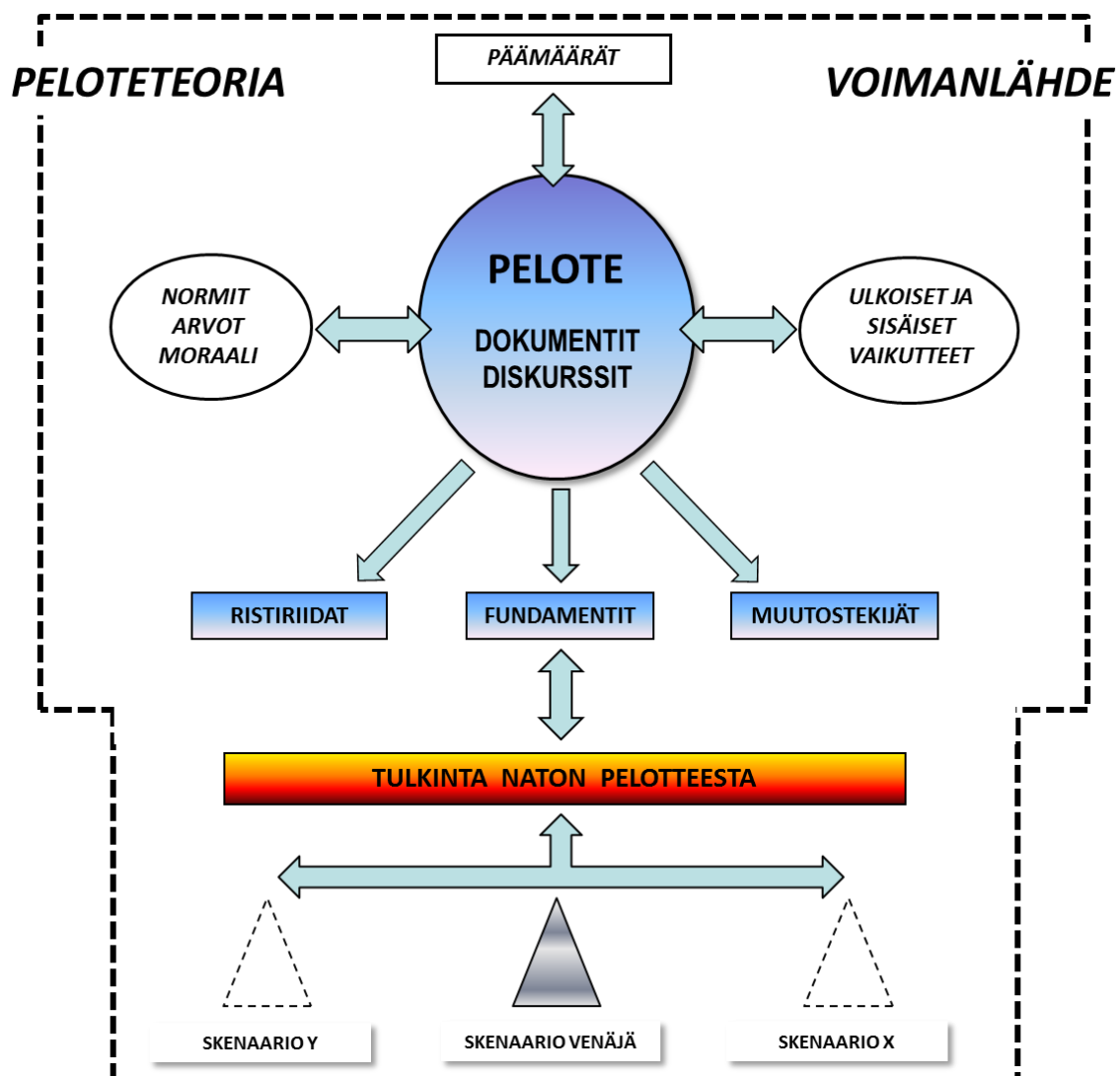
Diplomityön luvussa 2 esitetään Naton pelotteen taustaksi tiivistetty kuvaus peloteteorian perusteista ja nykytilasta. Luvussa on osittain hyödynnetty kirjoittajan esiupseerikurssilla laatimaa tutkielmaa Pakistanin ydinasepelotteesta, jonka yhteydessä tutkittiin myös peloteoriaa yleisellä tasolla.

Luvussa 3 on rakennettu tulkinta Naton ydinasepelotteen nykytilasta Naton ja sen jäsenmaiden virallisen peloteopin sekä eri diskurssien kautta. Dokumenteissa ja diskursseissa julkituotua pelotetta tai siihen vaikuttavia seikkoja on analysoitu edellisessä alaluvussa kuvattun mukaisesti fundamenttien, ristiriitojen ja muutostekijöiden tulkitsemiseksi.

Neljännessä luvussa edellä muodostettua käsitystä Naton ydinasepelotteesta on arvioitu suhteessa Venäjän asettamaan uhkakuvaan pelkistetyssä skenaariotarkastelussa, jotta kattavan synteesin muodostaminen Naton ydinasepelotteen tilasta on mahdollistunut. Määrittelevinä kriteereinä on käytetty aiemmin kuvattua voimanlähteen määritelmää ja sen ominaisuuksia.

Viidennen luvun päätännässä on esitetty tutkimusongelmiin sidottuna yhdistetyt johtopäätökset tutkimuksen tuloksista ja transatlanttisesta ydinasepelotteesta. Lisäksi on arvioitu jatkonäkymiä Naton ydinasepelotteelle sekä jatkotutkimuksen tarpeellisuutta.

Kuvassa 2 on havainnollistettu teoreettisen viitekehyksen, aineiston ja tutkimuksen rakenteen muodostama tutkimusasetelma.

Kuva 2: Tutkimusasetelma.

2. JOHDATUS YDINASEPELOTTEESEEN

2.1 Peloteteorian kehitys ja johdannaisia

Pelote ei konseptina ole syntynyt ydinaseaikana tai rajoitu pelkästään ydinaseisiin. Pelotetta voidaan yhtä hyvin soveltaa tavanomaisenkin sotavoiman tukemana. Ydinaseaikakausi nosti pelotteen käsittelyn ja aseman kuitenkin aivan uudelle tasolle, ydinasepelotteen sisältämän valtavan uhan ja sen seuraamusten ja vaikutusten kautta.

Ydinaseen kehityksen alkuvuosien ajatukset ydinaseesta sodankäynnin välineenä – aseena muiden joukossa – saivat pian toisen maailmansodan jälkeen väistyä, kun ymmärrettiin ydinaseen merkityksen ulottuvan pelkän asevaikutuksen ulkopuolelle. Ydinaseeseen liittyy tuhovoiman ohella huomattavasti laajemmat poliittiset ja moraaliset ulottuvuudet kuin tavanomaisiin asejärjestelmiin. Kuten Lawrence Freedman on tiivistänyt; ydinaseiden ja ydinasestrategioiden tutkiminen on näiden aseiden ”käyttämättömyyden” tutkimista⁴⁸.

Debatti ydinaseiden roolista sai toisen maailmansodan jälkeen vahvan jalansijan länsimaissa, erityisesti yhdysvaltalaisessa ajattelussa, jossa useat akateemikot ja tutkimuslaitokset pyrkivät kehittämään pelotteelle teoriaa, joka toimisi myös käytännössä uskottavasti.⁴⁹ Neuvostoliittolaista pelotetta leimasi etenkin sen alkuvuosina voimakas poliittis-ideologinen viitekehys, ja varsinainen teorisointi sekä keskustelu jäi tämän varjoon.⁵⁰

Teoreettisesti tarkasteltuna ydinaseistautumisen ja ydinasepelotteen ylläpidon kansainvälisissä suhteissa voidaan nähdä pohjautuvan klassiseen *turvallisuudilemmaan* (*security dilemma*). Turvallisuudilemma syntyy valtion turvattomuuden tunteesta ja epävarmuudesta muiden valtioiden motiiveja kohtaan. Dilemmalla tarkoitetaan näin esimerkiksi tilannetta, jossa valtio A lisää omaa sotilaallista voimaansa, koska olettaa vastustajan, valtio B:n uhkaavan vahvasti omaa turvallisuuttaan. Vastaavasti taas B:lla ei ole välttämättä vihamielisiä aikomuksia juuri A:ta kohtaan – tai se pyrkii tilanteen ylläpitämiseen, *status quon* säilymiseen – mutta A:n varustautuminen saa senkin varustautumaan oman turvallisuutensa maksimoimiseksi. Näin epävarmuudesta syntyy voiman kasvattamista.

⁴⁸ Freedman, Lawrence. (1986). *The First Two Generations of Nuclear Strategists*. Teoksessa Paret, Peter (ed.). *Makers of Modern Strategy. From Machiavelli to the Nuclear Age*. Oxford: Oxford University Press, s. 735.

⁴⁹ ks. esim. Sivonen (1992), s. 26–31.

⁵⁰ Arbatov, Alexei & Dvorkin, Vladimir, with Evseev, Vladimir. (2006). *Beyond Nuclear Deterrence: transforming the U.S.–Russian Equation*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, s. 19.

Turvallisuudilemmaan liittyy vahvasti psykologisia tekijöitä ja tulkintaa toisen valtion motiiveista. Tämä voi lopulta johtaa asevarustelukilpaan ja sodan mahdollisuuden suurenemiseen, huolimatta alkuperäisistä aikomuksista, jotka liittyivät puhtaasti puolustuskyvyn kasvattamiseen.⁵¹

Edellä kuvatussa dilemmassa piilee yksi pelotteen perustekijöistä. Toimiakseen pelote tarvitsee vähintään kahdenvälisen suhteen – *pelottajan ja pelotettavan*. Itse asiassa pelotteen arvoa tai vaikutusta ei edes voi arvioida pelottaja itse, vaan ratkaisun pelotteen vaikuttavuudesta tekee aina *pelotettava*. Yksinkertaistettusti se joko uskoo pelotteeseen ja luopuu toimistaan tai ei usko pelotteeseen ja jatkaa toimiaan. Epätoivoiseen tilanteeseen itsensä arvioivat tai ideologisesti latautuneet toimijat saattavat jopa jatkaa toimiaan, vaikka uskovatkin pelotteeseen, koska kokevat, ettei heillä ei ole mitään hävittävää. Tämä pelotettavan roolin ymmärtäminen tekee pelotteen rakentamisesta haastavan. Pelottaja ei koskaan voi olla täysin varma, että sen pelote toimii, varsinkaan jos oletettuja vastustajia on enemmän kuin yksi.

Ydinaseisiin liittyvän peloteteorisoinnin peruskivet, vaikka varsinaista termiä peloteteorია ei vielä määriteltykään, tiivistä Bernard Brodie toimittamassaan teoksessa *The Absolute Weapon* (1946), jossa hän itse kirjoittamissaan artikkeleissa pohti yhdysvaltalaisesta näkökulmasta ydinaseiden merkitystä sodankäynnin luonteeseen ja käytännön politiikkaan. Brodien mukaan ydinase oli muuttanut sodankäynnin luonnetta ja sen seurauksia niin radikaalisti, että oli syntynyt tarve uudistuneeseen strategiseen ajattelumalliin, erityisesti valtionjohtajien tasolla, jotta mahdollisilta sietämättömiltä seurauksilta välttyttäisiin tai ainakin tiedettäisiin, mitä ollaan suunnittelemassa ja tekemässä. Brodie näki ydinaseen ennen kaikkea pragmaattisesti – se oli olemassa ja sen kanssa oli opittava elämään. Jo tässä teoksessa kysyttiin yksi edelleen relevantti kysymys: Ovatko sodat ydinaseaikakaudella vähemmän todennäköisiä kuin aiemmin?⁵² Useat Brodien näkemykset kantavat edelleen nykypäivänä.

⁵¹ Turvallisuuksilemmaan ja spiraalimalliin liittyvästä uusimmasta debatista lisää mm. Glaser, Charles L. (2010). *Rational Theory of International Politics- The Logic of Competition and Cooperation*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, s. 55–57, 101–102; Käsitteenä turvallisuudilemma esitti ensimmäisen kerran John H. Herz kirjoituksessaan *Idealist Internationalism and the Security Dilemma*. (*World Politics Vol. 2, No. 2, January 1950*), s. 157–180. Saatavilla JSTOR-tietokannasta: <http://www.jstor.org/stable/2009187> (tulostettu 1.9.2012).

⁵² Brodie, Bernard (ed.). (1946). *The Absolute Weapon: Atomic Power and World Order*. Yale Institute of International Studies. New York: Harcourt, Brace and Company, s. 21–23.

Brodien pääteesi, joka viitoitti ydinaseiden roolista käytävää akateemista keskustelua sekä käytännön politiikkaa tuleviksi vuosikymmeniksi, oli johtopäätös siitä, että ydinaseiden aikakaudella valtioiden pitäisi valjastaa sotilaallinen voima sotien voittamisen sijasta sodankäynnin välttämiseen, koska riski eskaloitumisesta ydinasesodaksi olisi todellinen.⁵³

Tämä saavutettaisiin parhaiten varmistamalla, että ydinaseita omistettaisiin multilateraalisesti, jolloin mikään valtio ei voisi käynnistää aggressiota tai ainakaan käyttää ydinasetta ilman pelkoa tuhoavasta kostoiskusta. Brodian mukaan tätä ”tasapainon tilaa” tulisi vahvistaa tarvittaessa kansainvälisillä sopimuksilla. Vaihtoehtoisesti, jos vain yksi osapuolista omistaisi ydinaseen, myös tämä estäisi sodan syttymistä klassisen voimapolitiittisen ylivoiman maksimin mukaisesti.⁵⁴ Näin kehittyi ajatus ydinaseen estävästä vaikutuksesta sotien syntymiseen. Estämisvaikutusta alettiin kuvata ydinaseeseen liittyvällä pelotearvolla, *deterrensillä* (*deterrence*). Debatin ja tutkimuksen jatkuessa voitiin alkaa puhua varsinaisesta peloteteoriasta sovellutuksineen.⁵⁵

Klassisesti pelotteen määritelmä ja peloteteorian perusta voidaan tiivistää kolmeen tekijään. Ensiksi, jotta pelotteella olisi onnistumisen edellytykset, sen pitäisi perustua riittävään *kapasiteettiin*. Toiseksi, pelotteen luoman uhkan pitäisi olla *uskottava* ja kolmanneksi, pelotteen muodostama uhka pitäisi pystyä *viestimään* halutuille vastapuolille. Näiden kolmen tekijän – ehdon – tulisi pelotearvon hyödyntämiseksi täyttyä kaikissa tilanteissa, joissa toimitaan pelotteiden varassa.⁵⁶

Naton oma määritelmä kuvaa pelotteen näin:

*“The convincing of a potential aggressor that the consequences of coercion or armed conflict would outweigh the potential gains. This requires the maintenance of a credible military capability and strategy with the clear political will to act.”*⁵⁷

⁵³ Sama, s. 76.

⁵⁴ Sama, s. 76–88.

⁵⁵ Ks. esim. Sivonen (1992), s. 20–21; Kerttunen, Mika. (2008). Ydinaseet 2000-luvun maailmanjärjestyksessä. Teoksessa Raitasalo, Jyri & Sipilä, Joonas (toim.). *Sota – Teoria ja todellisuus. Näkökulmia sodan muutokseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 24. Helsinki: Edita Prima, s. 20.

⁵⁶ Paul, T.V. (2009). *Complex Deterrence: An Introduction*. Teoksessa Paul, T. V. & Morgan, Patrick M. & Wirtz, James J. (eds.). *Complex Deterrence*. Chicago and London: The University of Chicago Press., s. 2.

⁵⁷ NATO AAP-06 (2012), s. 2-D-6.

Määritelmässä korostuu vastustajan *vakuuttaminen* siitä, että sen aloittamien pakottamistoimien tai aseellisen konfliktin seuraamukset ovat raskaammat kuin hyödyt, joita aggressiolla saavutetaan. Vakuuttaminen vaatii uskottavan sotilaallisen kapasiteetin sekä selkeän poliittisen tahdon tarvittaessa toimia. Määritelmä on näin sekoitus viestintää, sotilaallista kapasiteettia, politiikkaa ja psykologiaa.

Kerttunen (2008) yhdistää pelotteen psykologisen ja materiaalisen puolen osuvasti:

*"...[pelotteella] tarkoitetaan sotilaallisiin tosiseikkoihin perustuvaan psykologisten ja kognitiivisten tekijöiden muodostamaa mielikuvaa, jonka seurauksena vastustaja luopuu tietystä toiminnasta."*⁵⁸

Keskeiseen asemaan kolmesta pelotteen perustekijästä nousee viestintä, pelotteen kommunikointi ja ymmärtäminen, jossa psykologisilla seikoilla, mielikuvilla ja uskomuksilla on merkittävä osuus. Valtioilla on todennäköisesti riittävä tieto vastustajan kapasiteeteista, mutta ne eivät voi käytännössä missään vaiheessa olla täysin varmoja vastustajan motiiveista, tavoitteista ja sisäisistä johtamisjärjestelyistä ydinaseen käytön suhteen. Tässä valossa pelotteen viestinnän merkitys korostuu – onnistuneella viestinnällä voidaan luoda vastustajalle haluttu mielikuva omista kapasiteeteista, aseiden käyttöperiaatteista, aikomuksista ja motiiveista uskottavuuden pohjaksi. Kuten McGeorge Bundy muotoili: *"pelote nojaa lopulta epävarmuuteen, siihen mitä voi tapahtua"*⁵⁹.

Pelotteen voidaan siis katsoa täyttäneen tehtävänsä, mikäli vastustaja luopuu määrätystä toiminnasta. Tähän pyritään käytännössä kahden toimintatavan kautta, joista voisi käyttää nimitystä "pelotteen perustyyppit": joko uhkaamalla vastustajaa rankaisulla tai kostolla aggression jälkeen (*deterrence by punishment, rankaisu- tai kostopelote*) tai osoittamalla, että vastustaja ei tule pääsemään omiin tavoitteisiinsa millään keinoin ilman sietämättömiä tappioita (*deterrence by denial, kieltopelote*).⁶⁰ Kieltopelotteen yhteydessä mielletään kohteiksi yleensä vastustajan hyökkäävät asevoimat, kun taas kostoisku suunnataan kaupunkeihin, teollisuuskohteisiin ja muihin yhteiskunnan toimintoihin. Mitään yksiselitteistä ja-

⁵⁸ Kerttunen (2008), s. 20.

⁵⁹ Lainaus teoksessa Basrur, Rajesh M. (2008). *South Asia's Cold War- Nuclear weapons and conflict in comparative perspective*, s. 17.

⁶⁰ Paul (2009), s. 2–3.

koa ei kuitenkaan ole mielekästä asettaa – lähinnä kyse on poliittisesta ja sotilaallisesta retoriikasta – molemmissa tyypeissä käydään kuitenkin ydinsotaa, vaikka kieltopelotetta onkin kutsuttu ”sodankäyntipelotteeksi”.⁶¹ Se on totta, että kieltopelote vaatii materiaalisesti ja teknisesti kehittyneemmän kapasiteetin. Kostopelote puolestaan vaatii riittävän suuren voiman, jotta vaikuttavaa kostoiskukykyä voidaan pitää yllä.

Kun pelotteen yleiset vaatimukset ja pelotteen perustyytit yhdistetään, voidaan johtaa tarkennettuja operatiivis-teknisiä vaatimuksia ydinasejärjestelmälle. Näitä ovat esimerkiksi riittävä *haavoittumattomuuden aste* eli kyky kestää tai selviytyä ensi-iskusta (*invulnerability*), kyky *ensi-iskuun (first strike)*, *kosto- tai toiseen iskuun (retaliation, second strike capabilities)* ja omien asejärjestelmien riittävä *läpäisykyky* suhteessa puolustajan vastatoimiin⁶².

Yleisen peloteteorian sisällä on kehitelty useita erilaisia peloteoppeja ja pelotteen sovelluksia. Laajimmin tunnetuin lienee *molemminpuolinen pelote (mutual deterrence)*, joka kulmineitui kylmän sodan aikana Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välisenä *MAD (mutually assured destruction)* -pelotetilanteena. Molemminpuolisen pelotteen mukaisessa tilanteessa pelotus toimii puhtaasti molempiin suuntiin, koska osapuolilla on ymmärrys siitä, että huolimatta ensi-iskun onnistumisesta, vastustajalla on edelleen kyky raskaasti vahingoittavaan kostoiskuun. Kapasiteetit ja uskottavuus ovat siis tasapainossa.

Tämän työn kannalta keskeisellä *laajennetulla pelotteella (extended deterrence)* ymmärretään ydinasevaltion takamaa suojaa liittolaisilleen. Esimerkkinä voidaan mainita Yhdysvaltojen ydinasesateenvarjo (*nuclear umbrella*) Euroopan Nato-maille sekä liittolaisille Aasiassa.

Tom Sauer (2009) on luokitellut valtion käytettävissä olevat peloteopit viiteen kategori-
aan⁶³:

1. Ydinaseylivalta (Nuclear primacy)
2. Maksimaalinen pelote (Maximal deterrence)
3. Minimipelote (Minimum deterrence)

⁶¹ Gray (1998), s. 33–34.

⁶² Kerttunen (2008), s. 21.

⁶³ Sauer, Tom. (2009). A Second Nuclear Revolution: From Nuclear Primacy to Post-Existential Deterrence. *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 32, No. 5. (October 2009).

4. Olemassa oleva pelote (Existential deterrence)
5. Lykätty pelote (Post-existential deterrence)

Ydinaseylivalta ja *maksimaalinen pelote* eroavat toisistaan vain vähän. Molemmissa aseiden arsenaali on erittäin suuri ja vähintään tasapainossa vastustajiin nähden. ”Triadi” on käytössä, eli aseita on sijoitettuna maalle, merelle ja ilmaan. Samoin aseiden skaala ulottuu taktisista aseista aina strategisiin ydinkärkiin ja niitä voi olla sijoitettuna myös ulkomaille (liittolaismaihin). Julkituotu ydinasepolitiikka on tulkinnanvaraista ja optioita mahdollistavaa: ydinaseiden ensikäyttöä ei ole suljettu pois eikä myöskään aseiden käyttöä tavanomaista tai kemiallista/biologista uhkaa vastaan. Valmiusasteet pidetään korkealla ja aseet voidaan laukaista varoituksesta (*launch-on-warning*) tai hyökkäyksen jo ollessa käynnissä (*launch-under-attack*). Kohdepolitiikka painottuu vastustajan asevoimaan ja ydinasejoukkoihin (*counterforce*). Kyky kostoiskuun on silti varmistettu. Ero näiden kahden tyylin välillä tulee oikeastaan vain siinä, että ydinaseylivallan vallitessa tai sitä tavoiteltaessa on todellakin kyse ylivoimasta. Tilanne on hegemoninen ja on olemassa selkeä etu esimerkiksi aseiden määrässä, jolloin myös ensi-isku ilman pelkoa voimakkaista kostotoimista on ainakin teoriassa mahdollinen.⁶⁴

Yhdysvallat ja Neuvostoliitto noudattivat pitkälti maksimaalisen pelotteen oppia kylmän sodan aikana. Voidaan myös tulkita, että Yhdysvaltojen ja Venäjän ydinasepolitiikat nojaavat näihin teeseihin edelleen, yli 20 vuotta Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Eri arvioiden mukaan Yhdysvallat saattoi olla ydinaseylivallan kynnyksellä – Venäjän ydinasevoiman rapistuessa ja oman doktriinipolitiikan kautta – Bush nuoremman hallintokaudella vuoden 2006 *Nuclear Posture Review (NPR)*-dokumentin julkaisun jälkeen. Tilanne oli varmasti tämä 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa.⁶⁵

Minimipelotteella yritetään tähdätä mahdollisimman tehokkaaseen pelotevaikutukseen vähäisemmillä aseiden määrillä, kuten seuraavassa määritelmässä yksinkertaisesti todetaan:

⁶⁴ Sama, s. 748–749.

⁶⁵ Sama, s. 745, 748–749.

*“Minimum Deterrence is an attempt to prevent enemy attack through reliance on a small nuclear retaliatory force capable of destroying a limited number of key targets”*⁶⁶

Kostoiskukyky on siis turvattava minimipelotteen yhteydessä, mutta tähän ei tarvita välttämättä suurta ydinkärkien määrää, kunhan edes pieni osa aseistuksesta voidaan säilyttää haavoittumattomina vastustajan ensi-iskulta. Pariteetti (tasapaino) tai ylivoima aseiden määrässä ei ole näin ratkaisevaa eikä edes välttämättä järkevää – pelotteen syntymiseen riittää, että osapuolilla on tieto tai uskomus siitä, että kostoiskussa pelottaja kykenee aiheuttamaan ei-hyväksyttävät tappiot, esimerkiksi laukaisemalla ydinkärkiä hyökkääjän krittisiin kohteisiin. Minimipelotteeseen perustuvalla ydinasevoimalla pyritään siis ensisijaisesti estämään vastustajan hyökkäys luomalla kuva kyvystä aiheuttaa sietämättömät tappiot suhteessa tavoitteisiin. Minimipelote-opin pohjalta muodostettuja ydinasevoimia ei ole näin tarkoitettu "sodankäyntiin". Ydinaseiden määrän ei tarvitse olla laskettavissa "pommi-pommista" -periaatteella, vaan oleellista on *riittävä* määrä ja *kyky kostoiskuun* (*retaliation*). Näin minimipelotteen käytön pitäisi ainakin periaatteessa vähentää tarvetta myös asevarustelukilpaan.

Olemassa olevalla, eksistentiaalisella pelotteella viitataan pelotteeseen, jossa tiedostetaan esimerkiksi jollakin valtiolla olevan *de facto* ydinaseita tai kyky niiden nopeaan käyttöön-ottoon, vaikka sitä tai vastaavasti doktriinia aseiden käytöstä ei olisikaan virallisesti julistettu kyseisen valtion toimesta. Näin pelkkä uhka siitä, mitä saattaisi tapahtua aggression seurauksena, riittäisi tässä peloteopissa vähintäänkin rajoittamaan pelotettavan toimia. Esimerkiksi Israelin ydinasepelote voidaan luokitella tähän pelotetyyppiin.⁶⁷

Vielä ”matalammalla” tasolla pelote voi toimia niin sanottuna *lykättyinä pelotteena*. Termin muotoili alun perin Jonathan Schell vuonna 1984 kirjassaan *The Abolition*. Lykätty pelote perustuu ajatukselle, että valtiolla on olemassa kyky valmistaa tai hankkia ydinasekäyttöön sopivia materiaalia sekä teknologinen tietämys aseiden valmistamiseksi. Nämä kyvyt voitaisiin sitten tarvittaessa aktivoida varsinaiseksi aseiden valmistamiseksi. Samalla voidaan puhua *virtuaalisesta ydinasevallasta* (*virtual nuclear state*), jolla on kyky aseiden valmistamiseen sekä ehkä jo valmiiksi varastoituna asekäyttöön sopivaa plutoniumia tai uraania. Periaatteessa lykätty pelote on erinomainen ratkaisu. Pelkän ydinasekyvyn olemassaolo

⁶⁶ Baylis, John & Booth, Ken (eds.). (1987). *Contemporary Strategy*. Vol. 1. Lontoo: Croom Helm, s. 312.

⁶⁷ Ks. esim. Freedman, Lawrence. (2000). Does Deterrence Have a Future? *Arms Control Today*, October 2000. Saatavilla http://www.armscontrol.org/act/2000_10/detoc00 (viitattu 8.1.2013).

riittää pelottamaan hyökkääjiä ja on samalla kustannustehokasta. Aseriisunnan ideaali-maailmassa kaikki ydinasevallat siirtyisivät tämän pelotetyypin käyttöön. Lykätyn pelotteen suurimmat ongelmat piilevät tietysti siinä, että pelotteen aktivoimiselle ei välttämättä riitä aikaa nopeatempoisissa kriisissä ja pelotteen logiikan mukaisesti valtiot eivät kuitenkaan koskaan voi olla varmoja toistensa toimista – pelottajalla olisi aina epävarmuus siitä, kuinka uskottavaksi lykätty pelote todellisuudessa arvioitaisiin pelotettavien ajattelussa.⁶⁸

Sauerin eri pelotetyyppejä tai peloteoppeja kuvaavan luokittelun lisäksi pelote voidaan jakaa myös käyttötarkoituksen perusteella. Esimerkiksi yleisellä pelotteella (*general deterrence*) ja sen olemassaolon viestinnällä pyritään vastaamaan yleisesti kaikkia mahdollisia uhkia (toimijoita) kohtaan. Yleispelote on luonteeltaan puolustuksellinen, eli sillä ei aktiivisesti kohdisteta toimenpiteitä juuri tiettyä tahoa kohtaan, vaan sen oletetaan nimensä mukaisesti hillitsevän kaikkien mahdollisten vastustajien epäedullisia toimia tai niiden suunnittelua pelottajaa kohtaan. Yleispelote perustuu esimerkiksi poliittiseen viestintään valtion asevoiman korkeasta tasosta ja kyvystä kohdata kaikki uhat menestyksekkäästi, tehostettuna käytännön harjoitustoimilla eli kyvyn osoittamisella. Välittömällä pelotteella (*immediate deterrence*) taas tarkoitetaan johonkin tiettyyn tilanteeseen tai ajanhetkeen sidottua pelotetta. Esimerkiksi vihollisuuksien alkamisen jo näyttäessä ilmeiseltä jonkun tietyn vastustajan kanssa, on yleispelotetta yleensä vahvistettava välittömän pelotteen viestinnällä. Tällöin viestitään jo yksityiskohtaisia kosto-, kielto- tai ennaltaehkäisyn toimia. Uskottavuuden kannalta on tietysti kyettävä osoittamaan kyky myös pelotteen mukaisten uhkausten toimeenpanoon.⁶⁹

Ydinasestrategioissa on oma olennainen osansa pelotteen tyypin tai tason lisäksi myös kohteiden valinnalla, maalittamisella. Käytännössä jako valittavien maalien osalta voidaan tehdä kahteen luokkaan. Ensimmäinen on *countervalue*-kohteet, joilla tarkoitetaan vastustajan yhteiskunnan tärkeitä maaleja, kuten suurimpia asutuskeskuksia tai teollisuuslaitoksia. Vastustajan ydinase- ja sotilaallisiin joukkoihin tai installaatioihin kohdistuvaa maalittamista taas kutsutaan *counterforce*-kohdepolitiikaksi.⁷⁰ Yleensä kostoiskuun perustuva pelote nojaa *countervalue*-maalittamiseen. Ensi-iskuun tai *estävään* (*preventive strike*) ja *ennalta-ehkäisevään* (*pre-emptive strike*) iskuun pyrittäessä on luonnollisesti pyrittävä iskemään *counterforce*-kohteisiin vastustajan kostoiskukyvyn estämiseksi tai

⁶⁸ Ks. esim. Gray (1998), s. 36; Sauer, Tom. (2009).

⁶⁹ Ks. esim. *Complex Deterrence* (2009).

⁷⁰ Sauer (2009), s. 749.

rajoittamiseksi.⁷¹ Käytännössä ensi-iskuun tai estäviin iskuihin nojautuminen on kyseenalaista tai vähintään riskialtista. On hyvin epätodennäköistä, että iskuilla saataisiin vastustajan koko kapasiteettia tuhottua kostoiskun välttämiseksi. Toisekseen on mahdollista, että vastustaja saisi tiedustelu- ja varoitusjärjestelmistä tiedon siihen suuntautuvasta iskusta ja ehtisi laukaista omat aseensa ennen niihin kohdistuvaa tuhovaikutusta. Estävät ja ennaltaehkäisevät iskut tulevat kyseeseen lähinnä ydinaseylivallan vallitessa, esimerkiksi tilanteessa, jossa halutaan estää jotakin valtiota saamasta ydinasettaan valmiiksi.

1960-luvun alkupuolella ydinaseiden mahdollinen käyttö oli muuttunut ohjustekniikan ja vasteaikojen pientymisen sekä kapasiteettien kasvun myötä enemmän poliittiseksi päätökseksi ja keinoksi. Enää ei tarvittu siinä määrin lentokoneita, lentäjiä ja muuta sotilaallista kapasiteettia viemään pommia perille, vaan laukaisu saatettiin tehdä operaattorin toimesta suojatuista siiloista vain muutamilla komennoilla. Samalla koettiin, että ydinasepelotteeseen liittyvät tilanteet olivat muuttuneet entistä monimutkaisemmiksi, epäselvemmiksi ja ennen kaikkea peruuttamattomiksi. Poliitikot kääntyivät erityisesti Yhdysvalloissa sotilaiden lisäksi siviilitutkijoiden puoleen ohjauksen saamiseksi. Tänä pelote-teorisoinnin kulta-aikana peloteteoriam pyrittiin formuloimaan ja yksinkertaistamaan akateemisten tutkijoiden ja systeemiteoreetikkojen kehittämällä erilaisilla malleilla, jotka perustuivat taloustieteiden periaatteisiin ja 1920-luvulta kehitettyyn matemaattiseen *peliteoriaan*.⁷²

Erilaisina yksinkertaistettuina peleinä ydinasepelotteen hallintaan luotiin esimerkiksi ”vanhin dilemma” (*prisoner’s dilemma*) ja *game of chicken* -formulaatit, pelit. Näiden tarkoituksena oli osoittaa ydinaseiden käytön tai sillä uhkaamisen eri vaihtoehdoista saatavat maksimaaliset hyödyt ja haitat lähinnä supervaltojen välillä. Pelejä tietysti arvosteltiin niiden äärimmilleen viedyistä päätöksentekijöiden järjestyksen ja teknokraattisen ajattelun olettamuksista. Mielenkiintoista kuitenkin on, että pelit osoittivat vakaan pattitilanteen – strategisen tasapainon – sopivan parhaiten molemmille osapuolille, kun täydellistä aseista luopumistakaan ei ollut näköpiirissä. Lisäksi voitiin ymmärtää, että ydintuhon hallitsemiseksi ja estämiseksi pelaajan piti jollain tapaa olla selvillä vastustajansa aikomuksista

⁷¹ Ennaltaehkäisevä isku ja estävä isku käsitteenä sekoittuvat usein. Estävällä iskulla/sodalla tarkoitetaan toimia, jotka suoritetaan selkeästi ennen kriisin kärjistymistä tai sotatoimien alkamista esimerkiksi yllätyksenomaisesti. Iskulla halutaan siis estää ja lamauttaa vastustajan toimintamahdollisuuksia. Ennaltaehkäisevällä iskulla tarkoitetaan iskua, joka tehdään saatujen viitteiden valossa vastustajan jo mobilisoituihin joukkoihin, jotta voidaan ehkäistä niiden toiminta ja itselle mahdollisesti aiheutumassa olevat tappiot.

⁷² Sivonen (1992), s. 26–32; Freedman, Lawrence. (1981). *The Evolution of Nuclear Strategy*. Lontoo: The MacMillan Press, s. 175–176.

mitoittakseen omat toimensa vastaavasti. Eli molempia vähiten hyödyttävän tilanteen – täydellisen tuhon – välttämiseksi tarvittiin yhteistyötä.⁷³ Tässä oli siemen tuleville aserajoitusneuvotteluille sekä Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välisille ”kuumille linjoille”. Kolikon käänköpuolena oli kuitenkin, että ydinaseäärien kasvattaminen jatkui. Peliteorian hypoteettis-deduktiivisten mallinnusten mukaan oma asema ja saatavat hyödyt olisivat muutoin ”pelitilanteessa” heikentyneet liiaksi.

Eskalaatioteoriat ovat oma haaransa peloteorioiden. Tunnetuin eskalaatioteorioiden edustaja on Herman Kahn, joka teoksessaan *On Escalation – Metaphors and Scenarios* esitti konfliktien eskalaation 44 eri porrasta, jotka ulottuivat ”näennäisestä” kriisistä aina ”spasmiseen” tai ”tunteettomaan” ydinasein käytävään sotaan.⁷⁴ Eskalaatioteorioita alettiin kehittää, kun pohdittiin mahdollisuuksia kriisien hallintaan ja rajoittamiseen välittömän *massiivisen vastaiskun* sijasta. Kahnin mukaan eskalaation hallinta oli mahdollista myös sodan aikana pelotteen avulla (*intra-war deterrence*). Eskalaatioteoriat perustuvat oletta-
mukseen, että ydinasekriisin kärjistymistä on mahdollista säädellä porrastamalla pelotetta ja omia toimia suhteessa vastustajan toimintaan. Tällöin myös vastustajalle syntyisi mahdollisuuksia perääntyä, ilman että kriisi kärjistyisi täysimittaiseksi ydinsodaksi. Eskalaation hallintaa on arvosteltu, samoin kuin peliteorioita, esimerkiksi liiallisesta rationaalisuuden, järjestellisten valintojen olettamuksista sekä Clausewitzin oppeihin nojautuen. Clausewitzin mukaan sodan luonteeseen kuuluu taipumus sen eskaloitumisesta äärimilleen.⁷⁵

Osoitukseksi ydinpelotteen ja peloteorian toimivuudesta nostetaan usein juuri kylmä sota, jonka aikana Yhdysvallat ja Neuvostoliitto eivät, huolimatta massiivisista arsenaaleista ja useasta kiristyneestä tilanteesta, ajautuneet ydinsotaan tai edes tavanomaiseen sotaan keskenään. Kuitenkin historian oppien perusteella suurvalloilla oli ollut taipumuksena jos-
sain vaiheessa sotia keskenään. Tällöin strategisena johtopäätöksenä voitiin päätellä, että sodan syttymättömyys todisti pelotteen toimivuuden – ja tämän tärkeimpänä osatekijänä oli kilpailevien osapuolien varmistettu toisen iskun kyky.⁷⁶ Tosin yksiselitteistä empiiristä todistusaineistoa ei ole löydettävissä siitä, että juuri ydinasepelote esti kolmannen maailmansodan syttymisen. Puhtaalla onnellakin saattoi olla oma merkityksensä.

⁷³ Freedman (1981), s. 182–189.

⁷⁴ Kahn, Herman. (1965). *On Escalation – Metaphors and Scenarios*. Hudson Institute. New York: Praeger, s. 39.

⁷⁵ Sivonen (1992); Visuri, Pekka. (1997). *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*. WSOY, s. 17, 51–56, 369–376.

⁷⁶ Ks. esim. Jervis, Robert. (1979). Deterrence Theory Revisited. *World Politics* 31 (January 1979), s. 289–324 ja *The Meaning of the Nuclear Revolution*. (1990). Ithaca, NY: Cornell University Press.

Kansainvälisten suhteiden tutkimussuuntauksista erityisesti uusrealistinen realismin haara on puolustanut ydinaseiden ja ydinpelotteen roolia yhtenä, ellei tärkeimpänä, vakauden ylläpitäjistä. Tutkimussuuntauksen tunnetuin edustaja, Kenneth N. Waltz perusteli kylmän sodan aikaisessa uusrealismin perusteoksessaan *Theory of International Politics* (1979) kaksinapaisen järjestelmän luovan parhaimmat edellytykset vakauden ylläpidolle ja sodan välttämiseksi. Jo tässä teoksessa ydinaseilla oli oma tärkeä roolinsa stabiliteettia tehostavan voiman lähteenä:

*"A [security] dilemma cannot be solved; it can more or less readily be dealt with. Force cannot be eliminated. How is peace possible when force takes its awesome nuclear form? Second-strike nuclear capabilities are the principal means used...Nuclear forces are useful, and their usefulness is reinforced by the extent to which their use is forestalled."*⁷⁷

Waltzin päättely perustui sille olettamukselle, että voiman käyttö ei ole keskeistä, vaan riittävän voiman *olemassaolo* takaa rauhan. Ydinaseet ovat yksi parhaimmista keinoista voiman lisäämisessä. Waltz alkoi seuraavina vuosina korostaa ydinaseiden merkitystä entistä enemmän. Vuonna 1990 hän kirjoitti:

*"Never since the Treaty of Westphalia in 1648 . . . have great powers enjoyed a longer period of peace than we have known since the Second World War. One can scarcely believe that the presence of nuclear weapons does not greatly help to explain this happy condition."*⁷⁸

Tiivistetysti, Waltzille "absoluuttinen ase" merkitsi hyökkäyssotien muuttumista täysin kannattamattomiksi, koska ydinaseilla kyetään estämään valtion elintärkeiden intressien uhkaaminen. Näin vakaus ja rauha edistyvät ydinaseiden myötä. Tämä luonnollisesti edellytti olettamusta universaalista rationaalisuudesta valtioiden päätöksenteossa.

Ydinsodan syttymättömyydestä huolimatta yksi ydinpeloteteorian peruskysymyksistä on, estävätkö ydinaseet laajemmat, tuhoisat konfliktit vai lisäävätkö ne alttiutta myös pienem-

⁷⁷ Waltz, Kenneth N. (1979). *The Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill, s. 187.

⁷⁸ Waltz, Kenneth N. (1990). Nuclear Myths and Political Realities. *American Political Science Review* 84, no. 3 (September 1990), s. 744.

pien konfliktien synnylle tai toisaalta eskaloitumisen riskejä, kun konflikteja kuitenkin syntyy?

Ydinaseiden stabilisoivan vaikutuksen ja pelotteen logiikan toimivuuden puolestapuhujia voidaan nimittää optimistisen koulukunnaksi tai pelotelogiikan kannattajiksi. Yksinkertaisuuden vuoksi tässä yhteydessä käytetään termiä "optimistit". Suuntauksen ajattelu pohjautuu rationaalisuuden mallille, sisältäen perusväittämän siitä, että ydinaseet stabilisoivat kriisialttiita alueita ja maiden välisiä suhteita, koska ydinaseet peloteteorian peruslogiikan mukaisesti moninkertaistavat mahdollisen sodan tuhot niin valtaviksi, että sotilaallisia kriisejä ja niiden eskaloitumista on syytä välttää. Optimistien mielestä siis "enemmän on parempi". Uusrealistit Waltzin johdolla ovat "klassinen" esimerkki optimisteista.⁷⁹ Ydinaseiden epävakautta lisäävien vaikutuksien puolestapuhujia voidaan puolestaan nimittää pessimistiseksi koulukunnaksi tai proliferaatiopessimisteiksi. Koulukunnan perusväittäminen on, että ydinaseproliferaatio lisää epävakautta. Tämä johtuu ydinaseorganisaatioiden, henkilöstön ja turvallisuuteen liittyvien teknologisten ratkaisuiden vajavaisuuksista ja heikkouksista pitkälle viedyssä molemminpuolisen pelotteen tilanteessa, jolloin esimerkiksi kriisin eskaloituminen tai jopa vahingossa tapahtuva ydinase-laukaisu on mahdollista. Pessimistit eivät näin myöskään allekirjoita rationaalisen päätöksenteon mallia, koska he pitävät sitä vain peloteteorian luomana olettamuksena, jota ei ole empiirisesti todistettu. Pessimistien mielestä siis "enemmän on huonompi". Yhtenä pitkäaikaisimmista pessimistisen suuntauksen edustajista voidaan mainita esimerkiksi Scott D. Sagan.⁸⁰

Pessimismiin läheisesti liittyvänä teoreettisena mallina voidaan pitää *vakaus–epävakaus -paradoksia* (*stability–instability paradox*). Paradoksi on kiteytettynä siinä, että vaikka ydinaseympäristössä olisikin strategisen tason vakautta, mahdollisuus rajoitettuihin ja konventionaalisiin konflikteihin vastustajien välillä kuitenkin lisääntyy. Tämä johtuu siitä, että valtio, joka uskoo ydinasepelotteeseensa, saattaa tuntea houkutusta omien tavoitteidensa ajamiseen aggressiivisin keinoin luottaen siihen, että vastustaja ei ydinase-

⁷⁹ Optimistisesta koulukunnasta ks. esim. Waltz, Kenneth N. (2003). *More may be better* teoksessa *The spread of nuclear weapons – A debate renewed*. Second Edition. New York: Norton & Company; Mearsheimer, John J. (1990). Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War *International Security*, Vol. 15, No. 1 (Summer 1990), s. 5–56; Karl, David J. (1996). Proliferation Pessimism and Emerging Nuclear Powers. *International Security*, Vol. 21, No. 3. (Winter 1996-1997), s. 87–119.

⁸⁰ Pessimistisestä koulukunnasta esim. Sagan, Scott D. (2003). *More Will Be Worse* teoksessa *The spread of nuclear weapons – A debate renewed*. Second Edition. New York: Norton & Company; Knopf, Jeffrey W. (2002). Recasting the Optimism/Pessimism Debate. *Security Studies*, Vol. 12, No. 1 (Autumn 2002), s. 41–96.

pelotteesta johtuen eskaloi tilannetta.⁸¹ Kääntöpuolena on luonnollisesti vaara pienempien konfliktien eskaloitumisesta. Vaarallisimmillaan tilanne lienee, kun ydinaseistetuista vastustajista toinen on luonteeltaan revisionistinen, mahdollisesti ideologian ajama ja halua muutoksia esimerkiksi olemassa oleviin valtioiden rajoihin.

Optimismi/pessimismi -väittelyn avulla on kyetty muodostamaan parempaa ymmärrystä ydinaseiden leviämisen vaikutuksille yleisellä globaalilla ja alueellisella tasolla. Heikkoutena on ollut teorioiden yleistävä luonne. Vasta viime vuosina on joidenkin "uudempien" tutkijoiden töissä tuotu esiin näkökantoja, joissa otetaan huomioon erityiset, tietyn tyyppisiä valtioita koskevat tekijät ydinaseproliferaation ja ydinasepelotteen suhteen. Toisekseen monet teesit molemmilla koulukunnilla perustuvat pitkälti kylmän sodan kokemuksiin, jotka eivät välttämättä ole täysin relevantteja nykyisessä, moniulotteisessa kansainvälisessä kentässä.

Matthew Kroenig (2009) on esittänyt yhden käyttökelpoisen mallin, jolla voitaisiin selittää paremmin osin mustavalkoista väittelyä ydinaseiden positiivista tai negatiivista vaikutuksista. Kroenigin mukaan ydinaseproliferaation vaikutuksia ei voida arvioida vain pelote-teorian yleislogiikan ja ydinaseisiin liittyvien teknisten ja organisatoristen seikkojen avulla. Kroenigin mallissa ei päädytä yksiselitteiseen ratkaisuun siitä, onko ydinaseistautumisella vakauttava vai epävakauttava vaikutus, vaan vaikutukset riippuvat yksittäisten valtioiden asemasta omassa toimintaympäristössään.

Analyysin pohjaksi Kroenig jakaa valtiot kahteen luokkaan. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat valtiot, jotka kykenevät laajaan tai voimakkaaseen konventionaalisen voiman projisointiin omalla lähialueellaan tai globaalisti. Toiseen ryhmään kuuluvat voiman projisointiin heikommin tai ei laisinkaan kykenevät. Kroenig osoittaa historian esimerkkeihin nojaten, että voiman projisointiin kykenevät maat yleensä hyötyvät ydinaseproliferaatiosta vähemmän kuin heikommat valtiot, koska ydinaseiden leviäminen uusille alueille rajoittaa niiden konventionaalisia toimintamahdollisuuksia ja strategista ylivoimaa, myös välillisesti. Voiman projisointiin kykenevät maat pyrkivätkin yleensä estämään ydinaseiden leviämistä, jopa liittolaismaihin, koska liittolaisten ydinaseistautuminen voi saada myös liittolaisten alueelliset vastustajat tekemään samoin. Näin ydinaseiden leviäminen loppujen lopuksi tukee heikompia valtioita lähestulkoon kaikissa tapauksissa. Esimerkkinä tästä

⁸¹ Alunperin paradoksin esitti Glenn H. Snyder kirjoituksessaan *The Balance of Power and the Balance of Terror*, teoksessa Seabury, Paul (ed). (1965). *The Balance of Power*. San Francisco: Chandler.

toimii Kiinan ydinaseistautuminen, joka Kroenigin mukaan rajoitti Yhdysvaltojen yleisiä toimintamahdollisuuksia koko Aasian suunnalla. Vaikka Kiina ei suoranaisesti kyennyt uhkaamaan Yhdysvaltoja, oli sen otettava ydinaseistautunut Kiina vakavammin huomioon tomissaan kaikkien maiden suhteen itäisen Aasian alueella.⁸²

Jo tämä edellä kuvattu lyhyt tarkastelu ydinasepelotteesta ja siihen liittyvistä teoreettisista seikoista osoittaa ilmiön monimuotoisuuden ja haasteellisuuden. Vaikka peloteteoriointiin ja sen käytännön sovellutusten mahdollistamiseksi on tehty erityisesti 1960-luvulla alkaneen ”kulta-ajan” jälkeen aina kylmän sodan loppuun lukematon määrä tutkimus- ja työtunteja, ristiriitaisuudet ja väittelyt ydinasepelotteen tarpeellisuudesta sekä sopivista peloteopeista jatkuvat edelleen. Ei tarvitse katsoa kuin esimerkiksi pintapuolisesti viimeisen kahden vuoden ajalta yhdysvaltalaisista mediaa, niin löytää monia arvostettujen tutkijoiden kirjoituksia Yhdysvalloissa aloitetun ydinasemodernisaation ja sopivan peloteopin osalta⁸³.

2.2 Peloteteorian kritiikkiä

Peloteteoria ja erityisesti ydinasepelotteen toimivuus ovat synnyttäneet huomattavan määrän keskustelua ja kritiikkiä. Yleisimmät, jo kylmän sodan ajalta periytyvät väitteet pelotteen ongelmista liittyvät peloteteorian abstraktiin, vain ulkosuhteita huomioivaan luonteeseen sekä olettamukseen valtioiden yhtenäisyydestä ja johtajien rationaalisuudesta. Peloteorian kannattajat perustavat käsityksensä pelotteen toimivuudesta sille olettamukselle, että toimijana on yhtenäinen valtio, jonka johtajat valitsevat järkevän, eskalaatiota hillitsevän vaihtoehdon kussakin tilanteessa, on sitten kysymys hyökkäyksellisestä tai puolustuksellisesta toimesta.

Johtajien toiminta ei kuitenkaan aina välttämättä ole optimoidun rationaalista, varsinkaan paineiden ja kiristävien aikatekijöiden alla. Valtion tavoitteilla, sisäpoliittisella tilanteella, ja toimintaympäristöllä on varmasti merkitystä niin ydinasekapasiteetin hankkimiseen kuin sen käyttöönkin. Myös kulttuuriset lähtökohdat ja motiivit vaikuttavat. Rationaalisuus ei

⁸² Kroenig, Matthew. (2009). *Beyond Optimism and Pessimism: The Differential Effects of Nuclear Proliferation*. Working Paper. Managing the Atom Project, Belfer Center for Science and International Affairs. November 2009. <http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/Beyond-Optimism-and-Pessimism.pdf> (tulostettu 12.4.2011).

⁸³ Esimerkkinä debattia USA:n tarvitsemasta pelotteen tasosta: Payne, Keith B. (2014). Shooting down minimum nuclear deterrence. *The Washington Times*, Nov 4, 2014 <http://www.washingtontimes.com/news/2014/nov/4/payne-shooting-down-minimum-deterrence/> (viitattu 12.2.2015) ; Gard, Robert & Terryn, Greg. (2014). American Nuclear Strategy: The Case for a Minimal-Deterrence Policy. *The National Interest*, Dec 1, 2014. <http://nationalinterest.org/feature/american-nuclear-strategy-the-case-minimal-deterrence-policy-11755> (viitattu 12.2.2015)

ole välttämättä synonyymi järkevälle toiminnalle. Johtajan toiminta ja päätökset voivat olla hyvinkin rationaalisia ja laskelmoituja hänen *omiin tavoitteisiinsa* liittyen, vaikka ulkopuolisen silmin – eri normiasteikolla tarkasteltuna toiminta näyttäytyy erittäin irratiionaalisena. Toisen rationaalisuus voi siis olla toiselle irratiionaalisuutta.

Rationaalisuuteen liittyvä ilmiö, joka saattaa vaikuttaa valtion oman ydinasepelotteen kehittämiseen ja ydinaseistuksen käyttöperiaatteeseen, tunnetaan nimellä *mirror-imaging*, ”peili-ilmiö”. Kritiikin mukaan ydinasepelotteen tavoitteita ja ydinasestrategioita suunnittelevilla on vaarana *olettaa* potentiaalisen vastustajan toimivan ydinaseistuksen käyttöperiaatteiden, normien ja arvojen suhteen samalla tavalla kuin oma osapuoli, varsinkaan kun varmistettua tietoa ei vastustajan tavoitteista ole olemassa.⁸⁴ Tämä hämärtää kuvaa todellisesta tilanteesta. Näin esimerkiksi eskalaationhallintaan perustuvan ydinaseopin toimivuutta voitaisiin perustella olettamuksella siitä, että myös vastapuoli pyrkii eskalaationhallintaan, koska ”ei meidän laillamme järkevästi ajattelevana voisi muuten toimia”. Toisinpäin kääntäen, *mirror-imaging* lisää myös asevarustelun riskiä esimerkiksi tilanteessa, jossa oletetaan, että vastustaja haluaa joka tapauksessa hankkia saman verran ydinaseita kuin oma osapuoli. Etulyöntiaseman säilyttämiseksi on siis varustauduttava itsekin paremmin.

Historian esimerkit kuitenkin osoittavat, että rationaalisuuden ja *mirror-imaging* olettamuksien mukaan toimittaessa on vaarana ummistaa silmänsä todellisilta tapahtumilta ja joutua yllätetyksi. Ja kriisit taas syntyvät usein yllätyksistä. Ydinaseiden piirissä esimerkiksi Intian ja Pakistanin ydinasekokeet 1998 tulivat yllätyksenä Yhdysvalloille. Clintonin hallinto oli tuudittautunut omaan ja läntiseen ajatteluunsa vallitsevista ydinase-normeista, ydinsulkusopimuksen pitävyydestä sekä kylmän sodan päättymisen jälkeisestä yleisestä pyrkimyksestä ydinaseiden vähentämiseen. Toinen esimerkki löytyy Kuuban ohjuskriisin ajalta. Kuukausi ennen valokuvista saatuja todisteita ohjusten sijoittamisesta, syyskuussa 1962, USA:n tiedustelu arvioi, että Neuvostoliitto ei tulisi sijoittamaan ohjuksia Kuubaan, koska se ei olisi arvion mukaan ”*sopinut yhteen Neuvostoliiton siihen saakka tekemien toimien kanssa... (se) lisäisi vaarallisella tavalla vastakkainasettelua...eikä Hrustsov voisi tehdä tämän tason virhettä*”.⁸⁵ Mikäli tiedustelu olisi ottanut enemmän huomioon aiempia Hrustsovin käyttäytymismalleja, olisi arvio ehkä ollut toisenlainen.

⁸⁴ Payne (2001), s. 18–20.

⁸⁵ Sama, s. 2–6. Lainauksen teksti on ote Paynen kirjassa viitattuihin Sherman Kentin, silloisen USA:n *National Board of Estimates* -organisaation johtajan lausunnoista ohjuskriisin jälkeen. Suomennos tekijän.

Rationaalisuuden olettamuksen ohella yksi keskeisin pääkritiikki liittyy tulkintoihin siitä, mikä on ydinaseiden merkitys, jos niiden todelliset käyttömahdollisuudet ovat moraalisisista syistä tai eskalaation pelosta vähintäänkin rajoittuneita, ellei peräti täysin poissuljettu vaihtoehto, tabu. Mitä, jos pelotettava ei muuta toimiaan, vaikka sitä uhattaisiin ydinaseiden käytöllä? Empiirisen aineiston puuttuessa pelkistetty peruskysymys on siis edelleen: Mitä tapahtuu, jos pelote kuitenkin pettää?⁸⁶ Toisekseen, sotia on sodittu myös ydinaseaikakaudella – sotia, jossa myös ydinasevallat ovat olleet osallisina.

Erään pisimmälle viedyistä kritiikeistä koko ydinpeloteteorian konseptia kohtaan on esittänyt intialainen kansainvälisten asioiden ja ydinasepolitiikan tutkija Rajesh M. Basrur (2008), jonka mukaan läntisen peloteteorian kehitelmissä korostettuun asemaan nostettu uskottavuus sekä laskettavat, sotilaallisen suunnittelun perinteisiin nojautuvat vaatimukset ainoastaan lisäävät asevarustelua ja riskitasoa:

*"Once the twin concepts of credibility and survivability are admitted, issues of balance become important, for one must then have comparable and preferably more forces than the adversary...Here we have the seeds of arms racing."*⁸⁷

Basrur tulkitsee, että myös pienempi riittää:

*"...to be effective, deterrence does not have to be credible; that considerations of adequacy, vulnerability and survivability do not play a role when nuclear powers are face to face with the possibility of war...relative nuclear capabilities are in fact irrelevant...small ambiguous forces can deter just as well as large 'credible' ones."*⁸⁸

Basrurin mukaan ydinaseita omaavilla valtioilla on siis taipumus suunnitella ydinasepolitiikkaansa konventionaaliseen aseistukseen perustuvan ajattelumallin mukaisesti, jossa määrät, laatu sekä käytettävyyys eri tilanteissa korostuvat. Todellisuudessa ydinaseet ovat kuitenkin luonteeltaan niin erilaisia jo pelkän tuhovoiman takia, että tämä ajattelu ei lopulta päde kriisin lähestyessä. Näin esimerkiksi "suuret", "luotettavat" ja "selviytymiskykyiset" ydinasevoimat ovat tarpeettomia. Minimipelotteen pitäisi periaatteessa olla jo

⁸⁶ Ks. esim. Kerttunen (2008), s. 21; Paul (2009), s. 3. ja Freedman, Lawrence. (1998). *The Revolution in Strategic Affairs*. The International Institute for Strategic Studies, Adelphi Paper 318. Oxford: Oxford University Press, s. 20.

⁸⁷ Basrur (2008), s. 64–65.

⁸⁸ Sama, s. 67.

vastaus tähän, mutta käsite on kuitenkin suhteellisen ristiriitainen, kun sitä sovelletaan käytäntöön. Minimipelotteeseen virallisesti perustavilla valtioilla – esimerkiksi Pakistanilla – esiintyy julkituoduissa opeissaan viitteitä muun muassa ensikäytön mahdollisuudesta, delegoivasta johtamisjärjestelmästä sekä tarvittaessa konventionaalisiin aggressioihin vastaamisesta ydinasein. Nämä eivät varsinaisesti tue yleistä minimipelotteen logiikkaa.

2.3 Pelotteen konsepti kylmän sodan jälkeisellä ajalla – käytännön työkalu

Yleisesti peloteteorian kritiikki ja uudelleenmäärittelyn tarpeet ovat voimistuneet kylmän sodan päättymisen jälkeen. Tämä on luonnollista, kun otetaan huomioon, että peloteteorian sovellukset kehittyivät bipolaarisessa, kahden supervallan hallitsemassa maailmassa, vastaamaan sen tilanteen turvallisuustarpeisiin. Kylmän sodan päättymisen jälkeen maailman sotien luonne ja arviot tulevaisuuden sodankäynnin keinoista ovat muuttuneet erilaisiksi verrattuna kylmän sodan skenaarioihin. Totaalinen sota ja massasodankäynti, jonka osaksi ydinaseet suunniteltiin, voidaan nähdä tässä yhtälössä häviävänä osapuolena ja ydinaseiden käyttökelpoisuus sekä ylipäänsä tarpeellisuus ovat aiempaa terävämmän kritiikin kohteena. Lawrence Freedmanin (2000) sanoin, uhkauksiin (pelotteeseen) perustuvalla politiikalla ei enää ole samanlaista painoarvoa valtioiden välisessä kanssakäymisessä, koska valtio on instituuttina jossain määrin heikentynyt ja toisaalta pelikentälle on tullut myös uusia ei-valtiollisia toimijoita. Poliitiikan, jolla yritetään vaikuttaa muiden valtioiden tai toimijoiden politiikkaan, on oltava paljon reaktiivisempaa, kuin pelkästään luottamusta pelotteen voimaan. Sotilaallinen pelote ja varsinkin ydinasepelote ovat siirtynyt (suurvaltojen) politiikan keskiöstä marginaaliin, enemmän yhdeksi työkaluksi, jota voidaan *joissain* tilanteissa käyttää ja korostaa poliittisen viestin tehostajana.⁸⁹

Mitä tulee ydinasepelotteeseen, niin uusrealistit ovat joustavasti säilyttäneet tekno-kraattisen tulkintansa ydinaseiden hyödyllisyydestä stabiliteetin ylläpidossa, huolimatta bipolaarisen järjestelmän kaatumisesta. Waltz (2003) esittää – ilman tarvetta uusrealismin mukaisen strukturoidun järjestelmän muutokseen – että ydinaseet ja niiden synnyttämä pelote *"palauttavat sen selvyuden ja yksinkertaisuuden, joka hävisi kun kaksinapainen järjestelmä korvautui moninapaisella järjestelmällä"*.⁹⁰

Yhden uuden tekijän pelotteen kentässä ovat muodostaneet "toisella ydinaseaikakaudella"

⁸⁹ Freedman, Arms Control Today 11/2000.

⁹⁰ Waltz, Kenneth N. (2003). *More may be better in The spread of nuclear weapons – A debate renewed*. Second Edition. New York: Norton & Company, s. 14. Suomentanut tekijän.

ydinaseistautuneet valtiot – Intia, Pakistan, Pohjois-Korea ja mahdollisesti tulevana Iran – joiden perinteet pelotteen käytössä ovat lyhyemmät ja joidenkin arvioiden mukaan siten epävakammat kuin viiden perinteisen ydinasevaltion.⁹¹ Jopa Waltz tunnusti mahdolliset uusien, pienempien ydinasevaltioiden synnyttämät riskit, vaikka samalla pitikin ydinaseiden leviämistä kolmanteen maailmaan epätodennäköisenä. Edelleen Waltzin analyysin mukaan, mikäli ydinaseet kuitenkin leviäisivät heikkoihin tai epävakaisiin maihin, ne toisivat mukanaan varovaisuuden ja rajoittuneisuuden periaatteita, vakauttaen näin myös epävakaita alueita.⁹² Waltzin mielestä siis kylmän sodan bipolaarisen asetelman mukainen "ydinaseilla turvattu vakaus" on riittävä empiirinen todiste ydinasekapasiteetin ja -pelotteen vakauttavasta vaikutuksesta muissakin ympäristöissä.

Gray kuitenkin arvioi uusien, etenkin niin sanottujen ”roistovaltioiden”, kuten Pohjois-Korean murentavan peloteteorian pohjaa turvallisuusedilemmaan ja peliteorioihin perustuvan kaksipuolisen tai multilateraalisen ”vakaan” pelotteen osalta. Näiden valtioiden johdolla kun ei Grayn mukaan todellakaan ole halua minimoida haittojaan ja toimia pidättäytyäisest, vaan enemmänkin hakea omaa etuaan muiden turvattomuuden lisäämisen kustannuksella. Turvallisuusedilemman ”sivutuotteena” syntyvä, pohjimmiltaan kuitenkin puolustuksellinen voiman kasvattaminen ei siis päde vertailtaessa ”roistovaltioiden” arvaamattomasti ja perinteisten ydinasevaltioiden oletetun rationaalisesti ajattelevia johtajia.⁹³

Yleisellä tasolla ydinasepelotteen perusteet eivät ole muuttuneet. Ydinasevaltio tai liittouma tarvitsee edelleen pelotteen vaatimukset täyttävät poliittis-strategiset perusteet sekä operatiiviset käyttöperiaatteet eli doktriinin tilanteisiin, joissa ydinaseita mahdollisesti käytettäisiin. Ensinnäkin perusteita tarvitaan sisäiseen käyttöön, jotta kyetään muodostamaan toimiva ydinaseiden johtamis- ja kontrollijärjestelmä, turvallisuusjärjestelyt sekä joukkorakenne. Toisekseen nämä periaatteet pitäisi jollain tasolla viestiä myös ulospäin, jotta ydinaseella olisi selkeää poliittista ja sotilaallista arvoa pelotteen edellyttämällä tavalla. Ulkoisella viestinnällä voi olla myös tarkoituksena osoittaa ulkomaailmalle, että kyseinen valtio on niin sanottu vastuullinen ydinasevaltio, jonka ydinaseturvallisuudesta tai aseiden irrationaalisesta käytöstä ei tarvitse olla huolissaan. Näin vähennetään muun muassa kansainvälisen yhteisön tahtoa asettaa mahdollisia kauppajakoitteita vastalauseena ydinaseohjelmalle. Aivan kuten konventionaalisen asevoiman kohdalla menetellään, on

⁹¹ Paul (2008), s. 4.

⁹² Waltz, Kenneth N. (1979), s. 182 ja (1981). *The Spread of Nuclear Weapons: More May be Better*. The International Institute for Strategic Studies. Adelphi Paper 171. London. Saatavilla verkkojulkaisuna <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/waltz1.htm> (viitattu 22.8.2012).

⁹³ Gray (1998), s. 35.

selvää, ettei ydinaseidenkaan osalta kaikkea aseiden käyttöön liittyvää julkaista. Se, miten tarkasti ja todenmukaisesti tai toisaalta verhottuna ulkoinen viestintä toteutetaan, riippuu toimijan tilanteesta ja tavoitteista omassa geopoliittisessa ympäristössään.

Ydinasepelotteen marginalisoituminen on kuitenkin ohjannut pelote-käsitteen käyttöä myös kokonaisvaltaisempaan suuntaan, joka huomioi sanan alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti myös muun asevoiman tai mahdolliset toimet, joilla vastustajan toimintaa voidaan ohjata. Gray esittää pelotteen käytännön ennen kaikkea epäsuorana vaikuttamisena muiden käytökseen ja luonteeltaan defensiiviseksi. Pelotteella halutaan siis suojata omaa, jo hallussa olevaa kuin hankkia lisää etua. Pelotetta voi käyttää myös hyökkäyksellisellä tavalla, mutta silloin puhutaan jo pitkälti *pakottamisesta* (*compelling/coercive measures*) eikä puhtaasti pelottamisesta. Pakottaminen on jo suoraa toimintaa, jota luonnollisesti voi tukea pelotteen olemassaololla. Pakottamisella pyritään saamaan aggressiivinen taho luopumaan väärin keinoin hankkimistaan eduista. Grayn mukaan kylmän sodan jälkeisen läntisen maailman paradoksi on, että periaatteessa defensiiviset strategiat omien etujen suojelemiseksi vaativat toimiakseen jatkuvasti hyökkäyksellisiä eli pakottamisen toimia, koska länsivallat Yhdysvaltojen johdolla ovat yleensä olleet hanakasti, mutta myöhässä ajamassa aggressiivisia valtioita tai johtajia pois valtaamiltaan alueilta. Luonteelta defensiivinen pelote ei siis enää toimi, vaan joudutaan käyttämään pakottamista. Grayn mukaan ajautuminen Persianlahden I sotaan on hyvä esimerkki tästä.⁹⁴

Robert Jervis on puolestaan arvioinut Yhdysvaltain pelotteen toimivuutta suhteessa Irakiin ennen Persianlahden toista sotaa, *Operation Iraqi Freedomia* vuonna 2003. Jervisin johtopäätöksenä on, että Yhdysvaltojen pakottamiseen perustunut pelotteen käyttö epäonnistui erityisesti siitä syystä, että Saddamille jätettiin aivan liian pieni poliittinen liikkumavara pelotteen viestinnän kautta, jotta todellisia optioita tilanteen ratkaisemiseksi ilman asevoimaa olisi voitu olettaa syntyvän. Saddam ei siis enää käyttäytynyt *rationaalisesti siten kuin Yhdysvallat odotti*, koska tunsi olevansa selkä seinää vasten ja vailla mitään hävittävää jopa tapauksessa. Osittain tämä johtui myös siitä, että Saddam ei, vastoin odotuksia, myöskään suostunut pelotettavaksi johtuen täysin poikkeavasta käsityksestään maailmasta sekä muun muassa uskosta Yhdysvaltojen ”itsepelotukseen” (*self-deterrence*) eli siihen, että lopulta Yhdysvallat ”bluffaa”, koska se ei olisi valmis aloittamaan ihmishenkiä vaati-

⁹⁴ Gray (1998), s. 31, 37.

vaa sotaa kansainvälisen arvostelun kohteena – tätä ei osattu täysin ymmärtää käytännön toimien suunnittelussa.⁹⁵

Yleisesti peloteteorian kritiikki ja uudelleenmäärittelyn tarpeet ovat voimistuneet kylmän sodan päättymisen jälkeen. Tämä on luonnollista, kun otetaan huomioon, että peloteteorian sovellukset kehittyivät bipolaarisessa, kahden supervallan hallitsemassa maailmassa, vastaamaan sen tilanteen turvallisuustarpeisiin. Kylmän sodan päättymisen jälkeen maailman sotien luonne ja arviot tulevaisuuden sodankäynnin keinoista ovat muuttuneet erilaisiksi verrattuna kylmän sodan skenaarioihin. Totaalinen sota ja massasodankäynti, jonka osaksi ydinaseet suunniteltiin, voidaan nähdä tässä yhtälössä häviävänä osapuolena ja ydinaseiden käyttökelpoisuus sekä ylipäänsä tarpeellisuus ovat aiempaa terävemmän kritiikin kohteena. Persianlahden sodan esimerkit osoittavat myös käytännössä pelotteen haasteet, varsinkin jos sillä pyritään aktiivisesti (pakottamalla) muuttamaan vastustajan käytöstä. Dilemmana pysyy kysymys siitä, kuinka pitkälle pelotteen käytöllä voidaan mennä, jotta vastustaja vielä kokee voivansa luopua joistakin omista tavoitteistaan tilanteen rauhoittumiseksi tai ohjautumiseksi pelottajalle edulliseen suuntaan?

2.4 Ydinasepelote 2010-luvulla

Pelotteelle aiempina vuosikymmeninä formuloidut määritelmät ovat periaatteessa hyvin yksinkertaisia ja selkeitä. Kyse on riittävästä voimasta, viestinnästä ja uskottavuudesta. Kuten edellä käsitelty pelotteen teoreettinen tarkastelu osoittaa, ydinasepelotteessa ei kuitenkaan ole kyse yksinkertaisesta asiasta, vaan monisäikeisestä pysty- ja vaakasuoraan muodostuvasta probleemakentästä, joka ulottuu aina päätöksenteon huipulta taistelukentälle saakka.

Vaikka ydinpelotteesta on käyty laajaa debattia jo kylmän sodan aikana, niin jälkikäteen tarkasteltuna sen aikainen pelotteen tarkoituksen suhteellinen selkeys, jolla tähdättiin lopulta strategiseen tasapainoon supervaltojen välillä, on muuttunut nykyaikana vaikeammin käsiteltäväksi ja perusteltavaksi asiaksi. Erityisen ongelman muodostaa ydinasepelotteen muotoilu moniulotteisimpiin turvallisuustilanteisiin ja -tarpeisiin maailmassa, jossa on kysytty yhä useammin, mihin ydinasepelotetta tarvitaan? Empirian pohjalta tarkasteltuna ydinasepelote ei ole tällä ”toisella ydinaseaikakaudella” estänyt kriisien ja konfliktien kehittymistä. Esimerkiksi Irak hyökkäsi Kuwaitiin ja edelleen uhmasi Yhdysvaltoja koko

⁹⁵ Jervis, Robert. (2005). *American Foreign Policy in A New Era*. London: Routledge, s. 59–78.

1990-luvun, vaikka Yhdysvalloilla oli materiaalisesti mitattuna maailman ylivoimaisin ydinasepelote.

Tämä on debatti, joka ei lähitulevaisuudessakaan tule päättymään. Ainoa keino lienee aseiden täydellinen hävittäminen, mutta tämä ei ole realistisen näkökulman kannalta millään tapaa todennäköistä, koska missä on se ensimmäinen valtio, joka alentaa omaa turvallisuuttaan, vain osoittaakseen ”esimerkkiä” muille? Ydinasepelotteen syvällisempi tarkastelu vaatisi kokonaan oman kirjansa, mutta nyt esitetyn pohjalta voidaan muodostaa joitakin ilmeisimpiä johtopäätöksiä ydinasepelotteesta 2010-luvulla:

1. Ydinasepelote toimii edelleen tehokkaimmin rationaalisesti ajattelevassa maailmassa.
2. Suurimmat haasteet ovat turvallisuusympäristön ja uhkakuvien muutoksessa sekä poliittisten ja moraalisten perusteluiden muodostamisessa yleisen mieltymisen suhteen.
3. Luottamus pelotteeseen voi altistaa kriiseille ja niiden haulle.
4. Pelotteen ja pakottamisen vaikea yhteys sekä rajanveto korostuu nykypäivän kriiseissä.
5. Asevarustelun vaarat ovat edelleen olemassa.
6. Eskalaation hallinta on edelleen kyseenalaista, toisaalta pelote empiirisesti katsoen estää kahden ydinasevallan eskalaatiota – ainakin toistaiseksi.
7. Vastakkainasettelusta huolimatta tarvitaan yhteistyötä - sekä pahimman välttämiseksi, että pelotteen toimimiseksi (viestintä ja psykologia).
8. Empiiristen tilanteiden puute vaikeuttaa erityisesti ydinasepelotteen kehittämistä käytännön toimiksi ja strategioihin.

3. TRANSATLANTTINEN PELOTE

3.1 Naton organisaatiosta, tehtävistä ja toimintaympäristöstä

Vuodesta 1949, perustamisestaan alkaen, Pohjois-Atlantin liiton olemassaolon tarkoitus ja perustehtävä on pysynyt samana: varmistaa jäsenvaltioiden turvallisuus ja vapaus kaikissa tilanteissa, niin poliittisilla kuin sotilaallisillakin keinoilla. Poliittisissa keinoissa tämän päivän Nato korostaa demokraattisia arvoja sekä neuvotteluja ja yhteistyötä puolustus- ja turvallisuusasioissa. Sotilaallisten keinojen osalta painotetaan, että Nato on sitoutunut kiistojen rauhanomaiseen ratkaisuun, mutta tarvittaessa se voi käyttää sotilaallisia kapasiteetteja kriisien hallitsemiseksi. Toimet tehdään Washingtonin (Pohjois-Atlantin) sopimuksen artiklan 5 velvoittamina tai YK:n mandaatilla, yksin tai yhteistyössä muiden maiden tai kansainvälisten organisaatioiden kanssa.⁹⁶

Kuten erilaisissa liitoissa yleensäkin, ristivetoa ja haasteita on riittänyt monella tasolla. Tavallaan Nato on ollut kriisissä koko olemassaolonsa ajan. Toisen maailmansodan jälkeinen epäluulo vallitsi Euroopan valtioiden keskuudessa vielä vuosia, ja Pohjois-Atlantin sopimuksen allekirjoittaminen 12 valtion kesken huhtikuussa vuonna 1949 oli jo itsessään ponnistelujen tulos. Sopimusta edelsivät hankalat haasteet ja jännitteet Washingtonin, Lontoon sekä Pariisin välillä siitä, miten Euroopan puolustus tulisi järjestää, ja mikä olisi esimerkiksi Saksan tulevaisuus ja rooli. Ranska ja Iso-Britannia solmivat jopa Saksan vastaisen ”Dunkerquen sopimuksen” vuonna 1947. Länsi-Saksan liittymistä Naton jäseneksi vuonna 1955 edelsivät moniulotteiset vaiheet Euroopan etsiessä ”omaa tietään” puolustuksen järjestämisessä WEU:n ja sitä edeltävien organisaatioluonnosten muodossa.

Edelleen, monet haasteet seurasivat; toinen Berliinin kriisi, Kuuban ohjuskriisi, Ranskan vetäytyminen Naton sotilaallisista osioista vuonna 1966, muutamia mainitaksemme. Kaikki kriisit ovat koetelleet Naton yhtenäisyyttä liittona merkittävällä tavalla, mutta toistaiseksi Nato on selviytynyt ulkolaidoiltaan ja pääosin sisältäkin yhtenäisenä. Eittämättä toisen maailmansodan jälkeen Neuvostoliiton uhka oli se tekijä, joka toimi kipinä ja viime kädessä Naton yhdistäjänä, huolimatta merkittävistäkin sisäisistä ristiriidoista.⁹⁷

⁹⁶ <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html#basic> (viitattu 5.2.2015)

⁹⁷ Lindley-French, Julian. (2007). *The North Atlantic Treaty Organization. The Enduring Alliance*. Routledge Global Institutions. Lontoo: Routledge, s. 20–27.

Debatti Naton roolista, tehtävistä ja niiden suuntaamisesta oli vuoden 1991 jälkeen luonnollisesti vilkasta, päävihollisen kadotessa sosialismin luhistumiseen Euroopassa. Lyhyesti todettuna 1990-luvulla Nato oli kylmän sodan ”voiton” jälkeisessä osittaisessa ”krapulassa”, sitten tulivat Balkanin kriisit ja ensimmäiset kriisinhallintatehtävät, kumppanuuksien luominen entisten vihollisten kanssa, 1. laajentumiskierros, kunnes syyskuun 11. vuonna 2001 terroristit iskivät Yhdysvaltain sydämeen ja sota terrorismia vastaan alkoi. Syyskuun 11. päivän hyökkäyksen jälkeinen aika on ainoa tapaus, jolloin artiklaa 5 on sovellettu käytäntöön Natossa. Samalla Naton rooli ja ennen kaikkea toiminta laajentui selkeästi perinteisen toiminta-alueen, Euroopan, ulkopuolelle ja käyttöön otettiin entistä selvemmin laajentuneen turvallisuuskäsityksen mukaisten uhkien torjunta.⁹⁸

Tänä päivänä Nato koostuu 28 jäsenvaltiosta, joista 12 on liittynyt jäseneksi kylmän sodan päättymisen jälkeen. Euroopan maita jäsenistä on 26, Yhdysvaltojen ja Kanadan ollessa ainoat Euroopan ulkopuoliset maat. Jokaisella maalla on oma, kansallisen edustajansa (suurlähettilään) johtama pysyvä delegaatio Naton päämajassa, Brysselissä. Jäsenmaiden hallituksia edustavien delegaatioiden lisäksi Natossa toimii käytännön tehtävissä pääsihteerin alaisuudessa Natoon työsuhteessa oleva kansainvälinen siviilihenkilöstö (*international staff*). Korkein päättävä elin on säännöllisesti, käytännössä viikoittain kokoontuva Pohjois-Atlantin neuvosto (*North Atlantic Council, NAC*), jossa jokaisella jäsenmaalla on pysyvä paikka ja lähettiläs-tasoinen edustus. Tarvittaessa NAC kokoontuu ministeri-tasoisena tai huippukokouksissa valtioiden päämiesten edustuksella. Neuvoston puheenjohtajana toimii Naton pääsihteeri. Naton korkeimpana virkamiehenä pääsihteeri johtaa käytännössä kaikki muutkin tärkeät kokoukset ja komiteoiden tai neuvostojen istunnot sekä vastaa Naton konsultaatio-, päätöksenteko- ja toimeenpanoprosessien ohjaisesta. Lisäksi pääsihteeri toimii liittouman edustajana median ja muiden kansainvälisten toimijoiden suuntaan.⁹⁹

Erityispiirre Natossa on, että liittouman kaikissa neuvostoissa, komiteoissa, organisaatiossa ja työskentelyssä kautta linjan noudatetaan konsensusperiaatetta. Konsensusperiaate on ollut osa Natoa alusta alkaen. Päätöksistä ei äänestetä, vaan kaikki päätökset annetaan neuvottelujen jälkeen julkisuuteen kollektiivisina, jäsenmaiden neuvottelujen tuloksena – Naton päätöksinä.¹⁰⁰

⁹⁸ http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm (viitattu 6.2.2015)

⁹⁹ <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (viitattu 5.2.2015)

¹⁰⁰ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49178.htm (viitattu 5.2.2015)

Ydinaseisiin liittyvien kokonaisuuksien osalta korkeimpana organisaationa toimii ydinaseiden suunnitteluryhmä *NPG (Nuclear Planning Group)*. Vuodesta 1979 alkaen kaikki jäsenmaat (pl. Ranska) ovat olleet NPG:n jäseniä. NPG:n puheenjohtajana toimii pääsihteeri. Toimielin kokoontuu yleensä vuosittain puolustusministerien tasolla ja sitä useammin jäsenvaltioiden muiden edustajien (lähettiläiden) kesken. NPG suunnittelee ja ohjaa Naton piirissä tehtävää ydinasepolitiikkaa, ydinasevoimien rakennetta, ydinaseisiin liittyviä turvallisuuskysymyksiä, ydinaseistuksen johtamisjärjestelmiä sekä sijoittamiskysymyksiä. Samoin NPG:ssa käsitellään ja muodostetaan liittouman kanta yleisiin ydinaseistuksen kysymyksiin, kuten aseriisuntaan ja proliferaation estämiseen. NPG ei tee varsinaisia päätöksiä, vaan antaa suosituksia NAC:lle. NPG:n työtä avustaa korkean tason poliittisista virkamiehistä ja asiantuntijoista koostuva *High Level Group, HLG*.¹⁰¹ Ennen kaikkea NPG on toimielin, jossa jokaisella jäsenvaltiolla on mahdollisuus vaikuttaa tai ainakin olla mukana kehitettäessä liittouman ydinasepolitiikkaa ja – strategioita, kun muistetaan, että Natolla ei itsellään ole sanan varsinaisessa merkityksessä ydinaseita, vaan aseet kuuluvat jäsenvaltioille. Yhtäältä NPG:ssa Naton ydinasevaltiot pystyvät pitämään muut jäsenvaltiot ajan tasalla ydinaseistuksensa ja konseptiensa osalta. On tietysti huomioitava, että NPG ei pysty suoraan vaikuttamaan esimerkiksi Yhdysvaltojen ydinasestrategiaan, vaan viime kädessä nämä asiat ovat säilyneet edelleen ydinasevaltioiden kansallisessa päätäntävällässä.

Naton sotilaallisten kokonaisuuksien johtaminen ja ohjaaminen tapahtuvat NAC:n linjausten mukaisesti sotilaskomiteassa (*Military Committee, MC*). Komitea kokoontuu vähintään yhtä säännöllisesti kuin NAC ja koostuu Naton jäsenvaltioiden sotilasedustajista, jotka puolestaan edustavat omien asevoimiensa komentajia. MC:n kokoukset johtaa kolmivuotiskaudelle kerrallaan nimitettävä sotilaskomitean puheenjohtaja, joka on samalla Naton korkein sotilasvirkamies ja – edustaja. Komiteaa avustaa kansainvälinen sotilas henkilöstö (*international military staff, IMS*). MC:n tärkeimmät tehtävät ovat NAC:n ja NPG:n avustaminen ja neuvominen sotilasasioissa sekä strategioiden laadinnassa, edellisten tekemien päätösten, jotka aiheuttavat sotilaallisia toimia, toimeenpano sekä sotilaallisen ohjauksen antaminen kahdelle Naton strategiselle johtoportaalle ja komentajalle.

Edellisten johdossa tapahtuu varsinaisten sotilaallisten toimien toimeenpano. Strategiset johtoportaat ovat operaatioiden suunnittelusta ja toimeenpanosta Euroopassa vastaava

¹⁰¹ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50069.htm (viitattu 5.2.2015). Ranska palasi Naton sotilaallisiin rakenteisiin vuonna 2009, mutta ei osallistu NPG:n työskentelyyn.

ACO, Allied Command Operations alajohtoportaineen sekä Naton sotilaallisten rakenteiden kehittämistoimista, konsepteista, doktriineista, harjoittamisesta sekä tutkimustoiminnasta vastaava *ACT, Allied Command Transformation*. Näitä johtavat strategiset komentajat *SACEUR, Supreme Allied Commander Europe* sekä *SACT, Supreme Allied Commander Transformation*. Strategiset komentajat puolestaan implementoivat johtamisensa omien johtoesikuntiansa, *SHAPE:n, Supreme Headquarters Allied Power Europe* ja *HQ SACT:n Headquarters Supreme Allied Commander Transformation* avulla. Yhdessä *ACO* ja *ACT* muodostavat alajohtoportaineen sotilaallisia toimia varten Naton johtamisjärjestelmän *NCS:n (NATO Command Structure)*, jonka tehtävänä on yleisesti tarjota tarvittava johtamisrakenne, välineet ja keinot, jotta uhkiin voidaan kaikissa oloissa reagoida ja mikäli pelote pettäisi, hyökkäys Euroopan alueella torjua.¹⁰²

Vaikka alueellisesta artiklan 5 mukaisesta kollektiivisesta puolustuksesta ei ole luovuttu 2000-luvullakaan, nostettiin vuoden 2010 strategisen konseptin valmistelutyön aikana toimineessa *Group of Experts* -ryhmässä, jota johti Madeleine Albright, esille voimallisesti laajentuneen turvallisuuskäsityksen mukaiset, epätavanomaiset uhkakuvat (terrorismi, cyber, energia, meriyhteydet) ja lisäksi suositeltiin esimerkiksi Naton joukkorakenteen edelleen jalostamista joustavampaan, liikkuvampaan ja monikäyttöisempään suuntaan. Nämä ajatukset jalostuivatkin melko tarkalleen vuoden 2010 voimassaolevaan konseptiin.¹⁰³ Virallisesti, vuoden 2010 strategisen konseptin mukaisesti Naton ydintehtäviä ovat:

1. *Kollektiivinen puolustus* (Collective defence). Naton jäsenet avustavat kaikissa tilanteissa toisiaan hyökkäyksiä vastaan, Washingtonin sopimuksen artiklan 5 mukaisesti. Tämä sitoumus säilyy vahvana ja velvoittavana. Nato pelottaa ja puolustautuu kaikkia aggressioita, niiden uhkia tai syntyneitä turvallisuushaasteita vastaan, kun nämä uhkaavat joko yksittäisten jäsenten tai koko liiton perusturvallisuutta.
2. *Kriisinhallinta* (Crisis management). Nato käyttää kaikkia käytössään olevia poliittisia ja sotilaallisia keinoja sekä välineitä estääkseen tai lopettaakseen

¹⁰² http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52092.htm, ja http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52091.htm. (viitattu 5.2.2015). Huolimatta Washingtonin sopimuksen V artiklasta, joka on voimassa koko Naton alueella, *NCS:n* vastuualueeseen ei katsota kuuluvan Yhdysvaltoja tai Kanadaa. Tämä ei tarkoita, ettei *NCS:n* pitäisi pystyä tai se ei voisi tukea Yhdysvaltoja tai Kanadaa hyökkäyksen alla, vaan ko. jäsenmaiden alueiden puolustus hoidetaan kahdenvälisillä sopimuksilla eikä varsinaisen Naton johtamisjärjestelmän alaisuudessa.

¹⁰³ *NATO 2020: Assured security; dynamic engagement - Analysis and recommendations of the group of experts on a new strategic concept for NATO*. (2010). Naton julkaisu. Saatavilla http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2010_05/20100517_100517_expertsreport.pdf (tulostettu 6.2.2015), s. 11. ja 17.

konfliktit, jotka vaikuttavat liittouman turvallisuuteen. Samoin tuetaan konfliktien jälkeistä tilanteen vakauttamista.

3. *Turvallisuusyhteistyö* (Cooperative security) Nato tekee yhteistyötä eri valtioiden, kumppaneiden ja muiden kansainvälisten toimijoiden kanssa kansainvälisen turvallisuuden parantamiseksi, aseriisunnan kehittämiseksi ja aseiden käytön leviämisen estämiseksi. Tämän tehtävän mukaisesti Nato pitää jäsenyys-ovenssa auki myös kaikille eurooppalaisille demokratioille, jotka täyttävät liiton edellytykset.¹⁰⁴

Pelkistetysti voidaan todeta, että nykyisten ydintehtävien kirjo on jo itsessään niin laaja, että Naton toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset se kykenee hoitamaan ilman, että näitä tarvitsee juurikaan muotoilla uudestaan.

Turvallisuusympäristön osalta strategisessa konseptissa todetaan:

*“Today, the Euro-Atlantic area is at peace and the threat of a conventional attack against NATO territory is low. That is an historic success for the policies of robust defence, Euro-Atlantic integration and active partnership that have guided NATO for more than half a century.”*¹⁰⁵

Maailma on kuitenkin muuttunut nopeasti viimeisen neljän–viiden vuoden kuluessa. Aina vuoden 2013 lopulle saakka Nato ja Venäjä tekivät säännöllistä, vaikkakin välillä kitkaista, yhteistyötä monilla eri saroilla Nato–Venäjä neuvoston puitteissa; esimerkiksi terrorismin vastaisessa toiminnassa, Afganistanin sodassa, Syyrian kemiallisten aseiden vaarattomaksi saattamisessa, jopa Eurooppaan kaavailuissa ohjuspuolustushankkeissa. Vuoden 2010 Naton Lissabonin huippukokouksen jälkeen silloinen pääsihteeri, Anders Fogh Rasmussen ei nähnyt uhkaa Venäjän taholta, vaan haki yhteistyömahdollisuuksien laajenemista.¹⁰⁶ Tunnetusti yhteistyö loppui kuin seinään viimeistään vuoden 2014 keväällä, kun Ukrainan konflikti kärjistyi.

¹⁰⁴ *Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization.* Naton julkaisu (2010). Saatavilla

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf

(tulostettu ja viitattu 3.2.2015)

¹⁰⁵ Sama, s. 10.

¹⁰⁶ <http://www.globalpost.com/dispatch/diplomacy/101202/nato-anders-fogh-rasmussen-interview-russia-start> (viitattu 9.2.2015)

Tämän jälkeen Natossa on taas palattu painottamaan ydintehtävää numero 1 ja viidennen artiklan mukaista kollektiivista, jokaisen jäsenen puolustamista, kuten pääsihteeri Jens Stoltenberg totesi puheessaan Munchenin turvallisuuskokouksessa helmikuussa 2015:

*“Here in Europe, we see a dangerous pattern of Russian behaviour: annexation, aggressive actions and intimidation... Collective defence has always been our core task. Twenty-eight member states, acting as one, to defend each other...”*¹⁰⁷

Reagointikykyä on kehitetty muun muassa perustamalla erittäin nopean toiminnan joukko (*Spearhead Force*) sekä alueellisten johtamispaiikkojen valmisteluilla Itä-Euroopan maihin Walesin huippukokouksessa syksyllä 2014 sovitun Naton *Readiness Action Plan* -suunnitelman mukaisesti.¹⁰⁸ Samalla Natossa on ilmaistu huolta myös Venäjän ydinasestrategian kehittymisestä suuntaan, jossa ydinaseiden käyttö voisi olla mahdollista entistä matalammalla kynnyksellä.¹⁰⁹ USA:n asevoimien Euroopan joukkojen komentaja, kenraali-luutnantti Hodges arvioi helmikuussa 2015, että Venäjä on valmistautumassa sotaan tulevien vuosien aikana:

*“I believe the Russians are mobilizing right now for a war that they think is going to happen in five or six years —not that they’re going to start a war in five or six years, but I think they are anticipating that things are going to happen, and that they will be in a war of some sort...within the next five or six years.”*¹¹⁰

Venäjän ohella Natolla on muitakin huolenaiheita turvallisuusympäristössään keväällä 2015. Strategisen konseptin mukaisesti yleisellä tasolla Nato näki liittoumaan kohdistuvina turvallisuushaasteina muun muassa ydinaseiden leviämisen, terrorismin, epävakauden ja

¹⁰⁷ Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Munich Security Conference. http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_117320.htm (viitattu 10.2.2015)

¹⁰⁸ Ks. esim. *Prospects for NATO-Russia relations* (Naton apulaispääsihteerin Alexander Vershbowin puhe 2.2.2015) http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_117055.htm (viitattu 9.2.2015), *Defence Ministers agree to strengthen NATO’s defences, establish Spearhead Force* http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_117188.htm (viitattu 9.2.2015); Opening remarks by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the meeting of the North Atlantic Council in Defence Ministers Session http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_117177.htm?selectedLocale=en (viitattu 9.2.2015) ja NATO Fact Sheet: *NATO’s Readiness Action Plan* http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_02/20150205_1502-Factsheet-RAP-en.pdf (viitattu 9.2.2015)

¹⁰⁹ *Insight - Russia’s nuclear strategy raises concerns in NATO*. <http://uk.reuters.com/article/2015/02/04/uk-ukraine-crisis-russia-nuclear-insight-idUKKBN0L825A20150204> (viitattu 9.2.2015) ja Venäjän ydinstrategia huolettaa Natoa. <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1423029459167> (viitattu 9.2.2015)

¹¹⁰ *Commander of US Army in Europe Sees Russia Mobilizing for War*. <http://www.atlanticcouncil.org/en/blogs/natosource/commander-of-us-army-in-europe-sees-russia-mobilizing-for-war> (viitattu 9.2.2015)

rikollisuuden kasvun Naton rajojen ulkopuolella, kyber-hyökkäykset, energiatoimitusten katkokset sekä luonnonvaroihin ja ympäristöön vaikuttavat riskit ja muutokset.¹¹¹

Käytännössä monet edellä mainituista ovat realisoituneet vuoden 2015 kevääseen saavuttaessa. Kiista Iranin ydinaseohjelmasta on edelleen kesken, Venäjä lisää varusteluaan¹¹² ja uhka ydinasemateriaalin joutumisesta vääriin käsiin ei ole poistunut. Terroristit iskivät Pariisissa Charlie Hebdo -lehden toimitukseen tammikuussa 2015, ääri-islamistinen ISIS -järjestö on saattanut Syyriaa sekä Irakin aluetta syvempään kaaokseen, energiatoimitukset Venäjältä Eurooppaan ovat uhkien edessä Ukrainan konfliktin heijastuksena. Pääsihteeri Stoltenberg helmikuussa 2015: *“North Africa and the Middle East are also in turmoil. States are breaking up and conflict is at our borders. Extremism is fuelling barbaric violence across the region and inspiring terrorism on our own streets.”*¹¹³

Huolimatta merkittävistä muutoksista toimintaympäristössään viimeisen 25 vuoden kuluessa, Nato on kuitenkin pysynyt liittona yhdessä ja onnistunut laajentumaan vuosina 1999–2009 kahdellatoista jäsenellä. Kylmän sodan päättyessä arvostetutkin tutkijat ennakoivat toisin, kuten seuraava lainaus osoittaa:

*“With the collapse of the Soviet Union and the demise of the Warsaw Pact, NATO’s raison d’être seemingly disappeared overnight. An alliance that had been the bulwark of stability and security in Europe for 40 years suddenly found itself facing an uncertain future. Realist commentators produced a flurry of articles and statements predicting NATO’s demise in the absence of the Soviet threat. In November 1990, Kenneth Waltz proclaimed before the US Senate that ‘NATO is a disappearing thing’. Waltz’s thoughts were echoed by John Mearsheimer who predicted NATO’s dissolution, suggesting that while it might still exist on paper, it would cease to function as an alliance. Only three years later, Waltz was forced to reassess his predictions, claiming that ‘NATO’s days are not numbered, but its years are.’”*¹¹⁴

¹¹¹ *Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*, s. 10–11.

¹¹² Ks. esim. http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/russia/2015/russia-150130-sputnik02.htm?_m=3n%2e002a%2e1330%2eqf0ao05gcp%2e17wy ja Venäjä vahvistaa joukkojaan – armeija saa vuoden sisällä 50 uutta mannertenvälistä ydinohjusta. <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1422586129552> (viitattu 10.2.2015)

¹¹³ *Speech by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the Munich Security Conference.*

¹¹⁴ Hallams, Ellen. (2009). *The Transatlantic Alliance Renewed: The United States and NATO Since 9/11. Journal of Transatlantic Studies no.1, 2009, s.39.*

Waltzin arvioista on kulunut yli kaksikymmentä vuotta. Liittouma on pystynyt sopeutumaan erityisesti tehtäviensä osalta kylmän sodan jälkeiseen aikaan ja kommunismin uhan häviämiseen tyydyttävällä tavalla. Yksi syy tähän on varmasti ollut Naton poikkeava luonne perinteisistä liittolaisuus- ja ystävyyssopimuksista yksittäisten valtioiden tai valtioryhmien välillä. Nato on sekä edellyttänyt että edesauttanut demokraattisen yhteiskuntajärjestelmän arvoja ja normipohjaa jäsenistönsä suhteen, joka on auttanut yhteisen suunnan löytymistä. Tämä linja vain lujittui ja jäi ikään kuin ”verenperinnöksi” kylmän sodan vuosikymmenien aikana, ja auttaa liittouman toiminnan sekä tehtävien määrittämisessä edelleen.¹¹⁵ Toisekseen Naton kannatus kansalaisten keskuudessa on edelleen vakaalla pohjalla. *Transatlantic Trends 2014*- kyselytutkimuksen mukaan 61 % eurooppalaisista vastaajista kokee Naton erittäin tärkeäksi turvallisuuden kannalta ja yhdysvaltalaisista vastaajista 58 %. Euroopan vastaukset on kerätty yhdentoista EU:n jäsenmaan kansalaisilta, joista ainoastaan Ruotsi ei ole Naton jäsen.¹¹⁶

Lisäksi Nato on pystynyt luomaan konsensukseen perustuvan neuvottelu- ja päätöksentekojärjestelmän sekä sitä tukevan toimeenpanon. Heikkouksistaan huolimatta (kuten jostain näkökulmasta katsoen päätöksenteon hitaus), kannustaa konsensusperiaate lopputulokseen pääsemisessä, sitouttaa jäsenet päätettyihin toimiin sekä antaa yhtenäisen kuvan liittouman rakenteesta. Toimeenpanoa varten on onnistuttu rakentamaan kokonaisuutena – jäsenvaltioiden korkean lukumäärän haasteet huomioiden – yhtenäinen, mutta kansalliset suhteet huomioiva johtamisjärjestelmä niin liittouman poliittisten kuin sotilaallisten asioiden hoitoa varten.¹¹⁷ Juuri tällä hetkellä on erittäin vaikea nähdä mitään niin suuria, kokonaisuuteen vaikuttavia tekijöitä, jotka saattaisivat Naton aseman tai jopa sen olemassaolon suurennuslasin alle transatlanttisessa turvallisuuskentässä. Nato on tarjonnut, ja tarjoaa edelleen jatkuvan ja konkreettisen, strategisen tason yhteisen alustan Pohjois-Amerikan ja Euroopan välille. Tästä huolimatta se on jälleen kerran vakavien haasteiden edessä, jotka ovat realisoituneet käytäntöön erityisesti Venäjän toimien myötä.

¹¹⁵ Washingtonin sopimuksen johdannon viisi ensimmäistä riviä: “The Parties to this Treaty reaffirm their faith in the purposes and principles of the Charter of the United Nations and their desire to live in peace with all peoples and all governments. They are determined to safeguard the freedom, common heritage and civilisation of their peoples, **founded on the principles of democracy, individual liberty and the rule of law**. Sopimusteksti nähtävissä kokonaisuudessaan esim. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm (viitattu 10.2.2015).

¹¹⁶ *Transatlantic Trends 2014 - key findings*. German Marshall Fund of the United States. Saatavilla http://trends.gmfus.org/files/2012/09/Trends_2014_complete.pdf (tulostettu 10.2.2015).

¹¹⁷ Lindley-French (2007)

3.2 Ydinasepelotteen kehitys ja nykytila

3.2.1 Kylmä sota – massiivisesta kostoiskusta joustavuuteen

Tässä alaluvussa käsitellään Naton kylmän sodan aikakauden pelotteen päälinjat kahden erillisen strategisen opin kautta, jotka periytyvät Yhdysvaltojen hallinnossa tapahtuneiden muutosten kautta Natoon. Tarkoituksella käsittelystä on jätetty pois esimerkiksi SALT-sopimukset, ns. euro-ohjukset (Pershing II- ja IRBM- ohjusten uudelleensijoitus Eurooppaan) ja näiden lopputulemana syntynyt, maalta laukaistavat 500–5500 km:n kantaman omaavien ohjusten kieltävä INF- sopimus vuonna 1987, sekä lopulta TAE- sopimus vuodelta 1990. Vaikka kaikilla edellä mainituilla on merkittävä osansa historiassa ja Naton toimintaympäristössä, eivät niiden aiheuttamat lopputulemat vaikuttaneet – tai ehtineet vaikuttaa – Naton viralliseen, kirjoitettuun strategiseen oppiin kylmän sodan aikana.

Dwight Eisenhowerin presidenttikauden alkuvaiheessa, vuonna 1954, Yhdysvallat otti sotilasstrategiassa käyttöönsä *massiivisen kostoiskun* (*massive retaliation*) opin. Oppi pohjautui edellisenä vuonna julkaistuun uuden hallinnon turvallisuuspoliittiseen oppiin, nimeltään ”New Look”. Tällä tehtiin selkeä suunnanmuutos edellisen presidentin, Trumanin kauteen, jolloin oli alettu painottamaan tavanomaisen aseistuksen kehitystä muun muassa sen päätelmän mukaisesti, että Neuvostoliitto saavuttaisi Yhdysvaltojen ydinaseistuksen tason joka tapauksessa. Eisenhowerin hallinto puolestaan halusi ”enemmän irti” Yhdysvaltojen ydinaseohjelmasta ja näki, että jotain oli tehtävissä, kun Yhdysvalloilla oli kuitenkin vielä selkeä ydinaseylivoima suhteessa itään. Toisekseen Trumanin kauden kokemukset esimerkiksi Korean sodasta osoittivat, että tavanomaisilla aseilla käytävät sodat olivat ensinnäkin kalliita ja toisekseen usein pitkittyivät, johon päätelmään Eisenhowerin hallinto ei tiukkenevien budjettien aikakaudella ollut tyytyväinen.¹¹⁸

Ulkoministeri John Dulles kuvaili massiivisen kostoiskun oppia julkisuudessa vuoden 1954 alussa tiivistetysti kyvyksi ”...kostaa – välittömästi – niissä paikoissa ja niillä välineillä kuin itse katsomme tarpeelliseksi”.¹¹⁹ Tosin, kuten Lawrence Freedman toteaa, Dulles lienee tarkoittanut enemmänkin ”joustavaa kosta” – massiivisen, kaikilla ydin-

¹¹⁸ Sivonen (1992), s. 33–35; Freedman, Lawrence. (1981). *The Evolution of Nuclear Strategy*. Lontoo: The MacMillan Press, s. 76-77.

¹¹⁹ Pifer, Steven. (2011). *Nato, Nuclear Weapons and Arms Control*. Foreign Policy at Brookings. Arms Control Series, Paper 7, July 2011. Washington D.C: The Brookings Institution. s. 5.

aseilla tehtävän kostoiskun ollessa yksi käytettävistä optioista monien joukossa. Joka tapauksessa Dullesin sanomiset tulkittiin nopeasti ydinaseiden käytön ensisijaisuuden suosimiseksi. Fakta kuitenkin oli, että strategian sisältö ja henki nojasivat eittämättä vahvasti ydinaseiden käyttöön, olivathan ne tuotos-panos suhteeltaan edullisempia ylläpitää tavanomaisiin aseisiin verrattuina.¹²⁰

Euroopassa ja sen Nato-maissa elettiin edelleen II maailmansodan jälkitilassa. Valtioiden panostukset puolustusmäärärahoihin ja aseistuksen parantamiseen eivät olleet riittäviä tai edes mahdollisia, jotta Neuvostoliiton tavanomaista voimaa olisi kyetty vastustamaan tavanomaisella aseistuksella Euroopan mantereella, huolimatta esimerkiksi suunnitelmista perustaa valmiuteen 96 Nato-divisioonaa Euroopan alueelle. Naton virallisissa asiakirjoissa ydinase nousikin ratkaisevaan asemaan. Kehityskulku on selkeästi nähtävissä erilaisista virallisista strategia-asiakirjoista.

Naton sotilaskomitean (MC, Military Committee) 18.11.1954 julkaisemassa 20-sivuisessa raportissa MC 48 (*The Most Effective Pattern of NATO Military Strength for the Next Few Years*) atomiaseet mainitaan yli 80 kertaa:

“Our studies have indicated that without their immediate use we could not successfully defend Europe within the resources available. Any delay in their use - even measured in hours - could be fatal. Therefore, in the event of a war involving NATO it is militarily essential that NATO forces should be able to use atomic and thermonuclear weapons in their defense from the outset...

...Superiority in atomic weapons and the capability to deliver them will be the most important factor in a major war in the foreseeable future.”¹²¹

MC 48 hyväksynnän yhteydessä, välittömänä massiivisen kostoiskun konseptin implikaationa Natolle, Pohjois-Atlantin neuvosto (NAC, *North Atlantic Council*) valtuutti ”Naton joukkojen komentajat suunnittelemaan ja tekemään valmisteluja olettamuksella, että ydinaseita käytetään puolustuksessa alusta pitäen”¹²². Tällä valtuutuksella kenraali

¹²⁰ Freedman (1981), s. 76–77.

¹²¹ *Nato Strategy Documents 1949–1969*, s. 242; 246. Saatavissa <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a570523a.pdf> (viitattu 16.2.2015)

¹²² Sama, s. 258. Suomennotekijän, alkuperäinen teksti: ”In approving M.C. 48 the Council gave authority for the NATO Supreme Commanders “to plan and make preparations on the assumption that atomic and thermonuclear weapons will be used in defense from the outset.”

Alfred Gruenther, joka toimi liittouman Euroopan joukkojen komentajana (*SACEUR, Supreme Allied Commander Europe*), käynnisti työn, jonka tuloksena Yhdysvallat alkoi sijoittaa ydinaseita Nato- joukkoihin Euroopan maaperälle. 1950 -luvun loppuun mennessä Yhdysvallat oli sijoittanut Eurooppaan noin 2 900 ydinasetta, jotka koostuivat lentopudotteisista pommeista, tykistön ammuksista sekä lyhyen kantaman ohjusten tai rakettien taistelulatauksista. Jopa ydinlatauksella varustettuja miinoja tuotiin Eurooppaan.¹²³ Suurin osa sijoitettiin käyttöön Yhdysvaltojen omille yhtymille. Osa kohdistettiin siten, että Yhdysvallat kontrolloi ydinkärkiä, mutta sotatilanteessa olisi luovuttanut ne liittolaismaiden laveteille maaliin saatettavaksi ”kaksoisavainperiaatteen” (dual-key) mukaisesti.¹²⁴

Lopulta Naton konsepti muotoutui Eisenhowerin hallinnon oppia mukailevaksi, kuten vuonna 1957 sotilaskomitean laatima ehdotus strategisesta konseptista Naton alueen puolustamiseksi (*Overall Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Treaty Organization Area, MC 14/2*) osoittaa:

“...The principal elements of the deterrent are adequate nuclear and other ready forces and the manifest determination to retaliate against any aggressor with all the forces at our disposal, including nuclear weapons, which the defense of NATO would require...In preparation for a general war, should one be forced upon us,
*a. We must first ensure the ability to carry out an instant and devastating nuclear counter-offensive by all available means and develop the capability to absorb and survive the enemy’s onslaught.”*¹²⁵

Naton sotilaskomitea laati vielä tarkennetut suuntaviivat toimenpiteille, joita vaadittiin MC 14/2:n toimeenpanemiseksi (*Measures to implement the strategic concept, MC 48/2*). Ydinaseiden painottaminen oli luonnollisesti vahvasti esillä myös MC 48/2:ssa:

“Fully effective nuclear retaliatory forces of all services, provided with all the necessary facilities and capable of the destruction of an aggressor in any circumstances, must be maintained and protected. Effective implementation procedures must be provided that will ensure the availability of nuclear weapons at

¹²³ Schwartz, David N. (1983). *NATO’s Nuclear Dilemmas*. Washington, D.C.: The Brookings Institution, 1983, s. 32 ; Norris, Robert Standish. (1999). *United States Nuclear Weapons Deployments Abroad, 1950-1977*. Carnegie Endowment for International Peace.

¹²⁴ Pifer (2011), s. 5.

¹²⁵ *Nato Strategy Documents 1949–1969*, s. 293.

*the outset of hostilities. Of equal importance to the possession of these forces is the manifest determination to employ them from the outset of general war”*¹²⁶

Edellä mainituista asiakirjoista piirtyy selkeä ja hyvin suoraviivainen periaate ensinnäkin siitä, että Naton puolustuksen haluttiin nojaavaan vahvaan deterrenssiin, jonka taas nähtiin ja haluttiin nojaavan käytännössä täysin ydinaseisiin, vaikka myös eteen työnnetty konventionaalinen puolustus (*forward defence*) oli periaatteellinen linjaus josta haluttiin pitää kiinni. Toisekseen, mikäli pelote pettäisi, Nato olisi käyttänyt ydinaseistusta välittömästi tilanteessa, jossa Varsovan liiton laajamittainen hyökkäys olisi käynnistynyt (Nato ei nähnyt itseään hyökkääjänä missään oloissa). Kyse ei ollut ”viime käden aseesta”, eikä epäröintiä aseiden välittömään ensikäyttöön ollut. Ydinaseiden käyttöä pienemmissäkään konflikteissa ei suljettu pois. Kolmanneksi, ydinaseet oli tarkoitettu integroitavaksi valmiudessa oleviin, etulinjan joukkoihin (*forces-in being* [MC 48], *shield forces* [MC 14/2, MC 48/2] – todellista käyttöä varten. Huomioitavaa on, että tämä oli sotilaskomitean ja esimerkiksi SACEUR:n tahtotila. Neljänneksi, Naton näkemys oli, että huolimatta ylivoimastaan tavanomaisissa aseissa, myös Neuvostoliitto liittolaisineen tulee silti iskemään omilla ydinaseillaan sodan alkuvaiheessa sekä Naton ydinasejoukkoja että muita joukkoja ja installaatioita vastaan.

Suhteessa kommunistiseen uhkaan voidaan siis tiivistää, että asiakirjojen perusteella Nato luotti lähestulkoon vain ja ainoastaan ydinasepelotteeseen sekä aseiden käyttöön sodan käynnin välineinä ensimmäiset lähes kaksi vuosikymmentä olemassaolostaan. Samalla arvioitiin, että mahdollisessa sotatilanteessa sekä itä että länsi tulisivat aseita alusta alkaen myös käyttämään – joko tuhotakseen vastustajan taistelukyvyn tai vähintäänkin selviämään sodan alkuvaiheen ”ydinasevaihdosta” numeerisesti vastustajaa paremmin.

Vuoden 1961 alussa Yhdysvaltojen pelotepolitiikassa tapahtui myös myöhemmin Natoon vaikuttava muutos. Yhdysvaltojen presidentiksi valittu John F. Kennedy sekä hänen hallinnossaan aloittanut puolustusministeri Robert S. McNamara heittivät lähes ensi töikseen massiivisen kostoiskun strategian romukoppaan. Kennedyn ja McNamaran ajamat muutokset olivat osiltaan perua jo 1950 – luvulla alkaneesta kritiikistä ”kaikilla voimilla” tapahtuvaa ”totaalista” peloteteoriaa kohtaan. Osa akateemikoista, virkamiehistä ja sotilaistakin näki laajemman keinovalikoiman tarpeellisena, näin voitiin tämän katsantokannan mukaisesti joustavoittaa toimenpiteitä erilaisiin kriiseihin nähden sekä käydä rajoitetumpaa sotaa,

¹²⁶ Sama, s. 323.

jossa myös ydinaseiden käyttöä voitaisiin välttää ja säädellä. Ensisijaisena tavoitteena ei ollut vastata esimerkiksi Neuvostoliiton hyökkäykseen Euroopassa välittömästi laajalla ydinaseiden käytöllä sotilaallisiin ja ei-sotilaallisiin kohteisiin. Ja jos ydinaseiden käyttöön kuitenkin jouduttiin, sekin ajateltiin voitavan tehdä hallitusti, eskalaatiokontrollia ja erilaisia porrastuksia noudattaen. Ydinaseita ei ajateltu enää myöskään käytettävän käytännössä lainkaan ns. kolmannen maailman kriiseissä. Uutta strategiaa alettiin kutsua *joustavan vastatoiminnan opiksi (flexible response)*.¹²⁷

Uuden opin mukaisia iskukyvyyn muutoksia toteutettiin laajamittaisella kaikkien puolustushaarojen varusteluohjelmalla vuosina 1961–63, jossa parannettiin sekä tavanomaisen sodankäynnin että ydinaseistuksen edellytyksiä, varsinkin niin sanotun strategisen iskukyvyyn alueella, kun esimerkiksi ilmavoimien *Minuteman*- ICBM- ohjelma käynnistettiin. Samalla laivastolle alettiin tuottaa mannertenvälisten ohjusten (SLBM) laukaisuun kykeneviä *Polaris*- sukellusveneitä. Taktiset ydinaseet sidottiin entistä selkeämmin joukkojen taisteluun, operatiivisiin tarkoituksiin käytettäviksi. Näin ydinaseiden osalta pyrittiin ylläpitämään sekä tavanomaisten aseiden rinnalla käytettävää kykyä sodankäyntiin, *taistelullisuutta* että massiivista strategista iskukykyä. Viimeksi mainittua voitaisiin toteuttaa ydinasejoukkoihin kohdistuvana *counterforce*- iskuina ja muihin strategisiin kohteisiin sekä asutukseen kohdistettavana *countervalue*- ja *countercity*- iskuina. Tavanomaisen aseistuksen ja ydinaseiden kehittäminen määritettiin yhtä lailla tärkeiksi ja toisiaan tukeviksi, mahdollistamaan joustavuuden keinovalikoimassa.¹²⁸

Myöhemmin 1960-luvun puolivälissä, *counterforce*- painotusten saatua liiaksi julkisuutta sekä Neuvostoliiton huolestuneisuutta osakseen – puhuttiin jopa vastustajan ydinasejärjestelmän tuhoavan ensi-iskun kyvyn saavuttamistavoitteista – hallinto pyrki viilaamaan oppia. McNamara toi julkisuuteen termin ”*varmistettu tuho*” (*assured destruction*), joka myöhemmin kehitettiin termiksi ”*keskinäinen varmistettu tuho*” (*mutually assured destruction*), kun oletettiin ja uskoteltiin, että Neuvostoliitolla oli hyvä kyky sekä ensi-iskuun ja toiseen (vasta-/kosto-) iskuun. Huomio pyrittiin viemään pois Yhdysvaltojen *counterforce*- kyvyistä julistamalla, että Yhdysvaltain vastaiskuilla kyettäisiin Neuvostoliiton ensi-iskun jälkeen tuhoamaan vielä 50–75% Neuvostoliiton teollisuuskapasiteetista ja samalla 20–35% väestöstä. Sivosen (1992) mukaan todellisuudessa tämä kyky oli jo

¹²⁷ Sivonen (1992), s. 40–44.

¹²⁸ Sama.

osapuilleen saavutettu 1963 ja offensiivinen kapasiteetin kasvattaminen ja *counterforce*-maalittamispolitiikka jatkui silti koko ajan.¹²⁹

Vaikka Kennedyn hallinnon omaksuma oppi oli massiivista ”ei kysymyksiä”- oppia monipuolisempi, on silti todettava, että se, kuinka rajoitettu ja eskalaatiokontrolloitu sota erityisesti ydinasein olisi tosiasiassa ollut mahdollista, oli ja säilyi kritiikin kohteena. Monet alun perin rajoitettua sotaa ajatuksellisesti 50-luvulla kannattaneet poliitikot ja teoreetikot kääntyivätkin myöhemmin sille kannalle, että ydinaseiden käyttöä – ovat ne sitten ”taktisia” tai ”strategisia” – ei todellisuudessa pystyttäisi säätelemään. Freedmanin (1981) mukaan tämä oli ilmeistä jo 1950-luvun lopulle tultaessa. Freedman kyseenalaistaa myös koko ydinaseiden (tai aseiden ylipäänsä) luokittelun taktisiksi tai strategisiksi. Hänen mukaansa ydinaseet ovat vaikutuksiltaan jotain sellaista, mihin perinteiset luokittelut, kuten rajoitettu/totaalinen sota tai strateginen/taktinen ase, eivät sellaisenaan sovellu. Toisekseen fuusioräjähteiden kehittämisen myötä tuhovaikutukset kasvoivat niin valtaviksi, että jo pienemmillä aseilla saatiin todella laajaa tuhoa aikaiseksi. Oli vaikeata perustella esimerkiksi Länsi-Saksan alueen puolustamista taktisin ydinasein, kun muutaman sadan taktisen ydinkärjen räjäyttämisen, ilman jälkikäteisen radioaktiivisen säteilyn huomioimista, olisi vaatinut välittömänä vaikutuksena miljoonien siviilien kuoleman ja haavoittumisen.¹³⁰

Kennedyn hallinnon uusi linja ei saanut Euroopan Nato-maissa kovin suotuisaa vastaanottoa. Edellinen 50-luvun oppi oli Euroopan kannalta ollut yksiselitteinen ja sen oli tulkittu ehdoitta tarjoavan Yhdysvaltojen laajennetun pelotteen Nato-maiden suojaksi. Huolimatta Yhdysvaltojen vakuutuksista, että uudenkin opin hengessä Eurooppaa puolustettaisiin tarvittaessa myös kostoiskulla Neuvostoliittoon, skeptisyys säilyi. Nato-maissa heräsivät kysymykset siitä, onko laajennettu pelote enää vakaana ja vahvana voimassa. Uhraisiko Yhdysvallat Chicagon Hampurin puolesta, kun Neuvostoliittokin oli saavuttanut kykyä saattaa ohjuksia aina Pohjois-Amerikan mantereelle saakka? ”Verenperintönä” 1950-luvulla omaksuttu oletamus vahvasta Yhdysvaltojen tarjoamasta ydinasepelotteesta horjui. Tämä laajennetun pelotteen luotettavuuteen ja amerikkalaisten päättäväisyyteen liittynyt keskustelu jatkui Naton piirissä käytännössä koko kylmän sodan ajan.¹³¹

¹²⁹ Sivonen (1992), s.47–48; Forss (2006), s. 10–11.

¹³⁰ Freedman (1981), s. 106–119. Nato järjesti Länsi-Saksassa, Alankomaissa ja Ranskassa vuonna 1955 ”Carte Blanche”-harjoituksen, jossa simuloitiin ydinaseiden käyttöä Naton joukkojen toimesta.

Harjoituksessa simuloitiin 355 ydinpommin räjäytys kahden vuorokauden aikana Neuvostoliiton hyökkäystä vastaan. Laskennan tuloksena 1,7 miljoonaa siviiliä olisi menehtynyt ja 3,5 miljoonaa haavoittunut.

¹³¹ Sivonen (1992), s.44; Pifer (2011), s. 5; Ogilvie-White (2011), s. 369.

Asiaa ei helpottanut Naton kannalta se, että vuonna 1960 ydinaseistautunut Ranska irtisanoutui Naton sotilaallista yhteistyörakenteista vuonna 1966, osin varmistaa oman alueensa puolustamisen itsenäisen pelotteen kautta epäluulojen herättyä laajennettua pelotetta kohtaan.¹³² Näin Iso-Britannia jäi Naton ”täysivaltaisista” jäsenmaista ainoaksi Yhdysvaltojen lisäksi, jolla oli oma ydinasekyky.

1960-luvulla tapahtui rakenteellista kehitystyötäkin, jolla pyrittiin tiivistämään Naton rivejä ja vaimentamaan Kennedyn strategiasta tulevia aaltoja. Ohimeneväksi suunnitelmaksi jäi ns. yhteisten ydinasejoukkojen perustaminen Natolle (*Multilateral Nuclear Forces, MLF*). Alun perin Yhdysvaltojen liittolaisia rauhoittaakseen esittämä suunnitelma olisi toteutuessaan tarkoittanut, että Yhdysvaltojen *Polaris*-ohjuksia olisi sijoitettu yhteisesti omistettuihin tai miehitettyihin aluksiin. Ajatus kuoli kuitenkin pian, kun eurooppalaiset eivät olleet kovin halukkaita jakamaan hankkeesta syntyviä kustannuksia ja toisekseen oli epäily, käyttäisikö Yhdysvallat joka tapauksessa veto-oikeutta ydinkärkien käyttämisen suhteen.

Toinen samankaltainen hanke oli Britannian vuonna 1963 esittämä IANF (*inter-allied nuclear force*). Siinä SACEUR:lle olisi annettu Natolle jo osoitettujen ydinaseiden lisäksi ”kiintiö” Yhdysvaltojen, Ranskan ja Britannian Euroopan toiminta-alueelle sijoittamista puhtaasti kansallisista ydinaseista. Suunnitelmalla oli tarkoitus korvata vajetta, joka syntyi Italiasta ja Turkista Kuuban kriisin jälkeen sovituksi poistettavista Yhdysvaltojen keskipitkän kantaman Jupiter-ohjuksista (IRBM). Tämäkään suunnitelma ei sellaisenaan toteutunut, mutta SACEUR:n komentoon saatiin Britannian V-pommittajia sekä kolme amerikkalaisten *Polaris*-sukellusvenettä.¹³³

Yhdysvaltalaisen suunnitelma ja esitys, joka toteutui, oli aiemmassa luvussa esitellyn Naton ydinaseiden suunnitteluryhmän (NPG) perustaminen vuonna 1967. Alkuvaiheiden jälkeen ryhmä aloitti toimintansa seitsemän maan edustajan vahvuisena, joista Yhdysvallat, Britannia, Länsi-Saksa ja Italia olivat vakituisia jäseniä. Muut paikat rotatoitiin muiden jäsenmaiden kesken. Vuonna 1979 ryhmää laajennettiin käsittämään kaikki jäsenmaat. NPG:sta tuli kylmän sodan ajalle tärkeä toimielin, jolla saatiin jäsenmaita integroitua liit-

¹³² Sivonen (1992), s. 89; Pifer (2011), s. 6.

¹³³ *Aspects of NATO. Defence policy.* (1969). NATO Information Service, s. 8–9. Saatavilla http://archives.nato.int/uploads/r/null/1/3/137560/0155_Aspects_of_NATO-Defence_Policy_1969_ENG.pdf (tulostettu 18.2.2015) Sivonen (1992), s. 92

touman ydinasepolitiikkaan pelkän kaksoisavainperiaatteen (*dual-key*)¹³⁴ lisäksi.¹³⁵ Jo aiemmin, vuonna 1963 NAC oli hyväksynyt suunnitelman organisoida SACEUR:lle taktisista ydinasejoukoista koostuvan iskuvoiman. Suunnitelmaan sisältyi ydinaseasioiden avustajan nimittäminen SACEUR:lle sekä myös ei-ydinasevaltioiden edustajien osallistumisen lisääminen SHAPE:ssa tapahtuvaan ydinasesuunnitteluun. Samoin pyrittiin tiivistämään yhteistyötä Yhdysvaltojen strategisten ydinasevoimien suunnittelusta ja toimeenpanosta vastaavan SAC:n (*Supreme Air Command*) kanssa.¹³⁶

Eurooppalaisten Nato-maiden nihkeästä suhtautumisesta johtuen keskustelut *flexible response* –opista jatkuivat Natossa pitkin 1960-lukua. Sotilaspoliittinen kehitys kulki kuitenkin eteenpäin, jonka johdosta esimerkiksi arviot Neuvostoliiton todellisesta iskuvoimasta tulivat realistisemmiksi sekä suurvaltojen äärimmäiset jännitteet laskivat Kuuban kriisin jälkeen. Samalla Nato-maiden konventionaaliset voimat ja kyvykkyydet kehittyivät suhteessa Varsovan liittoon. On huomioitava myös, että 60-luvulla Neuvostoliitto oli ohjustekniikan kehittymisen ja oman varustelunsa kautta saavuttamassa kostoiskukykyä. Natossa arvioitiin, että pääuhka ei välttämättä olekaan Neuvostoliiton täysimittainen hyökkäys Keski-Euroopan rintamalla tai rajoittamaton ydinsota, vaan oli syytä varautua myös muun tyyppisiin ja rajoitetumpiin konflikteihin. kehityskin kuitenkin kulkivat samalla eteenpäin. Toisekseen massiivinen ydinasekosto ei välttämättä toimi Neuvostoliiton toisen iskun kyvyn saavuttaessa riittävän selviytymistason.¹³⁷

Lopulta vuoden 1967 kuluessa Nato hyväksyi uudeksi viralliseksi opikseen joustavan vastatoiminnan opin. Asia vahvistettiin puolustusministerien muodostaman *Defence Planning Committee*n istunnossa joulukuussa 1967 ja formuloitiin lopulliseen muotoonsa sotilaskomitean asiakirjassa MC 14/3 16.1.1968.¹³⁸ Joustavan vastatoiminnan oppi säilyi Naton perusstrategiana käytännössä kylmän sodan aikakauden päättymiseen saakka.

Perusajatuksena Naton *flexible response* –opissa oli edelleen eteentyönnetyn puolustuksen säilyttäminen, mutta uutta MC 14/2:een verrattuna oli painotukset, jolla pystyttäisiin vastaamaan joustavasti kaikentyyppisiin sotilaallisiin uhkiin:

¹³⁴ Ks. sivu 18.

¹³⁵ Sivonen (1992), s. 93.

¹³⁶ *Aspects of NATO. Defence Policy*, s. 9.

¹³⁷ Sama, s. 9–10 ja Sivonen (1992), s. 90.

¹³⁸ *Nato Strategy Documents 1949–1969*, s.345–370. Saatavilla <http://www.nato.int/docu/stratdoc/eng/a680116a.pdf> (tulostettu 18.2.2015)

*...provide for the security of the North Atlantic Treaty area, primarily by a credible deterrence, effected by confronting any possible, threatened or actual aggression, ranging from covert operations to all-out nuclear war, with adequate NATO forces...*¹³⁹

Tämä voitaisiin saavuttaa pelotteella, joka koostuisi hyvin varustetusta laajasta joukkovalikoimasta, joilla olisi käytettävissään tasapainoinen sekoitus tavanomaisia aseita, taktisia ydinaseita ja strategisia ydinaseita. Näin mahdollistettaisiin myös pelotteen pettäessä joustava reagointi aggressioihin kahden pääperiaatteen mukaisesti. Ensinnäkin Naton piti kyetä vastaamaan samalla tasolla hyökkääjän voimaan tai toimenpiteisiin ja toiseksi pelottamalla Naton säätelemällä eskalaation mahdollisuudella, joka hillitsi hyökkääjän haluja laajentaa toimiaan.¹⁴⁰

Vaikka MC 14/3:ssa painotettiin laajasti joustavia toimia, niin ydinaseet säilyivät edelleen pelotteen avaintekijänä, selkärankana – ydinaseet mainitaan taas yli 80 kertaa – aggressiota harkitseva täytyi saada vakuuttuneeksi siitä, että Nato käyttää ydinaseita tarvittaessa. Mutta se, milloin ja missä ydinlatauksia käytettäisiin jätettiin epäselväksi, kun MC 14/2:n ”lupaus” oli niiden välitön käyttö. Näin mahdollista hyökkääjää pelotettaisiin mahdollisuudella konfliktin kärjistymisestä ydiniskuksi:

“To safeguard NATO territories and populations and to preserve the free use of sea and airspace, the NATO defence concept should fulfil the following basic objectives:

*...to **maintain a strategic nuclear deterrent posture**, with a secure retaliatory strike capability, and overall readiness for war...*

*... to confront him with such resistance that he will be compelled to withdraw or **risk further escalation which**, if necessary, **would include the controlled use of nuclear weapons**...*¹⁴¹

*“NATO must be manifestly prepared at all times to escalate the conflict, **using nuclear weapons if necessary**. It is emphasised that NATO’s capabilities to resist conventional aggression without resorting to nuclear warfare will depend on the enemy’s actions, on the actions...by NATO nations...on the effectiveness of the military forces-in-being and reinforcements...their conventional capability to defend*

¹³⁹ Sama, s. 351 (MC 14/3 luku 1, tavoite)

¹⁴⁰ *Aspects of NATO. Defence Policy*, s. 10–11.

¹⁴¹ *Nato Strategy Documents 1949–1969*, s. 359.

forward. These factors will dictate the level of aggression at which NATO will have to commit itself to initiate the use of nuclear weapons. ”¹⁴²

Joukkorakennetta käsittelevässä osuudessa ydinaseiden merkitys sanotaan vieläkin selkeämmin:

*...keystone of NATO security and integrity must continue to be based on an adequate overall nuclear posture.*¹⁴³

...In order to deter, and if necessary counter, aggression, the basic military posture of the Alliance requires land, sea and air forces with a full spectrum of capabilities, including:

- a. The **strategic nuclear forces** of the Alliance...constitute the backbone of NATO's military capabilities...*
- b. The **tactical nuclear forces**...constitute an essential component of the deterrent.*
- c. The conventional forces of the Alliance...many of which are **organically supported by tactical nuclear weapons**...*¹⁴⁴

MC 14/3:n kirjatut periaatteet tavoittelivat vahvaa julkituotua pelotetta vastata käytännössä kaikkiin mahdollisiin uhkiin Naton alueella. Erityisesti siinä painottui sodan tai konfliktin aikaisen pelotteen ja eskalaation säätelyn mahdollisuus, joka oli asiakirjan perusteella Naton käsissä. Huolimatta voimallisesti esiintuodusta joustavuudesta ja tavanomaisten keinojen korostamisesta aiempaan verrattuna, MC 14/3 nojasi kuitenkin lopulta ydinaseisiin. Esimerkiksi strategiassa esitetyistä eskalaatiokontrollin esimerkeistä neljä viidestä on tehtävissä ydinaseilla:

”...escalatory steps might be selected from among the following examples...:

- (1) broadening or intensifying a non-nuclear engagement, possibly by opening another front or initiating action at sea in response to low intensity aggression;*
- (2) use of nuclear defence and denial weapons;*
- (3) demonstrative use of nuclear weapons;*
- (4) selective nuclear strikes on interdiction targets;*
- (5) selective nuclear strikes against other suitable military targets.* ”¹⁴⁵

¹⁴² Sama, s. 362.

¹⁴³ Sama.

¹⁴⁴ Sama, s. 363–364.

¹⁴⁵ Sama, s. 359.

Taktisten ydinaseiden merkitystä ja niiden mahdollista käyttöä tuotiin läpi asiakirjan esille rajoitetuissa tilanteissa ja eskalaation hallinnassa; niiden päätarkoituksena oli lisätä tavanomaisen voiman pelotearvoa ja samalla luoda alati vaikuttava taustatilanne hyökkääjän tilanteenarvioprosessiin konfliktin mahdollisesta eskalaatiosta jopa totaaliseen ydinasesotaan saakka. Strategisten ydinasejoukkojen rooli oli periaatteessa selkeä: valmius vastata kostoiskulla mahdolliseen Neuvostoliiton laajaan yllätyshyökkäykseen, johon uskottiin varmasti liittyvän ydinaseiden ennaltaehkäisevät iskut ja toimiminen viime kädessä ultimaatumina pelotteena, eskalaation viimeisenä portaana.

MC 14/3 ja sitä seurannut ohjaus käytännön implementaatiosta, MC 48/3, *Measures to Implement the Strategic Concept for the Defence of the NATO Area*¹⁴⁶ antoivat kokonaisuudessa kattavat direktiot Naton sotilaallisen kyvyn kehittämiseksi tulevaisuuteen kymmeneksi. Vaatimukset olivat niin kovia – periaatteella ”kaikkeen ja kaikkialla” pitäisi pystyä vastaamaan – että todellisuudessa Nato-mailla riitti ponnisteltavaa omien resurssien puolesta koko kylmän sodan loppuun. Tämä johtikin lopulta entistä pidemmälle siihen, että Yhdysvallat kantoi koko kylmän sodan aikakauden kokonaisuutta tarkasteltaessa suhteellisesti suurimman taakan Nato-maiden kollektiivisen puolustuksen resursseista, kuten Sivonen (1992, 96) on todennut.

MC 14/3 ja MC 48/3 voidaan luokitella hyvinkin pelotekeskeisiksi asiakirjoiksi, joissa ydinasepelotteella on edelleen merkittävin rooli. Toki Yhdysvaltojen laajennetun pelotteen ”muodon muutos” oli tapahtunut; joustavuuden myötä varsinaisen ydinasepelotteen rooli oli suhteellisesti pienempi kuin edellisessä opissa, mutta kun kaivoi syvemmältä, niin lopulta, ja todellisuudessa ei kovin myöhään, vastaan tuli ydinasepelote. Tämän puolesta puhuu myös käytännön toimet; Yhdysvallat jatkoi 60-luvun aikana Euroopan alueen ydinaseistamista voimakkaasti. Mantereelle sijoitettiin aseita sekä Yhdysvaltojen omien joukkojen hallintaan että liittolaisten käyttöön kaksoisavainperiaatteen mukaisesti. Huippulukemat saavutettiin 1970-luvun alkupuolella, jolloin yhdysvaltalaisia ydinkärkiä oli Euroopassa noin 7 300 kappaletta, sijoitettuina yli kymmeneen eri asejärjestelmään. Näistä noin 2 800 oli tarkoitettu Nato-liittolaismaiden käytettäväksi (maaliin saatettaviksi) mahdollisten vihollisuuksien alkaessa.¹⁴⁷

Loppuun voidaan todeta, että joustavan vastatoiminnan opin myötä Naton toimintalinjana

¹⁴⁶ Sama, s. 371–399.

¹⁴⁷ *United States Nuclear Weapons Deployments Abroad, 1950-1977*

koko kylmän sodan loppuaikakaudelle oli *pyrkimys* vastata kriiseihin konventionaalisesti, mutta jos tämä ei olisi auttanut, olisi turvauduttu melko pikaisesti ydinaseisiin. Toki aina-kin tavoitteellisesti eskalaation hallinnan kautta. Se, mitä tämän tutkimuksen kysymyksen-asetteluun liittyen voidaan todeta Naton ydinasepelotteesta kylmän sodan aikakaudella, on hyvin selkeä: Ydinasepelotteen rooli Naton kokonaispelotteessa oli hallitseva ja toisekseen tätä kautta pelote voidaan luokitella todelliseksi liittouman voimanlähteeksi, sekä strategisella että operatiivisella tasolla. Kuinka eskalaatiodominanssin toteutus tai oletetun voimanlähteen kyvykkyys pelotteen pettäessä olisi sitten todellisuudessa toteutunut, jäi lopulta skenaarioiden varaan. *Flexible response* -opin ensimmäisen tavoitteen, pelotteen onnistumisen voidaan kuitenkin katsoa loppuasetelman valossa toteutuneen.

3.2.2 Ydinasepelotteen poliittinen ja strateginen ohjaus kylmän sodan jälkeen

Kylmän sodan päättyminen ja päävastustajan katoaminen toi nopeita muutoksia Naton ydinasepelotteen kokonaisuuteen ja näkyvään rooliin liittoumassa. Yleislinjana materiaalin osalta olivat radikaalit vähennykset. Presidentti Bushin aloite ja ilmoitukset vuonna 1991 taktisten ydinaseiden tuhoamisesta sekä poistamisesta Euroopasta käsiteltiin Natossa pikemminkin itsestäänselvyytenä kuin kriittisen debatin kautta. Kun 1970-luvulla Euroopan Nato-alueella oli tuhansia kaksoisavainperiaatteen mukaisesti käyttöön suunniteltuja Yhdysvaltojen ydinkärkiä ja kymmenkunta erilaista niiden laukaisuun tarkoitettua asejärjestelmää, putosi ydinlatausten määrä 1990-luvun aikana noin 480 ja edelleen vuoden 2007 mennessä 150–200 kappaleeseen vapaasti/laskuvarjoavusteisesti pudotettavaan B61-lentokonepommiin. Samalla Iso-Britannia kotiutti Saksaan sijoittamansa Tornado-hävittäjät ydinpommeineen ja Yhdysvallat poisti omat ydinkärkensä Kreikasta sekä Britanniaasta, jolloin sen ydinaseita jäi liittolaisten tukikohtiin Saksaan, Italiaan, Alankomaihin, Belgiaan ja Turkkiin. Tämä taso ja asetelma ovat säilyneet tähän päivään saakka.¹⁴⁸

Ydinase- ja pelotepolitiikan suhteen kehitys kylmän sodan jälkeen on virallisesti määritetty Naton huippukokouksissa hyväksytyissä vuosien 1991, 1999 ja 2010 strategisissa konsepteissa sekä vuonna 2012 julkaistussa Naton pelote- ja puolustusselonteossa (*Deterrence and Defence Posture Review, DDP*). Strategiset konseptit on julkaistu poikkeuksena kylmän sodan aikaan julkisina asiakirjoina. Yleislinjana voidaan poliittisen retoriikan

¹⁴⁸ Smith, Martin A. (2004). To neither use them nor lose them: NATO and nuclear weapons since the cold war. *Contemporary Security Policy*, Vol. 25, n:o 3, s. 527-528;

osalta todeta pelotteen korostamisen radikaali vähentäminen. Nato on kylmän sodan jälkeen luottanut ydinasepelotepolitiikassaan eräänlaiseen yleisluontoiseen ”kaikille sopivaan pelotteeseen” – vastakohtana 1950–80 -lukujen nimellisesti yleiselle, mutta todellisuudessa Varsovan liittoa vastaan räätälöidylle pelotteelle.

Vuoden 1991 ”uudessa” strategisessa konseptissa (The Alliance's New Strategic Concept) , jossa merkittävä määrä tekstistä käsitteli muuttunutta maailmanjärjestystä sekä laajentuneita turvallisuusuuhkia, ydinaseille omistettiin kolme kappaletta asiakirjan lopussa sekä sivuhuomautuksia. Ydinasepelote, ydinaseet tai ydinasevoimat mainitaan asiakirjassa 26 kertaa. Pudotus esimerkiksi MC 14/3:een verrattuna on siis yli kolminkertainen. Ydinaseiden merkitystä ”uudessa” tilanteessa määriteltiin näin:

*“The fundamental **purpose of the nuclear forces of the Allies is political: to preserve peace and prevent coercion and any kind of war.** They will continue to fulfil an essential role by ensuring uncertainty in the mind of any aggressor about the nature of the Allies' response to military aggression...the **supreme guarantee of the security of the Allies is provided by the strategic nuclear forces of the Alliance,** particularly those of the United States; the independent nuclear forces of the United Kingdom and France...”*

*“A credible Alliance nuclear posture and the demonstration of Alliance solidarity and common commitment to war prevention continue to require widespread participation by European Allies involved in collective defence planning in nuclear roles, in peacetime basing of nuclear forces on their territory and in command, control and consultation arrangements. Nuclear forces based in Europe and committed to NATO provide an essential political and military link between the European and the North American members of the Alliance. The Alliance will therefore **maintain adequate nuclear forces in Europe...**They will be maintained at the **minimum level** sufficient to preserve peace and stability.”*

*“The Allies concerned consider that...NATO's ability to defuse a crisis through diplomatic and other means or...to mount a successful conventional defence will significantly improve. **The circumstances in which any use of nuclear weapons might have to be contemplated by them are therefore even more remote.** They can therefore significantly **reduce their sub-strategic nuclear forces...**These will consist*

*solely of dual capable aircraft which could, if necessary, be supplemented by offshore systems. Sub-strategic nuclear weapons will...not be deployed in normal circumstances on surface vessels and attack submarines. There is **no requirement for nuclear artillery or ground-launched short-range nuclear missiles** and they will be eliminated”¹⁴⁹*

Yleisesti – verrattuna MC 14/3:een – ydinaseiden tarpeen ja merkityksellisyyden voidaan siis katsoa vähentyneen vuoden 1991 konseptissa, mikä on nykyhetkestä tarkasteltuna loogista reaalipolitiikkaa ottaen huomioon tuolloin tapahtuneet nopeat muutokset turvallisuustilanteessa ja vielä henkitoreissaan olleen Neuvostoliiton yhteistyöhalukkuuden mm. aserajoitusten saralla sekä tilanteesta heränneen yleisen toiveikkuuden johdosta. Sävyä ydinaseita kohtaan ei kuitenkaan voida arvioida vähätteleväksi; korkeintaan ydinaseistus on siirretty taka-alalle muiden kokonaisuuksien käsittelyn tieltä. Lisäksi pelotteen viestinnän kannalta esiin nousee ydinaseiden muuttuminen käytännön sodankäyntivälineestä poliittisen retoriikan verhoaman, epäselvän julistuksellisen puheen taakse piilotetuksi resurssiksi – poliittisiksi työkaluiksi ”rauhan takaajina”. Mitään viittausta mahdollisiin käyttötilanteisiin ei anneta. Edelleen, kuten konseptissa todetaan, strategiset ydinaseet muodostivat liittouman ”ylimmäiset turvatakuut” ja toisaalta, vaikka konseptista voidaan tulkita tavanomaisen voiman käytön ensisijaisuus konfliktien estämisessä ja hallinnassa, tunnustetaan myös ydinaseiden tarpeellisuus:

*“But the Alliance's conventional forces alone cannot ensure the prevention of war. Nuclear weapons make a unique contribution in rendering the risks of any aggression incalculable and unacceptable. **Thus, they remain essential to preserve peace.**”*

Yhdysvaltojen ydinaseet haluttiin edelleen pitää, vaikkakin huomattavasti pienemmissä lukumäärissä, Euroopassa. Voidaan arvioida, että transatlanttinen side, liittouman yhtenäisyys ja erityisesti kollektiivisen sitoutumisen viestittäminen ulospäin tätä vaativat, vaikka kenties poliittinen ilmapiiri ja välitön turvallisuustilanne olisivat ohjanneet ja houkuttelleet myös vetämään aseet kokonaan pois Euroopan mantereelta ja liittolaisten tukikohdista. Tällä ratkaisulla pelote olisi perustettu puhtaasti olemassa olevan (*existential*) ja laajennetun (*extended*) pelotteen varaan. Vastaavia ajatuksia oli esitetty jo kuumina kylmän sodan vuosinakin – esimerkiksi Yhdysvaltain presidenttien turvallisuus-

¹⁴⁹ *The Alliance's New Strategic Concept*. (1991), kappaleet 54.–56. Saatavilla http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm (viitattu 30.3.2015).

neuvonantajana vuosina 1961–66 toiminut McGeorge Bundy totesi vuonna 1979: *”the strategic protection of Europe is as strong or as weak as the American strategic guarantee, no matter what American weapons are deployed in Europe”*¹⁵⁰ Aseiden täydelliseen poistamiseen ei kuitenkaan ollut lopullista valmiutta, sen verran syvään perinne Yhdysvaltojen ydinaseista Euroopan vakauden takaajina oli juurtunut.

Uusi ydinaselinja vahvistui vuosikymmenen puolivälissä, kun Naton laajentumisen käynnistyttyä Venäjä esitti huolensa siitä, että Natolla olisi edellytykset sijoittaa ydinaseita lähemmäs sen alueita, kun entiset Varsovan liiton maat liittyivät Naton jäseniksi. Nato vastasi tähän sovittelyssä hengessä laajentumisen esteiden poistamiseksi niin sanotuilla kolmen ”ein” (*three nos*) julistuksella NAC:n ministerikokouksessa 1996. Nämä periytyvät myöhemmin 1997 Nato–Venäjä väliseen peruskirjaan (Founding Act):

*“We reaffirm that the nuclear forces of the Allies continue to play a unique and essential role in the Alliances strategy of war prevention. New members, who will be full members of the Alliance in all respects, will be expected to support the concept of deterrence and the essential role nuclear weapons play in the Alliances strategy. (1) Enlarging the Alliance will not require a change in NATO’s current nuclear posture and therefore, (2) NATO countries have no intention, no plan, and no reason to deploy nuclear weapons on the territory of new members (3) nor any need to change any aspect of NATO’s nuclear posture or nuclear policy - and we do not foresee any future need to do so.”*¹⁵¹

Tässä lauselmassa on huomioitava kaksi asiaa. Ensinnäkin Nato ei luovu ydinaseiden merkityksestä kokonaisstrategiassaan eikä periaatteesta, että myös uusien jäsenvaltioiden on konsensuksen mukaisesti tuettava liittouman pelotepolitiikkaa ja ydinaseiden roolia siinä. Toisekseen lauselma ei sinänsä ole juridisesti validi – se ei ole sopimus, vaan yksipuolinen julistus, joka on muutettavissa tarpeen vaatiessa. Toisaalta voidaan lukea, että saadakseen Venäjän rauhoittumaan laajentumisen seurauksista ydinaseiden suhteen, Nato oli valmis maksamaan poliittisen hinnan ilmoittamalla, että se ei näe tarvetta sijoittaa ydinaseita uusiin jäsenvaltioihin tai muutenkaan järjestellä ydinasevoimaansa uudella tapaa.

¹⁵⁰ Bundy, McGeorge. (1979). The Future of Strategic Deterrence. *Survival*, Vol. 21, No.6, s. 21.

¹⁵¹ *Final Communiqué, Issued at the Ministerial Meeting of the North Atlantic Council*. Naton julkaisu. Saatavilla <http://www.nato.int/docu/pr/1996/p96-165e.htm> (viitattu 30.3.2015). Numerolisäykset tekijän.

Vuoden 1999 strateginen konsepti ei vuonna 1991 asetettua peruslinjaa juuri muuttanut. Ydinaseet olivat edelleen konseptissa selkeästi esillä, mutta marginaalissa verrattuna laaja-muotoisten turvallisuushkien käsittelyyn sekä tavanomaiselle asevoimalle asetettuihin tavoitteisiin ja kehittämissuuntiin. Ydinaseita käsitellään asiakirjassa 27 merkinnän verran, joten siinäkin mielessä liikuttiin edellisen konseptin tasolla. Käytännössä ydinaseista konseptiin kirjoitettu teksti on sanasta sanaan yhtäläinen vuoden 1991 vastaavan kanssa, ainoana erona se, että nyt todetaan vähennykset ei-strategisten aseiden osalta tehdyksi ja tunnustetaan entisten neuvostotasavaltojen (Ukraina, Valko-Venäjä, Kazakstan) liittyminen ydinaseettomien valtioiden joukkoon. Samalla vahvistetaan Yhdysvaltain ei- strategisten ydinaseiden (so. B61) sijoittaminen Eurooppaan riittävällä tasolla transatlanttisen siteen ylläpitämiseksi sekä ”tärkeäksi linkiksi” strategisten aseiden rinnalle.¹⁵²

Uusi lisäys konseptissa on eräänlainen Naton itselleen asettama rajoiteluettelo:

*“...a significant **relaxation of the readiness criteria** for nuclear-armed forces; and the **termination of standing peacetime nuclear contingency plans**. NATO's nuclear forces **no longer target any country**.”¹⁵³*

Valmiustason merkittävästä laskemisesta (viikkoihin) ja ydinaseiden käyttöön varautuvan suunnittelun lopettamisesta huolimatta Nato ei kuitenkaan konseptissa tai sen julkaisun jälkeen virallisesti antanut ensikäytön kieltävää (NFU, No-First-Use) julistusta, vaan jättää ydinaseiden käytöstä päättämisen avoimeksi ja tilannesidonnaiseksi:

“NATO does not follow either a nuclear First-Use or No-First-Use policy. The Alliance does not determine in advance how it would react to aggression. It leaves this question open, to be decided as and when such a situation materialized. In so doing, Allies seek to ensure uncertainty in the mind of any aggressor about the nature of the Allies' response to aggression.”¹⁵⁴

Toisaalta Naton ydinasevaltiot olivat antaneet omat rajoitteensa ensikäytöstä julkisuuteen jo vuonna 1995 ydinsulkusopimuksen (NPT) implementaatioon liittyen; kyse oli ns. nega-

¹⁵² *The Alliance's Strategic Concept*. (1999). Naton julkaisu, kappaleet 62–64. Saatavilla http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/27433.htm (viitattu 30.3.2015)

¹⁵³ Sama, kappale 64.

¹⁵⁴ *NATO's Positions Regarding Nuclear Non-Proliferation, Arms Control and Disarmament and Related Issue*. (2009). Naton julkaisu, s. 4. Saatavilla http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_topics/20091022_NATO_Position_on_nuclear_nonproliferation-eng.pdf (viitattu 30.3.2015)

tiivisista turvatakuista (*Negative Security Assurances, NSA*). Näissä ilmoituksissa Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Ranska sitoutuivat olemaan käyttämättä ydinaseita *ydinaseettomia valtioita* kohtaan. Poikkeuksen tekevät tilanteet, joissa ydinaseeton valtio liitossa ydinasevaltion kanssa suorittaa hyökkäyksen maita kohtaan. Naton ilmoituksen mukaan liittouman ydinase- ja pelotepolitiikka oli näiden jäsenvaltioiden NSA-ilmoitusten kautta linjassa NPT:n vaatimusten kanssa.¹⁵⁵

Lissabonin huippukokouksessa 2010 hyväksytty Naton uusi strateginen konsepti, nimeltään *Active Engagement, Modern Defence* jatkaa kokonaisuutena Naton suuntautumista ja varautumista ns. *full spectrum* –uhkia vastaan. Konseptia lukiessa välittyy kuva Naton muutoksesta puhtaasta alueelliseen puolustukseen panostavasta puolustusliitosta enemmänkin yleiseksi turvallisuusinstituutioksi, joka valmistautuu toimimaan globaalissa ympäristössä. Kun Washingtonin sopimuksen mukaisesti Nato vastaa ”uhkiin, jotka kohdistuvat sen jäsenmaiden *alueelle*”, on nyt tulkittavissa, että Nato valmistautuu vastaamaan monilaisiin uhkiin, jotka saattavat uhata jäsenmaiden *turvallisuutta*, myös Naton jäsenmaiden alueen ulkopuolella. Nato ei näe minkään osapuolen maailmassa olevan sen suoranainen vastustaja. Painotukset kriisinhallintaan, terrorismin torjuntaan, kyberuhkiin, energia-turvallisuuden varmistamiseen, jopa siviilikriisinhallintakyvyn kehittämiseen ovat merkittäviä.¹⁵⁶ Toki nämä muutokset ja painotukset ovat olleet nähtävissä jo aiemmissa konsepteissa sekä käytännön toimissa, mutta uusimmassa konseptissa ne on tuotu vielä selkeämmin, heti ensimmäisillä sivuilla esille.

Ydinasevoiman suhteen *Active Engagement, Modern Defence* on vieläkin niukkasanaisempi kuin edeltäjänsä. Ydinaseet mainitaan 20 kertaa kymmenessä eri kohdassa asiakirjaa. Näistä puolessa linjataan liittouman suhtautumista ydinaseriisuntaan ja –rajoi-
tuksiin sekä suojautumiseen joukkotuhouksien vaikutuksilta esim. terroristeja vastaan. Pelkästään ydinaseille tai Naton ydinaserakenteelle ei ole omistettu yhtään varsinaista omaa osiota asiakirjasta. Konseptissa Nato sitoutuu tavoittelemaan ydinaseetonta maailmaa presidentti Obaman Prahan puheen hengessä – samassa virkkeessä kuitenkin todetaan, että niin kauan kuin maailmassa on ydinaseita, Nato tulee säilymään ydinaseliittona.¹⁵⁷ Tämä on tietysti linjassa myös Obaman kyseisen puheen kanssa, jossa hän ei suinkaan luvannut ydinaseetonta maailmaa, vaan totesi, että se ”saattaa osoittautua vaikeaksi hänen elin-aikanaan”.

¹⁵⁵ Sama, s. 3.

¹⁵⁶ *Active Engagement, Modern Defence*, ks. esim. kappaleet 7-15, 19 ja 20-25.

¹⁵⁷ Sama, johdanto.

Tärkeimmäksi uhkakokonaisuudeksi ydinaseiden osalta konseptissa nostetaan ydinaseproliferaatio, joko valtioiden tai terroristijärjestöjen toimesta. Nato nimeää proliferaation globaaliksi, arvaamattomaksi ja kaikille vaaralliseksi uhaksi 2010-luvulla. Ajattelussa on näin tultu kauas kylmän sodan aikaisesta strategisesta ajattelusta. Ydinasehyökkäystä Natoa vastaan ei paperissa nosteta mahdollisuudeksi. Vastaavasti asiakirjassa ei ole mainintoja myöskään Euroopan alueen (Venäjän) merkittävästä ydinasevoimasta ja sen huomioimisesta sotilaallisessa suunnittelussa, kun edellisessä konseptissa tällainen lauseke vielä löytyi. Venäjän ydinaseistukseen viitataan vain ydinaseriisuntakysymysten yhteydessä, jossa Nato linkittää omien ydinaseidensa vähentämisen Venäjän vastaaviin toimiin.¹⁵⁸

Asiakirjan pelotetta koskevassa osiossa sanotaan kuitenkin hyvin suorasanaisesti:

*“Deterrence, based on an appropriate mix of nuclear and conventional capabilities, remains a core element of our overall strategy. The circumstances in which any use of nuclear weapons might have to be contemplated are extremely remote. As long as nuclear weapons exist, NATO will remain a nuclear alliance.”*¹⁵⁹

Mahdollinen ydinaseiden käyttötilanne on vuoden 1999 konseptin tavoin kuvattu edelleen äärettömän kaukaiseksi ja samalla vahvistetaan johdannon sanoma ydinaseliittona pysymisestä. Tämän perään seuraavassa kappaleessa todetaan vuoden 1999 konseptin sanoin jäsenvaltioiden strategisten ydinasejoukkojen takaavan edelleen liittouman turvallisuuden ”ylimmällä” tasolla.

Ydinaseliittona pysymistä vahvistetaan ”burden-sharing -hengessä” vielä kertaalleen asiakirjassa:

*“ensure the broadest possible participation of Allies in collective defence planning on nuclear roles, in peacetime basing of nuclear forces, and in command, control and consultation arrangements;”*¹⁶⁰

Kokonaisuutena arvioiden uusin strateginen konsepti ei muuta ydinaseistuksen virallista asemaa verrattuna edellisiin kylmän sodan aikakauden jälkeisiin konsepteihin. Pikem-

¹⁵⁸ Sama, kappaleet 9-10 ja 26.

¹⁵⁹ Sama, kappale 17.

¹⁶⁰ Sama, kappale 19.

minkin voidaan arvioida, että uusimmassa konseptissa ydinpelote ja ydinaseistus ovat vieläkin enemmän *määrällisesti* marginaalissa ja taustalla Naton *julkituodussa* puolustuspoliittisessa ajattelussa. Toisaalta niiden merkitys ja säilyttäminen on yllä esitettyjen lainausten kautta tuotu hyvin yksiselitteisesti esiin. Ydinpelotteen suhteellinen marginalisoituminen konseptissa on kuitenkin mielenkiintoinen havainto, kun otetaan huomioon esimerkiksi jo tuolloin nähtävissä olleet Venäjän asevoimien ja niiden tärkeimmän osan, ydinaseistuksen reformihankkeet ja ydinasekykyisen lyhyen kantaman ohjuskaluston uudelleenryhmittämiset. Venäjällä oli koko vuoden 2010 hiottu asevoimien uutta varusteluohjelmaa, jossa lopulta määritettiin, että esimerkiksi maasijoitteisiin ydinasejärjestelmiin tullaan käyttämään 10% varoista seuraavan kymmenen vuoden varusteluohjelmassa.¹⁶¹ Lisäksi on oletettava, että myös Natossa on ollut tietoa ja ymmärrys Venäjällä jo viimeistään 2000-luvun alusta vallalla ollut geopolitiittisen ajattelun paluu. Tämä ilmentyi esimerkiksi helmikuun 2010 sotilasdoktriinissa, jossa Nato nimettiin yhdeksi keskeisistä vaaroista Venäjälle. *Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi*-kirjassa tuodaan esiin myös, että doktriinin valmisteluvaiheessa Natoa pidettiin valmistelijoiden mielessä uhkana, jopa vakavana sellaisena, mutta virallisessa versiossa Nato ”lieventyi” vaaraksi.¹⁶²

Edellisen valossa tarkasteltuna Naton strateginen konsepti 2010 vaikuttaa niin ydinaseistuksen kuin muunkin ympäristökuvauksen osalta enemmän Naton toivomalta tavoitetilalta kuin konkreettiselta kuvaukselta toimintaympäristön potentiaalista sekä käytännön toimista. Tämä on toisaalta ymmärrettävää; lähes kolmenkymmenen valtion konsensusperiaatetta noudattavalla valmistelu- ja päätöksentekomenettelyllä lopputuote on helposti enemmän poliittisia, hiottuja lausekkeita kuin konkreettinen, yhtenäinen kokonaisuus erilaisista toimenpiteistä. Samalla konseptiin lienee periytynyt myös Obaman hallinnon vuonna 2009 lanseeraaman *Reset*-aloitteen, jonka toteutumiseen vielä tuolloin pyrittiin, johdannaisia Venäjää kohtaan. *Reset*-aloitteella Obaman hallinto yritti lähteä parantamaan Bush nuoremman aikana viilentyneitä Yhdysvaltojen ja Venäjän suhteita. Yhtenä tuloksena onnistuneesta *Reset*-politiikasta pidettiin juuri ennen konseptin julkaisua onnistuneesti loppuunsaatettuja uuden START-sopimuksen neuvotteluita. Tosin Naton piirissä, erityisesti sen uusimmissa Keski- ja Itä-Euroopan valtioissa ei *Reset*-politiikkaan alun

¹⁶¹ Ks. esim. Forss, Stefan; Kiianlinna, Lauri; Inkinen, Pertti & Hult, Heikki. (2011). *Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 2: tutkimuslauseita No 47. Helsinki: Edita Prima, s.37 ja 57. Iskander-M tyyppin ohjukset, jotka voidaan varustaa ydinlatauksella ja joiden kantama on yli 500km, oli sijoitettu jo alkuvuonna 2010 Pietarin alueelle Lugaan, lähelle Viron rajaa.

¹⁶² Sama, s. 20.

alkaenkaan kaikissa arvioissa täysin uskottu, vaan sen pelättiin lisäävän myönnytyksiä Venäjälle.¹⁶³

Silti täytyy todeta jälkiviisauden uhallakin, että Venäjän tuolloinen kehitystilanne on ohitettu hämmästyttävän kevyesti. Venäjää käsitellään mainitun ydinaseriisuntakappaleen lisäksi vain Nato-Venäjä -neuvoston viitekehyksessä ja yhteistyöosapuolena. On kuitenkin muistettava, että Nato luotiin alun perin Euroopan vakautta, rauhaa ja puolustuskykyä edistäväksi poliittis-sotilaalliseksi puolustusliitoksi. Euroopan toimintaympäristössä ei vuonna 2010 eikä sen jälkeen ole ollut Venäjän lisäksi Natoon kuulumatonta voimatekijää.

Strategiset konseptit kuvaavat yleisellä tasolla Naton ydinasepelotteen poliittisen ulottuvuuden, vaatimukset ja suuntaviivat kehittämiselle. Kylmän sodan aikana sotilaskomitea laati NAC:n huippukokouksen tai ministerineuvoston päätöksistä vielä erikseen strategis-operatiivisen tason ohjeet, eräänlaiset sotilaskäännökset jotka julkaistiin ohjauksena Naton sisällä (esim. MC48 → MC 48/3). Näillä pyrittiin antamaan keinot ja välineet tarvittavalle joukkorakenteelle ja sotilaallisille toimille. Vuoden 1991 strategisen konseptin jälkeen tämä sotilaallisen ohjauksen asiakirjaperhe on nimetty MC 400 -sarjaksi, mutta SC 1991:n pohjalta laadittua MC 400 -asiakirjaa eikä vuoden 1999 SC:n perustuvaa MC 400/2 -dokumenttia ole annettu julkisuuteen liittouman ulkopuolelle.

Pelotepolitiikkaa lähimmin strategisen käytännön tasolle vievä julkaistu asiakirja Natossa on toukokuussa 2012 julkaistu *DDPR, Deterrence and Defence Posture Review*,¹⁶⁴ joka voidaan kääntää Naton pelote- ja puolustustilanteen arvioksi tai selonteoksi. DDPR on laadittu Lissabonin 2010 huippukokouksessa annetun velvoitteen käynnistämänä ja se hyväksyttiin Chicagon huippukokouksessa 2012.

¹⁶³ ”Reset”-politiikasta esim. *Barack Obama calls for 'reset' in US-Russia relations*.

<http://www.theguardian.com/world/2009/jul/07/barack-obama-russia-moscow-speech> (viitattu 31.3.2015); New START-sopimuksesta ks. esim. <http://www.nti.org/treaties-and-regimes/treaty-between-the-united-states-of-america-and-the-russian-federation-on-measures-for-the-further-reduction-and-limitation-of-strategic-offensive-arms/> (viitattu 31.3.2015);

”Resetin” vastaisista arvioista ks. esim. entisistä huippupoliitikoista ja tutkijoista muodostuneen ryhmän Obamalle laatima avoin kirje 15.7.2009, viikko Obaman julistaman ”Resetin” jälkeen: *An Open Letter to the Obama Administration from Central and Eastern Europe*.

http://wyborcza.pl/1,98817,6825987,An_Open_Letter_to_the_Obama_Administration_from_Central.html (viitattu 31.3.2015). Kirjeessä suositeltiin mm. dynaamisemman ja yhtenäisemmän, voimakkaamman linjan ottamista Venäjän toimia kohtaan.

¹⁶⁴ *Deterrence and Defence Posture Review*. Saatavilla

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87597.htm?selectedLocale=en (tulostettu 31.3.2015).

Liitteenä 3.

DDPR sanoo kuitenkin varsin vähän käytäntöön sidottua verrattuna strategiseen konseptiin 2010. Pääasiassa julkaistussa arviossa, jonka teksti on pituudeltaan ainoastaan kuusi sivua, vahvistetaan ja melkein pä toistetaan sanatarkasti SC 2010:ssa linjattuja ja todettuja asioita. Arvion pääviesti on, että Naton pelote- ja puolustuskonsepti on kunnossa suhteessa toimintaympäristöön ja uhkiin, mutta tarvittavaa seuranta Naton rajojen ulkopuolella ja sen mukaista kehitystyötä on tehtävä jatkuvasti. Yleisestä pelotteesta, joka muodostuu ”sopivasta koostumuksesta ydinase- ja tavanomaisia kykyjä sekä ohjuspuolustuksesta” ja asevoiman modernista tasosta laajaa uhkakirjoa vastaan on pidettävä kiinni, vaikka taloudelliset budjetit ovat rajallisia ja pienentymässä. Prosesseja tai uhkia ei ole kuitenkaan avattu sen tarkemmin, vaan yleisluontoisesti todetaan NAC:n ohjaavan työtä Naton normaalin työnkulun ja komiteamenettelyjen avulla. Tämä ei vastannut osan tiedeyhteisöstä ja poliitikoista odotuksia, kun SC 2010 julkaisun ja siinä määritettyjen tavoitteiden mukaisesti voitiin olettaa, että DDPR:ssa linjattaisiin tarkemmin Naton ydinasevoiman ja pelotteen konseptia¹⁶⁵.

Ydinasepelotteen roolia käsitellään omassa osuudessaan kaikkiaan noin sivun verran.¹⁶⁶ Sinänsä DDPR:ssa on kuvattu ydinaseiden roolitus SC:a hiukan selvemmin. Ydinaseet ovat viestin mukaan pelotteen ydinkomponentti (*”core component”*) tavanomaisten joukkojen ja ohjuspuolustuksen *ohella*. SC 2010:ssa kirjoitetun mukaisesti strategiset ydinaseet toimivat edelleen korkeimman tason turvallisuuden takaajina ja vahvistavat liittouman yleistä pelotetta sekä turvallisuutta. DDPR:ssa todetaan yksinkertaisesti, että tehdyn arviointityön aikana on pystytty arvioimaan *”liittouman ydinasevoimien rakenteen ja tilan täyttävän tehokkaan pelotteen edellytykset”*.

DDPR:ssa toistetaan SC 2010:n viesti siitä, että ydinaseiden mahdolliset käyttötilanteet nähdään äärimmäisen kaukaisina ja edelleen vahvistetaan Naton pysyvän ydinaseliittona niin kauan, kuin ydinaseita on olemassa. Ydinaseliittona pysymiseen liittyen linjataan, että NAC ohjaa tarvittavia komiteoita työhön, jolla varmistetaan jäsenten mahdollisimman laaja osallistuminen ydinasesuunnitteluun ja aseiden ylläpitoon liittyvien resurssien jakamiseen (*nuclear sharing arrangements*). Mielenkiintoisesti tämä asia on SC 2010:ssa kirjoitettu tarkemmin auki (*...in collective defence planning on nuclear roles, in peacetime basing of nuclear forces, and in command, control and consultation arrangements...*). Tä-

¹⁶⁵ Ks. esim. *NATO Revises Nuclear Policy*. (2010). Arms Control Association.
https://www.armscontrol.org/act/2010_12/NATO_Nuclear (viitattu 1.4.2015)

¹⁶⁶ DDPR, kappaleet 8.-12.

män ohjataan koskevan myös tilannetta, jossa Nato päättää vähentää tai muuttaa tarpeitaan ei-strategisen aseistuksen suhteen.

Pelotteen lakonisen käsittelyn ohella arviossa korostetaan Naton sitoutumista NPT -sopimukseen – Yhdysvaltojen, Britannian ja Ranskan aiemmin antamat negatiiviset turvatakuut on nostettu omaan kappaleeseensa. Ydinaseosuudessa ja muualla asiakirjassa väläytellään neljään kertaan mahdollisuutta Naton ei-strategisen ydinaseistuksen vähentämiseen, mutta tämä tehdään varauksella; olosuhteiden on täytettävä ensin tietyt vaatimukset, joista mainitaan suhde Venäjään ja sen taktisten ydinaseiden arsenaaliin sekä sijoituskysymyksiin. Muut vaatimukset liittyvät konsensukseen jäsenvaltioiden kesken sekä esimerkiksi kaluston modernisointia tai uusimista koskeviin kysymyksiin. Yhdysvaltoja ja Venäjää kannustetaan jatkamaan työtä kahdenkeskisen ydinaseiden vähentämisen jatkamiseksi. Ydinaseosuuden lopuksi asiakirjan lukijat vakuutetaan siitä, että Naton ydinasepelote pidetään yllä kaikkien sen komponenttien osalta turvallisena ja tehokkaana.

DDPR:n ohjuspuolustusta käsittelevässä osiossa järjestelmä linkitetään ydinasepelotetta vahvistavaksi tekijäksi, mutta ei kuitenkaan sen korvaajaksi:

*“Missile defence can complement the role of nuclear weapons in deterrence; it cannot substitute for them. This capability is purely defensive and is being established in the light of threats from outside the Euro-Atlantic area.”*¹⁶⁷

Tämän yhteydessä muistetaan painottaa yllämainittua Euro-Atlanttisen alueen ulkopuolelta tulevaa uhkaa sekä vielä erikseen sitä, että ohjuspuolustusta ei ole tarkoitettu Venäjää vastaan tai vähentämään sen strategisen pelotteen painoarvoa. Sen sijaan Venäjä ja tarvittaessa muut kolmannet osapuolet kutsutaan yhteistyöhön alueen ohjuspuolustuksen järjestämisessä.

Kokonaisuutena pelote- ja puolustusselonteko on valitettavan yleisluontoinen ja seuraa tyyliään SC 2010:n poliittissävyyteistä tekstiä. Eksplisiittisesti asiakirjan pääajatuksena ilmenee Naton pelotteen ja puolustuskyvyn kyvykkyyksien riittävän tason ja kehittämisen viestintä sekä pyrkimys jäsenmaiden sitoutumisen korostamiseen Naton pelotteeseen ympäröivässä ja tulevaisuuden turvallisuusympäristössä. Loppusanoissa Naton kokonaispelotteen tavoitteeksi asetetaan sen pysyminen uskottavana, joustavana, kestäväenä ja sopeutuvaisena. (*“...remains credible, flexible, resilient, and adaptable...”*). Sitä, miten

¹⁶⁷ DDPR, kappaleet 18.–21.

tämä tehdään ja mitkä vaatimukset tavoitteeseen pääsyyn vaikuttavat, ei ole kuitenkaan avattu. Yleisesti todetaan tulevaisuuteen katsovien suorituskykyhankintojen kattavan tämän tavoitteen asettamat tarpeet.

Vaikka arvio onkin erittäin yleisluontoinen ja poliittinen, voidaan kuitenkin olettaa, että asiantuntijavoimin sekä NPG:ssa tehdyssä valmistelutyössä on menty poliittista keskustelua syvemmälle – todellisiin kapasiteetteihin, uhkakuviin, menetelmiin, haasteisiin ja erilaisiin toimintavaihtoehtoihin. Tähän viitataan sekä asiakirjan alussa että lopussa¹⁶⁸. Natolle lieenee tuolloin muodostunut hyvinkin realistinen käsitys omasta tilanteestaan. On vain liittouman luonteelle luonnollista, että julkaistavaan asiakirjaan päätyy hyvinkin ”pyöristelty” versio. Tämä vielä korostuu 28 valtion konsensus-periaatteella toimivassa organisaatiossa. Luonnollisesti merkittävä osa ”todellisesta” tiedosta on luokiteltu salassa pidettäväksi. Epävirallisten tietojen mukaan ainakin seuraavista aiheista valmisteltiin raportit DDPR:n esityövaiheessa:

1. Naton uhka-arvio;
2. Liittouman strateginen tehtävä;
3. Sotilaallisen voiman sopiva ”koostumus” ja
4. Naton aseiden rajoittamis- ja vähentämispolitiikka¹⁶⁹

Lopputuloksena DDPR on korkean tason tavoitteestaan huolimatta jopa ristiriitainen paperi. Toisaalta korostetaan ydinpelotteen *status-quo*n säilyttämistä (eli B61-pommien pitämistä Euroopassa) ja toisaalta nostetaan esiin mahdollisuus ei-strategisista aseista, eli B61- pommeista, luopumisesta tai niiden vähentämisestä Euroopassa. Tuodaan esiin ”*appropriate mix of capabilities*” pelotteen koostumuksena, jolla pyritään viittamaan konventionaalisen ja ohjuspuolustuskyvyn kehittämiseen ydinasepelotteen korvaajana, mutta kuitenkin todetaan, että ydinaseet ovat Naton pelotteen ydin. Samalla suositetaan proliferaation estämistä ja ydinaseriisunnan jatkamista (muille). Esimerkkinä yllämainitut vastaparit ovat juuri niitä aiheita, joista Natossa ja tutkijayhteisössä on käyty puo-

¹⁶⁸ DDPR, kappale 1.: ”Over the past year, NATO has undertaken a rigorous analysis of its deterrence and defence posture.”; Eräisen tie

8.: ”The review has shown that the Alliance’s nuclear force posture currently meets the criteria for an effective deterrence and defence posture.”;

34.: ”This posture review confirms that the Alliance is committed to maintaining the deterrence and defence capabilities necessary to ensure its security in an unpredictable world.”

¹⁶⁹ Kristensen, Hans M. (2012). *Non-Strategic Nuclear Weapons*. s. 39.

lesta/vastaan –keskustelua ennen DDPR:n julkaisua¹⁷⁰. DDPR ikään kuin ottaa kantaa, mutta jättää samalla joukon kysymyksiä ja ratkaisut avoimeksi. Näistä seikoista johtuen asiakirjan tarkoitus onkin luokiteltavissa enemmän viestinnäksi Naton ulkopuolisille toimijoille siitä, että Nato tulee säilyttämään sotilaallisen toimintakykynsä vahvana, kuin ohjenuoraksi omalle toiminnalle. Se, miten, mihin välineisiin ja strategiaan perustuen sotilaallisia suorituskykyjä painotetaan, jää DDPR:ssa avoimeksi.

3.2.3 Naton ydinaseistus Euroopassa

Naton ydinasepelotteen välineiden – kapasiteetin – voidaan katsoa muodostuvan kahdesta eri osasta. Ensimmäinen osa on ”korvamerkitty” liittouman käyttöön ja se koostuu nykypäivänä ainoastaan yhdestä järjestelmästä; Yhdysvaltojen Eurooppaan sijoittamista, noin 150–200:sta vapaasti, laskuvarjoavusteisesti pudotettavan B61-lentokonepommin versioista -3 ja -4¹⁷¹. Toinen osa liittouman ydinasepelotteesta koostuu varsinaisten ydinasevaltojen – Yhdysvaltojen, Ranskan ja Iso-Britannian – kansallisesta pelotteesta, joista Naton konsepteissa käytetään nimitystä strategiset ydinasevoimat. Tässä alaluvussa painotetaan tarkastelua *nuclear-sharing* piirissä olevien B61-aseiden näkökulmasta – ne muodostavat sen osan Naton ydinasepelotteesta, joka on läsnä Euroopassa, koskettaa useimpia jäsenvaltioita ja on säännöllisen debatin kohteena. Mainittujen ydinasevaltioiden strategisia ydinasevoimia sekä niiden liitoksia liittouman ydinasepelotteeseen käsitellään seuraavissa luvuissa.

Ei- strategiset ydinaseet (*Non Strategic Nuclear Weapons, NSNW*) ovat sijoitettuna kuuheen tukikohtaan mainituissa viidessä Naton eurooppalaisessa jäsenmaassa. Lisäksi 1990- ja 2000- luvuilla ydinaseista tyhjennettyjä tukikohtia, kuten Rammstein Saksassa, voidaan tarvittaessa ottaa käyttöön. *Federal of American Scientists* (FAS) on arvioinut B61:n tarkaksi määräksi noin 180 kappaletta¹⁷². Aseita valmistaudutaan saattamaan maaliinsa sekä Yhdysvaltojen että liittolaisten kaksoiskäyttökykyisillä lentokoneilla (*DCA, dual-capable aircraft*), sen jälkeen kun Yhdysvaltain presidentti on antanut luvan niiden käyttöön ja Nato liittoumana on käytön hyväksynyt. Kantolaveteiksi on modifioitu F15E-, F16- sekä Tornado-hävittäjiä. Joidenkin arvioiden mukaisesti Natolle korvamerkittyihin ydinasevoimiin voidaan edelleen laskea kuuluvan myös Iso-Britannian ydinsukellusveneiden

¹⁷⁰ Ks. esim. *Managing Change - NATO'S Partnerships and Deterrence in a Globalised World*. (2011). NATO Supreme Allied Command Transformation & Alma Mater Studiorum Università di Bologna & Istituto Affari Internazionali. NATO - Academia Conference, June 2011, s. 22–35.

¹⁷¹ Lisätietoa B-61 versioista esim. <https://fas.org/blogs/security/2014/04/b61family/> (viitattu 2.4.2015).

¹⁷² <http://fas.org/issues/nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces/> (viitattu 2.4.2015)

Trident- ohjukset (SLBM) sekä jonkinlainen osa Yhdysvaltojen strategisista aseista¹⁷³. Asian nykyisestä tilasta ei ole olemassa vahvistettuja tietoja. Yhdysvallat on lisäksi säilyttänyt reservissä noin 300 B61-latausta Yhdysvalloissa, joita varaudutaan käyttämään strategisissa pommittajissa sekä tarvittaessa myös Euroopassa tai sen lähialueilla liittolaisten tukena¹⁷⁴. Eurooppaan sijoitettujen ydinasevoimien tarkempia tietoja on raportin liitteessä 2.

DCA -kykyjen ohella osa Nato-maista on mukana niin kutsutussa SNOWCAT –operoinnissa. SNOWCAT on lyhenne käsitteestä *support of nuclear operations with conventional air tactics*. Tämä tarkoittaa, että operointiin sitoutuneet maat valmistautuvat tukemaan ydinaseoperaatioita tavanomaisin suorituskyyvyin esimerkiksi hävittäjäkoneiden saatto-toiminnalla, hävittäjätorjunnalla, maakohteiden tuhoamisella tavanomaisin asein tai ilma-valvonnalla. SNOWCAT- operointiin osallistuu eri lähteiden mukaan yhdeksän Nato-maata: Tanska, Tsekki, Kreikka, Unkari, Norja, Puola, Romania, Turkki ja Iso-Britannia. Kun luettelon yhdistää Naton ydinasevaltioihin ja *nuclear-sharing* -maihin, saadaan lopputulokseksi 15 maata – yli puolet jäsenvaltioista – jotka ovat sitoutuneet osallistumaan Naton ydinasepelotteen ylläpitoon ja ydinaseiden käyttämiseen omilla sotilaallisilla kyvyillä. Loput ovat NPG:ssa ja HLG:ssa tapahtuvan suunnittelun ja konsultoinnin kautta mukana prosessissa. SNOWCAT -operointi ja siihen liittyvä *burden-sharing* -aspekti on yksi esimerkki tavoitteista, joiden on odotettu lisäävän Naton koheesiota. M. Albrightin johtama *Group of Experts* toi tämän esiin uusimman strategisen konseptin valmistelutyössä: “...NATO should continue to maintain secure and reliable nuclear forces, with widely shared responsibility for deployment and operational support...”¹⁷⁵”

Strategia-asiakirjojen mukaisesti Nato ei enää ylläpidä ydinaseisiin liittyviä varautumissuunnitelmia eikä myöskään maalita kohteita mahdollisten vastustajien alueilta. Tämä ei kuitenkaan estä ydinaseoperaatioiden harjoittelua, jota Nato on teknisellä tasolla jatkanut

¹⁷³ *Managing Change - NATO'S Partnerships and Deterrence in a Globalised World*, s.22. Arvio Trident-ohjuksista liittyy kompensatiotarpeeseen, joka syntyi, kun Iso-Britannia poisti 1990-luvulla Saksasta omat ydinasekykyiset Tornadohävittäjänsä. Tällöin Britannia olisi ”korvauksena” osoittanut Naton käyttöön ei-strategisiin tarkoituksiin osan Trident- ohjuksista. SC 1999:ssa asia oli virallisena mainittu. Sittenmin Britannia on luopunut jaotellusta strategisten ja ei-strategisten aseiden välillä, ja käyttää nykyään kaikista ydinkärjistään ”strateginen”- nimitystä. Katso esim. House of Commons, Defence Committee. (2007). *The Future of the UK's Strategic Nuclear Deterrent: the White Paper, Government Response to the Committee's Ninth Report of Session 2006-07*. Eleventh Special Report of Session 2006-07. May 22, 2007, s.18. Saatavilla <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200607/cmselect/cmdfence/551/551.pdf> (viitattu 6.4.2015) ja *The Alliance's Strategic Concept* (1999), kappale 64.

¹⁷⁴ Kristensen, Hans M. and Norris, Robert S. (2015). US Nuclear Forces, 2015. Nuclear Notebook, *Bulletin of the Atomic Scientists* 2015, Vol. 71(2), s. 107–119.

¹⁷⁵ *NATO 2020: Assured security; dynamic engagement - Analysis and recommendations of the group of experts on a new strategic concept for NATO*, s. 18.

suhteellisen säännöllisesti, käytännössä vuosittain toistuneissa *Steadfast Noon* -harjoituksissa. Harjoituksia on järjestetty vuorotteluperiaatteen mukaisesti *nuclear-sharing* maissa. Edellisin *Steadfast Noon* järjestettiin lokakuussa 2014 Italian Ghedi Torren lentotukikohdassa, ja seuraava on tarkoitus järjestää 2015 lokakuussa toistaiseksi ilmoittamattomassa paikassa. Harjoitusten suunnittelu- ja johtovastuu on ACO/SHAPE:lla.¹⁷⁶ Harjoitustoiminnan ulkopuolella on arvioitu, että Nato ylläpitää DCA-kaluston valmiutta ydinase-tehtäviin portaittain; koneet ovat joko 30, 180 tai 365 päivän valmiudessa tehtävien suorittamiseen.¹⁷⁷

Harjoitusten tarkoituksena on harjoittaa erityisesti *nuclear-sharing* -maiden teknisen henkilöstön ja pilottien taitoja B61-pommien lastaamisessa lentokoneisiin ja maaliinsaattamisessa. Yhdysvaltalainen erikoishenkilöstö tukee ja valvoo harjoitustoimintaa. Yhtenä tavoitteena on perehdyttää pilotit muiden lentotukikohtien käytänteisiin, jotta ydinpommeja voidaan tarvittaessa joustavasti lastata muualtakin kuin kotitukikohdista. Normaali *Steadfast Noon* -harjoitusviikko koostuu tukikohdassa tehtävistä teknisistä tarkastuksista ja muista harjoitteista, ydinaseiden käyttövaltuuksien simuloinnista, harjoituspommien lastaamisesta, tehtävän käskytyksestä sekä varsinaisista iskusooritteista, jotka viedään läpi aina lento-osaston noususta harjoitusydinpommin pudottamiseen. Harjoituksiin osallistuu yleensä myös SNOWCAT -maiden suorituskykyjä. Viimeisimpään harjoitukseen osallistui esimerkiksi Puolan ei-ydinasekykyisiä F-16 -koneita, joiden tehtävänä harjoitteissa oli hävittäjäsuojan antaminen ydinaseiskuosastolle.¹⁷⁸ Nato-mailla arvioidaan olevan käytössään noin tusinan verran harjoitusalueita, jotka soveltuvat ydinpommien pudottamisen harjoitteluun. Neljä näistä sijaitsee Iso-Britanniassa, kaksi Saksassa ja yksi alue sekä Belgiassa, Alankomaissa, Ranskassa, Italiassa, Turkissa että Tunisiassa.¹⁷⁹

B61-pommien varastointi Euroopassa on toteutettu uniikilla tavalla. Aseet ovat tarvittaessa nopeasti käytettävissä, huolimatta nykyisestä valmiustasosta, jossa ydinaseiden käyttöön ei virallisesti varauduta minuuteissa tai viikoissa vaan kuukausissa. Tukikohdissa olevat

¹⁷⁶ *Training and Exercise Matrix 2014–2015*.

https://www.lc.nato.int/mv1_upload/TRAINING_AND_EXERCISE_MATRIX_2014_2015.pdf (viitattu 6.4.2015).

¹⁷⁷ U.S. Government Accountability Office, *Nuclear Weapons: DOD and NNSA Need to Better Manage Scope and Future of Refurbishments and Risks to Maintaining U.S. Commitments to NATO*, GAO-11-387, May 2011, s. 5. Saatavilla <http://www.gao.gov/assets/320/317883.pdf> (viitattu 7.4.2015).

¹⁷⁸ *Polish F-16s In NATO Nuclear Exercise In Italy*, <https://fas.org/blogs/security/2014/10/steadfastnoon/> (viitattu 6.4.2015)

¹⁷⁹ Kristensen, Hans M. (2012). *Non-Strategic Nuclear Weapons*. s. 22–23.

ydinpommit on sijoitettu keskusvarastoinnin sijasta erikoissuojattujen lentokonehangaarien (*PAS, Protected Aircraft Shelter*) alle rakennettuihin maanalaisiin varastoihin (*Weapons Storage Vaults, WSV*), joista ne voidaan nostaa hissijärjestelmällä hangaaritilaan joko koneeseen asentamista tai muita huoltotöitä varten. Kukin PAS on rakennettu yhtä lentokonetta varten ja sen alla olevassa suojavarastossa voidaan säilyttää 2-4 B61-pommia. Esimerkiksi nyt jo ydinaseista tyhjennetyssä RAF:n Lakenheathin tukikohdassa on yhteensä 60 PAS:a. Tietojen mukaan taistelulataukset on suojattu tahatonta tai luvatonta käyttöä varten erityisellä koodijärjestelmällä (*Code Management System, CMS*), joka toimii yhdessä ydinaseissa yleisesti käytettävän *Permissive Action Link (PAL)* -järjestelmän kanssa. CMS:n ja PAL:n avulla voidaan esimerkiksi poistaa aseista huoltoa ja tarkastuksia varten tarvittavat lukitukset, mutta koneeseen asentamista ja laukaisuvalmiiksi saattamista varten tarvitsee edelleen syöttää erilliset koodit.¹⁸⁰

Ydinkärkien ylläpidosta ja käsittelystä vastaavat Yhdysvaltojen ilmavoimien *Munitions Support Squadron (MUNSS)* -yksiköt toimivat neljässä liittolaismaan kansallisessa tukikohdassa: 701. MUNSS Belgian Kleine Brogelissa, 702. MUNSS Saksan Buchelissa, 703. MUNSS Alankomaiden Volkelissa ja 704. MUNSS Italian Ghedi Torressa. MUNSS:en johtoportaana toimii Spangdahlemin tukikohtaan sijoitettu *52nd Munitions Maintenance Group (MMG)*. MMG:n ja yksiköiden tehtäviin kuuluvat yleisesti ydinkärkien hallussapito, vastuu toimintakunnosta ja luovuttaminen niin käskettäessä Naton joukoille. Henkilöstöä MMG:ssä ja MUNSS:a on yhteensä noin 550. Kokonaisuudessaan MMG:n ilmoitetaan hallitsevan 2,5 miljardin USD:n ”resursseja” ja toimivan reilun 1 miljoonan USD:n vuosibudjetilla. Liittolaismaat osallistuvat MUNSS:ien ylläpidosta aiheutuviin kustannuksiin.¹⁸¹ Kahden muun tukikohdan (Italian Aviano ja Turkin Incerlik) osalta huolto- ja ylläpitovastuussa ovat Yhdysvaltain paikalliset, tukikohtiin sijoitetut ilmavoimien yhtymät.

Ydinaseiden fyysinen turvallisuus on asia, joka on herättänyt huolta myös Naton piirissä ja erityisesti tutkijoiden tai erilaisten kansalaisjärjestöjen keskuudessa. Työnjako tukikohdissa muodostuu siten, että isäntävaltio vastaa tukikohdan, hangaarien sekä aseiden säilytys-holvien ulkoisesta turvallisuudesta ja yhdysvaltalainen henkilöstö huolehtii aseisiin liittyvistä turvajärjestelmistä. Yhdysvaltojen ilmavoimien vuonna 2008 julkaisemassa *Blue Ribbon* -selvityksessä tuotiin esiin useitakin parannettavia kohteita Eurooppaan sijoitet-

¹⁸⁰ Kristensen, Hans M. (2005). *U.S. Nuclear Weapons in Europe A Review of Post-Cold War Policy, Force Levels, and War Planning*. Natural Resources Defense Council, s. 20–21. Saatavilla <https://www.nrdc.org/nuclear/euro/euro.pdf> (tulostettu 7.4.2015)

¹⁸¹ <http://www.spangdahlem.af.mil/library/factsheets/factsheet.asp?id=7950> (viitattu 7.4.2015)

tujen aseiden osalta. Silloin arvioitiin, että useimmat Euroopan tukikohdista tarvitsevat ”lisäresursseja yltääkseen puolustusministeriön (DoD) vaatimuksiin” ja edelleen ”puutteita isäntävaltioiden tuottamissa turvallisuusvarusteissa ja henkilöstössä”. Erityisesti raportissa kiinnitettiin huomiota tarpeeseen parantaa tukikohtien ulkoisia turvallisuusrakenteita sekä turvallisuusjärjestelmiä.¹⁸²

Julkisuuteen ei ole tullut riittävässä määrin vahvistettuja tietoja siitä, millä tavoin turvallisuus ydinasetukikohdissa on parantunut. Joidenkin arvioiden mukaan *Blue Ribbon* –suositusten mukaisia parannustöitä olisi tehty vuosien 2011–2012 aikana 60 miljoonan Yhdysvaltain dollarin edestä¹⁸³. Toisaalta esimerkiksi Alankomaiden hallitus kiirehti kieltämään turvallisuusongelmat Volkelin tukikohdassa heti raportin tultua julki.¹⁸⁴ Raportin laadinnan jälkeen on joka tapauksessa edelleen tapahtunut turvallisuusrikkaita; tunnetuimmat tapaukset lienevät *Bornspotting*-kampanjaan liittyneiden aktivistiryhmien vuonna 2010 Belgian Kleine Brogeliin tekemät tunkeutumiset. Suurimman huomion saaneessa tapauksessa ryhmä aktivisteja tunkeutui tammikuussa 2010 aidan yli tukikohtaan ja sai kierrellä kiitoradalla ja hangaarien läheisyydessä toista tuntia ennen kiinni jäämistään varrijalle, jolla ei ollut mukanaan asetta, jossa olisi patruunoita. Lopputuotoksena ryhmä latasi vielä videon internetiin koko tapahtumasta. Belgian hallituksen mukaan ryhmät eivät luonnollisesti päässeet lähellekään ”sensitiivisiä” alueita. Tapaukset nostivat joka tapauksessa esiin kysymyksiä turvallisuuden tasosta; kuinka voidaan kuvitella kyettävän suojautumaan esimerkiksi tarkoitushakuisten terroristien toimilta, jos aseettomat aktivistit onnistuvat näinkin helposti pääsemään sisälle ydinasetukikohtaan? Asiaa ei yksinkertaista se, että aktiivisen tutkimus- ja kansalaistoiminnan ansiosta Naton ydinasetukikohdtien tietoja, mukaan lukien tarkkoja satelliittikuvia on saatavilla internetistä runsaasti, vaikka Nato ei itse näistä tietoja käytännössä julkaise.¹⁸⁵

Naton ydinasekapasiteetit Euroopan mantereella kokevat merkittävän muutoksen seuraavan vuosikymmenen aikana, mikäli tämän hetkiset B61-pommeihin sekä kantolavetteihin

¹⁸² Andreassen, Steven & Chalmers, Malcolm and Williams, Isabelle. (2010). *NATO and Nuclear Weapons - Is a New Consensus Possible?* RUSI Occasional Papers, s. 7. Saatavilla https://www.rusi.org/downloads/assets/NATO_and_Nuclear_Weapons.pdf (viitattu 8.4.2015)

¹⁸³ <http://fas.org/blogs/security/2014/03/nato-nuclear-costs/> (viitattu 27.4.2015)

¹⁸⁴ <http://fas.org/blogs/security/2008/07/dutch/> (viitattu 27.4.2015)

¹⁸⁵ Ks. esim. Nuclear Threat Initiative: *More Activist Intrusions at Belgian Nuclear Base Stoke Worries*. Global Security Newswire, Oct 22, 2010. <http://www.nti.org/gsn/article/more-activist-intrusions-at-belgian-nuclear-base-stoke-worries/> (viitattu 8.4.2015) ja Remkes, Robertus C.N. *The Security of NATO Nuclear Weapons - Issues and Implications*. http://www.nti.org/media/pdfs/NTI_Framework_Chpt3.pdf?_id=1322701695 (viitattu 8.4.2015)

liittyvät Pentagonin ja Naton hyväksymät suunnitelmat toteutuvat.¹⁸⁶ Yhdysvaltojen suunnitelmana on päivittää 1960-luvun tekniikkaan perustuva B61 sekä itse pommin rakenteen että taistelulatausten osalta. Tavoitteena on yhdistää nykyiset käytössä olevat versiot (-3, -4, -7, -10 ja -11) yhdeksi uudistetuksi rakenteeksi, nimeltään B61-12. Uudessa pommissa tullaan käyttämään B61-4:ssä käytettyä 50 kt:n taistelulatausta, joka voidaan asettaa räjähtämään joko ilmassa tai maan pinnan sisälle tunkeutumisen jälkeen. B61-12:n merkittävin uusi ominaisuus on pommin ohjautuvuuden ja rajoitetut liito-ominaisuudet mahdollistava siivekkeillä varustettu peräyksikkö. Käytännössä tämä muuttaa B61:n laskuvarjo- ja vapaapudotteisesta pommista ohjautuvaksi aseeksi, jonka osumatarkkuus parantuneen vähintään muutamiin kymmeniin metriin nykyisestä 100–150 metristä. Osumatarkkuuden parantaminen ja latauksen vähentäminen mahdollistavat Pentagonin ajattelussa pienemmät vahingot sivullisille sekä pienemmät radioaktiiviset vaikutukset. Lisäksi B61-pommia voidaan edelleen käyttää myös strategisissa tarkoituksissa ja pommittajissa, vaikka versioden -7 ja -11 noin 400 kt:n lataus poistuukin. Osumatarkkuuden parantuminen mahdollistaa Pentagonin ja ilmavoimien laskelmien mukaan riittävän vaikutuksen myös strategiaan kohteisiin.

Modernisaation toteutusvaiheen tila vaihtelee lähteestä riippuen, mutta kokonaisuutena B61-12:n pitäisi korvata nykyiset mallit viimeistään 2020-luvun puolivälissä. Yhdysvaltojen ilmavoimien ja teknisenä toteuttajana toimivan NNSA:n (*National Nuclear Security Administration*) tavoitteena on hankkeen kehitystyön loppuunsaattaminen ja uusien pommien tuotannon käynnistäminen vuoden 2020 aikana. Vuoden 2014 lopulla suoritettiin NNSA:n mukaan sarja onnistuneita lentokokeita, joissa uuden pommin mukaista rakennetta testattiin nykyisissä laveteissa.¹⁸⁷ Suunnitelmien mukaan uuden pommin edellyttämien rakenteiden muutostöiden ja integraation valmistelut Yhdysvaltojen kansallisiin sekä Naton koneisiin alkavat vuoden 2015 aikana.¹⁸⁸ Tavoitteena on säilyttää pommien määrä samalla tasolla kuin nykyisin, noin 400–500 kappaleessa, joka tarkoittaa että aseiden määrä myös Euroopan Nato-maissa säilynee verrattavissa nykyiseen.

¹⁸⁶ B61 pommiin ja sen eliniän pidennykseen liittyen on saatavilla runsaasti tietoa. Ks. esim. Kristensen, Hans M. ja Norris, Robert S. (2014). The B61 family of nuclear bombs. *Bulletin of the Atomic Scientists* 2014, Vol. 70(3), s. 79–84 ja <http://nukewatch.org/B61.html>. Naton hyväksynnästä ja B61 eliniän pidennyksen taustoista ks. esim. United States Government Accountability Office. (2011). *DOD and NNSA Need to Better Manage Scope of Future Refurbishments and Risks to Maintaining U.S. Commitments to NATO*. Saatavilla <http://www.gao.gov/assets/320/317883.pdf> (viitattu 9.4.2015).

¹⁸⁷ NNSA, *Air Force Complete Successful B61-12 Life Extension Program Instrumented Flight Tests*. <http://nnsa.energy.gov/mediaroom/pressreleases/b61-12-lep-instrumented-flight-tests> (viitattu 28.4.2015)

¹⁸⁸ Department of Defense: *Fiscal Year (FY) 2016 President's Budget Submission. Justification Book Volume 2 of 3. Research, Development, Test & Evaluation, Air Force Vol-II*, s. 733–740. Saatavilla <http://www.saffm.hq.af.mil/shared/media/document/AFD-150309-010.pdf> (viitattu 27.4.2015)

B61 -pommin kuljetukseen tarkoitetuista laveteista F-15, F-16 ja Tornado ovat vanhentumassa 2020-luvulla. Ensivaiheessa uudet B61-12 pommit asennetaan nykyisiin koneisiin, mutta todennäköisesti rajoitetuilla ominaisuuksilla, koska koneiden taistelunhallintajärjestelmä (tehtävätietokone) ei pysty täysimittaisesti käsittelemään uuden pommin ohjelmiston edellyttämiä tehtäviä erityisesti peräohjausyksikön osalta. Pentagonin suunnitelma onkin rakentaa ydinasekyky uuteen stealth-ominaisuuksilla varustettuun F-35 Lightning II-hävittäjään (*Joint Strike Fighter, JSF*) ja varmistaa näin B61:n käytettävyys myös jatkossa. F-35 kykenee ottamaan lastikseen kaksi modernisoitua B61-pommia. F-35 on Yhdysvaltojen lisäksi ainakin alustavasti Alankomaiden, Italian, Turkin sekä mahdollisesti Belgian hankintalistoilta, jolloin ydinasekyky Nato-mailla tulee säilymään. Saksa sen sijaan on päätyvässä uudessa hävittäjätyypissään Eurofighterin käyttöönottoon, jolloin Saksan säilyminen täysiverisenä *nuclear-sharing* -maana on vielä kysymysmerkki.

Virallisesti Yhdysvaltain ilmavoimat ja Pentagon ovat ilmoittaneet, että B61:n päivityksessä on kyse ainoastaan elinajan pidennyksestä (*life extension program, LEP*). Tämä on kuitenkin todellisuudessa harhaanjohtavaa, kun tarkastellaan pommin osumatarkkuuteen ja lavetteihin liittyviä parannuksia. Rehellisesti voidaan todeta kyseessä olevan modernisaation ja miltei uuden suorituskyvyn kehittämisen. Ohjausominaisuuksien myötä B61 muuttuu tarkaksi, taistelukentällä hyvinkin käytettäväksi aseeksi, vaikkei varsinaisesta täsmäaseesta voidakaan puhua. Paremmalla osumatarkkuudella valittavissa olevien kohteiden määrä joka tapauksessa kasvaa, ja vaikutus on tehtävissä pienemmällä latauksella sekä tästä seuraavilla pienemmillä sivuvaikutuksilla. Kun tähän yhdistetään B61:n kuljettamiseen täysin soveltuva uusi lavetti, on suorituskyvyn tason nousu ilmeistä. Tämän on myöntänyt esimerkiksi vuonna 2012 Yhdysvaltojen ilmavoimien esikuntapäällikön virasta eläköitynyt kenraali Norton A. Schwartz, joka virkansa puolesta osallistui B-61 -hankkeen käynnistämiseen. *Stimson Centerin* tammikuussa 2014 järjestämässä seminaarissa Schwartz vastasi kysymykseen B61- projektin vaikutuksista maalittamiseen ja aseiden käytön sotilaallisiin näkökulmiin seuraavasti: *“Without a doubt. Improved accuracy and lower yield is a desired military capability. Without a question.”*¹⁸⁹

Suorituskapasiteettien nostosta kertoo myös B61 LEP -projektin hinta, joka nousee tämän hetkisten arvioiden mukaan kaikkine kuluineen reilusti yli 10 miljardin dollarin. Yhden uudistetun pommin hinnaksi tulee näin hulppeat 25–30 miljoonaa USD:a. Nämä luvut eivät

¹⁸⁹ <http://www.stimson.org/events/benefit-or-burden-the-future-of-us-tactical-nuclear-weapons/> (viitattu 27.4.2015) . Kohta videolla 49:15.

yksinkertaisesti korreloi pelkän eliniän pidennyksen kanssa. Vertailun vuoksi: Yhdysvallat on toimittanut Ranskaan vuosina 2010–2015 900 tavanomaista, laser-/GPS -ohjaukseen perustuvaa *Paveway* -pommia 22 miljoonan dollarin yhteishintaan¹⁹⁰. Yksittäisen, B61-12:a vastaavan tavanomaisen (mutta osumatarkkuudeltaan paremman) pommin hinnaksi tulee näin laskettuna noin 25 000 USD:a kappaletta kohden. Suomenkin ilmavoimille toimitettu JDAM (*Joint Direct Attack Munition*) -pommi maksaa suunnilleen saman verran.

Projektin hintaa onkin arvioitu kalleimmaksi yksittäiseksi ydinaseohjelmaksi Yhdysvaltain historiassa. Halvempikin vaihtoehto olisi ollut tarjolla: pommista olisi tässä vaiheessa voitu uudistaa vain välttämättömät vanhentuvat komponentit, kuten virtalähteet, jolloin olisi jo itsessään saatu ainakin kymmenen elinvuotta lisää asejärjestelmälle, jona aikana päätökset jatkosta olisi kyetty rauhassa tekemään¹⁹¹. Juuri hinta – yhdessä muiden ydinaseiden modernisaatiohankkeiden kanssa – suhteessa aseiden käyttöarvoon ja hyödyllisyyteen on se, mikä on herättänyt eniten arvostelua projektia kohtaan niin aseriisuntajärjestöissä, lehdistössä kuin Yhdysvaltojen hallinnon sisällä.¹⁹² Kritiikki ei ole kuitenkaan vaikuttanut suunnitelmiin; toistaiseksi Pentagonin tahtotila on jatkaa B61-12:n kehitystyötä kohti operatiivista käyttöönottoa Yhdysvaltojen ilmavoimien suunnitelmien mukaisesti¹⁹³. On todennäköistä, että myös kongressi tämän rahoituksen hyväksyy, kuten se on tähänkin saakka vuosittain tehnyt.¹⁹⁴

¹⁹⁰ SIPRI Arms Transfers Database. http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/trade_register.php (viitattu 27.4.2015). Paveway vastaa kokoluokaltaan B-61-12:a ja on itse asiassa noin 150 kiloa painavampi.

¹⁹¹ Ks. esim. http://armscontrolcenter.org/publications/factsheets/fact_sheet_b61_life_extension_program/ (viitattu 27.4.) ja Arms Control Association. (2014). *The Unaffordable Arsenal: Reducing the Costs of the Bloated U.S. Nuclear Stockpile* http://www.armscontrol.org/reports/The-Unaffordable-Arsenal-Reducing-the-Costs-of-the-Bloated-US-Nuclear-Stockpile/2014/10/Section_one#Figure_F (viitattu 27.4.)

¹⁹² Ks. esim. *Fact Sheet: Government, Former Government Officials Agree: U.S. Nuclear Weapons Spending Plans Enormously Costly* http://armscontrolcenter.org/issues/nuclearweapons/articles/fact_sheet_government_officials_agree_us_nuclear_weapons_spending_plans_enormously_costly/ (viitattu 29.4.2015)

¹⁹³ Department of Defense: *Fiscal Year (FY) 2016 President's Budget Submission. Justification Book Volume 2 of 3. Research, Development, Test & Evaluation, Air Force Vol-II*, s. 733 ja *FY 2016 Program Acquisition Cost by Weapon System*, s. 5-17.

http://comptroller.defense.gov/Portals/45/documents/defbudget/fy2016/fy2016_Weapons.pdf (viitattu 28.4.) USAF esittää vuodelle 2016 B-61 hankkeen tutkimus- ja kehittämisbudjetiksi 212 miljoonaa USD:a. Aiempina vuosina (2012–2015) varoja on käytetty noin 350 milj. USD:a. Vuosille 2017–2020 summat vaihtelevat 50 miljoonasta yli 200 miljoonaan. Kokonaisuudessaan USAF arvioi tutkimus- ja kehittämisbudjetiksi noin 1,1 miljardia dollaria. Tämän päälle tulevat koko hankkeessa mm. uusien pommien tuotanto, muutokset aseisiin liittyvään infrastruktuuriin ja lavetteihin sekä henkilöstökuluja. Esimerkiksi on arvioitu, että Euroopan ydinasetukikohtien turvallisuutta ja rakenteita tulee parantaa vähintään 154 miljoonan dollarin edestä.

¹⁹⁴ Ks. esim. USA:n congressin *Armed Services Committee*en puheenjohtajan ehdotus vuoden 2016 puolustusbudjettiin liittyen: *H.R. 1735—FY16 National Defense Authorization Bill, Chairman Marks*, s. 400. Saatavilla <http://docs.house.gov/meetings/AS/AS00/20150429/103288/BILLS-114HR1735ih-FC.pdf> (viitattu 29.4.2015)

3.3 Jäsenmaiden intressit ja näkökulmat Naton ydinpelotteeseen

3.3.1 Yhdysvallat

Yhdysvallat on kiistämättä Naton priimusmoottori ja selkäranka ydinasepelotteen suhteen. Naton ydinpelotteen eurooppalainen ulottuvuus ei-strategisten aseiden osalta muodostuu nykyisellään – kun Iso-Britannia on kotiuttanut omat Tornadonsa Euroopan mantereelta – *de facto* Yhdysvaltojen tarjoamista resursseista (aseista). Poliittisesti Yhdysvallat ei kuitenkaan pysty yksin sanelemaan Naton ydinasepelotteen muotoilua, kuten jo luvussa 3.2.1 tarkasteltu kylmän sodan aika osoitti. Liittouman sisäisestä dynamiikasta, konsensus-hakuisuudesta sekä toisaalta jäsenvaltioiden omista tavoitteista ja Yhdysvaltojen globaalia suurvalta-asemasta aiheutuvat ilmentymät eivät mahdollista puhdasta sanelu-politiikkaa. Ydinasepelote ei ole irrallinen osio Naton kehyksessä, vaan sen tulisi kulkea linjassa muun Naton tekemän politiikan ja strategian kanssa.

Viimeisimmät Yhdysvaltojen ydinasepolitiikkaan ja -strategiaan keskittyvät asiakirjat ovat presidentti Obaman hallinnon julkaisema vuoden 2010 *Nuclear Posture Review (NPR)*¹⁹⁵ sekä vuoden 2013 kesällä NPR:n tarkennuksena julkaistu presidentin ohjausasiakirja *Nuclear Weapons Employment Strategy of the United States*¹⁹⁶. Näiden asiakirjojen linjaukset taas pohjautuvat esimerkiksi Yhdysvaltojen kansalliseen turvallisuusstrategiaan (*National Security Strategy, NSS*) vuodelta 2010 sekä puolustusministeriön selontekoihin ja ohjausasiakirjoihin (esim. *Defence Strategic Guidance* ja *Quadrennial Defense Review, QDR*¹⁹⁷).

Kaikkien yllämainittujen asiakirjojen sisältöä on tarpeetonta lähteä tässä yhteydessä referoimaan, niin yhteneväisiä dokumentit ovat peruslinjauksissa ydinaseiden osalta. Tässä mielessä hallinto on pystynyt ylläpitämään Obaman valitsemää linjaa strategia-asiakirjoissaan. Asiakirjoja määrittelee Natonkin strategioista tuttu ja Obaman Prahan 2009 ja

¹⁹⁵ Saatavilla esim.

<http://www.defense.gov/npr/docs/2010%20Nuclear%20Posture%20Review%20Report.pdf> (tulostettu 27.4.2015).

¹⁹⁶ Raporttia ei ole kokonaisuudessaan julkaistu. Tiivistelmä ja tiedonanto on saatavilla esim.

<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/06/19/fact-sheet-nuclear-weapons-employment-strategy-united-states> (viitattu 28.4.2015). Yksityiskohtaisimman käsityksen raportista saa kongressille laaditusta ennakkotiedonannosta, saatavilla

http://www.defense.gov/pubs/ReporttoCongressonUSNuclearEmploymentStrategy_Section491.pdf (tulostettu 28.4.). Tämä tiedonanto vastannee varsinaista raporttia hyvinkin tarkasti.

¹⁹⁷ Uusin QDR (2014) http://www.defense.gov/pubs/2014_Quadrennial_Defense_Review.pdf (tulostettu 28.4.2015)

Berliinin 2013¹⁹⁸ puheisiin pohjaava pyrkimys ydinaseiden roolin ja määrien vähentämiseen, lopulta jopa hävittämiseen esimerkiksi ohjuspuolustuksen ja tavanomaisten kyvykkyyksien parantamisella, mutta vain sillä edellytyksellä, että myös muut (nimellisesti Venäjä ja osin Kiina) tähän sitoutuvat. Yhdysvallat siis ylläpitää riittävän vahvaa ydinasepelotetta niin kauan kuin maailmassa ydinaseita on ja korostaa strategisen tasapainon säilyttämistä. NPR 2010:ssa päälinja ilmenee hyvin seuraavista kahdesta kappaleesta:

*“The role of nuclear weapons in U.S. national security and U.S. military strategy has been reduced significantly in recent decades, but further steps can and should be taken at this time. The fundamental role of U.S. nuclear weapons, which will continue as long as nuclear weapons exist, is to deter nuclear attack on the United States, our allies, and partners.”*¹⁹⁹

*“Following substantial further nuclear force reductions with Russia, engage other states possessing nuclear weapons, over time, in a multilateral effort to limit, reduce, and eventually eliminate all nuclear weapons worldwide;”*²⁰⁰

Yhdysvallat korostaa dokumenteissaan hyvin suorasanaisesti liittolaisille annettavaa ydinasesuojaa. Tämä on tietysti luonnollinen jatkumo kylmän sodan ajalta sekä varmasti myös poliittinen tahtotila Yhdysvaltain hallinnossa. Toisaalta ”ydinasesateenvarjon” kyseenalaistaminen ei varmasti tulisi kysymykseenkään virallisissa yhteyksissä, sen verran laajan myrskyn se nostattaisi esimerkiksi Nato-liittolaisissa. Tarkimmat linjaukset myös Naton suhteen on kirjattu *Nuclear Weapons Employment Strategy* -raporttiin, joka muutoinkin on selkein, yhdeksänsivuinen asiakirja edellä mainituista. Startegiassa esimerkiksi vahvistetaan Yhdysvaltojen pelotteen luonne, joka painottuu *counterforce*- ja *kieltopelotteeseen*. Kostopelote ja siviiliakohteiden maalittaminen sekä toisaalta myös minimipelote suorastaan kielletään virallisessa tekstissä.²⁰¹ Asiakirjassa linjataan Yhdysvaltojen edelleen kehittävän suunnitelmia ja keinoja, joilla ydinaseriippuvuutta voitaisiin vähentää. Liittouman ja Yhdysvaltojen suhde ydinaseistukseen tiivistetään jo NPR:ssa mainitun yleisen pelotevaikutuksen lisäksi seuraavasti:

¹⁹⁸ <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/06/19/remarks-president-obama-brandenburg-gate-berlin-germany> (viitattu 28.4.2015).

¹⁹⁹ NPR 2010, johdanto, s. VII.

²⁰⁰ Sama, s. 47.

²⁰¹ *Report on Nuclear Weapons Employment Strategy of the United States – Specified on Section 491 of 10 U.S.C.*, s. 4–5; 7.

*"The United States will also maintain the capability to forward-deploy nuclear weapons with heavy bombers and dual-capable aircraft in support of extended deterrence and assurance of U.S. Allies and partners. **In Europe, a forward-based posture should be maintained**, consistent with the 2012 North Atlantic Treaty Organization (NATO) Deterrence and Defence Posture Review, and until such time as NATO has agreed the conditions are appropriate to change the Alliance's nuclear posture."*²⁰²

*"...the guidance reaffirms the role of nuclear weapons in extending deterrence to U.S. Allies...and the U.S. commitment to strengthen regional deterrence architectures. The security and defense of our Allies and partners is non-negotiable, and the United States will continue to consult closely with them on nuclear forces and posture."*²⁰³

Tuki ydinasepelotteen transatlanttisen linkin ylläpidolle ja ydinaseiden säilyttämiselle Euroopassa on yleisesti arvioiden yhdysvaltalaisen poliitikkojen ja viranomaisten keskuudessa vakaalla tasolla. David S. Yost (2011) nimittää tätä vakuuttamiseen, sitoutumiseen, ydinasetakaan jakamiseen ja koheesioy ylläpitoon tähtäävää linjaa perinteiseksi näkemykseksi, joka on jatkunut valtavirtana siitä lähtien, kun ensimmäiset USA:n ydinaseet tuotiin Eurooppaan²⁰⁴. Esimerkiksi SACEUR/EUCOM, kenraali P. Breedlove, antoi helmikuussa 2015 todistuksensa Yhdysvaltojen kongressin järjestämässä kuulemisessa:

*"...EUCOM ensures that United States nuclear weapons and the means to support and deploy those weapons are fully ready to support national and Alliance strategic nuclear directives. The U.S. stands side-by-side with our NATO Allies to provide safe, secure, reliable, and effective nuclear forces to deter aggression against Alliance members..."*²⁰⁵

Aseiden poistamisen kannattajat ovat jaettavissa kahteen pääryhmään. Niihin, jotka sitovat päätökset yhteistyöhön Venäjän vähennyksiin taktisissa ydinaseissa, ja niihin, jotka kannattavat aseiden yksipuolista poistamista. Ne, jotka sitovat vähennykset Venäjän toimiin,

²⁰² Sama, s. 4.

²⁰³ Sama, s. 8–9.

²⁰⁴ Yost, David S. (2011). The US debate on NATO nuclear deterrence. *International Affairs* 87:6, s. 1401–1438

²⁰⁵ Full Committee Hearing on "How is DOD responding to Emerging Security Challenges in Europe?" <http://docs.house.gov/meetings/AS/AS00/20150225/103011/HHRG-114-AS00-Wstate-BreedloveUSAFP-20150225.pdf> (viitattu 29.4.2015)

voidaan Yostin mukaan itse asiassa luokitella perinteisen näkökulman ja aseiden säilyttämisen kannattajien joukkoon, koska he kannattavat aseiden säilyttämistä niin kauan, kuin mahdollisella vastustajallakin niitä on. Toisen pääryhmän osalta Yost toteaa, että sen edustajat eivät ole onnistuneet luomaan kokonaisuutena yhtenäistä faktapohjaa sille, mistä syystä esimerkiksi ydinaseet tulisi poistaa Euroopasta, vaikka yksittäisiä ja perusteltuja syitä toki on. Yost jakaa perinteisen näkemyksen vastustajat Yhdysvalloissa neljään alaryhmään:

1. sotilaat, jotka näkevät ydinaseiden säilyttämisen Euroopassa resurssien tuhlaamisena,
2. aserajoitusten ja aseriisunnan puolesta agendalleen ottaneet poliitikot, jotka näkevät Eurooppaan sijoitetut ydinaseet yhtenä esteenä omille poliittisille tavoitteilleen,
3. ydinaseriisunnan ja -eliminaation puolestapuhujat, jotka tyrmäävät pelotologiikan ja haluavat päästä kokonaisuudessaan eroon aseista sekä
4. rajoitetumman osallistumisen kannattajat, jotka pelkäävät laajennetun pelotteen vetävän Yhdysvallat ydinsotaan.²⁰⁶

Kuten ryhmien tyypittelystä voi päätellä, jokaisella ryhmällä on toisistaan poikkeavat tavoitteet. Esimerkiksi aseiden poistamisen puolesta puhuvat sotilaat uskovat, että strategiset voimat riittävät Euroopassa tarvittavaan pelotteeseen Aasian mallin mukaisesti kylmän sodan päätyttyä ja haluavat vapautuvat resurssit muuhun sotilaalliseen toimintaan, kun taas ryhmän 2. ja 3. edustajat pitkälti toivovat resurssien käyttöä muille hallinnon aloille. Ryhmän 4. tavoitteen toteutuminen taas merkitsisi fundamentaalista muutosta Yhdysvaltain ydinasepolitiikkaan, ei pelkästään Euroopassa, vaan myös Aasiassa Japanille ja Etelä-Korealle annettujen turvatakuiden suhteen. Tavoitteiden eroavaisuudesta johtuen sellaisten argumenttien muodostaminen, joilla voitaisiin muodostaa riittävä vastavoima ja haastaa yhtenä rintamana nykyisen status-quo:n säilyttäminen senaatissa ja edustajainhuoneessa, lienee epätodennäköistä tulevaisuudessakin. Toisekseen Yhdysvallat on edelleen sitoutunut konsensukseen Natossa – ydinasepostuurin muuttaminen vaatisi riittävän vastaliikkeen Naton sisällä ja lopulta kaikkien jäsenmaiden hyväksynnän pitkän neuvottelutien kautta.

Ukrainan kriisin aiheuttama uhkaympäristön muutos ja Venäjän viimeaikaiset ydinaseuhkaukset lienevät vaientaneet aseiden poistamisen puolestapuhujien välittömiä argu-

²⁰⁶ Yost (2011), s. 1419.

menttejä. Kriisin myötä on Yhdysvalloissa esiintynyt pikemminkin keskustelua siitä, pitäisikö ydinasevalmiuksia Euroopassa jälleen jopa lisätä. Tunnetuin julkisuuteen tullut aloite lienee *Armed Services Committee* kahden alakomitean puheenjohtajan kirje puolustus- ja ulkoministereille tammikuussa 2015. Kirjeessä tuodaan esille Venäjän toimien vakavuus ja sen mahdollisesti Krimille sijoittamien ydinasekykyisten Iskander-M -ohjusten ja TU-22 Backfire -pommittajien synnyttämä sotilaallinen uhka. Kongressiedustajat vaativat pikaisia toimia Yhdysvaltojen voimien lisäämiseksi Euroopassa. Päävaihtoehtona esitetään B61:n sijoittamisen valmistelut uusiin tukikohtiin itäisessä Euroopassa ja DCA -kykyjen kohentaminen.²⁰⁷

Vaikka aloite ei ole toistaiseksi ottanut enempää tuulta alleen, aiheutti se kuitenkin vasta-reaktion. Tämän ilmentymänä Nato-maiden parlamentaarikkoja kannustettiin erään yhdysvaltalaisen aseriisunta-lobbausjärjestön aloitteesta allekirjoittamaan avoin kirje²⁰⁸ presidentti Obamalle. Kirjeessä arvioitiin ydinaseiden (B61) mahdollisen lisäämisen Euroopassa vaarantavan ”kolmen ein”²⁰⁹ -politiikan vastaisena Euroopan turvallisuuden ja vakauden. Jo edellisenä vuonna kahdeksan aseriisuntaan ja asevalvontaan keskittyntä järjestöä oli toimittanut Yhdysvaltain kongressille 136 Nato- ja EU- parlamentaarikon allekirjoittaman kirjeen, jossa esitettiin B61 -pommien poistamista Euroopasta.²¹⁰ Näillä kirjeillä ei ole kuitenkaan ollut näkyvää merkitystä Yhdysvaltojen hallinnon päätöksentekoon. Ne osoittavat kuitenkin pienen esimerkin siitä debatista, jota kulissien takana on käyty ja käydään Yhdysvaltojen ydinaseistuksesta Euroopassa.

Kokonaisuutena, kun karsitaan aseriisunnan yleisiin tavoitteisiin ja ydinaseiden roolin vähentämiseen liittyvät osuudet esimerkiksi NPR:sta tai *Nuclear Weapons Employment Strategy*- raportista, jäljelle jää hyvin yksiselitteinen viesti Yhdysvaltojen ydinasepelotteesta. Pelotteesta ei luovuta, vaan sitä muokataan ja ylläpidetään riittävän vahvana kaikkiin tilanteisiin ja välineellisesti optioita sisältävänä, jotta myös pelotteen pettäessä kyetään joustavasti ydinasevoimalla vastaamaan ja tuottamaan tuhoa vastustajalle. Ydinaseita modernisoidaan vastaamaan tulevia haasteita. Tavoitteena on ylläpitää edelleen

²⁰⁷ Turner, Mike & Rogers, Mike. (2015). *The U.S. Must Take Immediate Action to Change Putin's Calculus. Letter to Secretary Hagel, Secretary Kerry.*

http://turner.house.gov/sites/turner.house.gov/files/wysiwyg_uploaded/January%2022%2C%202015%20Turner%2C%20Rogers%20Letter%20to%20Secretary%20Hagel%2C%20Secretary%20Kerry_1.pdf (viitattu 29.4.2015).

²⁰⁸ Friends Committee on National Legislation,

http://fcnlg.org/issues/nuclear/Letter_on_Nuclear_Weapons_in_New_NATO_Nations.pdf (viitattu 30.4.2015)

²⁰⁹ Ks. luku 3.2.2.1

²¹⁰ Ks. esim. British-American Security Council (BASIC), <http://www.basicint.org/updates/2014/tacnukes-news-no-9> (viitattu 30.4.2015)

triadi, jossa mannertenväliset ohjukset kyetään laukaisemaan joko maalta tai sukellus-
veneistä ja ilmavoimat kykenevät toimittamaan ydinaseita maaliinsa ilmasta laukaistavilla
risteilyohjuksilla sekä B61-12 -pommilla. Modernisaatioon on seuraavien kahden vuosi-
kymmenen aikana varattu huimat 350 miljardia dollaria, joka luonnollisesti aiheuttaa run-
sasta puolesta/vastaan debattia Yhdysvalloissa.²¹¹ Myös varastoituja ydinaseita pidetään
”varaosina” kunnossa. Ydinpelotteen suoja luvataan vahvana myös liittolaisille. Tämä on
hyvin perinteistä, realistisen maailmankuvan perinteen mukaista ydinasepolitiikkaa, jossa
esimerkiksi aseiden poistamisen puolestapuhujien sana ei ole merkitsevä, vaan valtion
turvallisuustarpeet ja materiaaliset laskennat määrittävät suunnan.

On kuitenkin tunnustettava, että samaan aikaan kunnianhimoisten modernisaatio-
tavoitteiden kanssa Yhdysvallat pyrkii toisaalta edistämään myös Prahan 2009 puheen,
NPR:n sekä vuoden 2013 ohjausasiakirjan henkeä, lisäämällä sekä läpinäkyvyyttä ydinase-
rakenteissaan että vähentämällä riippuvuutta ydinaseiden roolista sotilasstrategioissa. Tästä
osoituksena on esimerkiksi vuoden 2015 NPT-seurantakokousta edeltänyt ulkoministeri
Kerryn pitämä puhe. Kerry ilmoitti puheessaan kappaleen tarkkuudella Yhdysvaltain
ydinasekärkien kokonaismäärän (4 717), joka muodostuu operatiivisessa valmiudessa ole-
vista ydinaseista (aselavetteihin tai niiden tukikohtiin sijoitetut, n. 2 000 kpl) sekä ”keskus-
varastoiduista”, reservissä olevista kärjistä (n. 2 700 kpl). Merkittävämpää puheessa oli,
että ensimmäisen kerran julkisuuteen tuotiin myös niiden ydinlatausten lukumäärä, jotka
ovat edellisten lisäksi ns. ”purkamisjonossa”, odottamassa lopullista käytöstä poistamista
(n. 2 500). Kerry ilmoitti myös hallinnon suunnitelmista kiihdyttää purkamisen vuosi-
vauhtia 20 prosentilla nykyisestä vajaasta 300 vuotuisesta kärjestä.²¹²

Toinen esimerkki on samaa NPT-seurantakokousta edeltänyt aserajoitteista ja kansain-
välisistä asioista vastaavan alivaltiosihteeri Rose Goettemoellerin haastattelu.
Goettemoeller ilmaisi ”*Yhdysvaltojen tehneen todellisia muutoksia suunnitteluprosesseihin
vuoden 2013 ohjauksen mukaisesti*” ja hänen mukaansa operaatioiden suunnitteluun, mu-
kaan lukien maalien valinta, tehdyt muutokset ”*ovat johtaneet ydinaseiden merkityksen
vähenemiseen kansallisessa strategiassa*”. Samassa yhteydessä hän arvosteli presidentti

²¹¹ Modernisaatio-ohjelmien suunnitelmat ja debatti; ks. esim. Arms Control Association: *U.S. Nuclear Modernization Programs*, <http://www.armscontrol.org/factsheets/USNuclearModernization> (viitattu 30.4.2015) ja The Bulletin of the Atomic Scientists: *Modernizing nuclear arsenals: Whether and how*, <http://thebulletin.org/modernizing-nuclear-arsenals-whether-and-how7881> (viitattu 30.4.2015)

²¹² John Kerry. *Remarks at the 2015 Nuclear Nonproliferation Treaty Review Conference*, <http://www.state.gov/secretary/remarks/2015/04/241175.htm> (viitattu 30.4.2015).

Putinia huolimattomasta ja vaarallisesta puheesta ydinaseisiin liittyen.²¹³ Edellä mainittujen puheiden merkitys on luonnollisesti sidottava ajankohtaan ja nähtävä ennen kaikkea poliittisena – tavoite lienee ollut tuoda esiin Yhdysvaltojen toimia ydinaseiden merkityksen vähentämisessä NPT -seurantakokouksen alla. Vaikka todelliset muutokset ovat lukujen valossa katsottuna melko pieniä – Obama on vähentänyt ydinkärkien määrää vain noin 500 kappaleella, joka on suhteellisesti noin 10% ydinkärkien määrästä hänen aloittaessaan presidenttinä²¹⁴ - edustavat lausunnot kuitenkin Obaman hallinnon arvomaailmaa ja normeja; pyrkimystä kohti avoimempaa puhetta ydinaseistuksesta.

Nämä kahdella raiteella kulkevat linjaukset – pyrkimys aseiden vähentämiseen mutta toisaalta vahvan pelotteen selkeä ylläpito ja julkituonti – säilynevät vähintäänkin Obaman hallinnon loppuun saakka Yhdysvaltojen ydinasepelotepolitiikan peruskivinä. Obaman poliittinen tahtotila ja oma normatiivinen maailmankuva painottaisi varmasti ensin mainittua, mutta reaalipoliittinen tilanne, Venäjän vastahakoisuus viimeisimmälle START - sopimukselle sekä Yhdysvaltain republikaani-enemmistöinen kongressi ei tähän painotukseen anna kovin merkittäviä mahdollisuuksia.

Yhdysvaltojen doktrinaaliset kirjaukset ovat käytännössä myös linjassa Naton strategisen konseptin ja pelotepolitiikan kanssa. Ennen kaikkea Yhdysvallat korostaa strategia-asia kirjoissaan, että päätökset Naton ydinaseistuksesta ja pelotestrategiasta tehdään yhdessä liittolaisten kanssa. Tämä kuvastaa toisaalta Naton konsensuspolitiikan toteumaa ja toisaalta taas Yhdysvaltojen johtavaa roolia liittouman ydinasepolitiikassa.

3.3.2 Eurooppalainen näkemys

Kun tarkastellaan Naton eurooppalaisten jäsenmaiden näkemyksiä liittouman ydinpelotteeseen, voidaan ensinnäkin todeta, että yleisesti jäsenvaltioilla on poliittinen konsensus Naton ydinasepelotteen säilyttämisestä vähintään konseptuaalisella tasolla (so. Naton säilyminen ydinasealiittona). Merkittävät eroavaisuudet syntyvät vasta, kun siirrytään transatlanttisen pelotteen ilmentymään, eli Eurooppaan sijoitettuihin ydinaseisiin. Tämän debatin vilkkain kausi sekä Natossa että akateemisissa kirjoituksissa kohdistui vuosiin

²¹³ *U.S. military reviewing plan to diminish role of nuclear weapons*. Kyodo News, 25 Apr 2015. <http://english.kyodonews.jp/news/2015/04/349246.html> (viitattu 30.4.2015).

²¹⁴ <http://fas.org/blogs/security/2014/10/stockpiledreductions/> (viitattu 30.4.2015). Obaman kaudella on hävitetty selkeästi vähiten ydinkärkiä kylmän sodan päättymisen jälkeen. Suhteelliset lukemat ylittävät juuri ja juuri 1970–1980 -lukujen vastaavat luvut. On tietysti otettava huomioon, että Bushien ja Clintonin hallintokaudella lähtölukematkin olivat kylmän sodan jäljiltä aivan eri tasolla kuin Obaman aloittaessa kautensa.

2009–2012, kun Nato valmisteli uusinta strategista konseptiaan sekä sen jälkeistä DDPR-asiakirjaa. Tähän debattiin pohjautuen voidaan tehdä erilaisia luokitteluja esimerkiksi klassisen puolesta - vastaan argumentoinnin kautta. Tässä luvussa käsitellään keskeisimpiä periaatteita niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat eurooppalaiseen käsitykseen Naton ydinasepelotteesta. Tämän käsittelyn ohella on tunnistettava, että jokaisella Euroopan Nato-maalla, erityisesti *burden-sharing* -mailla on omat erityistarpeensa ja kansalliseen normimaailmaan pohjautuvat käsitykset Naton ydinasepelotteesta, mutta niiden avaaminen yksityiskohtaisesti ei ole tässä työssä mahdollista, vaan vaatisi oman maakohtaisen tutkimuksensa. Tärkeintä on selventää fundamentit, ristiriidat ja muutostekijät, jotka yleisellä tasolla Euroopassa vallitsevat suhteessa Naton ydinasepelotteeseen.

Esimerkiksi Simon Lunn (2012) on tuonut hyvin esille merkittävimmän seikan, joka poliittis-strategisessa analyysissä pitäisi ottaa huomioon Naton Euroopassa sijaitsevan taktisen ydinaseistuksen osalta. Analyysissä itse lopputuloksen (kirjaus esimerkiksi strategisessa konseptissa) ei pitäisi olla päähuomion kohde, vaikka se sitä usein onkin. Todellisuus piilee prosessissa päätöksenteon ja lopullisen kirjauksen takana. 28 jäsenvaltion prosessiin ja erityisesti konsensus-periaatteella toimivaan valmisteluun sekä päätöksentekoon liittyy aina merkittävästi taustatyöskentelyä ja informaalisia tapaamisia, joissa asiaan liittyvät kansalliset näkemykset ja ristiriidat ovat pöydällä. Tästä prosessista on löydettävissä erilaiset näkökulmat ja intressit, jotka eivät luonnollisesti sellaisenaan jaloitu lopulliseen päätösasiakirjaan. Naton Eurooppaan sijoitetun ydinaseistuksen suhteen voidaan siihen liittyvän prosessin tarkastelun avulla tunnistaa erilaisia ryhmittymiä.²¹⁵ Näitä luokitteluja on lukuisia, erityisesti akateemikkojen keskuudessa, mutta käytettäköön tässä esimerkkinä Lunnin laatimaa jakoa. Perusvire kaikissa luokitteluissa on hyvin samantyyppinen ja pohjaa pitkälti ”kyllä/ei” – argumentointiin sekä Naton rooliin ydinaseproliferaatiossa.

Lunnin mukaan eurooppalaista näkökulmaa Naton ydinaseistukseen voidaan määritellä neljän prosessissa taustalla vaikuttavan eri ryhmän kautta²¹⁶:

- Ensimmäisen ryhmän muodostavat Naton kolme ydinasevaltaa,
- Toisen muodostavat niin kutsutut uudet jäsenmaat Keski- ja Itä-Euroopassa,
- Kolmas ryhmä koostuu *burden-sharing* -maista,

²¹⁵ Lunn, Simon. (2012). The Role and Place of Tactical Nuclear Weapons – A NATO Perspective. Teoksessa Nichols, Tom & Stuart, Douglas & McCausland, Jeffrey D. (eds.). (2012). *Tactical Nuclear Weapons and NATO*. US Army War College, Strategic Studies Institute, s. 235–237.

²¹⁶ Sama, s. 237; 244–250.

- Neljäs ryhmä koostuu Naton jäsenmaista, jotka painottavat aseriisunnan ja -valvonnan kysymyksiä: katalysaattoreina yleensä Saksa, Norja, Alankomaat, Belgia ja Kanada

Loput jäsenmaat muodostavat enemmän tai vähemmän neutraalin ryhmittymän ydinasepoliittisessa keskustelussa – johtuen lähinnä siitä, että niiden osallistuminen ydinasepelotteeseen ”kovaan”, materiaaliseen osaan on vähäistä ja toisaalta siitä, että niiden turvallisuusintressien suhteen ei ole nähtävissä välitöntä tarvetta ydinasepelotteelle. Nämä jäsenmaat liittyvät kuitenkin keskusteluun esimerkiksi aseriisuntakysymysten kautta.

Yhdysvaltojen roolia ja näkemyksiä on käsitelty edellisessä luvussa. Naton eurooppalaisten ydinasejäsenvaltioiden, Ranskan ja Iso-Britannian viralliset linjaukset Naton ydinasepelotteesta eivät enää tänä päivänä juuri poikkea Yhdysvaltojen kirjaamista päämääristä. Aiemmin, kylmän sodan aikana, näkökulmat olivat erilaisia. Iso-Britannia on 1950-luvulta alkaen kannattanut voimakasta sitoutumista Yhdysvaltojen laajennetun pelotteen ja Naton ”eurooppalaisten ydinasevoimien” käyttöön SACEUR:n johdossa, kun taas Ranska on gaullistisen näkemyksen mukaan ollut erittäin epäileväinen juuri näiden periaatteiden luotettavuuteen. Se, että Ranska oli epäileväinen Yhdysvaltojen halukkuudesta ”kostaa” Pariisin puolesta ja toisaalta oma haluttomuus alistaa joukkojaan suoraan SACEUR:n johtoon olivatkin kaksi keskeistä syytä, miksi Ranska 1960-luvulla irtautui Naton yhteisistä sotilaallisista rakenteista, vaikka ei sinänsä kyseenalaistanut Naton tarkoitusta ja omaa sitoutumistaan Euroopan puolustukseen.²¹⁷ Ranska palasi lopulta Naton yhteisiin sotilasrakenteisiin vasta vuonna 2008.

Ydinaseiden suhteen Ranska ja Iso-Britannia muodostivat vuonna 1992 yhteisen komitean maiden ydinasepolitiikkaan ja –doktriineihin liittyvää keskustelua ja valmisteluja varten²¹⁸. Komitean rooli, yhdistettynä maiden välisillä huippukokouksilla, onkin jatkunut työskentelyn apuvälineenä, lähentäen maiden käsityksiä ydinasepolitiikasta Euroopan kontekstissa. Tänä päivänä maiden viralliset strategiat painottavat liittolaissuhteita tukevan ydinasepelotteen säilyttämistä, huolimatta esimerkiksi Ranskan itsenäisyyttä korostavasta linjasta – maa pitäytyy edelleen NPG:n työskentelyn ulkopuolella.

²¹⁷ Ks. esim. Simpson, John. (2004). France, the United Kingdom and Deterrence in the Twenty-first Century. *Contemporary Security Policy*, Vol.25, No.1 (April 2004), s. 136–151.

²¹⁸ Ks. esim. Stocker, Jeremy. (2007). *The United Kingdom and Nuclear Deterrence*. The International Institute for Strategic Studies, Adelphi Paper 386. Lontoo: Routledge, s. 36.

Ranskan uusin puolustusselonteko vuodelta 2013 linjaa:

*“France’s deterrence capability contributes by its very existence to the security of the Atlantic Alliance and that of Europe.”*²¹⁹

Iso-Britannian vastaavassa strategia-asiakirjassa, vuoden 2010 *Strategic Defence and Security Review*:ssa kirjoitetaan seuraavasti:

*“...the UK’s nuclear deterrent supports collective security through NATO for the Euro-Atlantic area; nuclear deterrence plays an important part in NATO’s overall strategy and the UK’s nuclear forces make a substantial contribution.”*²²⁰

Molemmat maat ovat ilmoittaneet myös ydinaseistuksensa modernisaatiosta. Iso-Britannian suunnitelmissa on ylläpitää jatkossakin, nykyisen Vanguard- sukellusveneluokan vanhennuttua 2020/30-luvulla, ympärivuorokautinen ydinasepelote merellä (*CADS, Continuous At Sea Deterrence*) uudella ydinsukellusveneluokalla sekä Yhdysvaltojen kanssa yhteistyössä päivitettävällä *Trident*-ohjuksella ydinkärkineen. Britannia tulee säilymään ainoana NPT-sopimuksen allekirjoittaneena ydinasevaltiona, jolla on vain yhden tyyppisiä ydinaseita arsenaalissaan. Ydinkärkien määrä rajautunee jatkossa maksimissaan 180 kappaleeseen nykyisen 225 kärjen kattoon verrattuna. Tämä johtuu laskelmista uskottavan minimipelotteen tasosta sekä puhtaista taloudellisista seikoista: nykyresursseilla Iso-Britannia ei välttämättä kykene rakentamaan neljää uutta ydinasetehtäviin tarkoitettua sukellusvenettä nykyisten *Vanguardien* tilalle, vaan saattaa joutua tyytymään kolmeen. Toisekseen uusiin veneisiin on, yhdessä Yhdysvaltojen kanssa, suunnitteilla puolet vähemmän (8) ohjussäiliöitä aiempaan (16) verrattuna. Lopulliset päätökset *Vanguardin* korvaajasta ja varsinaisesta tulevaisuuden ydinaseesta tehdään 2015 keväällä valitun uuden hallituksen johdolla, todennäköisesti vuoden 2016 aikana.²²¹

Ranskan perusratkaisu ydinasepelotteen ylläpidossa perustuu dyadiin. Sillä on jatkuvasti merellä yksi ballististen ohjusten laukaisuun kykenevä *Le Triomphant* –luokan ydinasekellusvene, kolmen muun ollessa operatiivisessa valmiudessa. *Le Triomphant* on varus-

²¹⁹ *French White Paper on Defence and National Security 2013*, s. 72.

²²⁰ *Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review*, s. 37.

²²¹ Sama, s. 37–39 ja Chalmers, Malcolm. (2013). Towards the UK’s Nuclear Century. *RUSI Journal*, December 2013, Vol. 158, No. 6, s. 18–28.

tettu 16 ranskalaisvalmisteisella *M45/M51* – ohjuksella, jotka kykenevät kukin kantamaan kuusi–kymmenen *TN75*- ydinkärkeä. Sukellusveneiden lisäksi Ranskalla on Britanniaasta poiketen edelleen kyky toimittaa ydinaseita maaliinsa myös ilmalaveteilla. Se ylläpitää noin 60 ydinasekykyistä *Mirage*- ja *Rafale* –hävittäjää, joista noin 20 *Rafale M* –konetta voidaan käyttää myös *Charles De Gaulle* –lentotukialukselta. Hävittäjät voidaan varustaa ranskalaisvalmisteisella, 300–500 kilometrin kantaman ja 300 kilotonnin maksimilatauksen omaavilla uudehkoilla *ASMP-A* risteilyohjuksella. Ranska on ilmoittanut ylläpitävänsä korkeintaan 300 ydinkärjen varastoa, joista 54 kappaletta on uusimman ilmoituksen mukaan *ASMP-A* -risteilyohjuksia. Modernisaation suhteen Ranskan päämäärät ovat selkeät; presidentti Francois Hollande ilmoitti helmikuussa 2015 maan käyttävän pelotteensa vahvistamiseen 180 miljardia euroa vuodessa aina vuoteen 2019 saakka. Tämä on merkittävä summa, noin 12 % vuotuisesta puolustusbudjetista. Modernisaatio sisältää sukellusveneestä laukaistavien *M51* -ohjusten päivittämistä pidemmällä kantamalla ja uudella ydinkärjellä varustettuun versioon *M51.2*, *Mirage*- hävittäjien korvaamisen kokonaisuudessaan *Rafale*illa sekä uuden, ylitääninopeuksilla lentävän risteilyohjuksen kehittämisen aloittamista, jolla on tarkoitus korvata aikanaan nykyinen *ASMP-A*. Samoin aloitetaan valmistelut uuden sukellusveneluokan käyttöönottamiseksi 2030-luvulla.²²²

Julkisten lähteiden perusteella ei voida tarkkaan arvioida sitä, millä tavoin Iso-Britannia tai Ranska todellisuudessa olisivat valmiita käyttämään itsenäistä ydinpelotettaan tilanteessa, jossa liittoumaan kohdistuva uhka vaatisi joko pelotteen olemassaolon informaatiovaikutuksen tehostamista tai jopa aseiden jonkinasteista käyttöä. Virallisten asiakirjojen lisäksi esimerkiksi valtiojohdon lausunnot asiasta ovat erittäin vähäisiä. Käytäntö on osoittanut, että Iso-Britannia suhtautuu myönteisesti – Yhdysvaltojen lähimpänä liittolaisena – sen ydinaseistuksen mahdolliseen käyttöön myös Naton piirissä. Ranska puolestaan on aina halunnut säilyttää itsenäisen linjansa ja erityisesti vahvan itsemääräämisoikeutensa oman ydinasepelotteensa suhteen – tästä syystä se ei edelleenkään halua osallistua esimerkiksi NPG:n ja HLG:n työskentelyyn. Ranska vaikuttaa kuitenkin Naton ydinasepelotteen muotoiluun NAC:n ja ministeri-/huippukokousten kautta, joka aiheuttanee jonkin verran myös hankaluuksia, kun maa ei ole valmistelevassa työskentelyssä mukana. Toisaalta Ranska ei myöskään ilmaise halukkuuttaan muutoksiin Naton ydinpelotteen rakenteessa, koska se pelännee sillä olevan vaikutuksia myös sen omaan pelotteeseen. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että nykytilanteessa maiden ydinpelotteen rooli Naton kontekstissa onkin

²²² Ks. esim. Nuclear Threat Initiative: *Country Profile, France*. <http://www.nti.org/country-profiles/france/nuclear/> (viitattu 22.6.2015)

lähinnä kirjausten mukainen – täydentävä, jossa eurooppalaisten ydinaseiden *olemassa-ololla* pyritään pelottamaan mahdollisia vastustajia konfliktien kärjistämisestä. Näin ne tuovat laskennallisen lisäarvon liittouman pelotteeseen, mutta kuitenkin arvokkaan sellaisen – huolimatta ydinkärkien suhteellisen pienistä määristä. Molempien maiden sukellusvenepohjaiset ratkaisut täydennettynä Ranskan ilmasta laukaistavilla risteily-ohjuksilla sekä ilmoitetuilla modernisaatio-ohjelmilla ovat yleisesti pelotteen uskottavuuden ja luotettavuuden kautta sen arvoa nostavia kokonaisuuksia.

Toisen ryhmän, uusien keski- ja itäeurooppalaisten jäsenvaltioiden näkemyksiä ydinasepelotteeseen voidaan kuvata perinteisimmäksi. Ne ymmärtävät ydinpelotteen ja Eurooppaan sijoitettavien aseiden merkityksen lähes ehdottomana liittouman koheesion ja Yhdysvaltojen sitoutumisen sekä turvatakuiden symbolina. Tämä juontaa juurensa turvallisuushakuisuudesta, joka perustuu kokemuksiin Neuvostoliiton vallan alaisuudesta ja miehityksestä sekä maiden uhka-arvioista, joissa Venäjällä ja sen uhalla on hallitseva rooli. Erityisesti Baltiassa ja Puolassa nähdään Yhdysvaltojen laajennetun pelotteen olevan olemassa vain, mikäli se todella säilyttää ydinaseita mantereella. Toisekseen ne näkevät jaetun pelotteen ylläpidon lisäävän myös epävarmuutta mahdollisen aggressorin päätöksentekoon – se ei voi hyödyntää alueellista ylivoimaansa käymällä yksittäisen jäsenen kimppuun, kuten esimerkiksi Georgiassa ja Ukrainassa on käynyt. Kolmanneksi maat kokevan ydinasekykyjen olevan tarpeellisia pelotevaikutuksen saavuttamiseksi tilanteessa, jossa Venäjä edelleen ylläpitää merkittäviä ei-strategisia ydinasevoimia, koska vaihtoehtoisia keinoja-kaan ei ole.²²³

Tämän ryhmän näkemykset ovat realistisen näkökulman kannalta ymmärrettäviä. Robert Keohane kirjoitti jo 1970-luvulla, että ”*Pienen liittolaisvaltion on parasta näyttäytyä Yhdysvaltojen uskollisena liittolaisena, mutta silloin vaarana on päätyä unohdetuksi. Tästä syystä on myös ehdotonta osoittaa aika ajoin joitakin epäkohtia, joita Yhdysvallat ei ole hoitanut riittävän hyvin liittolaisen näkökulmasta, ja pitää näin pienikin maa Yhdysvaltojen poliittisten päättäjien mielissä*”.²²⁴ Tähän tarkoitukseen ydinaseet Euroopassa sopivat hyvin; ne eivät ole niin merkityksellisiä, että liittolaisuus vaarantuisi, mutta huomioon otettavia kuitenkin, tarjoten samalla keinon lisätä Yhdysvaltojen kiinnostusta Itä-Euroopan asioita kohtaan myös muissa asioissa.

²²³ Ks. esim. Schulte, Paul. (2010). *Is NATO's Nuclear Deterrence Policy a Relic of the Cold War?* Carnegie Endowment for International Peace, Policy Outlook, November 17, 2010, s. 5–6.

²²⁴ Keohane, R.O. (1971). The big influence of small allies. *Foreign Policy*, 2/71 (spring), s. 161–182

Hyvistä perusteluistaan huolimatta ryhmän näkemysten voidaan arvioida olevan myös jokseenkin yksioikoisia ja sulkevan pois monta muuta Naton tarjoamaa kollektiivisen puolustuksen välinettä. Muun muassa Liviu Horovitz (2014) torjuukin perustellusti artikkelissaan edellä mainittuja syitä. Hänen mukaansa aseilla ei ole käytännössä sotilaallista käyttöarvoa ja vajaat 200 ydinkärkeä verrattuna Venäjän lukuihin eivät myöskään muodosta minkäänlaista tasapainoa. Horovitzin mukaan kyseisellä ryhmällä ei ole periaatteessa edes oikeutta vaatia ydinaseiden pitämistä Euroopassa, koska ne eivät itse juurikaan osoita resursseja järjestelmien ylläpitoon.²²⁵

Burden-sharing maissa näkemykset valtioiden johtotasoilla ja virallisissa yhteyksissä ovat osin jakautuneita. Valtiot eivät ole laajasti kyseenalaistaneet tehtävää, mutta toisaalta erityistä innostustakaan asiaan ei ole nykyisellään. *Status quo* hyväksytään hiljaisesti. Jotkut näkevät isäntämaana toimimisen lisäävän maan painoarvoa Natossa ja yksinkertaisen tavan osoittaa sitoutumista Naton taakan jakamiseen aikakaudella, jolloin muiden puolustusmenojen osalta budjetit ovat laskusuunnassa. Vastakkaisena näkökulmana tuodaan esiin perinteinen näkemys koko missiosta pelkkänä rahan ja resurssien haaskauksena vailla poliittista, strategista tai operatiivista käyttöarvoa.²²⁶ Kustannukset ja niiden nousu ovatkin se kysymys, joka lienee totta. Arvioiden ja Yhdysvaltojen budjettilaskelmien mukaan Nato joutuu käyttämään tulevina vuosina vielä noin 150 miljoonaa USD:a tukikohtien turvallisuuden ja muiden rakenteiden parantamiseen.²²⁷

Huolimatta säännöllisestä (lähinnä akateemisesta)²²⁸ kritiikistä *Burden-sharing* -järjestelyt ovat kuitenkin fakta, jonka mukaan tällä hetkellä Naton ydinasepelotetta osaltaan ylläpidetään. On muistettava, että virallisesti yksikään järjestelyyn osallistunut maa ei ole toistaiseksi ilmoittanut edes harkitsevansa irtautumista velvoitteistaan, vaikka monen maan parlamenteissa ja muussa kansalaiseskustelussa onkin säännöllisesti nostettu esiin kysy-

²²⁵ Horovitz, Liviu. (2014). Why do they want American Nukes? Central and Eastern European positions regarding US nonstrategic nuclear weapons. *European Security*, 2014, Vol. 23, No. 1, s. 73–89

²²⁶ Lunn (2012), s. 249–250.

²²⁷ Department of Defense. *NATO Security Investment Program (NSIP)*. Budget Justification for FY 2015 President's Budget, s.6. Saatavilla http://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/defbudget/fy2015/budget_justification/pdfs/11_NATO_Security_Investment_Program/NSIP_FY15_J-Book.pdf (viitattu 31.5.2015)

²²⁸ Järjestelyjen tarpeellisuudesta löytyy lukemattomia kirjoituksia, joista merkittävin osa kyseenalaistaa järjestelyn. Tiivistetyssä muodossa ks. esim. Sauer, Tom. (2014). Ukraine shows uselessness of NATO nukes in Europe. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 6/23/2014, <http://thebulletin.org/ukraine-shows-uselessness-nato-nukes-europe7257> (viitattu 23.6.2015). Yhdysvaltojen ydinaseistuksen säilyttämisen puolesta ks. esim. Dodge, Michaela. (2014). U.S. Nuclear Weapons in Europe: *Critical for Transatlantic Security*. The Heritage Foundation. <http://www.heritage.org/research/reports/2014/02/us-nuclear-weapons-in-europe-critical-for-transatlantic-security> (viitattu 23.6.2015).

myksiä ja kritiikkiä maiden osallistumisesta Naton ydinasestrategiaan käytännön tasolla. Esimerkiksi mielipide siitä, että kolmen jäsenmaan strategiset ydinvoimat riittävät pelotteen ylläpitoon ja tarvittavaan tasoon ydinaseistuksessa, saa vahvaa kannatusta. Seuraava luonnollinen keskustelukohta mahdollisille muutoksille ydinaseiden sijoittelulle auennee nykyisen DCA –kaluston vanhetessa, kun pitäisi tehdä lopulliset päätökset korvaavista koneista. Toistaiseksi Italia, Alankomaat, Belgia ja Turkki ovat hankkimassa F-35 -kaksoiskäyttökykyisiä koneita, mutta Saksa on ilmoittanut luottavansa tulevaisuudessa *Eurofighteriin*, jota ei ole suunniteltu ydinasetehtäviin.²²⁹

Neljäs ryhmä ajaa käytännössä ydinaseistuksen poistamista Euroopan Nato-maista. On ehkä virheellistä luokitella ryhmän edustajiksi valtioita, sillä monet mainitut toimivat myös *burden-sharing* -maina. Pikemminkin kyse on poliittisesta kulttuurista ja tavoitteista esimerkiksi tiettyjen puolueiden ohjelmissa, jotka aika ajoin nousevat pintaan debatissa ydinaseistuksesta Euroopassa.

Viimeisimmät merkittävät keskustelunavaukset tässä suhteessa nähtiin SC 2010 valmistelun aikana, kun Saksan juuri valitun hallituksen kaksi pääpuoluetta syksyllä 2009 nostivat asialistalle ydinaseiden poistamisen Saksan maaperältä. Muutamaa kuukautta myöhemmin Saksan, Alankomaiden, Luxemburgin, Belgian ja Norjan ulkoministerit osoittivat kirjeen Naton pääsihteerille, jossa toivottiin ydinaseriisunnan nostamista asialistalle kevään 2010 ulkoministerikokouksessa Tallinnassa.²³⁰ Näissä avauksissa voidaan nähdä viitteitä presidentti Obaman Prahan 2009 puheen vaikutuksesta ja tilaisuudesta ajaa omia poliittisia päämääriä myös sisäpolitiikan tasolla. Mainitussa ulkoministerikokouksessa Tallinnassa kävi kuitenkin ilmi, että myöskään Yhdysvallat ei – Obaman arvomaailmasta huolimatta – ollut valmis nopeaan, yksipuoliseen aseistuksen vähentämiseen Euroopasta. Silloinen ulkoministeri Hillary Clinton toi esiin päivällispuheessaan niin kutsut ”viisi periaatetta”, jotka käytännössä linjasivat Naton pysymisen ydinaseliittona ja *burden-sharing* -järjestelyiden jatkumisen toistaiseksi ennallaan²³¹. Nämä periaatteet vahvistettiin sittemmin strategisessa konseptissa ja DDPR:ssa, joiden julkaisujen jälkeen poliittinen debatti ydinaseistuksesta

²²⁹ Ks. esim. *Dutch Parliament approves motion against nuclear-capable version of the Joint Strike Fighter*. <http://www.basicint.org/updates/2013/tacnukes-news-no-7> (viitattu 24.6.2015); *U.S. Tactical Nuclear Arms Mission Could Shift Among NATO Jets*. <http://www.nti.org/gsn/article/aircraft-could-be-given-nato-tactical-nuclear-arms-mission/> (viitattu 24.6.2015)

²³⁰ http://www.armscontrol.org/act/2009_12/GermanNuclearStance (viitattu 23.6.2015) ja <http://www.armscontrol.org/system/files/Letter%20to%20Secretary%20General%20NATO.pdf> (viitattu 23.6.2015)

²³¹ Ks. esim. Lunn (2012), s. 239.

Euroopassa on ollut jokseenkin vähäistä, lukuun ottamatta muutamia esityksiä, jotka ovat syntyneet lähinnä Ukrainan kriisin vaikutuksesta.

Nato-maiden kansalaisten yleistä mielipidettä Naton ydinaseistuksesta ei juuri ole mitattu tilastotieteellisin menetelmin sitten vuoden 2006, mikä on osin yllättävää. *Greenpeacen* tuolloin julkaisemassa kyselyssä kerättiin mielipiteitä viiden ydinaseita varastoivan maan kansalaisilta. Tulosten mukaan suuri osa ilmaisi olevansa joko ”erittäin tai jokseenkin huolestuneita” ydinaseiden sijoittamisesta maahansa; vaihteluväli oli Alankomaiden 59 %:sta Turkin 77 %:iin. Kun kysyttiin kannatusta ”ydinaseista vapaalle Euroopalle”, olivat kannatuslukemat noin 10 % korkeammat. Vuotta aiemmin *Der Spiegel* teetti Saksassa kyselyn, jonka perusteella 76 % vastaajista toivoi ydinaseiden poistamista Saksan maaperältä.²³²

Simons Foundationin vuoden 2007 kyselyssä, jossa kartoitettiin yleisiä mielipiteitä ydinaseista, 34 % italialaista ja 21 % saksalaisista ilmoittivat kuitenkin tuntevansa olonsa ”vähemmän turvalliseksi”, koska heidän valtiollaan ei ole ydinaseita. Vastaavasti ydinasevaltioissa, Yhdysvalloissa, Britanniassa ja Ranskassa kansalaisista noin puolet tunsivat olonsa ”turvalliseksi”, koska heidän maillaan on ydinaseita.²³³

Harvojen mielipidemittausten tulokset vahvistavat yleisen ydinasevastaisuuden, mikä suinkaan ei ole uusi ilmiö Euroopassa. Toisaalta *Simons Foundationin* kyselyn mukaan kymmenet miljoonat ihmiset ovat silti sitä mieltä, että ydinaseet lisäävät turvallisuutta juuri heidän valtionsa kohdalla. Mikä merkittävämpää, mittausten vähäisyys osoittaa sen, että keskustelu Naton ydinpelotteesta on ollut lopulta erittäin marginaalista vilkkaan kansalaisvaikuttamisen näkökulmasta. Debatti on tapahtunut pääasiassa poliittisen eliitin, akateemikkojen ja erilaisten aseriisuntajärjestöjen keskuudessa.

Yhteenvetona eurooppalaisesta suhtautumisesta Naton pelotteeseen voidaan sen todeta noudattelevan yhdysvaltalaisesta ajattelua, jossa sekä puolestapuhujilla että vastustajilla on omat vahvat argumenttinsa. Perusfundamenttina säilyy näkemys yleisellä tasolla hyväksytystä Naton ydinasepelotteesta, joka tosin monien mielestä voitaisiin toteuttaa pelkästään kolmen ydinasejäsenvaltion strategisilla voimilla. Tämä taas aiheuttaa ristiriidan, jossa

²³² Pifer, Steven (2011), s. 24.

²³³ The Simons Foundation. (2007). *Global Public Opinion on Nuclear Weapons*. Saatavilla http://www.thesimonsfoundation.ca/sites/all/files/2007%20Poll%20on%20Global%20Public%20Opinion%20on%20Attitudes%20Towards%20Nuclear%20Weapons_0.pdf (viitattu 21.6.2015)

korostuu vastakkainasettelu ja kyllä/ei -väittely Eurooppaan sijoitettujen B-61 -aseiden ja niiden pelotevaikutuksen suhteen. Mahdollisena muutostekijänä ydinasepelotteen osalta voidaan arvioida muutokset toimintaympäristössä ja kollektiivisen turvallisuuden konkreettisissa toimenpiteissä. Esimerkiksi Baltian maiden turvallisuuden tunteen parantaminen nyt jo aloitetulla konventionaalisen pysyvän voiman lisäämisellä alueella²³⁴ saattaa vaikuttaa aikanaan myös näiden maiden arvioon Yhdysvaltojen ydinaseistuksen tarpeellisuudesta Euroopan mantereella.

3.4 Arviointia Naton ydinasepelotteesta 2010-luvulla

Naton ydinasepelotteen näkyvyys liittouman strategisissa asiakirjoissa on pienentynyt merkittävästi kylmän sodan päättymisen jälkeen. Tästä huolimatta voidaan tulkita, että Nato nojaa edelleen ydinasepelotteeseen. Siihen liittyvät kirjaukset painottavat ydinpelotteen muodostavan tänäkin päivänä Naton kokonaispelotteen kovan ytimen. Nato säilyy ydinaseiliittona. Tässä suhteessa ydinasepelotteen rooli ei ole muuttunut kylmän sodan vuosista. Pelote on edelleen yksi Naton fundamenteista, josta ei luovuta huolimatta esimerkiksi debatista Eurooppaan sijoitetun ydinaseistuksen tarpeellisuudesta. Ydinpelotteen ”eurooppalaisesta osasta” luopuminen tuskin toteutuu lähitulevaisuudessakaan – mikään Naton tai sen edustajien virallisista lausunnoista ei tähän viittaa. Naton toimintaympäristössä ja ylipäänsä kansainvälisessä politiikassa pitäisi tapahtua radikaaleja muutoksia, jotta nyt voimassa oleva päätös konsensuksesta mahdollisesti rakoilisi ja aiheuttaisi muutospaineita liittouman ydinasepostuuriin. Näitä ei voida nähdä olevan näköpiirissä, kun sotilasstrateginen ilmapiiri Euroopassakin on jälleen kiristynyt. Toisekseen, toistaiseksi yksikään valtio tai liittouma, joka on onnistunut valmistamaan merkittäviä määriä ydinaseita, ei niistä ole luopunut. Lyhyesti sanottuna, realistisen perinteen mukainen turvallisuushakuisuus määrittelee edelleen ydinasepelotteen ylläpitoa, myös Natossa. Toisaalta taas merkittäviä kannanottoja aseistuksen lisäämisestäkään ei ole, muutamia yksittäisiä arvioita ja mielipiteitä lukuun ottamatta. Tässä suhteessa Nato on vuosikymmenen taitteen jälkeisen osin vilkkaan keskustelun jälkeen ollut tähän saakka eräänlaisessa pysyväisyyden tilassa.

Se, mikä Naton ydinasepolitiikassa on muuttunut 1990-luvulta alkaen, on ydinaseiden julkituodun käytödoktriinin muuttuminen ylimalkaisemmaksi, ”viime käden keinoksi”.

²³⁴ Yhdysvallat sijoittaa raskasta aseistusta Itä-Eurooppaan. Helsingin Sanomat, 23.6.2015.
<http://www.hs.fi/ulkomaat/a1435028013165> (viitattu 23.6.2015).

Naton ja esimerkiksi Yhdysvaltojen virallisissa asiakirjoissa Natoon liittyvissä osioissa pelotteen ylimalkaisuus ja erityisesti poliittisuus on se, mikä kumuloituu esiin, kun nykyisiä strategioita verrataan esimerkiksi 1950- ja 1960-lukujen kirjauksiin. Pelotteella, Naton säilymisellä ydinaseiliittona ja Yhdysvaltojen ydinaseistuksen säilyttämisellä Euroopassa korostetaan perinteisen transatlanttisen linkin ja Yhdysvaltojen sitoutumisen merkitystä. Tällä tavoitellaan strategista ja psykologista vaikuttamista mahdolliseen hyökkääjään: sen on otettava aina huomioon Yhdysvaltojen vastatoimet, joihin mahdollisesti voi liittyä jopa ydinaseiden käyttö. Ydinaseiden mahdollista käyttötapaa tai kohteita ei enää kuitenkaan viestitä eksplisiittisesti. Myöskään sotilaallisessa suunnittelussa ydinaseilla ei näytä olevan roolia yhtenä keinona, kuten esimerkiksi syksyllä 2014 Walesin huippukokouksen jälkeen käynnistetyn Naton valmiutta kohottamaan pyrkivän *Readiness Action Planin* toimeenpanokohdat osoittavat. Toisaalta samaisen huippukokouksen loppulauselmassa edelleen toistettiin SC 2010 ja DDPR 2012 viesti ydinaseiden roolista pelotteen ytimenä ja Naton säilymisestä ydinaseiliittona niin kauan, kuin ydinaseita on olemassa²³⁵. Voimassa olevat linjaukset vaikuttavat ensilukemalta selkeiltä ja kylmän sodan jälkeiseen ”yleiseen” turvallisuusympäristöön sopivilta. Ydinaseistuksen rinnalla korostetaan myös ydinasepelotteeseen liittyviä ”pehmeämpiä” arvoja, kuten proliferaation rajoittamista ja aseiden vähentämisen edistämistä. On huomioitava, että nämä toimet eivät suinkaan ole yksipuolisia, vaan ne on Naton doktriinissa sidottu esimerkiksi Venäjän toimintaan. Johtopäätöksenä rivien välistä voidaankin lukea Naton suurimman uhan olleen ja olevan edelleen Venäjä, vaikka strategia-asiakirjoissa ei yksittäisiä vastustajia suoraan tuodakaan esille.

Ydinaseet ovat siis muuttuneet Naton politiikassa mahdollisista sodankäynnin välineistä pikemminkin poliittisiksi *sodan estämisen välineiksi*. Strategioissa ydinaseiden ilmoitetaan olevan olemassa, sekä Naton rakenteissa (so. B-61 pommit) että Yhdysvaltojen, Britannian ja Ranskan puhtaassa kansallisessa hallinnassa. Varsinaista käyttödoktriinia ei julkaista ja toisaalta myös Nato ilmoittaa, että sellaista ei olekaan. Maalittamis- ja ydinaseisiin liittyvää operatiivista suunnittelua ei ole enää 2000-luvulla tehty, pois luettuna taistelutekninen harjoitustoiminta. Näin on lähestytty esimerkiksi edellisessä luvussa esitettyä McGeorge Bundyn näkemystä, jossa pelkkä (Yhdysvaltojen) ydinaseiden olemassaolo riittää turvaamaan Euroopan Nato-maiden turvallisuuden estämällä suurkonfliktit rationaalisuuden olettamuksilla ydinsodan järjettömyydestä. Naton tämän hetkisen peloteteoreettisen mallin

²³⁵ *Wales Summit Declaration*, kohdat 49.-50. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (viitattu 16.6.2015)

voidaankin tulkita perustuvan kolmen ydinase-jäsenvaltion ”tarjoamaan” olemassa olevaan pelotteeseen (*existential deterrence*), jota on vahvistettu symbolisesti Eurooppaan sijoituilla ydinasepommeilla.

Peloteteoreettisesti ja uhkalähtöisesti tarkasteltuna Naton julkituodussa ydinasepelotteessa nousee kuitenkin esiin huomattavia ristiriitoja, jopa heikkouksia. Ydinasepelote on kylmän sodan jälkeen otettu Natossa ikään kuin annettuna, ilman jatkuvaa tarkastelua ja sen pohjalta tapahtuvaa mahdollista kehittämistä. Liitossa on tyydytty aseiden ja kapasiteetin vähentämiseen Euroopasta ilman syvällistä doktriniin ja uhkaympäristön tarkastelua. On totta, että kylmän sodan jälkeen, päävihollisorganisaation (Varsovan liiton) poistuttua, välitön uhkataso vähentyi radikaalisti. Luonnollisesti omiakaan valmiuksia ei tarvitse tällaisessa tilanteessa pitää samoina. Se, mikä Naton ydinpelotteen suunnittelussa (ja sotilaallisessa suunnittelussa ylipäätään) kuitenkin unohtui, oli toimintaympäristön sotilaallisen *potentiaalin* huomioiminen. Esimerkiksi Venäjän kyvyt projisoida välitöntä sotilaallista voimaa heikentyivät 1990-luvulla, mutta samalla jätettiin huomioimatta valtavan maan mahdollinen *potentiaali*, joka tarvitsi vain aikaa, taloudellisia edellytyksiä ja etenkin poliittista *tahtoa* muodostaakseen taas korkeamman *uhan*. Voidaan todeta, että Naton ydinasepelotteen roolin on annettu 1990-luvulta alkaen muovautua – tai luisua – nykyiseen tilanteeseen pohjautuen ainoastaan pintapuoliseen uhka-käsitteen tarkasteluun.

Toisekseen Naton nykyiset konseptit ohjaavat käytännössä vain periaatteita ei-strategisten Eurooppaan sijoitettujen aseiden osalta sekä erityisesti painottavat kollektiivista osallistumista liiton ydinasesuunnitteluun ja ydinasetaakan jakamiseen kunkin valtion voimavarojen mukaisesti. Jos kylmän sodan aikana SACEUR:lla oli toimivalta tarvittaessa suoraan määrätä käyttöön osa Natolle Euroopassa osoitetusta aseistuksesta, on nykyinen käytäntö toinen; Eurooppaan sijoitettujen lavettien aseistaminen ydinlatauksilla on Yhdysvaltojen presidentin päätösvalan alaisuudessa. Vastaavasti kolmen ydinaseita hallitsevan jäsenmaan strategisten ydinasevoimien rooli toki nostetaan kaikkein tärkeimmäksi (*supreme*) pelotteen osaksi ja turvallisuuden takaajaksi, mutta samalla tunnustetaan näiden valtioiden kansallinen määräämisoikeus ydinasevoimiensa suhteen, mukaan lukien esimerkiksi kunkin valtion antamat aiemmin mainitut negatiiviset turvatakuut. Yhdysvaltojen sitoutuminen pelotteen ylläpitoon lienee taattu, mutta Iso-Britannian ja Ranskan strategisen

aseistuksen suhteen DDPR:n sanatarkka määritelmä on liittouman kokonaispelotteen ja turvallisuuden *täydentäminen*²³⁶.

Asiakirjoihin päätyneet muotoilut ovat luonnollisesti neuvottelujen ja konsensuksen tulosta, eikä lähtökohtaisesti voida olettaa, että ydinasevallat eivät tarvittaessa käyttäisi ydinaseistustaan, mikäli liittoumaa tällainen uhka ja vaatimus kohtaisivat. Silti edelleen voidaan nostaa esiin kysymykset, jotka ovat esiintyneet jo kylmän sodan aikana suhteessa Yhdysvaltojen sitoutumiseen: Saavutettaisiinko kriisin edellyttäessä konsensus ydinaseiden valmiuden nostamisesta tai käytöstä Natossa? Olisivatko ydinasevallat valmiita luovuttamaan potentiaaliaan liittouman tarpeisiin esimerkiksi itäisen Euroopan uhkatilanteessa - vaarantaen samalla kenties oman maaperänsä ydinaseiskuille? Onko Länsi-Eurooppa valmis eskalaatioon?

On myös huomattava, että Washingtonin sopimuksen V artikla ei suoraan vaadi tai velvoita jäsenmaita kaikkien sotilaallisten keinojen välittömään käyttöön, mikäli jäsenmaa joutuu hyökkäyksen tai sen uhan kohteeksi. Artiklassa edellytetään toimenpiteitä, jotka jäsenmaa tai liittouma arvioi omien resurssiensa puitteissa tarpeellisiksi konsultaatioiden jälkeen²³⁷. Naton päämajan siviilivirkamiehistössä (*International Staff*) työskentelevä puolustuspolitiikan keskeinen valmistelija totesi toukokuussa 2015 järjestetyssä keskustelupaneelissa, kysyttäessä skenaariorista, jossa esimerkiksi Venäjä todella uhkaisi ydinaseistuksen käytöllä Eurooppaa, ”*Sen olevan pahin mahdollinen painajainen meille ”pehmeille” nykyeurooppalaisille, koska tällä hetkellä emme kykenisi päätöksentekoon tai käsittelemään tilannetta.*”²³⁸.

Muitakin yksittäisiä Naton ydinasepolitiikkaa ja -strategioita käytännön tasolla heikentäviä haasteita on nostettavissa esille. B-61 -pommien modernisointi voidaan luokitella sen tuomista merkittävistä teknisistä suorituskykyparannuksista huolimatta lähinnä symboliseksi

²³⁶ DDPR, kohta 8. “The supreme guarantee of the security of the Allies is provided by the strategic nuclear forces of the Alliance, particularly those of the United States; the independent strategic nuclear forces of the United Kingdom and France, which have a deterrent role of their own, contribute to the overall deterrence and security of the Allies.”

²³⁷ *The North Atlantic Treaty (Washington Treaty)*.

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm (tulostettu 22.2.2015) ”...will assist the Party or Parties so attacked by taking forthwith, individually and in concert with the other Parties, such action as it deems necessary, including the use of armed force...”

²³⁸ Yleisesikuntaupseerikurssi 57:n opintomatka Brysseliin 5.-8.5.2015; keskustelupaneeli Naton puolustuspolitiikasta 5.5. Naton päämajassa. ”*That would be a worst nightmare for us ”fluffy” Europeans. I think, at the moment, we could not get any proper decision making or ideas how to handle the situation*” Henkilön nimi on jätetty ja tarkka virka-asema on jätetty pois paneelin *Chatham House* -säännön vuoksi. Muistiinpanot tekijän hallussa.

toimeksi. Modernisointi ei ole kustannusvaikutuksiltaan järkevä, kun otetaan huomioon pommien määrä, maaliin toimittamisen menetelmien yksipuolisuus sekä välilliset kustannukset, joita aiheutuu *burden-sharing* -maissa ja Natolle tukikohtajärjestelyiden ja DCA -kaluston tulevasta päivittämisestä. Toisaalta Naton ja Yhdysvaltojen vaihtoehdot ovat vähissä. Yksipuoliset ei-strategisten aseiden poistamiset keinovalikoimasta ja Euroopasta on ajanut liittouman tilanteeseen, jossa sillä ei ole enää välitöntä mahdollisuutta huomattavasti monipuolisemman ohjuskaluston käyttöön operatiivis-taktisilla etäisyyksillä. B-61:n modernisointi onkin tavallaan pakkotilanteessa toimeenpantu hanke, jolla Yhdysvallat voi edelleen vakuuttaa sitoutumistaan Euroopan puolustamiseen. Luonnollisesti hanke tukee myös puolustusvälineiteollisuuden ja siihen liittyvien sidosryhmien toimintaa. Yhdysvallat ei myöskään halunne nykyisessä turvallisuustilanteessa antaa epäsuoraa poliittista viestiä esimerkiksi Japanille ja Korealle, jotka saattaisivat tulkita Yhdysvaltojen Euroopassa tekemien heikennysten merkitsevän myös yleisesti Yhdysvaltojen liittolaisilleen osoittaman sitoutumisintressin vähentymistä.

Toinen Naton toimintaympäristössä ja liiton sisäisessä koheesiossa vaikuttava tekijä, joka aiheuttanee muutospaineita vähintäänkin resurssikiistojen ja poliittisten painotusten muodossa, piilee jäsenvaltioiden käsityksissä ensisijaisista turvallisuusuhkista. Keski- ja Itä-Euroopan valtiot näkevät ensisijaisesti uhkan muodostuvan valtio-toimijoista, nimellisesti Venäjästä ja painottavat kollektiivisen puolustuksen merkitystä. Etelä-Euroopassa puolestaan nähdään tulevaisuuden kriisien liittyvän ensisijaisesti ääri-islamilaisuuteen, esimerkiksi ISIS-järjestöön ja tästä kumpuavaan terrorismiin.²³⁹ Ydinasepelotteen osalta, vaikka se luontevimmin istuukin kollektiivisen puolustuksen tehtäväkenttään, ei näillä näkemyseroilla kokonaisuutena ole tällä hetkellä kovin suurta merkitystä, mutta tiukkevien resurssien aikakaudella on oleellista, miten Nato onnistuu jatkossa tasapainottamaan tai tarvittaessa priorisoimaan voimavarojensa käyttöä yllämainittujen ”uhkasuuntien” välillä. Näillä päätöksillä voi olla muutoksia aiheuttavia vaikutuksia myös liittouman ydinasepelotteeseen kohdennettaviin tehtäviin ja resursseihin.

Naton tämän hetkinen ydinasepelotekonsepti on ilmeisen poliittisen tasapainoilun tulosta, jossa on painotettu perinteisiä kollektiivisia arvoja liittouman koheesioista, huomioiden kuitenkin erityistarpeet esimerkiksi ydinasevaltojen osalta. Perusviesti on, että pelote on riittävän vahva ja tehokas estääkseen konfliktit. Tämän Nato on onnistunut viestimään

²³⁹ Yleisesikuntaupseeri 57 luentomateriaali. *Naton kehitys osana eurooppalaista turvallisuusyhteistyötä*. Samuli Puhakka, PVTIEDL, 4.5.2015. Materiaali tekijän hallussa.

ylätasolla – poliittisissa ja strategisissa dokumenteissaan sekä johtohenkilöiden lausunnoissa hyvin. Samoin vahvuutena voidaan pitää poliittisen solidaarisuus- ja konsensusperiaatteen sekä yhteisen arvo- ja sitoutumispohjan välittymistä edellä mainituissa asiakirjoissa kuin niihin liittyvissä lausunnoissa.

Kokonaisuuden kannalta yllämainittu poliittinen tahto ja retoriikka eivät kuitenkaan yksin riitä. Yksipuolisen suorituskyvyn (B-61) aiheuttaman eräänlaisen operatiivisen vaihtoehtottomuuden ohella pelotteen keskeisimmän osatekijän – viestinnän – osuus jää doktrinaalisesti arvioituna liian ohueksi ja liiallisten olettamuksien varaan, jotta pelotteella vastattaisiin selkeästi ja dynaamisesti nykyisen turvallisuustilanteen vaatimuksiin sekä uhkiin, jotka painottuvat jälleen kerran realistisen maailmankatsomuksen suuntaisesti. Ydinasepelotteen vaikuttavuuden lisäämiseksi Naton pitäisi lisätä ydinaserakenteidensa läpinäkyvyyttä. Nyt tasapaino on liiaksi monitulkintaisuuden puolella. Esimerkiksi uusin strateginen konsepti ei enää edes mainitse vielä vuonna 1999 kirjattua periaatetta DCA-kaluston säilyttämisestä eteen työnnetyn ydinaseistuksen kantolaitteina. Poliittisesti ja diplomaattisesti tämä voi olla järkevää ja luoda liikkumavaraa, mutta liittouman strategian ja strategisen viestinnän ohjaamisen kannalta tällaiset epämääräisyydet ovat ainoastaan heikennyksiä.

Naton ydinasepelotteen rakennetta – huomioiden sekä poliittis-strategiset että materiaaliset tekijät – ei ole kylmän sodan päättymisen jälkeen kyetty uudistamaan riittävän kauaskantoisesti. Ydinasepelotteen näkökulmasta Nato on uskonut liian pitkään ydinaseiden merkityksen lähes totaaliseen vähenemiseen sekä esimerkiksi Venäjän johdon rationaalisuuteen ja ”länsimaistumiseen”, jota presidentti Obaman linjaukset Prahan puheesta alkaen ovat vielä vahvistaneet. Vaikka DDPR 2012 antoi epäsuoran velvoitteen pelotteen ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi²⁴⁰, niin toistaiseksi pelotteen muotoilulla ja käytännön toimenpiteillä ei voida nähdä olevan vaikutuksia, jotka vastaisivat reaali politiikan tarpeisiin ja muodostaisivat vahvan, uskottavan pelotevoiman nimenomaisesti Euroopan mantereelle. Muuttuvan turvallisuusympäristön oikea tulkinta ja sen mukaiset linjaukset esimerkiksi tulevassa kesän 2016 Varsovan huippukokouksessa on muutostekijä, joka Naton on otettava huomioon myös ydinasepolitiikassaan.

²⁴⁰ DDPR, kohta 11. “*Allies concerned¹ will ensure that all components of NATO’s nuclear deterrent remain safe, secure, and effective for as long as NATO remains a nuclear alliance. That requires sustained leadership focus and institutional excellence for the nuclear deterrence mission and planning guidance aligned with 21st century requirements.*”

4. PELOTTEEN KÄYTÄNNÖN ARVIOINTIA

Nato ilmaisee asiakirjoissaan ydinasepelotteen muodostavan pelotteen ja turvallisuuden ytimen (*core of deterrence*) sekä ”ylimmän” takaajan (*supreme guarantee*). Tämän voidaan tulkita tarkoittavan myös Clausewitzin määritelmää voimanlähteestä, sillä voimanlähde on oman toiminnan kannalta niin keskeinen, että sen menettämisen jälkeen ei ole enää välittömiä jatkomahdollisuuksia. Seuraavaksi on arvioitava voimanlähteen osatekijöiden ja ominaisuuksien valossa kysymystä siitä, onko Naton ydinasepelote liittouman turvallisuuden ydin, ja ennen kaikkea: onko sillä edellytyksiä toimia voimanlähteenä?

4.1 Skenaarion perusteet

Naton ydinasepelotteen käytännön arviointi on luontevaa asettaa skenaarioon, jossa yhdistyvät toimintaympäristön kuvaus, mahdollinen uhka sekä mahdolliset tapahtumat. Tällä hetkellä valideimman skenaarion lähtökohdan tarjoaa Venäjä ja sen toimet Euroopassa vuoden 2014 kevästä alkaen, kun se konkreettisesti toimillaan – Krimin miehittämisellä ja muun Ukrainan tilanteen epävakauttamisella – on kiristänyt Euroopan turvallisuustympäristöä.

Venäjän sotilasdoktriinin mukaisesti Nato muodostaa merkittävän sotilaallisen vaaran Venäjälle ja sen liittolaisille. Doktriinissa todetaan Naton tuottamasta vaarasta seuraavaa: ”Pohjois-Atlantin liiton (Nato) voiman kasvattaminen ja sille annetut globaalit toiminnot, joita toteuttaessaan se loukkaa kansainvälistä oikeutta, Nato-maiden sotilaallisen infrastruktuurin lähentyminen kohti Venäjän federaation rajoja mukaan lukien Naton laajentuminen.”²⁴¹

Edelleen ydinasepelotteen aktivoinnin osalta venäläinen lauseke on pysynyt samana, kuin vuodesta 2000: ”Venäjän Federaatio pidättää itsellään oikeuden käyttää ydinasetta vastuksena Venäjään tai sen liittolaisiin kohdistuvalle ydinaseen tai muun joukkotuhoaseen käytölle ja lisäksi tilanteissa, joissa konventionaalisilla aseilla tapahtuva hyökkäys koh-

²⁴¹ Pynnöniemi, Katri; Mashiri, James. (2015). *Venäjän sotilasdoktriinit vertailussa. Nykyinen versio viritettiin kriisiajan taajuudelle*. FIIA Report 42, Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki, s. 32.

distuu Venäjään ja Venäjän olemassaolo valtiona on uhattuna. Päätöksen ydinaseen käytöstä tekee Venäjän Federaation presidentti.”²⁴²

Pynnöniemen ja Mashirin (2015) tulkinnan mukaan myös Venäjä ajattelee ydinaseidensa merkityksen olevan ydinasein käytävän sodan estämisessä ja viimeisen keinon puolustuksellisenä aseena.²⁴³ Skenaariotarkastelussa on kuitenkin hedelmällisempää vertailla Venäjän ja Naton ydinaseistusta myös todellisen käytön ja sen mahdollisuuksien kannalta, jotta pystytään selvittämään muun muassa kysymys siitä, onko Naton pelotteesta liittouman voimanlähteeksi, kun se asetetaan todelliseen toimintaympäristöön. Tämä voidaan sallia skenaariotutkimuksen hypoteettisuuden oletuksen pohjalta.

Toisekseen on faktaa, että Venäjä on viimeistään Ukrainan sodan puhjettua käyttänyt ydinasepelotettaan informaatiovaikuttamisen osana, poiketen näin Naton ja läntisten maiden linjasta²⁴⁴. Putinin ydinaseita koskevien lausuntojen pohjalta voidaan perustellusti myös esittää arvio, että ydinaseet ovat Venäjällä tällä hetkellä yhtenä käytännön työkaluna lännen horjuttamisessa, huolimatta sotilasdoktriinin virallisesta hengestä, jossa painottuu ydinsotien estämisen merkitys. Yleisen arvion mukaan Venäjän on joka tapauksessa tasapainotettava tavanomaisten asevoimiensa lukumääräistä heikkoutta niin Läntisessä kuin Itäisessä sotilaspiirissään ydinpidäkkeen kehittämällä²⁴⁵. Sivonen (2014) tuo esiin myös näkökulman, jossa Venäjä ydinasepidäkkeellään suojaa offensiivisia toimiaan lähi-alueillaan, kuten Georgiassa 2008 ja nyt Ukrainassa 2014.²⁴⁶ Kyse on siis eräänlaisesta pelotteen hyökkäyksellisestä käytöstä, samantyyppisestä toimintatavasta, jolla esimerkiksi Pakistan suojaa omia, sotaa alempiasteisia aggressiivisia toimiaan muutoin huomattavasti voimakkaampaa Intiaa kohtaan.²⁴⁷

²⁴² Sama, s. 47.

²⁴³ Sama, s. 48.

²⁴⁴ Ks. esim. *Putin threat of nuclear showdown over Baltics* <http://www.thetimes.co.uk/tto/news/world/europe/article4399758.ece> (viitattu 24.6.2015); *Russia was ready to put nuclear forces on alert over Crimea, Putin says.* <http://edition.cnn.com/2015/03/16/europe/russia-putin-crimea-nuclear/> (viitattu 24.6.2014).

²⁴⁵ Rautala, Ari. (2014). *Venäjän sotilasreformi – asevoimien uusi ilme*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4: työpapereita No 51. Tampere: Juvenes Print, s. 6.

²⁴⁶ Sivonen, Pekka. (2014). *Alustus taktisista ydinaseista ulkoministeriössä 3.4.2014*. Esitelmäteksti, tekijän hallussa.

²⁴⁷ Ks. esim. Lavi, Henri. (2011). *Pakistanin ydinase ja pelote – Vaikutuksia Etelä-Aasian turvallisuusympäristöön*. Maanpuolustuskorkeakoulu, esiupeeerikurssin tutkimustyö, s. 70; 72. Saatavissa <http://www.doria.fi/handle/10024/74356>

*Federal of American Scientists*²⁴⁸ on arvioinut, että Venäjällä on vielä käytössä yhteensä noin 2 000 ei-strategista ydinkärkeä. Venäjän hallituksen mukaan yhtään kärkeä ei ole sijoitettu operatiivisiin joukkoihin, vaan ne ovat varastoituna keskusvarastoihin. *RUSI* (*Royal United Services Institute*) on puolestaan vuonna 2012 päättynyt arvioon, jossa todellisesti käytettävissä olevien ydinkärkien määrä olisi välillä 860–1040. Loput (noin 1 000) ovat odottamassa purkamista.²⁴⁹ On huomioitava, että Venäjällä ei ole käynnissä laajamittaista taktisen ydinaseistuksen modernisaatio-ohjelmaa, jolloin kokonaismäärä tulee vanhenemisten myötä joka tapauksessa putoamaan merkittävästi seuraavan vuosikymmenen aikana.

FAS:n mukaan 2 000 kärjen kokonaismäärästä noin 700 (pääosin KH-22/AS-4 ”Kitchen” ohjuksia ja pommeja) on varattu ilmavoimien laveteille (Tu-22M3, Su-24M ja Su-34). Venäjän laivastolle on arvion mukaan varattu myös noin 700 ydinkärkeä, koostuen risteilyohjuksiin sijoitettavista kärjistä aina syvyyspommeihin. Ilma- ja ballististen ohjusten puolustuksen järjestelmien (esim. ”Gazelle”, S-300/S-400) käyttöön on suunniteltu noin 400 ydinkärkeä. Loput noin 200 ydinkärkeä on varattu sijoitettaviksi lyhyen kantaman ballistisiin ohjuksiin/ tykistöohjuksiin (SRBM; Short Range Ballistic Missile - SS-21 ”Tochka” ja SS-26 ”Iskander”). *FAS* arvioi, että seuraavien noin kymmenen vuoden aikana SS-26 korvaa lopullisesti SS-21 kaluston ja tässä vaiheessa Venäjällä olisi 10 ohjusprikaatia operatiivisessa valmiudessa. Mikäli arvioidaan kärkien määriä *RUSI*:n laskelmien mukaan, meri- ja ilmavoimilla sekä ilmapuolustusjoukoilla olisi ydinkärkeä käytettävissään noin puolet *FAS*:n arviosta. Maavoimien tykistöohjusprikaatien osalta sen sijaan operatiiviseen käyttöön on saatavissa edelleen likimain sama määrä kärkiä kuin *FAS*:n arviossa. Tämä osoittaa toisaalta taktisen ydinaseistuksen painopisteen venäläisessä ajattelussa.

Venäjän taktisiksi luokiteltavista ydinaseista merkittävin Euroopan kannalta on SS-26 *Iskander* - perhe²⁵⁰. Iskanderista on valmistettu vuodesta 1996 alkaen eri versioita ja kehitystyö jatkuu edelleen. Venäjän armeijalla on tällä hetkessä käytössään versio –M, jonka kantamaksi arvioidaan lähteestä riippuen noin 300–450 kilometriä, osumatarkkuuden ollessa jopa parin-kolmen metrin luokkaa. Näinkin pieneen osumatarkkuuteen on mahdollista päästä ohjuksen ohjausominaisuuksilla, jotka perustuvat inertiasuunnistukseen sekä

²⁴⁸ Kristensen, Hans M.; Norris, Roberts S. (2014). Russian nuclear forces, 2014. Nuclear notebook. *Bulletin of the Atomic Scientists* 2014, Vol. 70(2), s. 75–85.

²⁴⁹ Sivonen (2014). *RUSI*:n arvion on laatinut Igor Sutyagin, joka on aiemmin työskennellyt mm. Venäjän tiedeakatemiassa poliittis-sotilaallisen tutkimuksen osaston johtajana.

²⁵⁰ Iskanderista, ks. esim. <http://www.military-today.com/missiles/iskander.htm> (viitattu 23.6.2015); <http://www.army-technology.com/projects/iksander-system/> (viitattu 23.6.2015) ja <https://fas.org/blogs/security/2014/07/russia-inf/> (viitattu 23.6.2015)

loppuvaiheen optiseen ohjaukseen, jolloin lentorataa voidaan vielä korjata. Optinen ohjaus on mahdollista toteuttaa esim. valvontalentokoneesta (Berijev A-50) tai lennokin ja maalinosoitusryhmän avulla. Ohjuksella arvioidaan olevan myös torjunnan-väistöominaisuuksia, jolloin kyky läpäistä vastustajan ilmapuolustustoimet ovat suoralla radalla lentävää ballistista ohjusta paremmat. Ohjukset laukaistaan 8*8 pyöräajoneuvolta, joka mahdollistaa korkean liikkuvuuden sekä salaamisen mahdollisuuden. Iskanderin toinen versio, vientiversio (-E) on vaatimattomampi ominaisuuksiltaan – kantama jää 280 km:iin ja osumatarkkuus mitataan kymmenissä metreissä.

Uusin Iskanderin lavetilta laukaistavista versioista on -K (R-500), joka voidaan luokitella risteilyohjukseksi. Iskander-K on kiistanalainen malli, sillä sen oletetulla 500 – 1 000 km:n kantamalla (joidenkin arvioiden mukaan kantama saattaisi olla jopa 2 000 km) se rikkoisi INF -sopimusta selkeästi. Lähteiden mukaan -K/R-500 -versiota on testattu koe-ammunnoissa vuodesta 2007 alkaen. Yhdysvallat on lausunnoissaan loppuvuonna 2014 ja edelleen kesällä 2015 syyttänyt Venäjää INF -sopimuksen tietoisesta murentamisesta. Venäjä on vastannut syytöksiin vetoamalla toimiansa tarpeellisuuteen muun muassa Naton ohjuspuolustuksen kehittämisen johdosta. Yhdysvallat ei kuitenkaan ole viimeisimmässä raportissaan suoraan nimennyt Iskander-K -ohjusta rikkomuksen syyksi.²⁵¹

Läntisen sotilaspiirin alueella Iskander-M -versiota on sijoitettuna ainakin Lugan tukikohtaan Pietarin eteläpuolelle. Joidenkin lähteiden mukaan Venäjä olisi vienyt -M -versioita Kaliningradiin tai jopa Krimille, mutta näistä arvioista ei ole suoranaisia vahvistuksia ja yleisesti varsinkin Krimin osalta arvioiden on arvioitu olevan vääriä. Venäjä on toki vuosien saatossa uhannut retoriikassaan sijoittaa ohjuksia Kaliningradin alueelle, ja varmuudella se on harjoitustoiminnassaan näin tehnytkin, viimeksi kevään 2015 aikana.²⁵² Lisäksi on mahdollista, että Venäjällä saattaa olla tykistöprikaatiensa tukikohdissa operatiivisessa valmiudessa myös joitakin -K -malleja varmaksi tiedetyn -M -version lisäksi.²⁵³

²⁵¹ Ks. esim. <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/iskander-k.htm> (viitattu 24.6.2015); <https://fas.org/blogs/security/2014/07/russia-inf/> (viitattu 24.6.2015) ; http://www.armscontrol.org/ACT/2015_0708/News/Russia-Still-Violating-INF-Treaty-US-Says (viitattu 12.7.2015).

²⁵² *Rumors About Nuclear Weapons in Crimea.* <https://fas.org/blogs/security/2014/12/crimea/> (viitattu 24.6.2015); *Kaliningrad: European fears over Russian missiles* <http://www.bbc.com/news/world-europe-25407284> (viitattu 24.6.2014); *Russia is putting state-of-the-art missiles in its westernmost Baltic exclave* <http://uk.businessinsider.com/russia-placing-state-of-the-art-missiles-in-kaliningrad-2015-3?r=US> (viitattu 24.6.2014).

²⁵³ <https://fas.org/blogs/security/2014/07/russia-inf/> (viitattu 24.6.2015)

Skenaarion perustekijät ovat siis seuraavat:

1. Naton vastapuolena on aggressiivinen, suurvalta-aseman palauttamiseen Euroopassa pyrkivä Venäjä, joka valmistautuu tarvittaessa käyttämään myös ydinaseistustaan sekä pidäkkeen että pakottamisen ja oman toiminnan suojaamisen keinona.
2. Naton ja Venäjän ydinasepelotteiden osalta tarkastellaan taktisen / ei-strategisen ydinaseistuksen tekijöitä. Hyökkäyssukellusvenekalusto ja muut laivastoyksiköt sekä pitkän kantaman käyttöön tarkoitetut pommittajat (esim. B-2 ja Tu-95) rajataan pois tarkastelusta.
3. Ydinaseistuksen määrät ja muu kalusto (esim. lavetit) ovat nykyhetken mukaiset
4. Käyttöperiaatteet ovat virallisten asiakirjojen mukaiset
5. Naton tehtävien osalta painottuu kollektiivinen puolustus

4.2 Pelote voimanlähteenä?

Kun Naton, ja tässä tapauksessa erityisesti sen Eurooppaan sijoitetun osan, ydinasepelotetta tarkastellaan voimanlähdeanalyysin kautta, palautetaan ensin mieliin luvussa 1 esitetyt voimanlähteet eri osatekijät:

Yleisellä tasolla kaikki voimanlähteet:

- *ovat dynaamisia ja aktiivisia (toimijoita)*
- *ovat selvästi havaittavissa (fyysinen usein helpommin kuin moraalinen)*
- *ovat voimakkaita, ja*
- *iskevät tehokkaasti ja/tai raskaasti*

Naton ydinasepelotteen suhteen voidaan todeta, että ydinpelotteella voidaan täyttää voimanlähteen yleiset vaatimukset. Kolme viimeistä lienee selviä kaikille; ydinaseiden ja ydinpelotteen olemassaolo on tuotu esiin muun muassa strategisissa asiakirjoissa niin, että ne ovat selvästi havaittavissa. Ydinaseet ja -ydinasevoimat taas ovat (itsessään) voimakkaita ja niillä kyetään (niin haluttaessa) tehokkaisiin ja raskaisiin iskuihin.

Dynaamisuuden ja aktiivisuuden osalta on syytä hiukan selventää niiden merkitystä. Clausewitz on kirjoittanut voimanlähde-käsitteestä *Vom Kriege (Sodankäynnistä)* -teoksen kirjoissa kuusi ja kahdeksan. Strangen & Ironin (2005) laajalti hyväksytyn tulkinnan mukaan Clausewitz tarkoitti dynaamisuudella sitä, että ensinnäkin sodassa on kyse asevoimien välisestä yhteenotosta, joka itsessään muodostaa keskinäisen suhteen näiden kahden

dynaamisen voiman välille²⁵⁴. Asevoima on siis aina (ja kaikilla) tasoilla dynaamista viimeistään silloin, kun sillä vaikutetaan vastustajaan. Edelleen, Clausewitzin mukaan asevoiman keskittymästä nousee aina esiin voimanlähteitä. Vaikka dynaamiset voimat (asevoimat, armeija) jakaantuvat varsinkin suurilla valtioilla aina pienempiin osiin, niin lopulta: ”*heaviest blow is that struck by the center of gravity*” ja ”*a major battle in a theater of operations is a collision between two centers of gravity*”²⁵⁵. Voimanlähteen on näiden kahden lauseen mukaisesti oltava aina myös aktiivinen. Voimanlähteet muuttuvat aktiiviksi ja pysyvät sellaisina, kun vastapuolet päättävät ottaa mittaa toisistaan joko moraalis-ten/psykykkisten tai fyysisten voimien kautta. *Fyysiset voimanlähteet* pyrkivät tuhoamaan vastustajan voiman sekä kyvyn vastustaa ja *moraaliset voimanlähteet*, jotka yleensä ovat tunnistettavissa poliittis-strategisella tasolla, ovat puolestaan voimia, jotka kontrolloivat tai vaikuttavat fyysisiin voimanlähteisiin²⁵⁶.

Yllä kuvatun määrittelyn kautta ydinasepelote on näin ollen dynaaminen, koska ydinaseet ovat osa asevoimaa ja sotilasstrategiaa, kuten luvussa 1 on määritelty. Lisäksi ydinaseilla kyetään voimakkaisiin ja varmasti myös raskaimpiin iskuihin pelkän tuhovoiman avulla. Aktiivisuuden vaatimus täyttyy sitä kautta, että ydinaseilla, varsinkin pelotteella voidaan kilpailla ja on kilpailtu erityisesti kylmän sodan vallitessa jo poliittis-strategiselta tasolta alkaen moraalisilla keinoilla sekä vaikutuksella. Ydinaseet ja ydinasepelote voidaan siis luokitella *mahdolliseksi voimanlähteeksi*, jolloin tarkastelua on mielekästä jatkaa eteenpäin.

Seuraavaksi analysoidaan Naton ydinpelotetta Euroopassa voimanlähteen *osatekijöiden* kautta, jotka ovat:

- *oleellisuus (sotatoimen kannalta)*
- *hallitseva luonne*
- *kaikki riippuu siitä*
- *voiman ja liikkeen keskus*
- *vaikuttava kohde omalle/vastustajan iskulle*
- *pystyy vastarintaan*
- *iskee tehokkaasti ja voimakkaasti/raskaasti*

²⁵⁴ Strange & Iron (2005), osa 1, s. 2.

²⁵⁵ Howard, Michael & Paret, Peter (eds). (1984). *On War [Vom Krieg]*. New Jersey: Princeton University Press, s. 485–486.

²⁵⁶ Strange & Iron (2005), osa 1, s. 9–10 ja Howard & Paret (1984), s. 488.

Nykypäivän sotatoimet näyttävät poikkeavan merkittäväällä tavalla niistä skenaarioista ja arvioista, joita esimerkiksi kylmän sodan aikana oli totuttu näkemään. Nämä arviothan perustuivat toisen maailmansodan kokemuksiin sekä sen jälkeiseen tilanteeseen, joissa esimerkiksi massamaisella tulella ja panssarikiilojen käytöllä (Euroopassa) oli ratkaiseva merkitys. Tämän tyyppisessä sodankäynnissä myös Naton ydinaseistus arvioitiin ja arvoitettiin erittäin oleelliseksi Varsovan liiton tavanomaisten joukkojen pysäyttämiseksi 1950-luvulta alkaen, kuten edellä luvussa 3 on osoitettu. Menemättä sen syvemmälle syihin, voidaan todeta, että yhtään edellä kuvatun kaltaista sotaa ei Euroopassa kuitenkaan ole käyty sitten toisen maailmansodan. Kylmän sodan ydinpelotteiden olemassaolon voidaan tietysti arvioida vaikuttaneen tähän pelotteen heikkouksista ja kritiikistä huolimatta.

”Sodankäynnin vallankumouksen” aikaansaama transformaatio asevoiman käytössä, valtio-instituutin ja -keskeisyyden merkityksen muuttuminen, globalisaatio, informaatio-sodankäynti tai uusin, kaikkia sodankäynnin tapoja yhdistävä kuvaus – hybridisodankäynti – vaikuttaisivat olevan tekijöitä, jotka ovat muuttaneet nykypäivän arvio sodankäynnin luonteesta.²⁵⁷ Mikä sitten on ydinaseistuksen rooli tällaisessa sodankäynnissä, joka alkaa jo ennen aseiden käyttöä tai ei edes sisällä aseiden käyttöä? Esimerkiksi Kerttunen (2008) on arvioinut ydinpelotteen ja ydinaseiden merkityksen säilyvän pitkälle 2100 -luvulle – muuttavan kuitenkin muotoaan massiivisen tuhon lupauksesta riittävän kostoiskukyvyn takaaviksi välineiksi, joiden käyttö sodankäynnin välineenä on kuitenkin hyvin epätodennäköistä. Samalla Kerttunen kuitenkin tulkitsee, että pelotteen käyttäminen painostuksessa (tai pakottamisessa) saattaa lisääntyä.²⁵⁸ Ensimmäisen väittämän voidaan asiakirjoihin kirjoitetun diskurssin pohjalta todeta pitkälti jo tapahtuneen. Nato käyttää ydinasetta vain äärimmäisenä keinona. Uusimmassa Naton valmiuksia kohottavassa laajassa suunnitelmassa, *Readiness Action Planissa*, ei oteta kantaa ydinaseasioihin. Toisen väittämän suhteen voidaan todeta, että Nato ei ydinasepelotettaan ole käyttänyt painostukseen tai edes oman informatiovaikuttamisen osana millään tapaa merkittävästi. Venäjän sen sijaan voidaan arvioida jollain tasolla käyttäneen ydinasepelotettaan – jos ei suorana painostus-

²⁵⁷ Yleiskuvauksia sodankäynnistä 2000-luvulla; ks. esim. Rekkedal, Nils-Marius (toim. Mälkki, Juha). (2013). *Nykyaikainen sotataito - Sotilaallinen voima muutoksessa*. Neljäs uudistettu verkkopainos. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2013. Saatavilla http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/93813/Nykyaikainen_sotataito_verkkoversio_2013.pdf?sequence=2 (tulostettu 24.4.2015) ja Raitasalo, Jyri & Sipilä, Joonas (toim.). *Sota – Teoria ja todellisuus. Näkökulmia sodan muutokseen*.

²⁵⁸ Kerttunen, Mika. (2008). Ydinaseet 2000-luvun maailmanjärjestyksessä. Teoksessa *Sota – Teoria ja todellisuus. Näkökulmia sodan muutokseen*, s. 36.

keinona, niin ainakin informaatioidankäynnin välineenä, kuten edellisessä alaluvussa todettiin.

Kun arvioidaan Naton ydinaseistuksen oleellisuutta mahdollisten Naton *operatiivisten sotatoimien* tai yleisesti voimakeinojen käytön kannalta, voidaan päätyä johtopäätökseen, että tällä hetkellä ydinaseistuksella ei ole doktriinissa merkittävää roolia, jos on roolia lainkaan. Näin ollen ydinaseet eivät ole myöskään oleellinen osa sotatoimia Naton oman julkituodun tulkinnan mukaan. Toisaalta, *strategisella ja poliittisella tasolla* viesti on selvä; Naton ydinasepelote, ml. sen eurooppalainen osio on kaikesta kylmän sodan jälkeisestä transformaatiosta huolimatta edelleen fundamentti, niin asiakirjoissa kuin harvoissa julkituoduissa lausunnoissa. Naton tämän hetkisen transatlanttisen poliittisen koheesion ylläpitämiseksi ydinaseistus Euroopassa on, ei tärkein, mutta oleellinen tekijä kuitenkin.

Pystyy vastarintaan –

Iskee tehokkaasti ja voimakkaasti/raskaasti

Nämä kaksi ominaisuutta ovat Strangen ja Ironin Clausewitzista tekemän tulkinnan mukaan kaikkein tärkeimmät voimanlähteen, erityisesti fyysisen (operatiivisen tason) voimanlähteen ominaisuuksista. Ilman näitä ei todellisuudessa voida puhua voimanlähteestä. Usein esimerkiksi satama tai lentokenttä mielletään voimanlähteeksi (”liikkeen ja voiman keskus”), mutta nämä infrastruktuurit eivät kuitenkaan voi iskeä vastustajaan tai itsessään pystyä vastarintaan, jolloin olisi kyseenalaista luokitella niitä voimanlähteiksi. Voimanlähde on kuitenkin se osa/elementti omista joukoista joka tulisi suojata, jotta sen käytöllä päästäisiin vastustajan *nujertavaan* vaikutukseen. Kyseiset entiteetit voivatkin parhaimmillaan olla voimanlähteen kriittisiä vaatimuksia tai heikkouksia – joiden avulla voimanlähteen toiminta mahdollistuu tai vastaavasti ilman niitä heikkenee.

Edelleen Strangen ja Ironin mukaan, mikäli on osoitettavissa, että voimanlähde-ehdokka täyttää vastarinnan ja *voimakkaan* iskukyvyn vaatimukset omien tavoitteiden kannalta, täyttyvät usein myös muut voimanlähteeltä vaadittavat ominaisuudet. Joka pystyy vastarintaan ja iskee tehokkaasti, on *ipso facto* vaikuttava *kohde vastustajan iskuille* ja näin *oleellinen* oman toiminnan kannalta. Edelleen tällainen entiteetti omaa merkittävässä määrin *hallitsevan luonteen*, oman toiminnan onnistuminen on suuresti *riippuvaista* siitä ja se on takuulla *merkittävä voiman ja liikkeen keskus*.²⁵⁹

²⁵⁹ Strange & Iron (2005), osa 2, s. 22–23.

Tarjoaako Naton ydinaseistus Euroopassa ja ydinasepelote vastarintaa? Kykeneekö Nato ydinaseillaan vaikuttaviin, tehokkaisiin ja raskaisiin iskuihin mahdollista vastustajan voimaa ja voimanlähdetä vastaan? Aluksi on todettava, että mikään ydinasehan ei itsessään kykene vastarintaan. Ydinaseiden osalta onkin luontevaa tulkita vastarinnan tarkoittavan – peloteteorioiden ja ydinaseiden käyttökäytännöiden mukaisesti – kostoiskukykyä tai taktisen ydinaseistuksen osalta kykyä vaikuttaa vastustajan operatiivisiin joukkoihin tai muihin avainkohteisiin tavalla, joka estää vastustajan toiminnan ilman sietämättömiä tappioita (kieltopelote). Vastarintaan yhdistyy näin myös kyky tehokkaisiin tai raskaisiin iskuihin.

On selvää, että kolmen jäsenmaan hallussa oleva Naton strateginen ydinaseistus, puhtaan kapasiteettinsa puolesta, muodostaa ehdottoman kyvyn kostoiskuun. Seuraavaksi kysymyksiä tarkastellaan operatiivisen tason ja siihen liittyvän pelotteen transatlanttisen ilmentymän, eli ei-strategisen ydinaseistuksen näkökulmasta.

Lähtökohtana voidaan todeta, että Natolla on Euroopassa tällä hetkellä todetut noin 180 taktista ydinasetta, kaikki B61 -pommeja. Lukuna tämä on vaatimaton, kun sitä vertaa Venäjän vastaaviin lukuihin (1 000–2 000 taktista ydinkärkeä, joista ilma- ja maavoimilla 500–900), tai Yhdysvaltojen ja muiden Nato-maiden aiemmin Eurooppaan sijoittamiin tuhansiin kärkeihin. Venäjällä on Läntisen sotilaspiirin alueella pysyvän valmiuden prikaatirykmentti tason yksiköitä tai näiden lento- ja laivastotukikohtia yhteensä noin 50 kappaletta. Maavoimien ensilinjan valmiusprikaateja näistä on parikymmentä.²⁶⁰ Kun tähän lisätään vielä muut mahdolliset operatiiviseen toimintaan liittyvät maalit, kuten liikenteen solmukohdat, muut satamat ja sillat, puhumattakaan mahdollisista reserveistä, nousee mahdollisten maalien lukumäärä Naton itäisellä ja Venäjän läntisellä alueella varmasti satoihin.

Mahdollisten maalien määrästä suhteessa käytettävissä olevaan aseistukseen ja sen määrään, kun huomioidaan vielä maaliin saattamiseen tarvittavan lentokonekaluston luvut (DCA-koneet ja suojaavat koneet) sekä maantiede, voidaan arvioida joitakin päätelmiä. Ensinnäkin, B61 -pommeja ei ole mahdollista tai ainakaan järkevää käyttää sodankäynnin välittömään tukemiseen taistelukentän olosuhteissa kylmän sodan aikaisten doktriinien

²⁶⁰ Frolov, Andrey. (2014). *Russian Army in 2014 and Western Military District*. Centre for Analysis of Strategies and Technologies (CAST). Saatavilla http://www.defmin.fi/files/2840/Andrey_Frolov_Russian_army_SPb_25_04_2014.pdf (viitattu 9.7.2015) ja Rautala, Ari (2014), s. 5–7.

mukaisesti (yhtymätason komentajien johdossa). Niiden lukumäärä on yksinkertaisesti liian pieni, jotta ne voitaisiin osoittaa suoraan kentällä toimivien komentajien käyttöön ilman esimerkiksi riskiä siitä, että niitä käytettäisiin ”väärin” maaleihin.

Päätökset Naton taktisten ydinaseiden käytöstä ja maalittamisesta pysyivät siis mahdollisen kriisinkin aikana keskitettynä mahdollisimman korkealle tasolle, vaikka vastustaja uhkasi ydinaseen käytöllä tai jopa käyttäisi niitä. Tämä tarkoittanee Pohjois-Atlantin neuvoston, puolustusministerien kokouksen/neuvoston sekä sotilaskomitean suosituksesta antamaa valtuutusta SACEUR:lle aseiden käytöstä. Tätä edeltäisivät konsensus-periaatteen mukaiset neuvottelut.²⁶¹ Edelleen tässäkin on muistettava, että vain Yhdysvaltojen presidentti voi lopulta vapauttaa B61 -ydinaseet käyttöön. Ja vaikka Yhdysvaltojen presidentti näin tekisikin, Naton konsensus-periaate tarkoittaa sitä, että mikään automaatio *nuclear-sharing* -aseiden käyttö ei olisi. Kuten Naton korkea virkamies oli todennut²⁶², Venäjän tahallinen ydinase-eskalaatio olisi tällä hetkellä pahin mahdollinen tilanne Naton päätöksenteon kannalta. Päätöksentekojärjestelmä ydinaseiden käyttöä varten ei suinkaan siis olisi yksioikoinen – ainakaan verrattuna Venäjään, jossa presidentti päätöksen voi tehdä.

Toiseksi, pommeja ei ole varaa käyttää kuin aivan viime hetkillä tai eskalaation jo tapahtuttua, vihollisen ollessa todennäköisesti jo Nato-maan/maiden alueella. Niin sanotun ensiiskun toimeenpano olisi poliittista ja sotilaallista järjestömyyttä – Venäjän taktisen ydinaseistuksen määrä riittäisi moninkertaiseen kostoiskuun. Vähäinen määrä pakottaisi myös valitsemaan vain erittäin arvokkaita kriittisiä maaleja, koska todennäköisyys sille, että edes lähellekään kaikki 180 kärkeä saataisiin toimitettua maaleihin, on pieni, kun otetaan huomioon vaatimus vihollisen vahvan ilmapuolustuksen läpäisystä²⁶³, DCA-kaluston todellinen käytettävyyssaste tarpeen hetkellä ja osumatarkkuus. On myös huomioitava, että vaikuttaakseen DCA- kalustolla *Venäjän alueella* (pl. Kaliningrad ja Krim) oleviin kohteisiin, olisi koneiden tehtävä nykyisistä B61 -pommien tukikohdista toimittaessa operatiivisesti

²⁶¹ Ks. esim. Lindley-French (2007), s. 88.

²⁶² Ks. s. 104.

²⁶³ Hävittäjätorjunnan lisäksi Venäjällä on käytössään mittava määrä erilaista ohjusilmatorjuntakalustoa. 1980-luvulta käytössä olleiden S-300-ilmatorjuntaohjusten versioiden pisin kantama on 150 km. Venäjä on aikeissa sijoittaa myös uudempia S-400-ohjusrykmenttejä Läntisen sotilaspiirin alueelle. S-400:n (SA-21 Growler) kantama on 250 km. Lisäksi ilmapuolustusta täydentää esimerkiksi lyhyemmän kantaman Pantsir-S1 (SA-22 Greyhound) -kalusto ja lähitulevaisuuden suunnitelmien mukaan osittain S-300:t korvaavat keskikantaman S-350 Vityaz -ohjukset. Ks. esim. <http://missilethreat.com/defense-systems/s-300p-sa-10-grumblesa-12-gargoyle/?country=russia#russia>; <http://missilethreat.com/defense-systems/s-400-sa-21-growler/?country=russia#russia>; <http://missilethreat.com/next-gen-s-350-mobile-mid-range-missiles-to-make-russian-air-defense-impenetrable/>; <http://missilethreat.com/russia-to-deploy-s-400-air-defense-systems-near-western-borders-by-end-2015/> (viitattu 9.7.2015)

herkkä välitankkaus käytännössä edes saavuttaakseen toiminta-alueen²⁶⁴. ”Parhaimmaksi” vaihtoehdoksi onnistuneen operaation kannalta nousisivat näin ns. ”lähellä” olevat maalit. Tällöin taas muodostuu ongelmaksi moraalinen kysymys siitä, voitaisiinko aseita todella käyttää liittolaismaan alueella ja aiheuttaa todennäköisesti tuhansien ihmishenkien menetys sekä infrastruktuuri- ja ympäristötuhoja kymmeniksi vuosiksi eteenpäin.

Kuva 3. Lentoetäisyyksiä Naton ydinasetukikohdista.

Kolmanneksi, Venäjällä vastaavasti ei näitä ongelmia samassa mittakaavassa ole, vaikka se onkin työnnetty kylmän sodan ajoista pitkälle itään. Se hallitsee edelleen Kaliningradin tukikohtaa ”piikkinä” Naton pohjoisella sivustalla sekä nyt myös Krimin tukikohtaa Naton lounaisella sivustalla. Jo näistä tukikohdista se kykenee vaikuttamaan syvälle Naton alueelle nykyisellä ei-strategisella maasta laukaistavalla ja liikuteltavalla ohjuskalustollaan (Iskander). Lentokonekaluston suhteen Venäjän erityisenä etuna on edelleen käytössä olevat noin 100 Tu-22M3 pommittajaa, joiden toimintasäde tyypillisessä taistelutehtävässä vaihtelee ilman välitankkausta 2 400 – 3 000 kilometrin välillä, joka on keskimäärin 1 000

²⁶⁴ F-15E-, F-16- ja Tornado -koneiden tyypilliset toimintasädet taistelutehtävissä vaihtelevat noin 1 300 – 1 600 kilometrin välillä. Ks esim. <http://www.aeroflight.co.uk/aircraft/types/panavia-tornado-ids.htm>; <https://fas.org/man/dod-101/sys/ac/f-16.htm>; <http://www.boeing.com/defense/f-15-strike-eagle/#/technical-specifications>; <http://www.globalsecurity.org/military/systems/aircraft/f-15-specs.htm> (viitattu 9.7.2015).

km pidempi kuin Naton kaluston²⁶⁵. Mikäli se edelleen ottaisi haltuunsa esimerkiksi Gotlannin Itämeren keskeltä, estäisi tämä pitkälti Naton laivasto- ja ilmavoimien pääsyn Baltian maihin, joista Natolla olisi suurin ja lähin reitti taas Venäjän alueelle. Venäjää eivät myöskään oletettavasti sido päätöksentekoon liittyvät monimutkaisuudet ainakaan siinä mittakaavassa kuin Natoa.

Kuva 4. Ydinaseistuksen kantamiin liittyviä etäisyyksiä Venäjän tukikohdista.

Karttapohja © Google Maps

Operatiivisesta näkökulmasta voidaan näin arvioida, että Naton Eurooppaan sijoitettu ydinaseistus ei täytä voimanlähteen vaatimuksia. Edellä osoitetun mukaisesti ei-strategisella ydinaseistuksella on liikaa kriittisiä haavoittuvuuksia (määrät, maaliin saattaminen, päätöksentekojärjestelmän ketteryys) ja toisekseen vastustajalla (Venäjällä) on Naton näkökulmasta liian hyvät – maantieteeseen ja torjuntakaluston kykyyn pohjautuvat – onnistumisen edellytykset haitata tai jopa estää aseiden käyttöä. Tilanne ei merkittävästi muutu, vaikka B61 -modernisointi ja siihen liittyen DCA-kaluston hankinta-/päivitystyö saataisiin onnistuneesti päätökseen, johtuen siitä, että pommien määrä ei nouse ja toiseksi, maaliin saattaminen tapahtuu edelleen irralliselta ja haavoittuvalta, muuta suojaa vaativalta

²⁶⁵ <http://www.airforce-technology.com/projects/tupolev-tu-22m-strategic-bomber/> (viitattu 9.7.2015)

rynnäkkölentokoneelta. Noin 200 pudotettavalla/liitävällä pommilla on äärimmäisen hankalaa toteuttaa pitkäkestoista ja oikeisiin maaleihin, oikeassa hetkessä toteutettavaa vastarintaa sekä raskaita ja tehokkaita iskuja – ilman että vaara omista tappioista kohoaa liian suureksi.

Poliittisen ja strategisen tason voimanlähteenä toimimiselle ei-strategisellakin ydinaseistuksella ja Naton ydinasepelotteella sen sijaan on paremmat edellytykset. Vastarintavaatimuksen osalta voidaan arvioida, että Naton strategisissa asiakirjoissaan mainitsema ei-strategisten ydinaseiden rajoitus- ja vähentämisspolitiikka on korostetusti sidottu Venäjän vastaaviin toimiin²⁶⁶. Tällä tavoin on ilmoitettu myös Venäjälle selkeä vastarinnan kynnys, eli Nato pitää ei-strategisia ydinaseita Euroopassa (*forward-based non-strategic nuclear weapons assigned to NATO*) niin kauan, kunnes Venäjä ryhtyy tai suostuu vähentämistoimiin omalta osaltaan.

Raskaiden iskujen osalta on tulkittavissa, että valmius mahdolliseen eskalaatioon on edelleen olemassa – se on piilotettu esimerkiksi SC 2010 ja DDPR:n sisälle. Molemmissa asiakirjoissa tuodaan esille ei-strategisten ydinaseiden olemassaolon, taakan jakamisen ja toisaalta strategisen ydinaseistuksen välttämättömyys sekä niiden antamat turvatakuut liittoumalle vähintään niin kauan, kuin ydinaseita on olemassa.

5. PÄÄTÄNTÄ – TRANSATLANTTISEN PELOTTEEN MERKITYS JA JATKONÄKYMIÄ

Tämän työn yhtenä perusolettamuksena ydinasepelotteen osalta pidettiin sitä hypoteesia, että ydinasepelotteessa ja sen roolissa on tapahtunut muutoksia kylmän sodan aikaan verrattuna. Raportissa esille tuodun Pohjois-Atlantin liiton – transatlanttisen – pelotteen perusteella voidaan todeta, että vastaus on kaksijakoinen. Muutoksia on tapahtunut, mutta toisaalta ne eivät ole peloteteoreettisesti niin merkittäviä, että mistään ”vallankumouksellisesta” muutoksesta perinteisiin peloteteorioihin suhteutettuna voitaisiin puhua. Enemmänkin muutokset ovat olleet pateettisia kirjoituksia strategisiin asiakirjoihin ja yksipuolisista vähennyksistä kumuloitunutta liukumaa nykyiseen tilanteeseen.

²⁶⁶ Esim. DDPR 2012, kohta 27.

Tutkimuksen perusteella esimerkiksi vielä 2000 -luvulla yhdysvaltalaisessa keskustelussa esillä olleet ajatukset ”räätälöidystä” pelotteesta (*tailored deterrence*)²⁶⁷ eivät ole jalkautuneet Naton peloteoppiin. Naton peloteoppi, sen julkituotu osa, nojautuu pikemminkin puhtaaseen yleispelotteeseen (*general deterrence*), jossa pelotteelle ei ole asetettu käytännössä minkäänlaisia poikkeamia suhteessa erilaisiin mahdollisiin vastustajiin turvallisuusympäristössä. Tästä näkökulmasta Naton pelotteen kehitys on pysynyt paikoillaan tai jopa palannut takaisin kohti 1950-lukua, jolloin ydinaseilla julistettiin vastattavan *kaikkiin* aggressioihin massiivisen vastaiskun opin mukaisesti. Eli yleisyys ja ylimalkaisuus ovat korostuneet, kun välissä olleessa joustavan vastatoiminnan opissa sentään pyrittiin tuomaan vihollinen ja erilaiset toimenpiteet melko tarkastikin esille.

Liittoumassa tämä on toisaalta ymmärrettävää, kuten Patrick M. Morgan (2003) on tuonut esille. Morganin mukaan kollektiivisen turvallisuuden toimijoilla on pyrkimys luottaa yhteisen turvallisuuden tuottamaan turvallisuuteen siinä määrin, ettei voimaa (joka aiheuttaa kustannuksia ja tyytymättömyyttä kotimaassa) itse asiassa tarvitsisi koskaan käyttää, vaan konfliktit voidaan ratkaista sotaa alempiasteisilla keinoilla – nojaten toimivaan, vahvaan yleispelotteeseen. Yleispelote sopii näin liittouman jäsenille yleensä paremmin, koska se ei lähtökohtaisesti uhkaa mitään tiettyä tahoa, jota *tailored deterrence* taas tekee. Näin yleinen pelote ei ole suoraan ristiriidassa yksittäisten jäsenien kansallisten tavoitteiden kanssa ja antaa myös paremman mahdollisuuden neuvotteluratkaisuille vähentämällä esimerkiksi suoran provokaation mahdollisuutta. Samoin liittoumassa yleensä halutaan painottaa puolustuksellista (kielto-) pelotetta kostopelotteen sijasta – nykyajan säilyneet, liberaalis-demokraattiset liittoumat eivät halua julistaa tuhoavansa vastustajan kaupunkeja ja samalla osaa kansasta, joka on kuitenkin syytön ”pahan” hallinnon tekemiin uhkauksiin. Kylmän sodan vahvan vastakkainasettelun tilanne oli poikkeus tästä.²⁶⁸

Toisaalta puolustukseen liittyviin uhkauksiin perustuva pelote on myös häilyvämpi ja antaa mahdollisuuden valikoida keinoja vasta, kun uhka on aktualisoitunut – se ei sido resursseja etukäteen kuten ”luvattu” kostopelote. Tämä taas antaa liittouman jäsenille liikkumavaraa

²⁶⁷ Yhdysvallat käytti termiä *tailored deterrence* (”räätälöity pelote”) ensimmäistä kertaa virallisesti vuoden 2006 QDR-asiakirjassa (Quadrennial Defense Review). Ideana on yksinkertaistetusti ”räätälöidä” pelotetta siten, että erilaisiin kohteisiin voidaan vaikuttaa/niitä voidaan pelottaa erilaisilla keinoilla. Ydinaseet ovat vain yksi työkalu muiden joukossa. Tailored deterrence pohjautuu laajemmin Bushin hallinnon *New Triad* ajatteluun (ks. esim. Forss, 2006). Ks. lisää esim. Bunn, M. Elaine. (2007). Can Deterrence Be Tailored? *Strategic Forum*, No 225, January 2007. Institute for National Strategic Studies, National Defense University.

²⁶⁸ Morgan, Patrick M. (2003). *Deterrence Now*. Cambridge Studies in International Relations. New York: Cambridge University Press, s. 172–177.

niin kansainvälisesti kuin sisäpolitiikassa oman kansan suuntaan. Tästä voidaankin johtaa liittouman yleisen pelotteen suurin heikkous – epäilyt uskottavuudesta. Liittouman pelote nojaa yleensä laajennetun pelotteen varaan, jossa yhdellä tai muutamilla jäsenillä on suurimmat voimavarat pelotteen ylläpitoon ja toimeenpanoon. Näin on Natossakin. Mikä takaa voimakkaimpien jäsenien, ydinaseiden tapauksessa Yhdysvaltojen, intressit todellisella tarpeen hetkellä, koska ilman niitä pelote on pelkkää paperia ja toisaalta, mikä takaa pienempien jäsenten intressit koheesion säilyttämiseksi, mikäli niiden kansalliset tavoitteet aggressoria kohtaan ovat pahasti ristiriidassa liittouman yleisten tavoitteiden kanssa?²⁶⁹ Euroopan Unionin toiminta Krimin konfliktissa antaa empiirisen esimerkin tästä. Monilla valtioilla (ml Suomi) oli vaikeuksia suoraan hyväksyä EU:n yhteistä pakotepolitiikkaa (pakottamispelote) Venäjää vastaan omien kansallisten intressiensä (yleensä kaupan liittyvien) osittaisesta ristiriidasta johtuen. Tämän tuloksena neuvottelut eivät olleet suinkaan yksimielisen helppoja ja toisaalta Venäjälle on avautunut mahdollisuus aika ajoin työntää kiilaa EU-jäsenien väliin.

Selkein muutos Naton pelotteen osalta onkin tapahtunut sen pintapuolisessa ja ekplisiittisessä merkityksessä. Strategia-asiakirjoissa ja yleisessä Naton keskustelussa sekä lausunnoissa ydinasepelotteen merkitys on painunut taka-alalle, eikä niillä ole toistaiseksi 1990-, 2000- ja 2010-luvuilla ole ollut näkyvästi esille tuotua roolia liittouman käytännön konsepteissa tai aloitetuissa sotilaallisen kyvyn transformaatioissa. Naton viimeisimmän puolustusministerikokouksen yhteydessä kesällä 2015 Stoltenberg totesi seuraavaa, kun häneltä kysyttiin, mitä Nato aikoo tehdä Venäjän kasvavan ydinaseretoriikan suhteen:

“The nuclear messaging of Russia is destabilizing, it’s unjustified and I also characterized it as dangerous...The nuclear sabre rattling is part of the picture which has made it necessary for NATO to adapt, to increase the readiness of our forces, the preparedness of our forces, to have increased military presence in the eastern part of the Alliance with more ships at sea, planes in the air and troops on the ground on a rotational basis. And it’s also the reason why we are establishing the new small headquarters, the high readiness of our forces...As we have stated many times we will still rely on deterrence in NATO which is a mix of conventional

²⁶⁹ Sama, s. 178–180.

forces, missile defence and nuclear forces and that will also be the case in the future.”²⁷⁰

Stoltenbergin lausunto sanoo oikeastaan kaiken oleellisen tämän hetken transatlanttisesta pelotteesta tai ainakin siitä, mitä halutaan tuoda julkisuuteen. Nato ei Venäjän ”sapelin heiluttelusta” ja ydinaseretoriikan lisääntymisestä huolimatta halua korostaa omia ydinasevalmiuksiaan, vaan vastaa *konventionaalisilla* keinoilla, mikä on loogista ottaen huomioon Naton vaikuttavat tavanomaiset kyvyt. Lopuksi Stoltenberg kuitenkin muistuttaa ydinasepelotteenkin olemassaolosta, ikään kuin tuodakseen esiin sen, että kaikesta huolimatta ydinaseetkin ovat edelleen myös Naton keinovalikoimassa.

Steven Pifer (2015) tuokin osuvasti esiin muun muassa B61- postuurin merkityksen Naton pelotteelle tänä päivänä, johon tämänkin raportin perusteella voi yhtyä. Nato pyrkii osoittamaan, että sillä on edelleen valmius käyttää ydinaseita strategisen tason alapuolella ja mikäli näin kävisi, se olisi merkki vastustajalle kriisin mahdollisesta kärjistymisestä ”strategiselle tasolle”, jolloin olisi aika perääntyä.²⁷¹ Valitettavasti vain Piferin päättely ei kannata tätä pidemmälle: Naton taktisen ydinaseistuksen suorituskyky ja edellytykset toimia voimanlähteenä – sotilaallisena katalyyttinä – ovat heikot osoitetuista suorituskykyvajeista, maantieteestä ja muista olosuhteista johtuen.

Jos vielä palataan Stoltenbergin lausuntoon, löydetään siitä hyvinkin realistinen tilanteenkuvaus: jos jätetään mahdollinen provokaation välttäminen pois laskuista, kertoo konventionaalisten keinojen hyvinkin tarkka sisällyttäminen vastaukseen ensisijaisina keinoina karua kieltään – Natolla ei yksinkertaisesti ole tällä hetkellä (enää) sellaista ydinasekeinovalikoimaa eli asetyyppejä, jolla voitaisiin vastata yksityiskohtaisesti tai joustavasti vastustajan retoriikkaan, saatikka edes ajatella minkäänlaista eskalaatio-dominanssia. Käytännössä ydinasepelotteessa joudutaan siis turvautumaan lähes suoraan strategisen pelotteen mahdollistamaan ”yleisempään” uhkaan.

Kun arvioidaan transatlanttista pelotetta työn toisen pääkysymyksen suhteen, eli pelotteen käyttöarvoa liittouman voimanlähteenä, voidaan todeta, että pelotteella ei ole tällä hetkellä roolia operatiivisena voimanlähteenä. Nato luottaa ja julkituo sotilaallisen toimintakykynsä

²⁷⁰ Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg ahead of the NATO Defence Ministers meetings. http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_120869.htm (viitattu 12.7.2015)

²⁷¹ Pifer, Steven. (2015). Russia's Rising Military: Should the U.S. Send More Nuclear Weapons to Europe? *The National Interest*, July 21, 2015. <http://www.nationalinterest.org/feature/russias-rising-military-should-the-us-send-more-nuclear-13381> (viitattu 21.7.2015).

osalta korostetusti konventionaalisen voiman ja osittain ohjuspuolustuksen suorituskykyä. Naton Eurooppaan sijoitetun *burden-sharing* ydinaseistuksen roolia ei käytännössä tuoda esiin lainkaan. Ydinaseet on kylmästä sodasta poiketen eriytetty *sodankäynnistä*, eikä niillä toisaalta ole myöskään luvussa 4 osoitetun perusteella mahdollista käydä menestyksekkäästi sotaa, eikä näin ollen toimia myöskään operatiivisena voimanlähteenä.

Tiivistetysti voidaankin todeta, että Naton ydinasepelote sen Eurooppaan sijoitetun komponentin osalta on ajautunut reilussa kahdessa vuosikymmenessä, pitkälti yksipuolisten omien toimien seurauksena, sotilaallisen käyttöarvon kannalta alennustilaan. Pelotteen perustekijöistä (kapasiteetti, uskottavuus, viestintä) mikään ei täyty tyydyttävällä tasolla. Kapasiteetti on liian pieni ja uskottavuutta ei lisää se, että todellinen mahdollisuus aseiden käyttöön sotataidollisesti on olematon, johtuen pommien maaliin saattamisen menetelmästä, joka lähentelee itsemurhatehtävää nykyaikaisella taistelukentällä. Aseilla on enää hyvin pitkälle poliittinen merkitys liittouman koheesion ja turvatakuiden ilmentymänä. Tämä on tuotu esiin paitsi asiantuntija-arvioissa, myös korkealla virkamiestaholla: Vuonna 2010 Yhdysvaltain puolustushaarakomentajien silloinen varapuheenjohtaja ja entinen STRATCOM:n komentaja, kenraali James Cartwright totesi, että Yhdysvaltain Eurooppaan sijoitetuille ydinaseille ei ole sotilaallisia tehtäviä, joita ei voitaisi toteuttaa joko strategisilla ydinasevoimilla tai konventionaalisilla asevoimilla²⁷².

Virallisten lausuntojen mukaan myöskään aseiden lisäämistä tai uudelleen sijoittelua Euroopassa ei harkita, riippumatta Venäjän toimista. Naton silloinen pääsihteeri Anders Fogh Rasmussen totesi toukokuussa 2014, kun lehdistötilaisuudessa kysyttiin Ukrainan kriisin vaikutuksista esimerkiksi Naton ydinaserakenteisiin:

*"At this stage, I do not foresee any NATO request to change the content of the NATO-Russia founding act".*²⁷³

Viimeisimmän puolustusministerikokouksen yhteydessä pääsihteeri Stoltenberg tyytyi toteamaan lakonisesti:

²⁷² Council on Foreign Relations. (2010). *Transcript: Nuclear Posture Review*.

<http://www.cfr.org/proliferation/nuclear-posture-review/p21861> (viitattu 12.7.2015).

²⁷³ <http://www.reuters.com/article/2014/05/19/us-ukraine-crisis-rasmussen-idUSBREA4I0GQ20140519> (viitattu 12.7.2015)

“We are carefully assessing the implications of what Russia is doing, including its nuclear activities... We do not seek confrontation, and we do not want a new arms race... we want to keep our countries safe... this is our job”

Tämän jälkeen pääsihteeri painotti nopeasti Naton varautumista hybridisodankäyntiin ja tavanomaisen valmiuden “keihäänkärkijoukkojen” sekä suunniteltujen Itä-Euroopan ja Baltian vahvistusten kehittämistä.²⁷⁴

Naton ydinasepelotteen merkitys, sekä strategisen että Eurooppaan sijoitetun voiman osalta, liittouman voimanlähteenä ja kokonaispelotteen osana on toki poliittis-strategisella tasolla huomattavasti korkeammalla kuin operatiivisen tason näkökulmasta. Nato ei kuitenkaan, kuten esimerkiksi pääsihteerien yllä olevat kolme lausuntoa osoittavat, korosta tai käytä liittouman ydinasevoimaa käytännön poliittisena työkaluna. Tähän on kaksi syytä.

Ensimmäinen syy liittyy liittouman tarkoitukseen, luonteeseen ja organisaatioteorioihin. Liberaalis-demokraattisen yhteisön perusluonteeseen kuuluu, kuten Morgan (2003) perustelee, puolustuksellisuus, ei aggressiivisuus turvan hakemismenetelmänä. Ydinasepelotteen korostaminen ei varmasti saisi kovin laajaa kannatusta Naton, varsinkaan sen länsi-eurooppalaisten jäsenmaiden piirissä. Lagerstam (2005) on Glenn Snyderin kirjoituksiin perustuen tulkinut valtioiden toiminnan liitoissa perustuvan *liittopeliin* (liiton sisäinen) ja *vastustajapeliin* (toiminta suhteessa ulkopuolisiin). Molempiin peleihin kuuluu sekä *yhteistyö-* että *hylkäysstrategia*.²⁷⁵

Valtioiden ja sitä kautta koko liiton toiminta näissä peleissä onkin jatkuvaa tasapainottelua. *Liittopelissä* yhteistyöstrategian painottaminen, eli oma merkittävä tuki ja panos liiton strategiseen valtavirtaan, antaa vahvan suojan ja ymmärryksen liittolaisilta vähentäen heilleillejätön uhkaa, mutta vastaavasti kaventaa omaa toimintavapautta. Hylkäysstrategiassa omat tavoitteet korostuvat ja vaikutukset taas ovat päinvastaiset. *Vastustajapelissä* puolestaan yhteistyöstrategia voi johtaa jännityksen vähenemiseen sovittelevan ja provokaatiota välttelevän toiminnan kautta, mutta pahimmillaan se voidaan vastustajan toimesta tulkita myös myöntyväisyyspolitiikaksi. Hylkäysstrategia taas painottaa kovia keinoja; tinkimättömyyttä, vastarintaa ja pelotetta – jolloin uskottava pelote saattaa muo-

²⁷⁴ http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_120993.htm?selectedLocale=en (viitattu 13.7.2015)

²⁷⁵ Lagerstam, Kaarle. (2005). *Naton muutos. Tutkimus Naton sotilaallisen rakenteen kehittämiseen vaikuttaneista tekijöistä kylmän sodan jälkeen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 1, strategian tutkimuksia No 22. Helsinki: Edita Prima, s. 41–43.

dostua pakottaen vastustajan perääntymään, mutta toisaalta se johtaa myös lisääntyvään jännitykseen ja jopa sotaan.

Naton kannalta vaikeus onkin valita erityisesti vastustajapeliin sopiva strategia suhteessa Venäjään ja ydinasepelotteeseen. Tällä hetkellä näyttää siltä, että ydinpelotteeseen liittyvissä puheissa ja virallisissa teksteissä korostetaan provokaation eli hylkäysstrategian välttämistä, mutta toisaalta tavanomaisen pelotteen osalta on jo otettu askelia *Readiness Action Planin* toimeenpanon myötä kohti hylkäysstrategiaa. Kysymys kuuluukin, voidaanko ydinpelotteen osalta pitäytyä yhteistyöstrategiassa kuinka kauan, varsinkin kun Venäjä näyttää kaikin tavoin noudattavan vain hylkäysstrategian mukaisia tinkimättömiä toimia?

Toinen syy on sotataidollinen ja tekninen. Nykyaikaiseen sodankäyntiin ja esimerkiksi Venäjän aktiivisesti toteuttamiin sota-alempiasteisiin keinoihin – informaatiovaikuttamiseen ja muihin ”hybridikeinoihin” – on yksinkertaisesti liian vaikeaa vastata jäykällä ydinasepelotteella, jonka työkalut eli aseet ovat suurelta osin lisäksi strategisia kostoaseita. Naton ydinasepelote – ei Eurooppaan sijoitettu eikä strateginen – ole estänyt Venäjää vaikuttamasta vaikkapa Baltian maihin informaationsodankäynnin keinoin. Tai korostamasta oman ydinaseistuksensa tilaa ja merkitystä. Venäjä siis toimii laskelmoidusti ja uskoo, että ainakaan Naton ydinasepelote ei ”aktivoidu” käytännön toimenpiteiksi. Tähän liittyen on helppo yhtyä esimerkiksi Tom Sauerin kritiikkiin Naton ydinaseiden tarpeettomuudesta Euroopassa ja ydinasetabun, eli aseiden käyttämättömyyden, säilymisestä. Sauerin mukaan on täysin tarpeetonta säilyttää Euroopassa pientä määrää ydinaseita, kun niillä ei käytännön merkitystä tunnu Venäjän toimille olevan. Sauerin kritiikki ei ole täysin ongelmaton; myöskään tavanomainen pelote tai yleensäkin Naton ”*appropriate mix of capabilities*” ei ole estänyt Venäjää jatkamasta aggressiivishenkistä politiikkaansa.

Kaikista heikkouksistaan huolimatta fundamenttina Natossa säilyy ydinasepelotteen ylläpito, myös Eurooppaan sijoitetun aseistuksen osalta, jotta transatlanttisen linkin ja Yhdysvaltojen laajennetun pelotteen takuut eivät poliittisesti heikkene. Seuraava luonnollinen tarkastelupiste ja mahdollinen muutostekijä Euroopan ydinasepostuurin kokonaisuudessa lienee 2020- ja 2030-luvuilla, kun DCA-kalustoa on uusittava. Se, että jotkut *burden-sharing* -maista eivät kaksoiskäyttökykyiseen kalustoon päätyisikään, ei automaattisesti tarkoita ydinaseistuksen vähentämistä Euroopasta. Yhdysvalloilla on valmius ottaa sen sijoittamat ydinaseet täyteen kontrolliinsa. Tätä ennen on vaikea nähdä nykyisessä kiristyneessä

tilanteessa ainakaan aseiden poisvetämistä, mutta toisaalta myöskään ydinasekilpailun kärkeistyminen saatikka ydinaseiden harkittu käyttö Euroopassa on myös kaukainen visio; nykytilanne on kuitenkin vielä kaukana kylmän sodan aikaisista jännitteistä. Tosin samaan aikaan voidaan esittää myös arvio, että nykytilanne on kylmän sodan järjestelmää ja sen ”vakiintunutta” pelotetilannetta epävakampi.

Merkittävimmät ristiriidat Naton Eurooppaan sijoitetun ydinaseistuksen osalta liittyvät aseiden todelliseen käyttöarvoon – ne eivät anna pelotteeseen juuri lisäarvoa eivätkä myöskään täytä edellytyksiä voimanlähteenä toimimiselle. Kun tämä yhdistetään niiden vaatimiin kustannuksiin ja muihin järjestelyihin sekä erityisesti *burden-sharing* -maiden sisäpoliittisiin paineisiin, riittää Natolla ja sen jäsenmaiden hallituksilla jatkossakin perusteltavaa aseiden säilyttämisen suhteen. Tarpeellisuuteen liittyy myös Naton osittainen epäonnistuminen pelotteen viestinnässä. Ydinasepelotteen ja erityisesti sen eurooppalaisen osion tarpeellisuuden viestintä on luisunut kylmän sodan päättymisen jälkeen liiallisen salaperäisyyden verhoamaksi – mitään kovin yksityiskohtaista, jos yleensäkin mitään, aseiden tarpeellisuudesta ja Naton noudattamasta opista ei ole lausuttu julkisuuteen. Tämä on osaltaan heikentänyt pelotteen transatlanttisen linkin uskottavuutta.

Kokonaisuutena tutkimus on osoittanut, että Nato on kylmän sodan päättymisen jälkeen epäonnistunut erityisesti taktisen ydinaseistuksensa suhteen toimintaympäristön tulkinnaissa, kun sitä tarkastellaan realistisen turvallisuus- ja valtahakuisuuden kannalta. Vaikka Venäjä ei mitä todennäköisimmin aloita ydinsotaa, on Nato ajanut itsensä ei-strategisten ydinaseiden osalta tilanteeseen, jossa sen keinot, eli ydinaseiden määrä ja tyypit, ovat vähissä suhteessa eurooppalaista turvallisuusympäristöä ja vakautta heiluttavan valtion *uhkapotentiaaliin*. Epäsuhta sekä taktisen ydinaseistuksen suorituskäytännössä että ainakin vielä toistaiseksi myös määrässä on liian edullinen Venäjälle, vähintään siihen saakka, kunnes Venäjän nykyiset ydinkärjet vanhentuvat.

Yksi merkittävä syy mainittuun virhearvioon on, että Nato (ja länsimaat) ovat erityisesti 1990-luvulla luottaneet liiaksi Venäjän rationaalisuuteen, olettaen että sillä olisi yhtäläinen tarve esimerkiksi taktisen ydinaseistuksen vähentämiseen. Näyttää siltä, että kylmän sodan päättymisen tuottamassa tunteessa unohdettiin peloteteoroiden rationaalisuuteen liittyvä peruskritiikki. Naton oma rationaalisuuden määritelmä, normit ja arvot erityisesti Euroopan tilanteesta ja sinne sijoitettujen aseiden vähentämisen puolesta sitoivat liiaksi ajattelua synnyttäen näin peili-ilmiön (*mirror imaging*), jossa todella oletettiin liikaa

asioita. Kuten Keith Payne (2001) toteaa; kriisit syntyvät usein rationaalisuusolettamuksien murentumista, yllätyksistä²⁷⁶. Viimeistään Krimin ja sitä seuranneen Ukrainan konfliktin sekä Venäjän aggressiivisten toimien myötä on tapahtunut ainakin jonkinasteinen rationaalisuusolettamuksen murentuminen, johon Nato on toistaiseksi *reagoinut* tavanomaisen asevoiman valmiuden kehittämisellä. Tämä konventionaalisen pelotteen käyttö on luonnollisesti järkevää, koska Natolla on edelleen merkittävä etuasema tavanomaisissa suorituskyvyissä Venäjään verrattuna.

Naton olisi tarpeen käynnistää perusteellinen keskustelu ydinasepelotteen tarpeesta ja olemuksesta erityisesti Euroopassa. Mikäli keskustelut käydään strategisten konseptien laatimisaikataulujen yhteydessä, kuten pääosin tähän saakka on toimittu, muodostuu aikaväli liian pitkäksi, jotta ydinasepelotteella olisi edellytyksiä edes reagoida nopeastikin muuttuvaan turvallisuusympäristöön. Natossa on kyllä säännöllistä keskustelua ydinasepelotteesta ja politiikasta esimerkiksi vuosittain järjestettävässä *NATO Nuclear Policy Symposium -seminaarissa*²⁷⁷ ja puolustusministerikokouksissa, mutta lopputulemista kerrotaan julkisuuteen erittäin vähän.

Viimeisimmästä puolustusministerikokouksesta saatujen viitteiden mukaan keskustelu saattaisi olla tiivistymässä; Nato saattaa aikaistaa seuraavan NPG:n kokoontumista jo tälle vuodelle, samalla harkitaan mahdollisuutta ottaa ydinasekomponentti jälleen osaksi Naton muuta sotilaallista harjoitustoimintaa ja Venäjänkin ydinasetoimintaan sekä sen vaikutuksiin Natolle ollaan suhtautumassa entistä vakavammin.²⁷⁸ Nähtäväksi jää, miten nämä suunnitelmat implementoituvat ja miten niistä kerrotaan julkisuuteen. Varsovan tuleva huippukokous vuonna 2016 määrittelee toivottavasti suuntaa nykyistä selkeämmin myös ydinasepolitiikan osalta.

²⁷⁶ Payne (2001), s. 7–15.

²⁷⁷ http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_113588.htm?selectedLocale=en (viitattu 14.7.2015)

²⁷⁸ Nato to review nuclear weapon policy as attitude to Russia hardens. *The Guardian*, 24 June 2015. <http://www.theguardian.com/world/2015/jun/24/nato-to-review-nuclear-weapon-policy-as-attitude-to-russia-hardens> (viitattu 15.7.2015)

Naton ydinasepelotteeseen liittyvää (julkista) debattia on hallinnut väittely Eurooppaan sijoitettujen aseiden säilyttämisen tai poistamisen välillä. Tämä ei ole johtanut lopulta muuhun kuin eräänlaiseen lamautumiseen ja *status quon* säilyttämiseen, kun muitakaan vaihtoehtoja ei ole tarjolla tai tuotu esille. Nato ei ole tutkimuksen valossa riittävän omaaloitteisesti kehittänyt omaa ydinasepelotettaan sekä ydinaseoppiaan Euroopan ja transatlanttisen linkin suhteen, vaan se on keskittynyt julkituomaan ydinaseiden merkityksen vähentämistä sekä tämän riippuvuutta Venäjän toimista. Ydinaseiden merkityksen ja aseiden vähentäminen on hieno tavoite, mutta realismin määrittelemässä maailmassa vaaditaan enemmän – Naton olisi kyettävä ensisijaisesti myös uudistamaan nykyistä selkeämmin omaa ydinasepolitiikkaansa -ja doktriiniaan. Peloteopin ja sillä haluttavan vaikutuksen tulisi olla niin selkeä, että sen avulla pystyttäisiin määrittämään tarvittava aseistus – ei toisinpäin. Joka tapauksessa nykyinen turvallisuustilanne, Venäjän hyökkäyksellinen puhe ydinaseistuksesta ja Naton haasteet oman ydinasestrategian ja -doktriinin kehittämisessä tarjoavat jatkoseurannan sekä -tutkimuksen aiheita myös tulevinä vuosina. Ydinaseiden ja ydinpelotteiden aikakausi ei ole vielä ohi.

LÄHTEET

1. JULKAISTUT LÄHTEET

Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization. (2010). Naton julkaisu.

Saatavilla http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf (tulostettu 3.2.2015)

The Alliance's Strategic Concept. (1999). Naton julkaisu. Saatavilla

http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm (tulostettu 25.2.2015)

The Alliance's New Strategic Concept. (1991). Naton julkaisu.

Saatavilla http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm (tulostettu 25.2.2015)

Andreasen, Steven & Chalmers, Malcolm and Williams, Isabelle. (2010). *NATO and Nuclear Weapons - Is a New Consensus Possible?* RUSI Occasional Papers.

Saatavilla https://www.rusi.org/downloads/assets/NATO_and_Nuclear_Weapons.pdf (viitattu 8.4.2015).

Arbatov, Alexei & Dvorkin, Vladimir, with Evseev, Vladimir. (2006). *Beyond Nuclear Deterrence: transforming the U.S.–Russian Equation.* Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace.

Arms Control Association. (2014). *The Unaffordable Arsenal: Reducing the Costs of the Bloated U.S. Nuclear Stockpile.*

Saatavilla http://www.armscontrol.org/reports/The-Unaffordable-Arsenal-Reducing-the-Costs-of-the-Bloated-US-Nuclear-Stockpile/2014/10/Section_one#Figure_F (tulostettu 27.4.)

Aspects of NATO. Defence policy. (1969). NATO Information Service.

Saatavilla http://archives.nato.int/uploads/r/null/1/3/137560/0155_Aspects_of_NATO-Defence_Policy_1969_ENG.pdf (tulostettu 18.2.2015)

Berg, Bruce L. (2007). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Boston: Pearson Education.

Военная доктрина Российской Федерации, 5 февраля 2010 года. Englanninkielinen käännös. http://news.kremlin.ru/ref_notes/461 (viitattu 13.8.2012).

Brodie, Bernard (ed.). (1946). *The Absolute Weapon: Atomic Power and World Order*. Yale Institute of International Studies. New York: Harcourt, Brace and Company.

Basrur, Rajesh M. (2008). *South Asia's Cold War- Nuclear weapons and conflict in comparative perspective*. Oxon & New York: Routledge.

Baylis, John & Booth, Ken (eds.). (1987). *Contemporary Strategy. Vol. 1*. Lontoo: Croom Helm.

Bunn, Matthew. (2010). *Securing the Bomb 2010*. Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard University.

Bunn, M. Elaine. (2007). Can Deterrence Be Tailored? *Strategic Forum, No 225, January 2007*. Institute for National Strategic Studies, National Defense University.

Bundy, McGeorge. (1979). The Future of Strategic Deterrence. *Survival, Vol. 21, No.6*.

Carlsnaes, Walter & Risse, Thomas & Simmons, Beth A. (eds.) *Handbook of International Relations*. Lontoo: Sage.

Chalmers, Malcolm. (2013). Towards the UK's Nuclear Century. *RUSI Journal, December 2013, Vol. 158, No. 6*, s. 18–28.

von Clausewitz, Carl. (1832). *Sodankäynnistä*. Suomentanut Heikki Eskelinen (1998). Smedjebacken: Arthouse.

Department of Defense: *Fiscal Year (FY) 2016 President's Budget Submission. Justification Book Volume 2 of 3. Research, Development, Test & Evaluation, Air Force*

Vol-II. Saatavilla <http://www.saffm.hq.af.mil/shared/media/document/AFD-150309-010.pdf> (tulostettu 27.4.2015)

Deterrence and Defence Posture Review. (2012). Naton julkaisu.

Saatavilla http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87597.htm?selectedLocale=en (tulostettu 31.3.2015).

Final Communiqué, Issued at the Ministerial Meeting of the North Atlantic Council. Naton julkaisu. Saatavilla <http://www.nato.int/docu/pr/1996/p96-165e.htm> (viitattu 30.3.2015)

Forss, Stefan. (2006). *Yhdysvaltain ydinasepolitiikka*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 2, tutkimusselosteita no 34. Helsinki: Edita Prima.

Forss, Stefan; Kiianlinna, Lauri; Inkinen, Pertti & Hult, Heikki. (2011). *Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 2: tutkimusselosteita No 47. Helsinki: Edita Prima.

Frankel, Benjamin (ed.) (1996). *Roots of Realism*. Lontoo: Frank Cass

Freedman, Lawrence. (1981). *The Evolution of Nuclear Strategy*. Lontoo: The MacMillan Press.

Freedman, Lawrence. (1986). The First Two Generations of Nuclear Strategists”. Teoksessa Paret, Peter (ed.). *Makers of Modern Strategy. From Machiavelli to the Nuclear Age*. Oxford: Oxford University Press.

Freedman, Lawrence. (1998). *The Revolution in Strategic Affairs*. The International Institute for Strategic Studies, Adelphi Paper 318. Oxford: Oxford University Press.

Freedman, Lawrence. (2000). Does Deterrence Have a Future? *Arms Control Today*, October 2000. Saatavilla http://www.armscontrol.org/act/2000_10/detoc00 (viitattu 8.1.2013).

French White Paper on Defence and National Security 2013. Saatavilla

http://www.rpfFrance-otan.org/IMG/pdf/White_paper_on_defense_2013.pdf?572/67a412fbf01faadf4bbac1e9126d2e32f03f0bc0 (tulostettu 15.5.2015)

Glaser, Charles L. (2010). *Rational Theory of International Politics- The Logic of Competition and Cooperation*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Gray, Colin S. (1998). *Explorations in Strategy*. Westport, CT: Praeger.

Hallams, Ellen. (2009). The Transatlantic Alliance Renewed: The United States and NATO Since 9/11. *Journal of Transatlantic Studies* no.1, 2009.

Herz, John. (1950). Idealist Internationalism and the Security Dilemma. *World Politics* Vol. 2, No.2.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Hämeenlinna: Tammi.

Hollis, M. & Smith, S. (1990). *Explaining and Understanding in International Relations*. Oxford: Oxford University Press.

Horowitz, Liviu. (2014). Why do they want American Nukes? Central and Eastern European positions regarding US nonstrategic nuclear weapons. *European Security*, 2014, Vol. 23, No. 1, s. 73–89.

House of Commons, Defence Committee. (2007). *The Future of the UK's Strategic Nuclear Deterrent: the White Paper, Government Response to the Committee's Ninth Report of Session 2006-07*. Eleventh Special Report of Session 2006-07. May 22, 2007. <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200607/cmselect/cmdfence/551/551.pdf> (viitattu 6.4.2015)

Howard, Michael & Paret, Peter (eds). (1984). *On War [Vom Krieg]*. New Jersey: Princeton University Press.

Huhtinen, Aki-Mauri & Toiskallio, Jarmo (toim.). *Maanpuolustuskorkeakoulu – kehittyvä sotatieteellinen yliopisto: professori Mikko Viitasalon juhlakirja*.

Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki: Edita Prima.

Jackson, Robert & Sørensen, Georg. (2007). *Introduction to International Relations. Theories and approaches*. Oxford: Oxford University Press.

Jervis, Robert. (1979). Deterrence Theory Revisited. *World Politics* 31 (January 1979).

Jervis, Robert. (1990). *The Meaning of the Nuclear Revolution*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Jervis, Robert. (2005). *American Foreign Policy in A New Era*. London: Routledge.

Kahn, Herman. (1965). *On Escalation – Metaphors and Scenarios*. Hudson Institute. New York: Praeger.

Karl, David J. (1996). Proliferation Pessimism and Emerging Nuclear Powers. *International Security*, Vol. 21, No. 3. (Winter 1996-1997).

Keohane, R.O. (1971). The big influence of small allies. *Foreign Policy*, 2/71 (spring), s. 161–182

Kerttunen, Mika. (2010). Kuinka sota voitetaan. Sotilasstrategiasta ja sen tutkimisesta. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 2: tutkimusselosteita No 45. Helsinki: Edita Prima.

Knopf, Jeffrey W. (2002). Recasting the Optimism/Pessimism Debate. *Security Studies*, Vol. 12, No. 1 (Autumn 2002).

Kristensen, Hans M. (2005). U.S. Nuclear Weapons in Europe A Review of Post-Cold War Policy, Force Levels, and War Planning. Natural Resources Defense Council. Saatavilla <https://www.nrdc.org/nuclear/euro/euro.pdf> (tulostettu 7.4.2015).

Kristensen, Hans M. (2012). *Non-Strategic Nuclear Weapons*. Federation of American Scientists (FAS), Special Report No 3. Saatavilla e-julkaisuna http://www.fas.org/docs/Non_Strategic_Nuclear_Weapons.pdf (tulostettu 6.4.2015).

Kristensen, Hans M.; Norris, Roberts S. (2014). Russian nuclear forces, 2014. Nuclear notebook. *Bulletin of the Atomic Scientists 2014, Vol. 70(2)*, s. 75–85.

Kristensen, Hans M. ja Norris, Robert S. (2014). The B61 family of nuclear bombs. *Bulletin of the Atomic Scientists 2014, Vol. 70(3)*, s. 79–84.

Kristensen, Hans M. and Norris, Robert S. (2015). US Nuclear Forces, 2015. Nuclear Notebook, *Bulletin of the Atomic Scientists 2015, Vol. 71(2)*.

Kroenig, Matthew. (2009). *Beyond Optimism and Pessimism: The Differential Effects of Nuclear Proliferation*. Working Paper. Managing the Atom Project, Belfer Center for Science and International Affairs. November 2009.

Lagerstam, Kaarle. (2005). *Naton muutos. Tutkimus Naton sotilaallisen rakenteen kehittämiseen vaikuttaneista tekijöistä kylmän sodan jälkeen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos. Julkaisusarja 1, strategian tutkimuksia No 22. Helsinki: Edita Prima.

Lavoy, Peter R. (1995). The Strategic Consequences of Nuclear Proliferation. *Security Studies, Vol. 4, No.4* (Summer 1995).

Lindley-French, Julian. (2007). *The North Atlantic Treaty Organization. The Enduring Alliance*. Routledge Global Institutions. Lontoo: Routledge.

Lintonen, Raimo. (1996). *Johdatus kansainvälisen politiikan tutkimukseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 1, n:o 9. Helsinki.

Managing Change - NATO'S Partnerships and Deterrence in a Globalised World. (2011). NATO Supreme Allied Command Transformation & Alma Mater Studiorum Università di Bologna & Istituto Affari Internazionali. NATO - Academia Conference, June 2011

Mannermaa Mika. (1992). *Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus*. Helsinki: VAPK-kustannus.

Mannermaa Mika. (1999). *Tulevaisuuden hallinta – Skenaariot strategiatyöskentelyssä*. Porvoo: WSOY.

Marsh, David & Stoker Gerry (eds.). *Theory and Methods in Political Science*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Mearsheimer, John J. (1990). Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War *International Security, Vol. 15, No. 1* (Summer 1990).

Metsämuuronen, Jari. (2008). *Laadullisen tutkimuksen perusteet*. International Methelp Ky. Jyväskylä: Gummerus.

Morgan, Patrick M. (2003). *Deterrence Now*. Cambridge Studies in International Relations. New York: Cambridge University Press.

Morgenthau, Hans J. (1961). *Politics among Nations*. New York: Alfred A. Knopf.

Mullen, Michael. (2008). It's Time for a New Deterrence Model. *Joint Forces Quarterly* 51 no. 4. (4th quarter 2008).

NATO 2020: Assured security; dynamic engagement - Analysis and recommendations of the group of experts on a new strategic concept for NATO. (2010). Naton julkaisu. http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2010_05/20100517_100517_experts_report.pdf (tulostettu 6.2.2015).

NATO's Positions Regarding Nuclear Non-Proliferation, Arms Control and Disarmament and Related Issue. (2009). Naton julkaisu, s. 3. Saatavilla http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_topics/20091022_NATO_Position_on_nuclear_nonproliferation-eng.pdf (viitattu 30.3.2015).

NATO Standardization Agency. (2011). *ALLIED JOINT DOCTRINE DEVELOPMENT AAP-47(A)*, s. 3-1. <http://nsa.nato.int/nsa/zPublic/ap/AAP-47%28A%29.pdf> (viitattu 1.9.2012).

NATO Standardization Agency. (2012). *AAP-06 Edition 2012 Version 2, NATO GLOSSARY OF TERMS AND DEFINITIONS (ENGLISH AND FRENCH)* <http://nsa.nato.int/nsa/zPublic/ap/aap6/AAP-6.pdf> (viitattu 13.8.2012).

NATO Standardization Agency. (2014). *AAP-06 Edition 2014, NATO GLOSSARY OF TERMS AND DEFINITIONS (ENGLISH AND FRENCH)*, s. 2-C-3. <http://nso.nato.int/nso/zPublic/ap/aap6/AAP-6.pdf> (viitattu 3.2.2015).

Nichols, Tom & Stuart, Douglas & McCausland, Jeffrey D. (eds.). (2012). *Tactical Nuclear Weapons and NATO*. US Army War College, Strategic Studies Institute.

The North Atlantic Treaty (Washington Treaty). Saatavilla http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm (tulostettu 22.2.2015)

Ogilvie-White, Tanya. (2011). *On Nuclear Deterrence. The Correspondence of Sir Michael Quinlan*. The International Institute for Strategic Studies (IISS). Adelphi Series 421–23. London: Routledge.

Paul, T. V. & Morgan, Patrick M. & Wirtz, James J. (eds.). *Complex Deterrence*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Payne, Keith B. (2001). *The Fallacies of Cold War Deterrence and a New Direction*. Lexington, KY: The University Press of Kentucky.

Pifer, Steven. (2011). *Nato, Nuclear Weapons and Arms Control*. Foreign Policy at Brookings: Arms Control Series, Paper 7, July 2011.

PESUUNNOS, HF606. TLLIV. (2009). PVOPO F1.4.1: *Operatiivisen suunnittelun perusteet (FINGOP)*. Saatavissa puolustusvoimien asianhallintajärjestelmästä/ arkistosta.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.). (2011). *Menetelmäviidakon raivaajat*. Johtamistaidon opisto. Vantaa: Hansaprint.

Pynnöniemi, Katri; Mashiri, James. (2015). *Venäjän sotilasdoktriinit vertailussa. Nykyinen versio viritettiin kriisiajan taajuudelle*. FIIA Report 42, Ulkopoliittinen instituutti, Helsinki.

Raitasalo, Jyri. (2008). *Turvallisuusympäristön muutos ja Suomen puolustus*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 23. Helsinki: Edita Prima.

Raitasalo, Jyri & Sipilä, Joonas (toim.). *Sota – Teoria ja todellisuus. Näkökulmia sodan muutokseen*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 24. Helsinki: Edita Prima.

Rautala, Ari. (2014). *Venäjän sotilasreformi – asevoimien uusi ilme*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 4: työpapereita No 51. Tampere: Juvenes Print.

Rekkedal, Nils-Marius (toim. Mälkki, Juha). (2013). *Nykyaikainen sotataito - Sotilaallinen voima muutoksessa*. Neljäs uudistettu verkkopainos. Maanpuolustuskorkeakoulu, Helsinki 2013. Saatavissa http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/93813/Nykyaikainen_sotataito_verkkoversio_2013.pdf?sequence=2 (tulostettu 24.4.2015).

Sagan, Scott D. & Waltz, Kenneth N. (2003). *The spread of nuclear weapons – A debate renewed*. Second Edition. New York: Norton & Company.

Sauer, Tom. (2009). A Second Nuclear Revolution: From Nuclear Primacy to Post-Existential Deterrence. *The Journal of Strategic Studies*, Vol. 32, No. 5. (October 2009).

Seabury, Paul (ed). (1965). *The Balance of Power*. San Francisco: Chandler.

Securing Britain in an Age of Uncertainty: The Strategic Defence and Security Review. Saatavilla

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/62482/strategic-defence-security-review.pdf (tulostettu 14.5.2015).

Schelling, Thomas C. (1980). *The Strategy of Conflict*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Simpson, John. (2004). France, the United Kingdom and Deterrence in the Twenty-first Century. *Contemporary Security Policy*, Vol.25, No.1, s. 136–151.

Sivonen, Pekka. (1992). *Ydinasepelote Yhdysvaltain poliittisen vallankäytön muovaajana*. Ulkopoliittisen instituutin julkaisuja. Helsinki: Gummerus Kirjapaino.

Smith, Martin A. (2004). To neither use them nor lose them: NATO and nuclear weapons since the cold war. *Contemporary Security Policy*, Vol. 25, n:o 3, s. 524-544.

Stocker, Jeremy. (2007). *The United Kingdom and Nuclear Deterrence*. The International Institute for Strategic Studies, Adelphi Paper 386. Lontoo: Routledge.

Strange, Joe & Iron, Richard. (2005). *Understanding centers of gravity and critical vulnerabilities*. Department of War Studies, Swedish National Defence College.

Transatlantic Trends 2014 - key findings. German Marshall Fund of the United States. Saatavilla http://trends.gmfus.org/files/2012/09/Trends_2014_complete.pdf (tulostettu 10.2.2015).

Turner, Mike & Rogers, Mike. (2015). *The U.S. Must Take Immediate Action to Change Putin's Calculus. Letter to Secretary Hagel, Secretary Kerry*.
http://turner.house.gov/sites/turner.house.gov/files/wysiwyg_uploaded/January%2022%2C%202015%20Turner%2C%20Rogers%20Letter%20to%20Secretary%20Hagel%2C%20Secretary%20Kerry_1.pdf (viitattu 29.4.2015).

United States Government Accountability Office. (2011). *DOD and NNSA Need to Better Manage Scope of Future Refurbishments and Risks to Maintaining U.S. Commitments to NATO*. Saatavilla <http://www.gao.gov/assets/320/317883.pdf> (viitattu 7.4.2015).

Visuri, Pekka. (1997). *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*. Juva: WSOY.

Waltz, Kenneth N. (1979). *The Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill.

Waltz, Kenneth N. (1981). *The Spread of Nuclear Weapons: More May be Better*. The International Institute for Strategic Studies. Adelphi Paper 171. London.

Waltz, Kenneth N. (1990). Nuclear Myths and Political Realities. *American Political Science Review* 84, no. 3 (September 1990).

Willmott, H.P. (1989). *The Great Crusade: A New Complete History of the Second World War*. New York: Free Press.

Wilson Ian H. (1978). *Handbook of Futures Research*. Lontoo: Greenwood Press.

Yost, David S. (2011). The US debate on NATO nuclear deterrence. *International Affairs* 87:6, s. 1401–1438.

2. INTERNET-LÄHTEET, UUTISPALVELUT JA LEHDISTÖ

Armed Services Committee

- *H.R. 1735—FY16 National Defense Authorization Bill, Chairman Marks*
<http://docs.house.gov/meetings/AS/AS00/20150429/103288/BILLS-114HR1735ih-FC.pdf> (viitattu 29.4.2015)
- *Full Committee Hearing on “How is DOD responding to Emerging Security Challenges in Europe?”*
<http://docs.house.gov/meetings/AS/AS00/20150225/103011/HHRG-114-AS00-Wstate-BreedloveUSAFP-20150225.pdf> (viitattu 29.4.2015)

Arms Control Association

[<http://www.armscontrol.org>]

Atlantic Council

[<http://www.atlanticcouncil.org>]

BBC News

- Presidentti Obaman puhe “ydinaseettomasta maailmasta” Prahassa 5.4.2009.
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/7983963.stm> (viitattu 12.11.2012)

British-American Security Council (BASIC)

- <http://www.basicint.org/updates/2014/tacnukes-news-no-9> (viitattu 30.4.2015)

Business Insider UK

[<http://uk.businessinsider.com/>]

Bulletin of the Atomic Scientists

- *Modernizing nuclear arsenals: Whether and how.*
<http://thebulletin.org/modernizing-nuclear-arsenals-whether-and-how7881> (viitattu 30.4.2015)

Center for Arms Control and Non-Proliferation

- *Fact Sheet: The B61 Life Extension Program.*
http://armscontrolcenter.org/publications/factsheets/fact_sheet_b61_life_extension_program/ (viitattu 27.4.2015)
- *Fact Sheet: Government, Former Government Officials Agree: U.S. Nuclear Weapons Spending Plans Enormously Costly.*
http://armscontrolcenter.org/issues/nuclearweapons/articles/fact_sheet_government_officials_agree_us_nuclear_weapons_spending_plans_enormously_costly/
(viitattu 29.4.2015)

CNN News

[<http://edition.cnn.com/>]

Council on Foreign Relations

[<http://www.cfr.org/>]

Department of Defense

- *Fiscal Year (FY) 2016 President's Budget Submission. Justification Book Volume 2 of 3. Research, Development, Test & Evaluation, Air Force Vol-II.*

<http://www.saffm.hq.af.mil/shared/media/document/AFD-150309-010.pdf> (viitattu 27.4.2015)

- *FY 2016 Program Acquisition Cost by Weapon System.*
http://comptroller.defense.gov/Portals/45/documents/defbudget/fy2016/fy2016_Weapons.pdf (viitattu 28.4.2015)
- *NATO Security Investment Program (NSIP). Budget Justification for FY 2015 President's Budget, s.6. Saatavilla*
http://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/defbudget/fy2015/budget_justification/pdfs/11_NATO_Security_Investment_Program/NSIP_FY15_J-Book.pdf (viitattu 31.5.2015)
- *Nuclear Posture Review Report 2010*
<http://www.defense.gov/npr/docs/2010%20Nuclear%20Posture%20Review%20Report.pdf> (tulostettu 27.4.2015)
- *Quadrennial Defense Review 2014*
http://www.defense.gov/pubs/2014_Quadrennial_Defense_Review.pdf (tulostettu 28.4.2015)
- *Report on Nuclear Weapons Employment Strategy of the United States – Specified on Section 491 of 10 U.S.C.*
http://www.defense.gov/pubs/ReporttoCongressonUSNuclearEmploymentStrategy_Section491.pdf (tulostettu 28.4.2015)

Department of State

- Kerry, John. *Remarks at the 2015 Nuclear Nonproliferation Treaty Review Conference.* <http://www.state.gov/secretary/remarks/2015/04/241175.htm> (viitattu 30.4.2015)

Defense Technical Information Center (DTIC): Joint Electronic Library

[<http://www.dtic.mil/>]

Federation of American Scientists

[<http://www.fas.org>]

Friends Committee on National Legislation

- http://fcnl.org/issues/nuclear/Letter_on_Nuclear_Weapons_in_New_NATO_Nations.pdf (viitattu 30.4.2015)

Gazeta Wyborcza

- *An Open Letter to the Obama Administration from Central and Eastern Europe.*
http://wyborcza.pl/1,98817,6825987,An_Open_Letter_to_the_Obama_Administratio_n_from_Central.html (viitattu 31.3.2015)

Global Post

- <http://www.globalpost.com/dispatch/diplomacy/101202/nato-anders-fogh-rasmussen-interview-russia-start> (viitattu 9.2.2015)

Global Security

[<http://www.globalsecurity.org>]

Guardian

- *Barack Obama calls for 'reset' in US-Russia relations.*
<http://www.theguardian.com/world/2009/jul/07/barack-obama-russia-moscow-speech> (viitattu 31.3.2015)

Helsingin Sanomat

- *Venäjän ydinstrategia huolettaa Natoa.* <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1423029459167> (viitattu 9.2.2015)
- *Venäjä vahvistaa joukkojaan – armeija saa vuoden sisällä 50 uutta mannertenvälistä ydinohjusta.* <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1422586129552> (viitattu 10.2.2015)

International Business Times

- *Russia issues nuclear threat over Crimea and Baltic States, 2 Apr 2015.*
<http://www.ibtimes.co.uk/russia-issues-nuclear-threat-over-crimea-baltic-states-1494675> (viitattu 3.4.2015).

Kyodo News

- *U.S. military reviewing plan to diminish role of nuclear weapons, 25 Apr 2015.*
<http://english.kyodonews.jp/news/2015/04/349246.html> (viitattu 30.4.2015)

Missile Threat - A Project of the George C. Marshall Institute

[<http://missilethreat.com/>]

The National Interest

- <http://nationalinterest.org/feature/russias-new-military-doctrine-should-the-west-be-worried-11944> (viitattu 11.2.2015)
- Gard, Robert & Terryn, Greg. (2014). American Nuclear Strategy: The Case for a Minimal-Deterrence Policy. Dec 1, 2014.
<http://nationalinterest.org/feature/american-nuclear-strategy-the-case-minimal-deterrence-policy-11755> (viitattu 12.2.2015)

National Nuclear Safety Administration

- *Air Force Complete Successful B61-12 Life Extension Program Instrumented Flight Tests.*
<http://nnsa.energy.gov/mediaroom/pressreleases/b61-12-lep-instrumented-flight-tests>
(viitattu 28.4.2015)

North Atlantic Treaty Organization

[<http://www.nato.int>]

Nuclear Threat Initiative

[<http://www.nti.org>]

Oulun yliopisto

- Diskurssianalyttinen lähestymistapa
<http://herkules.oulu.fi/isbn9514264053/html/x523.html> (viitattu 7.11.2012.)

Reuters

- *Insight - Russia's nuclear strategy raises concerns in NATO.*
<http://uk.reuters.com/article/2015/02/04/uk-ukraine-crisis-russia-nuclear-insight-idUKKBN0L825A20150204> (viitattu 9.2.2015)

The Simons Foundation.

- *Global Public Opinion on Nuclear Weapons (2007).* Saatavilla
http://www.thesimonsfoundation.ca/sites/all/files/2007%20Poll%20on%20Global%20Public%20Opinion%20on%20Attitudes%20Towards%20Nuclear%20Weapons_0.pdf (viitattu 21.6.2015)

Spangdahlem Air Base

- <http://www.spangdahlem.af.mil/library/factsheets/factsheet.asp?id=7950> (viitattu 7.4.2015)

Stimson Center

[www.stimson.org]

The Times

[www.thetimes.co.uk]

The Washington Times

- Payne, Keith B. (2014). Shooting down minimum nuclear deterrence. Nov 4, 2014
<http://www.washingtontimes.com/news/2014/nov/4/payne-shooting-down-minimum-deterrence/> (viitattu 12.2.2015)

White House

- <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/06/19/fact-sheet-nuclear-weapons-employment-strategy-united-states> (viitattu 28.4.2015)
- <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/06/19/remarks-president-obama-brandenburg-gate-berlin-germany> (viitattu 28.4.2015)

3. MUUT LÄHTEET

Frolov, Andrey. (2014). *Russian Army in 2014 and Western Military District*. Centre for Analysis of Strategies and Technologies (CAST).

http://www.defmin.fi/files/2840/Andrey_Frolov_Russian_army_SPb_25_04_2014.pdf
(viitattu 9.7.2015).

Lavi, Henri. (2011). *Pakistanin ydinase ja pelote – Vaikutuksia Etelä-Aasian turvallisuusympäristöön*. Maanpuolustuskorkeakoulu, esiuupseerikurssin tutkimustyö, s. 70; 72. Saatavissa <http://www.doria.fi/handle/10024/74356>

Sivonen, Pekka. (2014). *Alustus taktisista ydinaseista ulkoministeriössä 3.4.2014.* Esitelmäteksti, tekijän hallussa.

Yleisesikuntaupseerikurssi 57 opintomatka Brysseliin 5.–8.5.2015. Keskustelupaneeli Naton puolustuspolitiikasta 5.5. Naton päämajassa. Muistiinpanot tekijän hallussa.

Yleisesikuntaupseeri 57 luentomateriaali. *Naton kehitys osana eurooppalaista turvallisuusyhteistyötä.* Samuli Puhakka, PVTIEDL, 4.5.2015. Materiaali tekijän hallussa.

TIETOA NATON JA SEN JÄSENMAIDEN YDINASEISTUKSESTA**1. Yleiskatsaus jäsenmaiden osallistumisesta Naton ydinaseoperointiin**

Maa	Ydinase- valtio	Ydinaseiden käyttöön osallistuva (<i>burden-sharing</i>)	SNOWCAT*- operoinnissa mukana	Ydinase- suunnittelu	Ydinase- politiikka
Alankomaat		X		X	X
Albania				X	X
Belgia		X		X	X
Bulgaria				X	X
Espanja				X	X
Islanti				X	X
Iso-Britannia	X		X	X	X
Italia		X		X	X
Kanada				X	X
Kreikka			X	X	X
Kroatia				X	X
Latvia				X	X
Liettua				X	X
Luxemburg				X	X
Norja			X	X	X
Portugali				X	X
Puola			X	X	X
Ranska	X				X
Romania			X	X	X
Saksa		X		X	X
Slovakia				X	X
Slovenia				X	X
Tanska			X	X	X
Tseki			X	X	X
Turkki		X	X	X	X
Unkari			X	X	X
Viro				X	X
Yhdysvallat	X			X	X
YHTEENSÄ	3	5	9	27	28

*SNOWCAT : Support of Nuclear Operations With Conventional Air Tactics

Lähde: Federal of American Scientists

2. Naton jäsenmaiden ydinaseistus 2015

2.1 Yhdysvallat²⁷⁹

Tyyppi / kantolaite	Käyttöönotto-vuodet	Ydinkärjen tyyppi x lataus (kt)	Operatiivisten ydinkärkien lukumäärä
Strategiset ydinaseet			
ICBM			
LGM-30 G Minuteman III - Mk-12A - Mk-21/SERV	1979 2006	W78 x 335 (MIRV) W87 x 300	200 250
SLBM			
UGM-133A Trident II D5 - Mk-4 - Mk-4A - Mk-5	1992 2008 1990	4x W76 x 100 (MIRV) 4x W76-1 x 100 (MIRV) 4x W88 x 455 (MIRV)	168 600 384
Pommikoneet			
- B-52 - B-2	1961 1994	ALCM/W80-1 x 5–150 B61-7/-11, B83-1	200 100
Ei-strategiset ydinaseet			
- B61 -3/-4 pommit	1979	0.3–170	180 ⁽¹⁾
Yhteensä operatiivisena			~2 080
Reservissä (varastoituna keskusvarastoissa)			~2 600 ⁽²⁾
Odottaa purkamista			~2 300
Ydinkärkien kokonaismäärä			~7 000

(¹): Kaikki sijoitettu Eurooppaan (²): Reservin kokonaismäärästä noin 300 B61 –pommia ja noin 330 ilmasta laukaistavia risteilyohjuksia

ALCM: air-launched cruise missile

ICBM: intercontinental ballistic missile

LGM: silo-launched ground-attack missile

MIRV: multiple independently targetable reentry vehicle

SERV: security-enhanced reentry vehicle

SLCM: sea-launched cruise missile

SLBM: submarine-launched ballistic missile

UGM: underwater-launched ground attack missile

²⁷⁹ Nuclear notebook, US nuclear forces, 2015. <http://bos.sagepub.com/content/71/2/107.full.pdf>

2.2 Iso-Britannia²⁸⁰

Tyyppi / kantolaite	Käyttöönotto-vuodet	Ydinkärjen tyyppi x lataus (kt)	Operatiivisten ydinkärkien lukumäärä
Strategiset ydinaseet			
SLBM			
UGM-133A Trident II (<i>Vanguard-lka</i>) - Mk-4	1992-1995	4x W76 x 100 (MIRV)	~160 välittömästi käytössä ~60–70 välittömässä reservissä
Ydinkärkien kokonaismäärä			max 225

2.3 Ranska²⁸¹

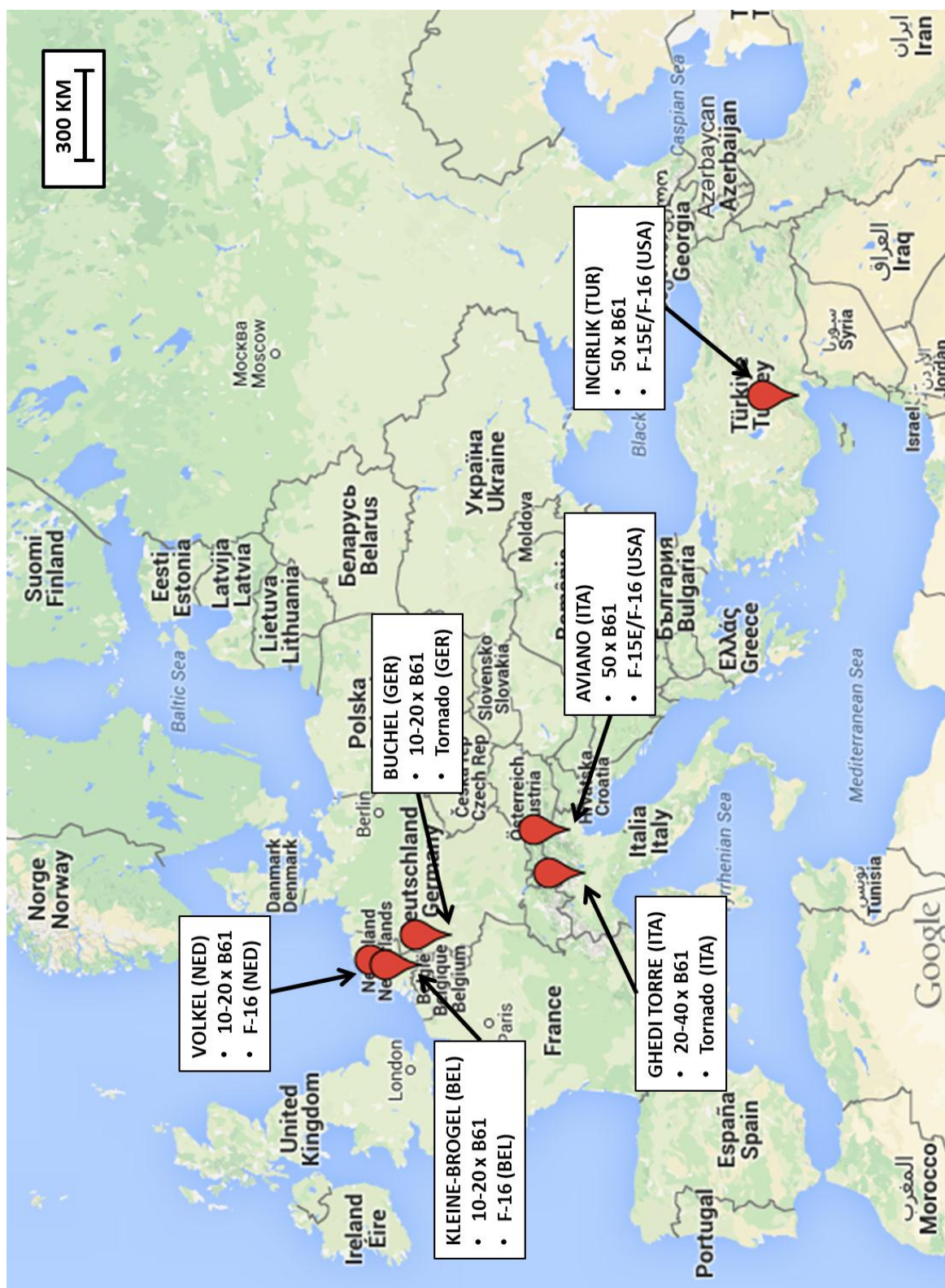
Tyyppi / kantolaite	Käyttöönotto-vuodet	Ydinkärjen tyyppi x lataus (kt)	Operatiivisten ydinkärkien lukumäärä
Strategiset ydinaseet			
SLBM			
- M45 - M51.1 - M51.2	1997 2010 2015?	4-6x TN75 x 100 4-6x TN75 x 100 4-6x TNO x 100	160 80–90 n.a.
Ei-strategiset ydinaseet			
- ASMPA (ALCM)	2009–2011	TNA x max 300	max 54
Yhteensä operatiivisena			~290 – 300

²⁸⁰ *Nuclear notebook*, The British nuclear stockpile 1953–2013.

<http://bos.sagepub.com/content/69/4/69.full.pdf>

²⁸¹ *Country Profile, France*. <http://www.nti.org/country-profiles/france/nuclear/> ja http://fas.org/programs/ssp/nukes/publications1/Article2012_France.pdf

3. Arvio Naton Eurooppaan sijoitetusta ydinaseistuksesta²⁸²

²⁸² Ogilvie-White (2011) ja FAS.

NATO DETERRENCE AND DEFENCE POSTURE REVIEW (DDPR)

20 May. 2012

Deterrence and Defence Posture Review

Press Release (2012) 063 Issued on 20 May. 2012

I. Introduction / Context

1. At the Lisbon Summit, the Heads of State and Government mandated *a review of NATO's overall posture* in deterring and defending against the full range of threats to the Alliance, taking into account the changes in the evolving international security environment. Over the past year, NATO has undertaken a rigorous analysis of its deterrence and defence posture. The results of this review are set out below.
2. The greatest responsibility of the Alliance is to protect and defend our territory and our populations against attack, as set out in Article 5 of the Washington Treaty. The Alliance does not consider any country to be its adversary. However, no one should doubt NATO's resolve if the security of any of its members were to be threatened. NATO will ensure that it maintains the full range of capabilities necessary to deter and defend against any threat to the safety and security of our populations, wherever it should arise. Allies' goal is to bolster deterrence as a core element of our collective defence and contribute to the indivisible security of the Alliance.
3. The review has reinforced Alliance cohesion and the continuing credibility of its posture. The review has also demonstrated anew the value of the Alliance's efforts to influence the international security environment in positive ways through cooperative security and the contribution that arms control, disarmament and non-proliferation can play in achieving its security objectives, objectives that are fully in accord with the purposes and principles of the UN Charter and the North Atlantic Treaty. NATO will continue to seek security at the lowest possible level of forces.
4. NATO's Strategic Concept describes a *security environment* that contains a broad and evolving set of opportunities and challenges to the security of NATO territory and populations. While the threat of conventional attack against NATO is low, the conventional threat cannot be ignored. The persistence of regional conflicts continues to be a matter of great concern for the Alliance as are increasing defence spending in other parts of the world and the acquisition of increasingly advanced capabilities by some emerging powers. Globalisation, emerging security challenges, such as cyber threats, key environmental and resource constraints, including the risk of disruption to energy supplies, and the emergence of new technologies will continue shaping the future security environment in areas of interest to NATO. A number of vulnerable, weak and failed or failing states, together with the growing

capabilities of non-state actors, will continue to be a source of instability and potential conflict. These factors, alongside existing threats and challenges such as the proliferation of ballistic missiles and weapons of mass destruction, piracy, and terrorism, will continue to contribute to an unpredictable security environment.

5. The current *economic environment* is a challenging one, as evidenced by recent reductions in many Allies' defence budgets and the probability of further cuts. In particular, Allies recognise that the challenge of maintaining modern, effective conventional forces is especially acute in an era of limited budgets. Allies are committed to the maintenance of the full range of capabilities necessary to meet the Alliance's level of ambition despite these financial difficulties, and are developing innovative approaches to cooperating in the development of our capabilities to help achieve this goal.
6. Developments in the strategic environment since the Lisbon Summit and the review itself have confirmed the validity of the three essential core tasks identified in the Strategic Concept. We reaffirm our commitment to *collective defence*, which remains the cornerstone of our Alliance, to *crisis management*, and to *cooperative security*.
7. A robust deterrence and defence posture strengthens Alliance cohesion, including the transatlantic link, through an equitable and sustainable distribution of roles, responsibilities, and burdens.

II. The Contribution of Nuclear Forces

8. Nuclear weapons are a core component of NATO's overall capabilities for deterrence and defence alongside conventional and missile defence forces. The review has shown that the Alliance's nuclear force posture currently meets the criteria for an effective deterrence and defence posture.
9. The circumstances in which any use of nuclear weapons might have to be contemplated are extremely remote. As long as nuclear weapons exist, NATO will remain a nuclear alliance. The supreme guarantee of the security of the Allies is provided by the strategic nuclear forces of the Alliance, particularly those of the United States; the independent strategic nuclear forces of the United Kingdom and France, which have a deterrent role of their own, contribute to the overall deterrence and security of the Allies.
10. Allies acknowledge the importance of the independent and unilateral negative security assurances offered by the United States, the United Kingdom and France. Those assurances guarantee, without prejudice to the separate conditions each State has attached to those assurances, including the inherent right to self-defence as recognised under Article 51 of the United Nations Charter, that nuclear weapons will not be used or threatened to be used against Non-Nuclear Weapon States that are party to the Non-Proliferation Treaty and in compliance with their nuclear non-proliferation obligations. Allies further recognise the value that these statements can have in seeking to discourage nuclear proliferation. Allies note that the states that have assigned nuclear weapons to NATO apply to these weapons the assurances they have each offered on a national basis, including the separate conditions each state has attached to these assurances.

11. While seeking to create the conditions and considering options for further reductions of non-strategic nuclear weapons assigned to NATO, Allies concerned¹ will ensure that all components of NATO's nuclear deterrent remain safe, secure, and effective for as long as NATO remains a nuclear alliance. That requires sustained leadership focus and institutional excellence for the nuclear deterrence mission and planning guidance aligned with 21st century requirements.
12. Consistent with our commitment to remain a nuclear alliance for as long as nuclear weapons exist, Allies agree that the NAC will task the appropriate committees to develop concepts for how to ensure the broadest possible participation of Allies concerned¹ in their nuclear sharing arrangements, including in case NATO were to decide to reduce its reliance on non-strategic nuclear weapons based in Europe.

III. The Contribution of Conventional Forces

13. The Allies' conventional forces, their effectiveness amplified by the Alliance structures and procedures that unite them, make indispensable contributions to deterrence of a broad range of threats and to defence. By their nature, they can be employed in a flexible fashion and can provide the Alliance with a range of options with which to respond to unforeseen contingencies. They also contribute to providing visible assurance of NATO's cohesion as well as the Alliance's ability and commitment to respond to the security concerns of each and every Ally.
14. Among their key characteristics, the Allies' forces must be modern, flexible, and interoperable, capable of meeting a wide range of circumstances, including if necessary high-intensity combat operations. Such forces must be able to successfully conduct and sustain a range of operations for *collective defence* and *crisis response*, including at strategic distance. They must be rapidly deployable and sustainable; able to operate alongside other nations and organisations; and be adaptable enough to respond to unforeseen developments. They must also contribute to meeting future security challenges such as cyber attacks, terrorism, the disruption of critical supply lines, and the proliferation of weapons of mass destruction. Allies are committed to increasing the opportunities for their conventional forces, especially those in the NATO Response Force, to train and exercise together and in that way, among others, to strengthen their ability to operate in concert anywhere on Alliance territory and beyond.
15. The bulk of the conventional capabilities that are available now and will be available in the future for Alliance operations are provided by the Allies individually; they must therefore provide *adequate resources* for their military forces so that they will have the required characteristics, notwithstanding current and probably continuing financial difficulties.
16. Nevertheless, fielding and maintaining the capabilities needed for the full range of Alliance missions in a period of severe *budgetary restrictions* requires a new conceptual approach, one that places a premium on the identification and pursuit of priorities, multinational cooperation, and specialisation as appropriate, and on increased efforts to ensure that the Allies' and, as appropriate, our partners forces are interoperable. The work underway to outline how the Alliance intends to meet its future capability requirements, referred to as NATO Forces 2020, will be key in this context. This package will continue the important work on *transformation and reform* of Alliance structures and procedures that are already underway, as part of an effective and financially responsible approach to the development of

capabilities. This should include further developing cyber defence capacities and integrating them into Allied structures and procedures. As also stated in the Strategic Concept, it will be important for NATO and the European Union to cooperate more fully in capability development as agreed, to avoid unnecessary duplication and maximise cost-effectiveness.

17. Allies' conventional forces have important roles to play in fostering *cooperative security*, including through cooperation and contacts with the armed forces of partner countries. Such activities can have broader stabilising effects by helping to shape and improve the Alliance's security environment, project stability, and prevent conflicts.

IV. The Contribution of Missile Defence

18. The proliferation of ballistic missiles is a growing concern for the Alliance and constitutes an increasing threat to Alliance security. NATO's ballistic missile defence capacity will be an important addition to the Alliance's capabilities for deterrence and defence. It will strengthen our collective defence commitment against 21st century threats. In Lisbon, Allies agreed on a missile defence capability that provides full coverage and protection for all NATO European populations, territory and forces, against the threat posed by the proliferation of ballistic missiles, based on the principles of the indivisibility of Allied security and NATO solidarity, equitable sharing of risks and burdens, as well as reasonable challenge, taking into account the level of threat, affordability, and technical feasibility, and in accordance with the latest common threat assessments agreed by the Alliance. Missile defence will become an integral part of the Alliance's overall defence posture, further strengthen the transatlantic link, and contribute to the indivisible security of the Alliance.
19. In Chicago, Heads of State and Government announced that NATO has achieved an Interim Capability for its missile defence. The United States will contribute the European Phased Adaptive Approach to NATO missile defence. Alliance leaders also welcome decisions by individual Allies to contribute to the NATO missile defence mission, encourage calls for possible additional voluntary contributions by Allies, including through multinational cooperation, to provide relevant capabilities. The Alliance will continue to implement the commitment made in the Lisbon package of the Alliance's most pressing capability needs to build a truly interoperable NATO missile defence capability based on the Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence command and control network as the enabling backbone.
20. Missile defence can complement the role of nuclear weapons in deterrence; it cannot substitute for them. This capability is purely defensive and is being established in the light of threats from outside the Euro-Atlantic area. It is expected that NATO's missile defence capabilities would complicate an adversary's planning, and provide damage mitigation. Effective missile defence could also provide valuable decision space in times of crisis. Like other weapons systems, missile defence capabilities cannot promise complete and enduring effectiveness. NATO missile defence capability, along with effective nuclear and conventional forces, will signal our determination to deter and defend against any threat from outside the Euro-Atlantic area to the safety and security of our populations.

21. NATO missile defence is not oriented against Russia nor does it have the capability to undermine Russia's strategic deterrent. The Alliance, in a spirit of reciprocity, maximum transparency and mutual confidence, will actively seek cooperation on missile defence with Russia and, in accordance with NATO's policy of engagement with third states on ballistic missile defence, engage with other relevant states, to be decided on a case-by-case basis.

V. The Contribution of Arms Control, Disarmament and Non-proliferation

22. Arms control, disarmament and non-proliferation play *an important role* in the achievement of the Alliance's security objectives. Both the success and failure of these efforts can have a direct impact on the threat environment of NATO and therefore affect NATO's deterrence and defence posture. When successful, they have contributed to more secure, stable and predictable international relations at lower levels of military forces and armaments, through effective and verifiable arms control agreements, and in the case of disarmament, through the elimination or prohibition of whole categories of armaments. Existing agreements cut across almost all aspects of the Alliance's work. However, they have not yet fully achieved their objectives and the world continues to face proliferation crises, force concentration problems, and lack of transparency.
23. NATO has been *involved in a variety of ways*, such as the coordination of positions on some conventional arms control issues, and serving as a forum for consultations and exchange of information, including with partners, on disarmament and non-proliferation. In conventional arms control the Alliance has taken a direct coordinating role in both negotiations and implementation. In other instances regarding disarmament and non-proliferation, NATO has contributed to raising international awareness.
24. The Alliance is resolved to seek a safer world for all and to create the *conditions for a world without nuclear weapons* in accordance with the goals of the Nuclear Non-Proliferation Treaty, in a way that promotes international stability, and is based on the principle of undiminished security for all.
25. Allies look forward to continuing to develop and exchange transparency and confidence-building ideas with the Russian Federation in the NATO-Russia Council, with the goal of developing detailed proposals on and increasing mutual understanding of NATO's and Russia's non-strategic nuclear force postures in Europe.
26. Since the end of the Cold War, NATO has dramatically reduced the number, types, and readiness of nuclear weapons stationed in Europe and its reliance on nuclear weapons in NATO strategy. Against this background and considering the broader security environment, NATO is prepared to consider further reducing its requirement for non-strategic nuclear weapons assigned to the Alliance in the context of reciprocal steps by Russia, taking into account the greater Russian stockpiles of non-strategic nuclear weapons stationed in the Euro-Atlantic area.
27. Allies agree that the NAC will task the appropriate committees to further consider, in the context of the broader security environment, what NATO would expect to see in the way of reciprocal Russian actions to allow for significant reductions in forward-based non-strategic nuclear weapons assigned to NATO.

28. In addition, Allies support and encourage the United States and the Russian Federation to continue their mutual efforts to promote strategic stability, enhance transparency, and further reduce their nuclear weapons.
29. Reaffirming the importance of the Conventional Forces in Europe Treaty, Allies remain committed to *conventional arms control* and to preserving, strengthening and modernizing the conventional arms control regime in Europe, based on key principles and commitments.
30. Allies believe that the Weapons of Mass Destruction Control and Disarmament Committee has played a useful role in the review and agree to establish a committee as a consultative and advisory forum, with its mandate to be agreed by the NAC following the Summit.

VI. Conclusions – Maintaining the “Appropriate Mix” of Capabilities

31. The review of NATO’s deterrence and defence posture has confirmed that NATO must have the full range of capabilities necessary to deter and defend against threats to the safety of its populations and the security of its territory, which is the Alliance’s greatest responsibility. As outlined above, NATO has determined that, in the current circumstances, the existing mix of capabilities and the plans for their development are sound.
32. NATO is committed to maintaining an appropriate mix of nuclear, conventional, and missile defence capabilities for deterrence and defence to fulfil its commitments as set out in the Strategic Concept. These capabilities, underpinned by NATO’s integrated Command Structure, offer the strongest guarantee of the Alliance’s security and will ensure that it is able to respond to a variety of challenges and unpredictable contingencies in a highly complex and evolving international security environment. Allies are resolved to developing ways to make their forces more effective by working creatively and adaptively together and with partners as appropriate to maximise value and strengthen interoperability, so that their forces are better able to respond to the full range of 21st century security threats, achieving greater security than any one Ally could attain acting alone.
33. Allies are committed to providing the resources needed to ensure that NATO’s overall deterrence and defence posture remains credible, flexible, resilient, and adaptable, and to implementing the forward-looking package of defence capabilities, which will also be agreed in Chicago. In the course of normal Alliance processes, we will revise relevant Alliance policies and strategies to take into account the principles and judgements in this posture review.
34. NATO will continue to adjust its strategy, including with respect to the capabilities and other measures required for deterrence and defence, in line with trends in the security environment. In this context, Allies will keep under review the consequences for international stability and Euro-Atlantic security of the acquisition of modern military capabilities in the regions and countries beyond NATO’s borders. This posture review confirms that the Alliance is committed to maintaining the deterrence and defence capabilities necessary to ensure its security in an unpredictable world.

1. i.e. all members of the Nuclear Planning Group